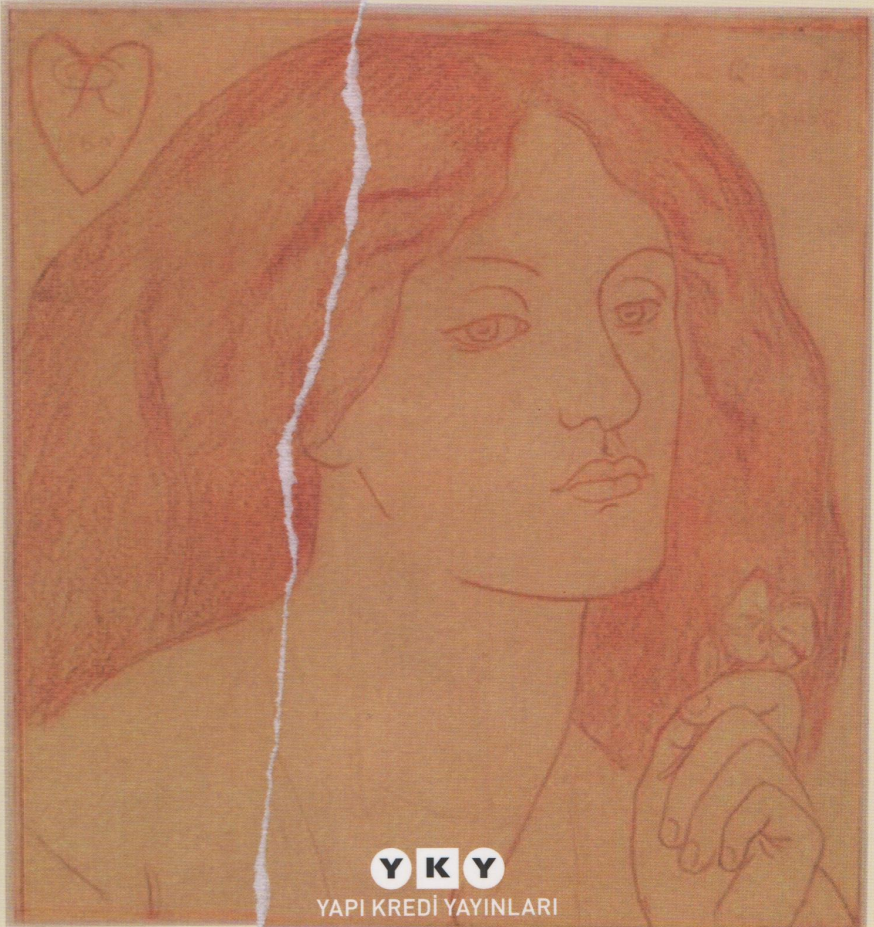

ORHAN PAMUK

KIRMIZI SAÇLI KADIN

Orhan Pamuk 1952'de İstanbul'da doğdu. *Cevdet Bey ve Oğulları* ve *Kara Kitap* romanlarında anlattığına benzer kalabalık bir ailede, Nişantaşı'nda büyüdü. Otobiyografik kitabı *İstanbul*'da anlattığı gibi çocukluğundan yirmi iki yaşına kadar yoğun bir şekilde resim yaparak ve ileride ressam olacağını düşleyerek yaşadı. Liseyi İstanbul'daki Amerikan lisesi Robert Kolej'de okudu. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde üç yıl mimarlık okuduktan sonra, mimar ve ressam olmayacağına karar verip okulu bıraktı ve İstanbul Üniversitesi'nde gazetecilik okudu. Pamuk, yirmi üç yaşından sonra romancı olmaya karar vererek başka her şeyi bıraktı ve kendini evine kapatıp yazmaya başladı. İlk romanı *Cevdet Bey ve Oğulları* ile Milliyet Yayınları Roman Ödülü'nü kazandı. Kitap 1982'de yayımlandı ve aynı yılın Orhan Kemal Roman Armağanı'nı aldı. Pamuk ertesi yıl *Sessiz Ev* adlı romanını yayımladı ve bu kitabın Fransızca çevirisiyle 1991'de Prix de la Découverte Européenne'ni kazandı. Venedikli bir köle ile bir Osmanlı âlimi arasındaki gerilimi ve dostluğu anlatan romanı *Beyaz Kale* (1985), pek çok dile çevrilerek Pamuk'a uluslararası ününü sağlayan ilk romanı oldu. Aynı yıl karısıyla Amerika'ya gitti ve 1985-88 arasında New York'ta Columbia Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. İstanbul'un sokaklarını, geçmişini, kimyasını ve dokusunu, kayıp karısını arayan bir avukat aracılığıyla anlatan *Kara Kitap*'ı 1990'da yayımladı. Fransızca çevirisiyle France Culture Ödülü'nü kazanan bu roman, geçmişten ve bugünden aynı heyecanla söz edebilen bir yazar olarak Pamuk'un ününü hem Türkiye'de hem de yurtdışında genişletti. 1991'de, Pamuk'un Rüya adını verdiği bir kızı oldu. 1992'de yayımladığı *Gizli Yüz* adlı senaryosu Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde En İyi Senaryo Ödülü'ne layık görüldü. 1994'te, esrareniz bir kitaptan etkilenen üniversiteli bir genci hikâye ettiği *Yeni Hayat* adlı şiirsel romanı yayımlandı. Osmanlı ve İran nakkaşlarını, Batı dışındaki dünyanın görme ve resmetme biçimlerini bir aşk ve aile romanının entrikasıyla hikâye ettiği *Benim Adım Kırmızı* adlı romanı 1998'de yayımlandı. Bu kitapla Fransa'da Prix du Meilleur livre étranger (2002), İtalya'da Grinzane Cavour (2002) ve İrlanda'da International Impac-Dublin (2003) ödülleri kazandı. 1990'ların ortasından itibaren Pamuk, insan hakları ve düşünce özgürlüğü konularında yazdığı makalelerle Türkiye devletine karşı eleştirel bir tavır takındı. Yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli gazete ve dergilere yazdığı edebi, kültürel makalelerden oluşturduğu geniş bir seçmeyi 1999 yılında *Öteki Renkler* adıyla yayımladı. "İlk ve son siyasi romanım" dediği *Kar* adlı kitabını 2002'de yayımladı. Kars şehrinde, siyasal İslamcılar, askerler, laikler, Kürt ve Türk milliyetçileri arasındaki şiddeti ve gerilimi hikâye eden bu kitap, *New York Times Book Review* tarafından 2004 yılının en iyi 10 kitabından biri seçildi. Pamuk'un 2003 yılında yayımladığı *İstanbul*, yazarın hem yirmi iki yaşına kadar olan hatıralarını aktardığı bir hatıra kitabı, hem de kendi kişisel albümüyle, Batılı ressamların ve yerli fotoğrafçıların eserleriyle zenginleştirilmiş, İstanbul üzerine bir denemedir. Kitapları 63 dile çevrilmiş, bütün dünyada 13 milyon (Türkiye'de 2, yurt dışında 11 milyon) satmış olan Pamuk, pek çok üniversiteden şeref doktorası aldı. Alman Kitapçılar Birliği tarafından 1950 yılından beri verilmekte olan, Almanya'nın kültür alanındaki en seçkin ödülü olarak kabul edilen Barış Ödülü, 2005'te Orhan Pamuk'a verildi. Ayrıca *Kar* Fransa'da her yıl en iyi yabancı romana verilen Le Prix Médicis-étranger ödülünü aldı. Aynı yıl *Prospect* dergisi tarafından dünyanın 100 entelektüeli arasında gösterildi ve 2006 yılında *Time* dergisi tarafından dünyanın en etkili 100 kişisinden biri seçildi. American Academy of Arts and Letters'ın ve Çin Sosyal Bilimler Akademisi'nin şeref üyesi olan Pamuk, senede bir dönem Columbia Üniversitesi'nde ders veriyor. Orhan Pamuk 2006 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alarak bu ödülü kazanan ilk Türk oldu. 2007'de, ödül konuşması "Babamın Bavulu" diğer önemli ödül konuşmalarıyla birlikte kitaplaştı. Pamuk 2008'de aşk, evlilik, dostluk, mutluluk gibi konuları bireysel ve toplumsal boyutlarıyla işlediği *Masumiyet Müzesi* adlı romanını; 2010 yılında ise çocukluğundan başlayarak hayatını ve edebiyatla ilişkisini eksen alan yazı ve röportajlarından oluşan *Manzaradan Parçalar*'ı yayımladı. Pamuk, 2009'da Harvard Üniversitesi'nde verdiği Norton derslerini 2011 yılında *Saf ve Düşünceli Romancı* adıyla kitaplaştırdı. 2012'de İstanbul'da Masumiyet Müzesi'ni açtı ve müzenin kataloğu *Şeylerin Masumiyeti*'ni yayımladı. Aynı yıl "Avrupa kültürüne olağanüstü katkılarından" dolayı Danimarka'da Sonning Ödülü'nü aldı. 2013'te ise kitaplarından seçtiği en güzel parçalardan oluşan *Ben Bir Ağacım*'ı yayımladı. Masumiyet Müzesi, Avrupa Müzeler Forumu tarafından 2014 yılında Avrupa'nın en iyi müzesi seçildi. Üzerinde altı yıl çalıştığı ve bir sokak satıcısı ile ailesinin İstanbul'daki kırk yılını hikâye eden romanı *Kafamda Bir Tuhaflık*'ı 2014 yılının Aralık ayında yayımladı. Büyük ilgi gören kitap 2015 yılında "Roman" dalında verilen Aydın Doğan Vakfı Ödülü ile Erdal Öz Ödülü'nü kazandı.

*Orhan Pamuk'un
YKY'deki kitapları*

Kırmızı Saçlı Kadın (2016)
Kafamda Bir Tuhafılık (2014)
Masumiyet Müzesi (2008)
İstanbul-Hatıralar ve Şehir (2003)
Kar (2002)
Öteki Renkler (1999)
Benim Adım Kırmızı (1998)
Yeni Hayat (1994)
Kara Kitap (1990)
Beyaz Kale (1985)
Sessiz Ev (1983)
Cevdet Bey ve Oğulları (1982)

Doğan Kardeş
Ben Bir Ağacım (Seçme Parçalar) (2013)

Kara Kitap'ın Sırları (2013)

Kara Kitap-25 Yaşında (2015)
Resimli İstanbul-Hatıralar ve Şehir (2015)

ORHAN PAMUK

Kırmızı Saçlı Kadın

Roman

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4560
Edebiyat - 1293

Kırmızı Saçlı Kadın / Orhan Pamuk

Editör: İshak Reyna
Düzeltili: Filiz Özkan

Kapak fikri: Orhan Pamuk
Kapak tasarımı: Mehmet Ulusel
Uygulama: Arzu Yaraş
Dizgi: Akgül Yıldız

Baskı: Promat Basım Yayım San. ve Tic. A.Ş.
Orhangazi Mahallesi, 1673. Sokak, No: 34 Esenyurt / İstanbul
Sertifika No: 12039

1. baskı: İstanbul, Şubat 2016 (200.000)
ISBN 978-975-08-3560-5

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2016
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Aslı'ya

Babasını öldüren, annesiyle yatan, Sphinks'in kördüğümünü çözen Oidipus! Bu üçlü yazgının anlamı nedir? İranlılar arasında yaygın eski bir inanca göre, yüce bir bilge fücurla peydahlanmalıdır.

Nietzsche, *Tragedya'nın Doğuşu*

Oidipus: Çok eskiden işlenmiş bir suçun izlerini nasıl bulabiliriz?

Sophokles, *Kral Oidipus*

Tıpkı babasız bir oğul gibi, oğulsuz bir babayı da kimse basmaz bağrına.

Firdevsî, *Şehnâme*

I. K I S I M

Aslında yazar olmak istiyordum. Ama anlatacağım olaylardan sonra jeoloji mühendisi ve müteahhit oldum. Okuyucularım, hikâyemi anlatmaya başladım diye olayların sona erip arkada kaldığını da sanmasınlar. Hatırladıkça olayların içine daha çok giriyorum. Bu yüzden sizlerin de peşim sıra baba ve oğul olmanın sırlarına sürükleneneceğinizi hissediyorum.

1985'te Beşiktaş'ın arkalarında, İhlamur Kasrı'na yakın bir apartman dairesinde yaşıyorduk. Babamın Hayat adlı küçük bir eczanesi vardı. Eczane haftada bir sabaha kadar açık kalır, babam nöbet tutardı. Nöbetçi olduğu gecelerde babamın akşam yemeğini ben götürürdüm. Uzun boylu, ince, yakışıklı babam kasanın yanında yemeğini yerken ilaç kokusunu koklayarak dükkânda durmayı severdim. Otuz yıl sonra bugün, kırk beş yaşımda ahşap dolaplı eski eczanelerin kokusundan hâlâ hoşlanıyorum.

Hayat Eczanesi'nin çok müşterisi yoktu. Babam nöbetçi olduğu gecelerde o zamanlar moda olan taşınabilir küçük bir televizyona bakarak vakit öldürürdü. Bazan da babamı, ziyarete gelen arkadaşlarıyla alçak sesle konuşurken görürdüm. Siyasi arkadaşları, beni görünce konuşmayı bırakır, benim, tıpkı babam gibi yakışıklı ve sevimli olduğumu söyler, sorular sorarlardı: Kaçınıcı sınıfa gidiyordum, okulu seviyor muydum, ileride ne olacaktım?

Siyasi arkadaşlarının yanında babamın huzursuz olduğunu gördüğüm için dükkânda fazla kalmaz, boş sefertasını alır, soluk sokak lambalarının ve çınar ağaçlarının altından yürüyerek eve dönerdim. Evde anneme, babamın siyasete meraklı arkadaşlarından birinin dükkânda olduğunu söylemezdim. Çünkü annem, babamın başının yeniden belaya gireceğini ya da durup dururken gene bizi bırakıp gideceğini düşünerek endişelenir, babama ve arkadaşlarına sinirlenirdi.

Ama babamla annemin aralarındaki sessiz kavgaların tek nedeninin siyaset olmadığını da fark ederdim. Bazan uzun süreler küsüşürler, aralarında neredeyse hiç konuşmazlardı. Belki de birbirlerini sevmiyorlardı. Babamın başka kadınları, pek çok başka kadının da onu sevdiğini seziyordum. Bazan annem başka bir kadın olduğunu benim anlayacağım bir şekilde konuşurdu. Annemle

babamın kavgaları beni çok hüzünlendirdiği için onları düşünmeyi, hatırlamayı kendime yasaklamıştım.

Babamı en son ona yemek götürdüğüm bir gece eczanede gördüm. Lise birdeydim; sıradan bir sonbahar akşamıydı. Babam televizyondaki haberleri seyrediyordu. Daha sonra tezgâha yerleştirdiği yemeğini yerken, ben biri aspirin, diğeri de C vitamini ve antibiyotik isteyen iki müşteriye baktım ve parayı çekmecesini hoş bir zil sesi çıkararak açılan eski kasaya koydum. Eve dönerken son bir bakış attım babama; bana kapıdan gülümseyerek el salladı.

O sabah babam eve gelmemiş. Bunu öğleden sonra okuldan dönünce annem söyledi. Gözlerinin altı şişti, ağlamıştı. Babamın bundan önce olduğu gibi eczaneden alınıp Siyasi Şube'ye götürüldüğünü zannettim. Orada ona işkence eder, falakaya yatırır, elektrik verirlerdi.

Yedi sekiz yıl önce babam gene böyle yok olmuş ve yaklaşık iki yıl sonra eve dönmüştü. Ama annem o sefer babam poliste sorguda işkence görüyormuş gibi davranmamıştı. Babama öfkeliydi. On-
dan söz ederken "Ne yaptığını o bilir!" demişti.

Oysa askeri darbeden hemen sonra askerler bir gece babamı eczanesinden aldıklarında annem çok üzülmüş, babamın bir kahraman olduğunu, onunla gurur duymam gerektiğini söylemiş, eczanede nöbetleri kalfa Macit ile birlikte babamın yerine o tutmuştu. Bazan da Macit'in beyaz önlüğünü ben giyerdim. Tabii ben ileride eczacı kalfası değil, babamın istediği gibi bilim adamı olacaktım.

Babamın bu son kayboluşunda annem eczaneyle hiç ilgilenmedi. Ne Macit'ten söz etti, ne başka bir çıraktan, ne de eczanenin ne olacağından. Bu da bana bu sefer babamın başka bir nedenden kaybolduğunu düşündürüyordu. Ama düşünmek dediğimiz şey nedir ki?

Daha o zaman bile düşüncelerin kafamıza bazan kelimelerle, bazan da resimlerle geldiğini anlamıştım. Bazan bir fikri kelimelerle düşünemezdim bile... Ama o şeyin resmi, mesela bardaktan boşanırcasına yağmur yağarken nasıl koştuğum ve neler hissettiğim gözümün önünde hemen beliriverirdi. Bazan da bir şeyi kelimelerle düşünebilirdim ama gözümün önüne onu bir resim olarak asla getiremezdim: Siyah ışık gibi, annemin ölümü gibi ya da sonsuzluk gibi.

Belki de hâlâ çocuktum: İstemediğim konuları bazan düşünmemeyi başarabiliyordum. Bazan da tam tersi oluyor, düşünmeyi istemediğim bir resmi ya da kelimeyi aklımdan hiç çıkaramıyordum.

Babam uzun bir süre bizi aramadı. Bazan babamın yüzünü hatırlayamıyordum. Sanki bir an elektrikler kesilmiş de gözümün önündeki her şey kaybolmuş gibi hissediyordum o zaman.

Bir akşam, kendi kendime İhlamur Kasrı'na doğru yürüdüm. Hayat Eczanesi'nin kapısı kilitlenmiş ve bir daha hiç açılmayacak gibi üzerine kara bir asma kilit vurulmuştu. İhlamur Kasrı'nın bahçesinden bir sis geliyordu.

Çok geçmeden annem artık ne babamdan ne de eczaneden bir şey geldiğini, para durumumuzun kötü olduğunu söyledi. Sinema, dönerli sandviç ve resimli romanlardan başka bir masrafım yoktu. Kabataş Lisesi'ne evden yürüyerek gidip gelirdim. Resimli roman dergilerinin eski sayılarını alıp satan, kiralayan arkadaşlarım vardı. Ama onlar gibi hafta sonları Beşiktaş sinemalarının yan kapısında, ara sokaklarda sabırla müşteri beklemek istemiyordum.

1985 yazını Beşiktaş'ta çarşı içinde, Deniz adlı bir kitapçıda tezgâhtarlık ederek geçirdim. İşimin önemli bir kısmı hemen hepsi öğrenci olan kitap arakçıları kovalamaktı. Arada bir de patron Deniz ağabeyin arabasıyla Cağaloğlu'na kitap almaya giderdik. Kitapların yazarlarını, yayınevlerinin adlarını hiç unutmadığımı gören patron beni seviyor, kitapları eve götürüp okuyup geri getirmeme izin veriyordu. Pek çok kitap okudum o yaz; çocuk romanları, Jules Verne'den *Arzın Merkezine Seyahat*, Edgar Allan Poe'dan seçme hikâyeler, şiir kitapları, Osmanlı cengâverlerinin maceralarını anlatan tarihi romanlar ve bir de rüyalar üzerine bir derleme. Bu derlemedeki bir yazı bütün hayatımı değiştirecekti.

Kitapçı Deniz ağabeyin yazar arkadaşları da arada dükkâna gelirdi. Patron beni onlara tanıştıtırken ileride yazar olacağımı söylemeye başlamıştı. Bu hayalimi boşboğazlıkla ilk ben söylemiştim ona. Kısa zamanda patronun etkisiyle ciddiye almaya da başladım.

Ama annem kitapçının verdiği paradan memnun değildi. Tezgâhtarlıktan kazandığım para hiç olmazsa üniversite giriş dershanesine vereceğimi karşılamalıydı. Babamın kaybolmasından sonra annemle çok iyi arkadaş olmuştuk. Yazar olma kararımı ise şakaymış gibi gülerek karşılıyordu. Önce iyi bir üniversiteye girmeliydim.

Bir gün okuldan dönünce bir içgüdüyle annemle babamın odasındaki dolaba ve çekmecelere baktım ve babamın gömleklerinin ve eşyalarının yok olduğunu gördüm. Ama babamın tütün ve kolonya kokusu hâlâ odadaydı. Annemle ondan hiç söz etmiyorduk ve sanki gözümün önündeki hayali de hızla siliniyordu.

Lise ikiyi bitirdiğim yazın başında İstanbul'dan Gebze'ye taşındık. Teyzemin kocasının Gebze'deki bahçeli evinin müstemilatında kira vermeden oturacaktık. Yazın ilk yarısında eniştemin bana göstereceği işte çalışır para biriktirirsem, Temmuz'dan sonra hem Beşiktaş'taki Deniz Kitabevi'nde tezgâhtarlık edebilir hem de dershaneye gidip gelecek seneki üniversite giriş sınavına hazırlanabilirdim. Beşiktaş'tan ayrıldığımız için üzüldüğümü bilen patron Deniz ağabey, yaz geceleri istersem kitabevinde uyuyabileceğimi söylemişti.

Eniştemin bana verdiği iş Gebze'nin arkalarındaki bostanına ve kiraz ve şeftali bahçesine bekçilik etmektir. Bostanda bir çardak ile altında eski bir masa görmüş, oturup kitap okuyabileceğim çok vaktim olacak sanmış, yanılmıştım. Kiraz mevsimiydi, gürültücü, arsız kargalar sürüler halinde dallara saldırıyor, çocuklar ve bitişikteki arazide yapılan büyük inşaatta çalışan işçiler meyve-sebze çalmaya geliyorlardı.

Bostanın yanındaki bahçede bir su kuyusu kazılıyordu. Bazan oraya gider, aşağıda kazma-kürek ile kuyu kazın usta ile onun çıkardığı toprağı yukarı çekip boşaltan iki çırağın çalışmasını seyrederdim.

Çıraklar hoş bir inilti çıkaran bir tahta çıkırığı iki kolundan tutup çevirir, aşağıdan ustanın yolladığı bir kova dolusu toprağı kenardaki el arabasına boşaltırlardı. Sonra, benim yaşlarımda olan çırak el arabasındaki toprağı boşaltmak için götürürken, ondan

daha büyük, uzun boylu çırak kuyuya doğru “Geldiii!” diye bağı-
rıp, aşağıdaki ustaya kovayı geri sarkıttı.

Gün boyunca usta yukarıya nadiren çıkıyordu. Onu bir öğle molasında sigara içerken gördüm ilk. Babam gibi uzun boylu, ya-
kışıklı, inceydi. Ama babam gibi sakin, güleryüzlü değil, öfkeliydi.
Çırakları sık sık azarlıyordu. Çıraklar azarlandıklarına tanık ol-
mamdan hoşlanmazlar diye usta yukarıdayken kuyuya fazla yak-
laşmıyordum.

Haziran’ın ortasında bir gün kuyu tarafından neşeli haykırışlar
ve silah sesleri geldi. Yaklaşıp baktım: Kuyudan su çıkmış, haberi
işiten Rizeli arazi sahibi koşup gelmiş, sevinçten tabancasıyla havaya
ateş ediyordu. Tatlı bir barut kokusu aldım. Arazi sahibi, ustaya ve
çıraklara bahşiş dağıttı. Kuyuyu bu araziye yapacağı inşaatlarda kul-
lanacaktı. Şehir suyu henüz Gebze’nin arkalarına kadar gelmemişti.

Ondan sonraki günlerde ustanın çırakları azarladığını işitme-
dim. Bir at arabası torbalarla çimento ve biraz demir getirdi. Bir
öğleden sonra usta kuyunun ağzına beton döktü, bir de demirden
kapak taktı. Herkes keyifli olduğu için artık onlara daha çok soku-
luyordum.

Bir başka öğleden sonra kuyunun başında kimse yoktur zannede-
rek oraya yürüdüm. Zeytin ve kiraz ağaçları arasından Mahmut Usta
çıkageldi. Elinde kuyuya taktığı elektrikli motorun bir parçası vardı.

“Delikanlı, bakıyorum sen bu işe meraklısın!” dedi.

Jules Verne’nin dünyanın bir ucundan girip öteki ucundan çı-
kan roman kahramanlarını düşündüm.

“Küçükçekmece’nin arkalarında bir kuyu işine gidiyorum. Bu
çıraklar bırakıyor, seni götürüyüm mi?”

Kafamın karıştığını görünce, iyi bir kuyucu çırağının yevmiye-
sinin bir bostan bekçisinin yevmiyesinin dört katı olduğunu söyle-
di. On günde biterdi işimiz; hemen geri dönerdim evime.

Evde, “Asla izin vermem!” dedi annem. “Sen kuyucu olmayacak-
sın. Üniversitede çok güzel okuyacaksın.”

Ama hızlı para kazanmak aklıma takılmıştı bir kere. Anneme,
eniştemin bostanında iki ayda kazandığım kadar parayı iki haftada
kazanabileceğimi, böylece giriş sınavına, dershaneye ve istediğim
kitapları okumaya daha çok vakit ayırabileceğimi ısrarla söyledim.
Hatta zavallı anneciğimi tehdit ettim:

“İzin vermezsen, kaçır giderim” dedim.

“Çocuk çalışıp para kazanmak istiyorsa kırma şevkini” dedi eniştem. “Ben bir sorup öğreneyim kimdir bu kuyucu ustası.”

Benim yokluğumda avukat eniştemin belediye binasındaki yazıhanesinde o, annem ve kuyucu Mahmut Usta buluştular. Benim değil, ama ikinci bir çırağın kuyuya ineceği konusunda da anlaştılar. Eniştem bana yevmiyemin miktarını söyledi. Evde babamın küçük eski bavulunun içine gömleklerimi, beden dersi için bir çift lastik ayakkabıyı koydum.

Bizi alıp kuyu kazacağımız yere götürecek kamyonet o yağmurlu günde bir türlü gelmeyince, damı akan tek odalı evimizde annem birkaç kere ağladı; vazgeçmemi, beni çok özleyeceğini, parasızlıktan yanlış bir şey yaptığımızı söyledi.

“Asla kuyuya inmeyeceğim” dedim elimde çanta, başım dik, mahkemeye giden babam gibi kararlı ama şakacı bir havayla evden çıkarken.

Kamyonet, eski büyük caminin arkasındaki boş alanda bekliyordu. Elinde sigara, yaklaştığımı gören Mahmut Usta, kıyafetimi, adımlarımı, elimdeki çantayı bir öğretmen gibi gülümseyerek inceledi.

“Geç içeri, otur, gidiyoruz şimdi” dedi. Kuyu açtıran işadamı Hayri Bey’in şoförüyle ustanın arasına oturdum. Yolda bir saat hiç konuşmadık.

Boğaz Köprüsü’nü geçerken, sola aşağıya, İstanbul’a, okulum Kabataş Lisesi’ne doğru dikkatle bakıyor, Beşiktaş’ta tanıdık binaları görmeye çalışıyordum.

“Merak etme, çabuk biter işimiz,” dedi Mahmut Usta, “dershanene de yetişirsin.”

Annem ve eniştemin benim dertlerimden söz etmiş olmaları hoşuma gitti; güven duydum ona. Köprüyü geçtikten sonra İstanbul trafiğine takıldık ve ancak batan güneş yakıcı ışınlarını tam karşıımızdan gözümüzün içine dikerken şehir dışına çıkabildik.

Şehir dışı deyişim bugünün okurunu yanıltmasın. O zamanlar İstanbul’un nüfusu, bu hikâyeyi sizlere anlattığım bugün olduğu gibi on beş milyon değil, beş milyondur. Şehir surlarının biraz dışına çıktıktan sonra evler seyrekleşir, küçülür, yoksullaşır, fabrikalar, benzin istasyonları ve tek tük oteller başlardı.

Bir süre tren yolu boyunca gittikten sonra karanlık basarken ana yoldan ayrıldık. Büyükçekmece Gölü’nü de geçmiştik. Bir iki kere servi ağaçları gördüm; mezarlıklar; beton duvarlar, bomboş alan-

lar... Çoğu zaman da hiçbir şey gözüküyor, çok dikkatle bakmama rağmen nerede olduğumuzu çıkaramıyordum. Bazan akşam yemeğine oturan bir ailenin penceresinin turuncu ışıklarını, bazan da bir fabrikanın neon lambalarını görüyorduk. Sonra bir yokuş çıktık. Bir ara uzaklarda şimşekler çaktı, gökyüzü aydınlandı ama geçtiğimiz topraklar, kimsesiz yerler sanki hiç aydınlanmadı. Bazan nereden geldiğini çıkaramadığım bir ışıktaki sonsuz kıraç topraklar, insansız, ağaçsız araziler görüyor, sonra karanlıkta onları kaybediyordum.

Çok sonra, ıssızlığın bir yerinde durduk. Etrafta ne bir ışık, ne bir lamba, ne de bir ev gözüküyordu için eski kamyonet arızalandı sandım.

“Yardım et bakalım da, şunları indirelim” dedi Mahmut Usta.

Keresteleri, çakırığın parçalarını, kap kacağı, ipe sarılmış iki şilteyi, kaba plastik torbalar içindeki eşyaları, kazı aletlerini indirdik. Şoför “Hadi hayırlısı, kolay gelsin” deyip kamyonetiyle uzaklaşınca zifiri karanlıkta olduğumuzu fark ederek telaşlandım. İlerlerde bir yerde şimşek çakıyordu ama arkamızda gök açıktı ve yıldızlar bütün güçleriyle ışıldıyorlardı. Daha uzaklarda İstanbul’un bulutlara yansıyan ışıklarını sarı bir sis gibi görebiliyordum.

Toprak yağmurdan nemli, yer yer ıslaktı. Dümdüz arazide kendimize kuru bir yer arayıp bulduk. Eşyaları oraya taşıdık.

Usta kamyonundan indirdiğimiz sırtıkların yardımıyla çadırı kurmaya girişti. Ama bunu bir türlü beceremedi. Çekilmesi gereken ipler, çakılması gereken küçük kazıklar gecenin içinde kaybolmuş, karanlıkta her şey ruhumun içinde kördüğüm olmuştu. “Oradan tut, buradan değil” diye Mahmut Usta sesleniyordu.

Bir baykuşun öttüğünü duyduk. Çadırı kurmamız şart mı, yağmur dindi diye düşündüm ama ustamın kararlılığına saygı duydum. Rutubet kokan ağır çadır bezi, üzerimize gece gibi kapanıyor, yerinde durmuyordu.

Gece yarısından çok sonra çadırı kurmayı başarıp şilteleri serip yattık. Yaz yağmurunun bulutları çekip gitmiş, pırıl pırıl yıldızlı bir gece başlamıştı. Yakınlarda bir yerden bir cırcırböceğinin sesini duyunca rahatladım. Yatağıma uzanınca hemen uyuyakalmışım.

Uyandığımda çadırda yalnızdım. Bir arı vızılıyordu. Kalkıp dışarı çıktım. Güneş şimdiden öyle yükselmişti ki, gözlerim ışığın gücünden ağrıdı.

Yüksekçe bir yerde dümdüz bir arazideydim. Toprak sol tarafımdan güneydoğuya, İstanbul'a doğru gittikçe alçalarak uzaklaşıyordu. Daha aşağılarda uzaktan açık yeşil ve sarımsı gözükken bir iki mısır tarlası, buğday tarlaları, boş araziler ve kayalık, çorak topraklar vardı. Düzlükte küçük bir kasabanın evleri ve camii gözüküyordu ama aradaki bir tepe bakış açımı daralttığı için burası ne kadar büyük bir yerdir, anlaşılmıyordu.

Mahmut Usta neredeydi? Rüzgârın getirdiği bir borazan sesinden, kasabanın arkalarındaki kurşuni renkli binaların askeriye olduğunu anladım. Çok arkada mor dağlar vardı. Bir ara sanki bütün dünya hatıralardan çıkma derin bir sessizliğe büründü. İstanbul'dan, herkesten uzakta burada olmaktan, kendi hayatımı kendim kazanıyor olmaktan memnundum.

Kasaba ile askeriyenin arasındaki düzlükten bir trenin düdüğü geldi. O yöne dikkatle bakınca Avrupa yönünde gitmekte olan vagonları gördüm. Tren bizim boş düzlüğe biraz yaklaştı, derken zarıfça kıvrılarak istasyonda durdu.

Az sonra kasabadan bu yana gelen Mahmut Usta'yı gördüm. Önce hep yol boyunca yürüyordu, sonra yolun kıvrım yaptığı yerlerde kestirme olsun diye boş arazilerden ve tarlalardan geçti.

"Su aldım" dedi. "Hadi çay yap bakalım bana."

Ben küçük Aygaz ocağında çay demlerken, çünkü kamyonetle arazi sahibi Hayri Bey geldi. Arkadaki yüklükten de benden biraz büyük bir delikanlı indi. Ali adlı gencin arazi sahibinin yanında çalıştırdığı biri olduğunu, son anda gelmekten vazgeçen Gebzeli çırağın yerine kuyuya ineceğini konuşmalardan anladım.

Mahmut Usta ile patron Hayri Bey bir aşağı bir yukarı uzun uzun yürüdüler. Yer yer çıplak, yer yer taşlar ve otlarla kaplı arazi on dönümden fazlaydı. Yürüdükleri taraftan hafif bir rüzgâr esiyordu ve en uzak köşeye vardıklarında bile patron ile kuyucunun aralarında tartıştıklarını, bir karar veremediklerini işitiyorduk. Daha sonra onlara sokuldum. Tekstilci Hayri Bey bu kıraç toprakta

bir kumaş yıkama ve boyama fabrikası kurmak istiyordu. Yurtdışına ihracat yapan büyük konfeksiyoncuların çok talep ettiği bu iş için bol suya ihtiyaç vardı.

Hayri Bey elektriği, suyu olmayan bu araziye çok ucuza almıştı. Burada su bulursak, bize çok para verecekti. Su çıkınca siyasetçi tanıdıkları buraya elektrik hattı çekirteceklerdi. Sonra da Hayri Bey'in bir seferinde planlarını getirip bize gösterdiği kumaş boyama atölyeleri, yıkama odaları, depoları, şık idare binası ve hatta yemekhanesi de olan tam bir fabrika kurulacaktı buraya. Mahmut Usta'nın bakışlarında Hayri Bey'e karşı bir anlayış ve ilgi görüyordum, ama aslında ikimiz de arazi sahibinin su çıkarsa vereceğini vaat ettiği hediyeler, ödüllerle ilgiliydik.

"Allah işinizi rast getirsin, bileğinize kuvvet, gözünüze dikkat versin" dedi Hayri Bey sefere çıkan Osmanlı ordusunu uğurlar gibi. Kamyonet gözden kaybolurken dışarı sarkıp bize pencereden el salladı.

Gece ustamın horultusundan uyuyamayınca başımı çadırın kenarından dışarı uzattım. Kasabanın ışıkları gözükmüyordu; gök lacivertti ama yıldızların ışıltısı sanki âlemi turuncu yapmıştı. Biz de sanki bu âlemde koskocaman bir portakalın üzerinde oturmuş, karanlıkta uyumaya çalışıyorduk. Göğe çıkıp yıldızların ışıltısına ulaşmak yerine, şimdi üzerinde uyuduğumuz toprağın içine girmeyi hayal etmemiz doğru muydu?

O zamanlar sondaj makinaları daha kullanılmıyordu. Usta kuyucular bir arazide suyun nereden çıkacağını, nerede kuyu kazılacağını binlerce yıldır sezgiyle bulurlardı. Mahmut Usta ağzı kalabalık eski ustaların süslü belagatını elbette biliyordu. Ama eline çatal alıp arazide bir aşağı bir yukarı yürüyen, okuyup üfleyen gösterişçi kimi eski ustaların yaptıklarını ciddiye almıyordu. Binlerce yıllık bir mesleği icra edenlerin son kuşağından olduğunu hissediyordu. Bu yüzden mesleği konusunda gösterişçi değil, alçakgönüllüydü. “Toprağın koyusuna, nemlisine, siyahına bakacaksın” diye konuştu benimle. “Arazinin alçak yerini, taşlı, kayalı, inişli çıkışlı, gölgeli yerini görecek, aşağıdaki suyu hissedeceksin” dedi bir başka sefer beni eğitip yetiştirmek isteğiyle. “Ağaçların, yeşilliklerin olduğu yerde toprak koyu ve nemlidir, tamam mı? Dikkat edeceksin; ama hiçbir şeye kolay kanmayacaksın.”

Çünkü toprak, aynı zamanda yedi kat gökyüzü gibi tabaka tabakaydı. (Bazı geceler gökdeki yıldızlara bakarak altımızdaki karanlık âlemi hissederdim.) Mesela koyu, kara toprağın iki metre altından, killi, su geçirmez, kupkuru, berbat bir toprak ya da kum çıkabilirdi. Su aranacak yeri kestirmeye çalışan eski kuyucu ustaları, toprağın, otların, böceklerin, hatta kuşların bile dilinden anlamak, yukarıda yürürken alttaki kaya ya da kil tabakasını sezmek zorundaydılar.

Bu hünerleri, bazı eski kuyucuların kendilerinde Orta Asyalı şamanlar gibi doğa ötesi güçler ve sezgiler vehmetmelerine, yeraltı tanrıları ve cinleriyle konuştuklarını ileri sürmelerine yol açmıştı. Çocukluğumda babamın gülüp geçtiği bu palavralara, ucuza su bulmak isteyen halk inanmak isterdi. Beşiktaş’ta, gecekonduların bahçelerinde hâlâ bu inançlarla kuyu açılacak yer arandığını hatırlıyorum. Tavukların dolaştığı sarmaşıklı bir arka bahçede nereye kuyu kazacağını belirlemek için toprağı dinleyen bir kuyucuya, evdeki teyzelerin ve amcaların, hasta bebeğin göğsünü dinleyen doktor gibi saygı duyduklarını da görmüştüm.

“Allahın izniyle en fazla iki haftada işimiz biter ve ben on on iki metrede burada su bulurum” dedi Mahmut Usta o ilk gün.

Benimle daha açık konuşuyordu çünkü Ali mal sahibinin ada-

mıydı. Bu benim hoşuma gider, ustamla buradaki işin sahibi gibi hissederdim kendimi.

Mahmut Usta kuyuyu kazacağı yeri ertesi sabah belirledi. Arazi sahibinin fabrika planlarına göre kuyunun açılmasını istediği yer değildi bu. Tam tersi yönde, arazinin başka bir köşesindeydi.

Babam siyasi sır tutma alışkanlığından, yaptığı önemli şeylere beni katmaz, fikrimi almazdı. Mahmut Usta ise kuyuyu nerede kazacağına karar verirken önce düşüncelerini benimle paylaştı. Burasının zor arazi olduğunu anlattı. Bu çok hoşuma gitti, onu sevdim. Ama sonra içine döndü ve kararı bana hiç sormadan, açıklamadan verdi. Üzerimdeki gücünü, ilk böyle hissettim. Babamdan hiç görmediğim bu şefkat ve yakınlıktan hem hoşlanarak, hem de bir anda ona kızarak.

Mahmut Usta yere bir kazık çakmıştı. Arazide o kadar yürüdükten, düşündükten sonra niye bu yeri seçmişti? Bu yerin ötekilerden farkı neydi? Bu kazığı durmadan yere çaksak, bir yerde mutlaka su çıkacak mıydı? Bu soruları Mahmut Usta'ya sormak istiyordum, ama soramayacağımı da anlıyordum. Çocuktum; o benim arkadaşım, hatta babam değil, ustamdı. Onda babalık bulan bendim.

Kazığa bir sicim bağladı; sicimin öbür ucuna da sivri bir çivi taktı. İpin uzunluğunun bir metre olduğunu söyledi. Burada taş duvar tutmazdı; kuyunun duvarını beton yapacaktı. Beton duvarın kalınlığı yirmi yirmi beş santim olacaktı. İpi sürekli gergin tutarak çiviyle iki metre çapında bir daire çizmeye başladı. Aslında daireyi çizmiyor, çiviyle toprağın üzerinde noktalar işaretliyordu. Sonra Ali ile ben onları dikkatle birleştirip daireyi ortaya çıkarıyorduk.

“Bir kuyunun dairesi çok muntazam olmalı” dedi Mahmut Usta. “Dairenin bir kusuru, bir kenarı, köşesi olursa, duvar tutmaz, göçer!”

Göçük korkusunu ilk defa böyle işittim ve kazma kürekle dairenin içini kazmaya başladık. Usta toprağı kazıyor, ben bazan kazma vuruyor bazan da çıkan toprağı kürekle Ali'nin el arabasına koyuyordum ve ikimiz ustanın hızına ancak yetişiyorduk. “Arabayı çok doldurma da, hızla boşaltıp hızla geri getireyim, daha iyi” derdi Ali, bazan soluk soluğa. Kısa zamanda biz iki çırak yorulup yavaşlayınca, Mahmut Usta'nın hiç durmadan inip kalkan kazmasının kopardığı toprak parçaları kenarda birikmeye başladı. Yığın

iyice birikince, usta kazmasını atıp uzaktaki zeytin ağacının altına yatar, sigara içerek bizi beklerdi. Daha ilk günün ilk saatlerinde, biz iki çırak işimizin ustamızın sūratine yetişmek, onun her yaptığı şeyi dikkatle gözleyip ona göre davranmak, hızla emre uymak, itaat etmek olduğunu anlamıştık.

Bütün gün güneş altında kazma kürek çalışmak beni serseme çevirdi. Güneş battıktan sonra bir tas mercimek çorbasını bile içmeden kendimi yatağa attım. Kazma tutmaktan ellerim su toplamış, güneşten ensem yanmıştı.

“Alışırın küçük bey, alışırın” dedi Mahmut Usta gözlerini çalıştırmaya uğraştığı küçük televizyondan kaçırmadan.

Kol işçiliği yapamayacak narin biri olduğum için beni iğneliyordu ama ben “küçük bey” sözünden mutlu oldum. Hem ustam bu sözüyle benim şehirli, okumuş bir aileden geldiğimi kabul ettiği için –demek ki bana fazla ağır iş vermeyecek, beni babaca koruyacaktı– hem de ustamın bana şefkat duyduğunu, benimle ilgilendiğini hissettiğim için.

Kazdığımız kuyuya on beş dakikalık mesafedeki yerleşim, girişindeki mavi levhada kocaman beyaz harflerle yazdığı gibi, 6200 nüfuslu Öngören kasabasıydı. İlk iki gün hiç durmadan kuyuyu kazıp iki metre derinliğe ulaşınca, malzemeye ihtiyaç duyduğumuz için ikinci öğleden sonra Öngören'e indik.

Önce Ali bizi kasabadaki marangoza götürdü. İki metreden sonra artık toprağı kuyunun dışına kürekle atmamız mümkün olmadığı için bütün kuyularda olduğu gibi bir çıkırık kurmamız gerekiyordu. Ama arazi sahibinin kamyonetiyle Mahmut Usta'nın getirdiği ahşap yeterli gelmemiştir. Marangoz kim olduğumuzu, ne yaptığımızı sorunca Mahmut Usta kuyucu olduğumuzu söyledi. Yerimizi öğrenen marangoz da, "Ha, yukarı düzlükte" dedi.

Ondan sonraki günlerde "yukarı düzlük"ten kasabaya inişlerimizde Mahmut Usta marangoza, tıpkı sigara aldığı bakkal, gözlüklü tütüncü ve geç saatlere kadar açık nalbur gibi, arada bir uğramayı alışkanlık edindi. Kuyu kazdığımız günlerde akşamları ustamla birlikte Öngören'e inmeyi, onunla sokaklarda yürümeyi, servi ve çam ağaçlı küçük parkın bir bankında, bir kahvehanenin sokağa konmuş masalarında, bir dükkânın kapısında ya da istasyonun içinde serin bir köşede oturmayı çok severdim.

Öngören'in talihsizliği asker nüfusuyla ezilmiş olmasıydı. II. Dünya Savaşı'nda Almanların Balkanlar, Rusların Bulgaristan üzerinden saldırısına karşı İstanbul'u savunmak için büyük bir piyade tugayı burada konuşlandırılmış ve sanki unutulmuştu. Kırk yıl sonra büyük asker nüfusu kasabanın en büyük geçim kaynağı ve derdi olmuştu.

Merkezdeki dükkânların çoğu hafta sonu "çarşı izni"ne çıkan erler için kartpostal, çorap, telefon jetonu, bira gibi şeyler satıyordu. Aynı kalabalık için yan yana açılmış kebabçı ve lokantaların olduğu ve halk arasında "Lokantalar Sokağı" diye bilinen yerde jandarmalar sürekli nöbet tutuyordu. Gündüzleri ve özellikle hafta sonları erlerle tikiş tikiş dolan bu yerler, küçük pastaneler, kahvehaneler akşamları boşaldığı için, biz geceleri bambaşka bir Öngören görüyorduk. Akşamları jandarma, garnizondan gelmiş disiplinsiz askerleri, bağırıp çağırانları, hatta aşırı gürültü çıkı-

ran herhangi bir kişiyi ve eğlence yerini susturur, erler arasında bir kavga çıkarsa hemen bastırırdı.

Otuz yıl önce garnizonun nüfusu daha da çokken asker ailelerinin ve ziyaretçilerin kalması için açılmış bir iki otel, daha sonra İstanbul'a gidip gelmek kolaylaşınca boşalmıştı. Bunların bazıları'nın yarı gizli randevuevlerine dönüştüğünü o ilk gün bize kasabayı tanıtan Ali söyledi. Bu oteller İstasyon Meydanı'ndaydı. Küçük bir Atatürk heykeli, dondurmacısı iyi işleyen Yıldız Pastanesi, PTT'si ve Rumeli Kahvehanesi'nin olduğu turuncu ışıklı İstasyon Meydanı'nı o ilk günden sevmiştik.

Ali'nin babası istasyona açılan sokaklardan birinde Hayri Bey'in bir akrabasının inşaat araçlarının durduğu bir depoda gece bekçiliği yapıyordu. Öğleden sonra geç vakit Ali bizi bir de demirci ustasına götürdü.

Mahmut Usta arazi sahibi Hayri Bey'den aldığı parayla yeni ahşap kestirdi, çıkırığın parçalarını bağlamak için madeni kelepçeler seçti. Dört torba çimento, mala, çivi ve ip aldı. Ama bu ip kuyuya ineceği ip değildi. Kuyuya inerken gerekli sağlam ip Gebze'den getirdiğimiz çıkırığın merdanesinde sarılı duruyordu.

Bütün bu malzemeyi demirci dükkânından birinin haber salıp getirttiği bir at arabasına koyduk. At arabasının demir tekerlekleri parke taşlı sokaklarda korkunç bir gürültü çıkarırken, buradaki günlerimin kısa bir süre sonra biteceğini, yakında önce Gebze'ye anemin yanına, sonra da İstanbul'a döneceğimi düşündüm. Yürürken bazan yan yana geldiğimiz arabanın atının yorgun, kara gözlerinden ne kadar yaşlı olduğunu aklımdan geçirdiğimi de hatırlıyorum.

İstasyon Meydanı'ndaydık. Bir kapı açıldı. Orta yaşlı, blucinli bir kadın çıktı sokağa. Arkasına dönüp "Nerede kaldınız?" diye seslendi, azarlayıcı bir edayla.

Benimle atın şimdi önüne geldiğimiz açık kapıda önce benden beş altı yaş büyük bir genç erkek, sonra onun ablası olabilecek uzun boylu ve kırmızı saçlı bir kadın belirdi. Kadının çok değişik, çekici bir havası vardı. Belki de orta yaşlı blucinli kadın, kırmızı saçlı ablayla kardeşin annesiydi.

"Ben şimdi bulurum" diye seslendi kırmızı saçlı güzel kadın annesine ve tekrar eve girip kayboldu.

Ama eve girmeden önce Kırmızı Saçlı Kadın bana ve arkamdaki yaşlı ata bir an bir bakış attı. Bende ya da atta tuhaf bir şey fark

etmiş gibi kadının güzel, yusuvarlak dudaklarında kederli bir gülümseme gördüm. Uzun boyluydu. Gülerken yüzünde sevimli ve şefkatli bir ifade de belirmişti.

“E hadi!..” diye sesleniyordu aynı anda annesi ona, biz dördümüz, yani Mahmut Usta, iki çırak ve at yanından geçerken. Annenin yüzünde Kırmızı Saçlı Kadın’dan şikâyetçi bir ifade vardı, bizimle hiç ilgilenmedi.

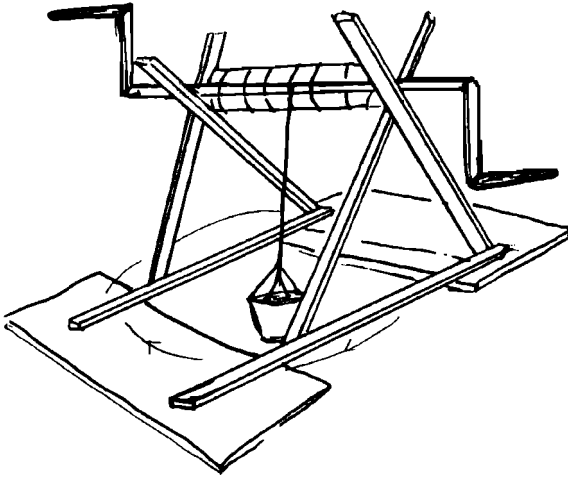
At arabası yüküyle Öngören dışına çıkınca parke taşları bitti ve tekerleklerin gürültüsü dindi. Yokuşu çıkıp bizim arazinin geniş düzlüğüne gelince bambaşka bir âleme varmışız gibi hissettim kendimi.

Bulutlar dağılmış, güneş çıkmış, bizim otsuz, yarı kıraç topraklar bile renklenmişti. Yolun aralarından kıvrılarak geçtiği mısır tarlalarının içinden gürültücü kara kargalar sıçraya sıçraya yola çıkıyor, bizi görünce kanatlarını açıp bir anda uçuyorlardı. Karadeniz yönündeki mor yükseltilerin tuhaf bir mavi renge büründüğünü, arkasındaki düzlükteki boz ve sarımsı arsalar arasındaki seyrek ağaç kümelerinin yeşilliğini fark ettim. Kuyu kazdığımız bizim yukarı düzlük, bütün âlem, uzaktaki soluk renkli evler, titrek kavaklar, kıvrılan tren yolu, her şey güzeldi ve bu hoş duyguya evinin kapısında az önce gördüğüm kırmızı saçlı güzel kadın sayesinde kapıldığımı ruhumun bir yanıyla hissediyordum.

Aslında yüzünü tam görememiştim. Annesiyle acaba niye kavgaya ediyorlardı? Edası etkilemişti beni. Kırmızı saçları ışıktaki tuhaf bir şekilde parlamıştı. Bir an bana eskiden tanıdığım biriymişim gibi, burada ne işin var diye sorar gibi bakmış, tam o sırada göz göze gelmiştik. Sanki ikimiz de bir hatırayı arar, hatta sorgular gibi bakmıştık birbirimize.

Uykuya dalarken yıldızları görüyor ve Kırmızı Saçlı Kadın’ın yüzünü gözümün önüne getirmeye çalışıyordum.

Ertesi sabah, yani işe başlamamın dördüncü gününde, yanımızda getirdiğimiz çıkırığı, yeni aldığımız tahtaların ve malzemenin yardımıyla yerine oturttuk. Çıkırığın her iki ucunda, bir kenarı kalın bir kenarı ince birer tutacağı olan ve ipin sarıldığı bir merdanesi, onun üzerine oturduğu çapraz ahşap ayakları ve yukarıya çektiğimiz kovanın rahatça konacağı bir de sehпасı vardı. Parçaları tam nasıl birleştireceğimizi daha kolay anlayabilelim diye, Mahmut Usta bir kâğıdın üzerine kurşunkalemle ayrıntılı bir çıkırık resmi ni beni şaşırtan bir hünerle çizmişti:

Ben ve Ali çıkırığın iki ucundan tutup, ustamızın aşağıda toprakla doldurduğu kovayı yukarı çekiyorduk. Kova bir su kova-sından büyüktü. Ağzına kadar taş toprakla dolduğunda o kadar ağırlaşırdı ki, iki çırak çıkırığı zorlanarak çeviriyorduk. Yukarı, bizim düzeyimize gelen kovayı kenarından tutup sehpanın üzerine alıp, ipi azıcık gevşetip halka ve kancasından çıkarmadan tahtanın üzerine oturtmak hem aşırı bir güç, hem de hüner gerektiriyordu. Dolu kovayı yukarı çekip ahşap sehpaye kazasız belasız oturtunca Ali ile “oldu” der gibi bir an göz göze gelir, so-luklanırdık.

Sonra biz iki çırak kovayı el arabasına küreklerle aceleyle biraz boşaltır, hafifleyince iki yanından tutup arabanın içine devirirdik. Aşağı dikkatle salıverdiğim kova, ustama yaklaşırken onun tembihlediği gibi, “Geldiii!” diye bağırırdım. Mahmut Usta elindeki kazmayı bırakır, kovayı bağlı olduğu ipten ayırmadan kuyunun zeminine oturtur ve kaza kaza kopardığı parçaları kürekle hızla kovaya doldururdu. İlk günlerde küreğiyle, kazmasıyla hırsla hatta öfkeyle çalışırken her hamlede “hıh!” deyişini ben yukardan duyabiliyordum. Günde bir metre hızıyla yerin dibine doğru her gün küçüldükçe “Hıh!” diye hamle edişlerini işitmek zorlaştı.

Mahmut Usta aşağıda kovayı toprakla doldurunca, çoğu zaman başını yukarı bile kaldırmadan “eek!” diye bağırırdı. Yukarıda ikimiz de hazır bekliyorsak Ali ile hemen çıkırığın kollarına sarılır, toprak yüklü ağır kovayı havalandırırdık. Bazan dalgacı Ali gecikir, çıkırığı tek başıma döndürmek zor olduğu için onu beklerdim. Bazan da usta yavaşlar, Ali ıkırığın başına erken gelir, Mahmut Usta’nın aşağıda kovayı toprakla dolduruşunu soluk soluğa seyrederdik.

Bu bekleme anları, yoğun çalışma sırasında Ali ile bulabildiğimiz tek dinlenme zamanıydı ve aramızda birkaç kelime konuşurduk. Ama ona kasabada gördüğümüz kişileri, esrarengiz ve kederli bakışlı, güzel dudaklı Kırmızı Saçlı Kadın’ın kim olduğunu sormayacağımı daha ilk günden anlamıştım. Onları tanımayacağı için mi? Yoksa söyleyebileceği herhangi bir şey kalbimi kırabilir diye mi?

Kırmızı Saçlı Kadın’ın arada bir aklıma geldiğini değil Ali’den, aslında kendimden bile saklamak istiyordum. Geceleri gözümün biri gökteki yıldızlarda, diğer iustanın küçük televizyonundayken, tam uykuya dalmak üzereyken Kırmızı Saçlı Kadın’ın bana gülümseyişi gözümün önünde canlanırdı. O gülümseyişi, yüzündeki “Seni tanıyorum” diyen anlam ve ifadesindeki şefkat olmasaydı belki de onu bu kadar çok düşünmezdim.

 günde bir öğle vakti arazi sahibi Hayri Bey kamyonetiyle gelip işler yolunda mı diye sabırsızlıkla sorardı. ğle arasındaysak, Mahmut Usta “Buyur” diyerek onu da domates, ekmek, beyaz peynir, zeytin, üzüm ve Coca Cola’dan oluşan soframıza çağırırdı. Bazan usta kuyunun içinde üç dört metre derinde bir yerde olur, Hayri Bey biz iki ırakla birlikte kuyudan aşağıya bakıp onu sessizce, saygıyla seyrederdi.

Usta yukarı çıkınca, Hayri Bey'i arazinin öbür tarafına, Ali'nin çıkan toprağı boşalttığı yere götürür, küçük kaya tanelerinin, eline alıp ufaladığı koyulu açık toprak parçalarının renklerini gösterip, kazış hızımız ve suyun uzaklığı hakkında yorum yapardı. İlk günlerde, az taşlı toprakta orta karar giderken, üç metreden sonra, dördüncü ve beşinci günlerde sert bir tabakaya rastlamış, yavaşlamıştık. Mahmut Usta bu sert tabakanın damarını geçtikten sonra nemli toprağı bulacağımızı inançla söyler, tekstilci fabrikatör Hayri Bey de "Hadi bakalım, inşallah" derdi. Suyu bulduğumuz gün kuzu kesip ziyafet vereceğini, Mahmut Usta'ya ve bizlere bahşiş dağıtacağını bir kere daha anlatır, ziyafet için İstanbul'dan hangi tatlıcıdan baklava alacağını bile söylerdi.

Arazi sahibi gittikten ve öğle yemeğinden sonra hızımız yavaşlardı. Düzlükte bir dakika uzaklıkta, büyükçe bir ceviz ağacı vardı. Ben gider onun altına yatar, uyuyakalırdım. Uyuyakalmadan önce Kırmızı Saçlı Kadın ben onu düşünmeden, kendiliğinden gözümün önünde bütün canlılığı, "Seni tanıyor, biliyorum!" diyen ifadeyle belirirdi. Bu beni mutlu ederdi. Bazan da kadın, öğle sıcağından bayılacak gibiyken aklıma gelirdi. Beni hayata bağlayan, bana iyimserlik veren bir şey vardı bu hayalde.

Çok sıcakta Ali ile birbirimizin başından aşağı su döker ve bol bol su içerdik. Suyu büyük plastik bidonlar içinde Hayri Bey'in kamyoneti getiriyordu. İki üç günde bir gelen kamyonetten kasabadan sipariş ettiğimiz yiyecekler de çıkardı. Domates, yeşil biber, Sana yağı, ekmek, zeytin gibi şeylerin parasını Mahmut Usta sürücüye verirdi ama her seferinde arazi sahibi Hayri Bey'in karısının yolladığı karpuz, kavun, bazan çikolata, şeker, bazan da evde özenle hazırlanmış bir tencere dolusu biber dolması, domatesli pilav, kavurma gibi şeyler de olurdu.

Mahmut Usta akşam yenecek yemek konusunda çok titizdi. Her öğleden sonra, beton dökmek için hazırlığa girişmeden önce, patates, patlıcan, mercimek, domates, taze biber, elimizde ne varsa bana yıkattırır, Gebze'den getirdiğimiz küçük tencereye içine sebzeleri kendi eliyle, özenle küçük küçük doğrar içine biraz yağ atar ve Aygaz ocağının altını çok az yakıp ateşin üzerine koyardı. Güneş batana kadar bu tencere yemeğinin dibinin tutmadan, ağır ağır pişmesinden ben sorumluydum.

Son iki saatte Mahmut Usta, o gün kazdığı bir metrelik derin-

liğe ahşap kalıbı yerleştirip beton dokerdi. Ali ile ben imento ile kumu kenarda bir yerde karıştırıp sular, harcı arabaya koyar, Mahmut Usta'nın kendi buluşu olduğunu gururla söylediği yarım huni benzeri ahşap bir kaydırağın yardımıyla kovaya hiç el sürmeden aşağıya, kuyuya akıtırdık. Mahmut Usta huni misali ahşap kaydırağa bizim kürek kürek boşalttığımız ıslak betonu yönlendirmek için aşağıdan "Biraz daha sağa, biraz daha yukarı" diye seslenirdi.

Betonun harcını hızla karıştırarak arabaya koyup, aşağı boşaltmak gecikince, beton soğuyor diye sinirlenen Mahmut Usta aşağıdan bize bağırırdı. O zaman bana hiç bağırmayan, beni hiç azarlamayan babamı zlerdim. Ama onun yüzünden parasızlık çektiğimiz ve burada çalıştığım için babama kızırıyordum da. Mahmut Usta babamın hiç yapmadığı gibi benimle ilgileniyor, hikâyeler anlatıyor, dersler veriyor ve ikide bir, iyi miyim, a mıyım, yoruldum mu diye soruyordu. Ustamın azarları bu yüzden mi beni çok fkelendiriyordu? Babam beni azarlasa, ona hak verir, utanır, olayı unutturdum. Mahmut Usta azarlayınca nedense bu daha derine işliyor, hem ona itaat edip dediğini yapıyordum hem de ona fkeleniyordum.

Günün sonunda Mahmut Usta aşağıdan "Yetişir!" diye seslenir, zemindeki kovaya tek ayağıyla basar, biz çıkırığı çevirerek onu asansör gibi ağır ağır yukarı, gnişiğına ıkarırdık. Yukarıda Mahmut Usta az ötedeki zeytin ağacının altına yatınca bir anda ortalığı bir sessizlik kaplar, doğanın, kimsesizliğin ne kadar içinde, İstanbul'dan, kalabalıklardan uzaklarda olduğumuzu hissederek annemi, babamı, Beşiktaş'taki hayatımızı zlerdim.

Ben de ustam gibi paydostan sonra kendimi bir gölgeye atar, yürüyerek hemen kasabaya dönen Ali'nin uzaklaşmasını seyrededim. Kıvrılan yol boyunca değil, kestirme yapıp boş arazilerden, otlar ve dikenlerle kaplı tarlalardan geçerek yürürdü Ali. Hiçbir zaman görmediğimiz evi kasabanın neresindeydi acaba? Evlerinin önünde gördüğümüz kırmızı saçlı hoş kadın, erkek kardeşi, aksi anneleri Ali'ye yakın mı oturuyorlardı?

Kafam bu düşüncelerle aylaka meşgulken burnuma Mahmut Usta'nın yaktığı sigaranın hoş kokusu gelir, uzaktaki askeriyede akşam içtimasında "Sağ ol!.. Sağ ol!.." diye bağıran erleri ve bir arının vızılıtısını işterek bu dünyaya tanıklık etmenin, yaşamanın ne tuhaf bir şey olduğunu aklımdan geçirirdim.

Dördüncü günde yemek tenceresine bakmak için kalktıgımda Mahmut Usta'nın yattığı yerde uyuyakaldığını görmüş, çocukluğumda uyuyakalan babama yaptığım gibi, onun bir dev, benim devler ülkesindeki Gulliver gibi minicik bir insan olduğumu hayal ederek toprağın üzerinde bir eşya gibi uzanışına, uzun kollarına ve bacaklarına dikkatle bakmıştım. Mahmut Usta'nın elleri, parmakları babaminkiler gibi zarif değil, sert ve köşeliydiler. Kollarının üzerinde kesikler, benler, kara tüyler vardı ve teninin asıl beyaz rengi, kısa kollu gömleğinin kenarından gözüken güneş görmemiş yerlerden fark ediliyordu. Uzun burnunun deliklerinin nefes alıp verirken ağır ağır açılıp kapanışına –babam uyurken yaptığım gibi– hayretle baktım. Yer yer beyazlaşan gür saçlarının içinde küçük toprak parçacıkları ve boynunda ise yukarı merakla tırmanan telaşlı karıncalar vardı.

“Yıkanacak mısın sen?” derdi her akşam güneş batarken Mahmut Usta bana.

Kamyonetin iki üç günde bir getirip değiştirdiği plastik bidonun bir de musluğu vardı ama orada yalnızca elimizi, yüzümüzü yıkayabilirdik. Vücudumuzu yıkayabilmek için suyu önce plastik kovada biriktirmemiz gerekiyordu. Mahmut Usta kafamdan aşağı iri maşrapayla su dökerken ürperirdim. Kovanın suyu güneşte ısınmadığı için değil, o beni çıplak gördüğü için.

“Sen daha çocuksun” demişti bir keresinde bana. Adalelerimin yeterince gelişmediğini, güçsüz kuvvetsiz olduğumu mu kast etmişti? Yoksa başka bir şeyi mi? Onun gövdesi kaslı, sert ve güçlüydü ve göğsünde, sırtında tüyler vardı.

Hayatım boyunca, ne babamı ne de başka bir erkeği çıplak görmüştüm. Mahmut Usta’nın sabunlu kafasından aşağı teneke maşrapayla su dökerken ona bakmamaya çalışırdım. Kolunda, bacaklarında, sırtında, kuyu kazarken oluşmuş morluklar, yara izleri görürdüm bazan ama sesimi de çıkarmazdım. Oysa Mahmut Usta benim başımdan aşağı su dökerken kocaman ve sert parmağının ucuyla, sırtımdaki, kolumdaki bir çürüğe yarı merak yarı şakayla dokunur, benim “Ah!” diye inleyerek irkildiğimi görünce, hem güler hem de şefkatle “Dikkat et” derdi.

Bazan şefkatle bazan tehdit eder gibi, ama sık sık “Dikkat et” derdi Mahmut Usta, “Kuyucu çırağının akılsızı aşağıdakini sakat bırakır; dikkatsizi öldürür.” “Aman ha, aklın, gözün kulağın hep aşağıda olacak” der, kancasından çıkıveren kovanın aşağıdakini nasıl ezdiğini anlatırdı. Ya da aşağıda ustasının gaz zehirlenmesinden bayıldığını yukarıdaki dalgacı çırak üç dakika fark etmeyince, ustanın nasıl bir anda ölümler âlemine geçiverdiğini beş cümlede hikâye ederdi.

Gözlerimin içine şefkatle bakıp bana öğretici, korkutucu hikâyeler anlatmasından çok hoşlanıyordum. Ustam dikkatsiz çırakların neler yaptığını tutkuyla anlatırken, onun kafasında yeraltı âlemiyle, ölümlerin dünyası ve toprağın derinlikleriyle, cennetin ve cehennemin unutulmaz köşeleri arasında bir ilişki olduğunu hissederek, ürperirdim. Sanki toprağı kazdıkça, ustama göre Allah’ın ve

meleklerin katına doğru ilerliyorduk. Oysa geceyarısı esen serin rüzgâr, lacivert gökkubbenin ve ona asılı on binlerce titrek yıldızın tam ters yönde olduğunu hatırlatırdı.

Güneş batana kadarki güzel sessizlikte Mahmut Usta bir yandan akşam yemeği iyi pişti mi diye tencerenin kapağını açıp kaparken, bir yandan da televizyondaki görüntüyü düzeltmek için uğraşırdı. Televizyonu, eski bir araba aküsüyle birlikte Gebze'den getirmiş, ilk iki akşam akü bir türlü çalışmayınca kamyonetle Öngören'e yollatıp tamir ettirmişti. Şimdi aküden elektrik alıyor, çalışıyordu ama, ekranda açık seçik bir görüntü bulmak için Mahmut Usta'nın çok uğraşması gerekiyordu. Sinirlenince beni çağırır, çıplak tel benzeri tenekeden antenini elime tutuşturur, "Sağa, biraz yukarı, sola" diyerek ekranda temiz bir görüntü arardı.

Uzun bir çabadan sonra ekranda bir görüntü belirir ama biz haberlere bakarak sıcak akşam yemeğimizi kaşıklarken görüntüler eski hatıralar gibi tekrar bulanıklaşır, kendi kendine gidip gelmeye, dalgalanmaya, titremeye başlardı. Oturduğumuz yerden kalkıp, bir iki kere dokunduktan sonra görüntü iyice bozulsa bile artık ikimiz de yerimizden kıpırdamaz, haber spikerinin hâlâ duyulabilen sesiyle söylediklerini ve reklamları dinlerdik.

Güneş tam o sırada karşıımızdan batardı. Gün boyunca ortalıkta hiç görülmeyen tuhaf ve nadir kuşları iştirmeye başlardık. Sonra daha ortalık kararmadan gökte pembemsi dolunay belirirdi. Çadırın çevresinden çıtırtılar, uzaklardan köpek havlamaları gelir ve sönen ateşin kokusunu, varolmayan servi ağaçlarının gölgesini hissederdim.

O güne kadar babam bana hiç masal, hikâye anlatmamıştı. Mahmut Usta ise her gece, televizyondaki belirsiz, hatta soluk bir görüntüden, gün boyunca karşılaştığımız bir dertten, bir hatıradan yola çıkarak hikâyeler anlatırdı. Neresi hayal, neresi hakikat, başı neresi, sonu neresi belli değildi bu hikâyelerin. Ama onlara kendimi kaptırmayı ve Mahmut Usta'nın çıkardığı hisseyi dinlemeyi severdim. Ama hikâyeleri tam *anlayamazdım* da. Mesela Mahmut Usta, çocukluğunda dev bir yaratık tarafından yeraltı âlemine kaçırıldığını anlatmıştı bir kere: Yeraltı karanlık değil, tam tersi aydınlıktı. Onu ıslıl ıslıl bir saraya götürmüşler, üzerinde ceviz ve böcek kabukları, balık kafaları ve kılçıkları olan bir ziyafet masasına buyur etmişlerdi. Önüne dünyanın en güzel yiyeceklerini koy-

muşlardı ama Mahmut Usta arkasında ağlayan kadınlar olduğunu iştirince bir lokma bile almamıştı. Derken yeraltındaki padişahın sarayında ağlayan kadınların sesinin tıpkı televizyondaki kadın spikerin sesi gibi olduğunu anlatmıştı.

Bir başka seferinde biri mantardan, biri de mermerden iki dağın birbirlerini tanımadan ve anlamadan nasıl karşılıklı binlerce yıl bakıştıklarını anlattıktan sonra, *Kur'an-ı Kerim*'de "evlerinizi yüksek yere yapınız" diye bir ayet olduğunu söylemişti. Bunun anlamı, depremin yüksek yerlere vuramayacağı idi. Kuyumuzu da yüksek bir yerde açmamız talihti. Yüksek yerlerde su kolay çıkardı.

Mahmut Usta bunları anlatırken hava iyice karardığı, seyredilecek başka bir şey olmadığı için ikimiz de televizyondaki bulanık görüntülere sanki anlaşılabılır, açık seçik görüntüymüşler gibi dikkatle bakardık.

Bazan "Bak görüyor musun, orada da var!" derdi Mahmut Usta ekrandaki bir lekeyi işaret ederek, "Tasadüf değil bu."

Hayaletimsi görüntüler içinde karşılıklı bakışan iki dağ ben de bir an fark ederdim. Ama bunun bir yanılsama olduğunu kendime bile söyleyemeden Mahmut Usta konuyu değiştirir, "Yarın arabayı ağzına kadar doldurmayın" diyerek öğüt verirdi bana. Beton dökerken; televizyonu aküye bağlarken; çıkırığın planını çizerken tam bir mühendis gibi düşünüp davranan birinin, bu efsane ve masalları, kendisi de gerçekten yaşamış gibi anlatabilmesi beni büyülerdi.

Akşam yemeğinden sonra ben ortalığı toplarken "Kasabaya gidelim, çivi alalım" derdi Mahmut Usta. Ya da bazan "Sigaram bitmiş" derdi.

Serin karanlıkta biz Öngören'e yürürken ilk günlerde mehtap asfaltın üzerinde parlardı. Çok yakındaki gökkubbeyi şimdiye kadar hiç hissetmediğim kadar kuvvetle üzerimde hissedey, babamı, annemi düşünürdüm. Geceleri ağustosböceklerinin hiç durmadan cır cır diye ötmesini seviyordum. Mehtapsız gecelerde gökteki pırıl pırıl on binlerce yıldız şaşarak bakmayı seviyordum.

Kasabada anneme telefon ettim, her şeyin yolunda gittiğini söyledim ama o ağlamaya başladı. Mahmut Usta'nın paramı verdiğini söyledim. (Doğruydu.) İki haftaya kalmadan evde olacağımı söyledim (bundan emin değildim aslında). Aklımın bir yanıyla burada, Mahmut Usta ile olmaktan memnun olduğumu biliyordum. Kendi

paramı kendim kazandığım, babam gittikten sonra evin erkeği olduğum için miydi bu?

Akşamları Öngören'e indiğimizde mutluluğumun asıl nedenini açıkça hissederdim. İstasyon Meydanı'nda gördüğüm Kırmızı Saçlı Kadın'la yeniden karşılaşmak istiyordum. Kasabaya her inişimizde Mahmut Usta ile yolumuzu onların evinin önünden geçirmeye çalışıyordum. İstasyon Meydanı'ndan o gece henüz geçmemişsek, bir bahane ile ustamdan ayrılır, gider, adımlarımı yavaşlatarak evlerinin önünden yürürdüm.

Üç katlı, çıplak sıvalı, yoksul görünümlü bir apartmandı. Akşam haberlerinden sonra yukarıdaki iki katta da ışıklar yanardı. Ortadaki katın perdeleri sürekli kapalıydı. Yukarıdaki katta ise perdeler yarı aralık olur, bazan bir pencere de açık dururdu.

Annesi ve kardeşiyle Kırmızı Saçlı Kadın'ın bazan üst katta, bazan orta katta oturduklarını düşünüyordum. Üst katta oturuyorlarsa, bu biraz daha çok paraları var anlamına geliyordu. Kırmızı Saçlı Kadın'ın babası ne iş yapıyordu acaba? Onu görememiştim. Belki o da, benim babam gibi kayıplara karışmıştı.

Gün boyunca çalışırken, mesela doldurulmuş ağır kovayı kendimize doğru çıkırıkla ağır ağır çekerken, ya da öğle molasında gölgede uzanıp uyuklarken, hayallerimde Kırmızı Saçlı Kadın'ı gördüğümü, onu *düşündüğümü* fark ederdim. Kendimden biraz utanırdım: Dikkatli olmam gereken bir işin ortasında, hiç tanımadığım bir kadının hayallerine kapıldığım için değildi utancım: Bu hayallerin saflığı ve ilkelliği yüzündendi: Şimdiden onunla evlendiğimizi, onunla seviştiğimizi, bir evde mutlu olduğumuzu hayal ediyordum. Evinin kapısındaiken gördüğüm hızlı hareketleri, küçük elleri, uzun boyu, yuvarlak dudakları ve yüzündeki şefkatli ve kederli ifade hep aklıma geliyordu. En çok gülerken yüzünde beliren alaycı ifade beni etkilemişti. Bu hayaller kafamda yabancı çiçekleri gibi durmadan açıyordu.

Bazan da birlikte kitap okuyup, sonra öpüşüp seviştikimiz geliyordu gözümün önüne. Gençliğinde bir ideal için birlikte heyecanla kitap okuduğu kızla daha sonra evlenmek, babama göre en büyük mutluluktur. Bir başkasının mutluluğundan söz ederken babam bir keresinde anneme böyle demişti.

Kasabaya indiğimiz gecelerde Mahmut Usta'yla çadırımıza dönerken gökyüzüne doğru yürüyormuşuz gibi hissederdim kendimi. Kasabadan bizim yüksek düzlüğe çıkan yokuşun üzerinde hiçbir ev olmadığı için her yer kör karanlık olur, her adımda karşımızdaki yıldızlara yakınlaşıyoruz sanırdım. Yokuşun sonundaki küçük bir mezarlığın servi ağaçları yıldızlarla aramıza girer, geceyi daha karanlıklaştırırdı. Bir keresinde, servi ağaçları arasından gözükerek gök parçacığının içinde bir yıldız kaymış, aynı anda ikimiz de ötekine dönüp: "Gördün mü?" demiştik.

Çadırın kenarında oturup sohbet ederken sık sık kayan yıldızları görür, konuşurduk. Mahmut Usta'ya göre her yıldız bir hayatı işaret ediyordu. Cenab-ı Allah yaz gecelerini yıldızlı yapmıştı ki, ne kadar çok insan, ne kadar çok hayat olduğunu hatırlayalım. Bu yüzden bir yıldız kayınca, Mahmut Usta bazan gerçekten birinin ölümüne tanık olmuş gibi dertlenir, dua okur, benim oralı olmadığımı görünce içerler, hemen yeni bir hikâye anlatırdı. Bana kızma-sın diye anlattığı her şeye inanmalı mıydım? Yıllar sonra Mahmut Usta'nın bana anlattığı hikâyelerin hayatımı kaçınılmaz bir şekilde belirlediğine karar verince, pek çok kitap okuyup onların kaynaklarını araştırdım.

Ustamın anlattığı hikâyelerin önemli bir kısmı *Kur'an*'dan alınmaydı. Mesela, Şeytan'ın insanları resim yapmaya teşvik etmesi, sonra ölmüşlerini hatırlatsın diye o resimlere bakmalarını öğütmesi ve sonunda insanları putatapar yapıp yoldan çıkarması böyle bir hikâyeydi. Ama Mahmut Usta şurası burası değişmiş bu hikâyeleri bir dervişten işitmiş, bir kahvede dinlemiş, hatta kendi yaşamış gibi anlatır, sonra birden çok gerçekçi bir hatırıya geçiverirdi.

Bizans zamanından kalma, beş yüz yıllık bir kuyuya nasıl girdiğini anlatmıştı bir kere. Herkesin cinli, efsunlu, uğursuz dediği kuyuda aslında gaz biriktiğini, Mahmut Usta bir gazetenin iki sayfasını güvercinin kanatları gibi açıp, iki ucundan yakıp aşağı atarak göstermişti. Cayır cayır yanarak ağır ağır aşağıya inen gazete, kuyunun dibinde hava kalmadığı için sönmüştü. Ben hava değil, oksijen kalmamış diye ustamı düzeltmiştim. Ustam çocuksu ukalalığıma aldırmamış, tam tersi, o da kertenkeleli, akrepli, yarı

tuğla, yarı taş Bizans kuyularının duvarlarının tıpkı Osmanlı kuyuları tarzında örüldüğünü ve Horasanî sıva kullanıldığını anlatmıştı. Cumhuriyet'ten ve Atatürk'ten önce İstanbul'un eski kuyucu ustaları ise Ermeni'ydi.

Ya da işlerin çok iyi olduğu 1970'lerde, Sarıyer, Büyükdere ve Tarabya sırtlarındaki gecekond mahallelerinde pek çok kuyu kazdığını, pek çok çırak yetiştirdiğini, bazan aynı anda iki üç kuyu ile meşgul olduğunu özlemle hatırlardı. O yıllarda herkes Anadolu'dan İstanbul'a geliyor, Boğaz'ın yukarısındaki tepelere suyu, elektriği, hiçbir şeyi olmayan gecekondular yapıyordu. Üç dört komşu aralarında birleşir, para toplar, kuyu kazsın diye Mahmut Usta'yı ararlardı. O zamanlarda Mahmut Usta'nın, üzerinde çiçek ve meyve resimleri olan fiyakalı bir at arabası vardı; yatırımlarını denetleyen büyük bir patron gibi, bazan bir günde üç ayrı mahalledeki üç kuyuyu ziyaret edip denetler, her birinde de aşağıya inip çalışır, oradaki çırağa işi emanet edebileceğini görünce koşarak bir başka kuyuya yetiştirirdi.

"Çırağına güvenemezsen kuyucu olamazsın" derdi sonra. "Yukarıdaki çocuğun her şeyi doğru düzgün, vaktinde ve dikkatle yaptığına usta emin olacak ki, onu unutup kendini işine versin. Oğluna güvendiği gibi çırağına güvenebilen kuyucu ayakta kalır. Benim ustam kimdi bakalım?"

"Kimdi?" diye sorardım ben, cevabı bildiğim halde.

Mahmut Usta da çok anlattığı için benim cevabı bildiğimi bilirdi ama gene de "Benim ustam babamdı" derdi, bir öğretmen tavrıyla. "Sen de iyi bir çırak olacaksan, bana oğul gibi olacaksın."

Mahmut Usta'ya göre usta-çırak ilişkisinin sırrı, baba-oğul ilişkisine benzemesiydi. Her usta, bir baba gibi çırağını sevmek, korumak ve eğitmekle yükümlüydü. Çünkü işi sonra çırağına miras kalacaktı. Bunun karşılığında çırağın görevi de ustasının işini öğrenmek, onu dinlemek ve ona itaat etmektir. Usta ile çırak arasına sevgisizlik ve isyankârlık girerse, tıpkı bir baba oğula olacağı gibi ikisi de biter, iş de yarıda kalırdı. Ben iyi aileden gelen iyi bir çocuk olduğum için ustamın içi rahattı; benden saygısızlık ve itaatsizlik beklemiyordu.

Mahmut Usta Sivas'ın kazası Suşehri'nde doğmuş, on yaşındayken annesi ve babasıyla İstanbul'a gelmiş, çocukluğunu Büyükdere'nin arkalarında kendi yaptıkları bir gecekonduda geçirmişti.

Ailesinin yoksul olduğunu söylemekten hoşlanırdı. Babası Büyükdere’de son yalılarda bahçıvanlık yapmış, kuyu kazmayı geç yaşta, bir ustaya yardım ederken öğrenmiş, bu işte para var diye hayvanlarını satmış, oğlu Mahmut’u da yanına çırak almıştı. Liseyi bitirene kadar Mahmut Usta babasına çıraklık etmiş, askerden sonra bostan ve gecekondu kuyularının en çok açıldığı 1970’lerde kendisine bir at arabası almış ve babası ölünce işi kendi sürdürmüştü. Yirmi yılda yüz ellinin üzerinde kuyu kazmıştı. Babam gibi kırk üç yaşındaydı ama hiç evlenmemişti.

Babamın bizi bıraktığını, bu yüzden annemle parasız kaldığımızı biliyor muydu? Mahmut Usta yoksullukla savaşıarak geçen çocukluğundan her bahsedişinde bunu kendime sorardım. Bazen eczane sahibi bir ailenin “küçük beyi”yken, zor duruma düşüp kuyucu çıraklığı ettiğim, yani kibar çocuğu olduğum için beni iğneliyor diye alınganlıkla düşünürdüm.

Kuyuyu kazmaya başlamamızdan bir hafta sonra bir akşam Mahmut Usta, Yusuf Peygamber ile kardeşlerinin hikâyesini anlattı. Babaları Yakup’un oğulları içinde en çok Yusuf’u sevmesini, diğer kardeşlerin kıskançlığını ve Yusuf’u yalan dolan ile kandırıp karanlık bir kuyuya atmalarını dikkatle dinledim. Aklımda en çok Mahmut Usta yüzüme bakıp “Evet, Yusuf güzel ve çok akıllıydı, ama bir babanın oğulları arasında ayırım yapmaması gerekirdi” demesi kalmış. “Bir baba adil olmalıdır,” diye de eklemişti sonra, “adil olmayan baba evladını kör eder.”

Niye kör olmaya getirmişti sözü? O konu nereden çıkmıştı? Yusuf’un kuyunun dibinde zifiri karanlıkta olduğunu vurgulamak için mi? Yıllarca pek çok kereler bunu kendime sordum. Bu hikâye beni niye huzursuz etmiş, ustama niye kızmıştım?

Ertesi gün Mahmut Usta hiç beklemediği kadar sert bir kaya ile karşılaşınca, keyfimiz ilk defa kaçtı. Kazmasının ucunu taşa yanlış vurmaktan korktuğu için çok dikkatli davranıyor, bu da hızını daha da düşürüyordu.

Yukarıda biz boş kovanın dolmasını beklerken bazan Ali kenara otların üzerine yatar, dinlenirdi. Ama ben gözlerimi aşağıda çırpınan ustamın üzerinden ayırmazdım. Yorucu bir sıcak vardı, güneş enseme yakıyordu.

Öğle vakti arazi sahibi Hayri Bey geldi, kuyuda kaya çıkmasından hiç hoşlanmadı. Kızgın güneşin altında kuyunun dibine bakarak bir sigara içip, İstanbul'a döndü. Onun bıraktığı karpuzu kestik, beyaz peynir ile hâlâ sıcak ekmeği öğle yemeği niyetine paylaştık.

O gün fazla kazamadığı için Mahmut Usta akşamüstü beton dökmedi. Güneş batana kadar inatla çalışmaya devam etti. Yorgun ve sabırsızdı; Ali gittikten sonra ben ona yemeğini verirken hiç konuşmadık.

Hayri Bey, "Keşke benim ilk gösterdiğim yerden kazsaydık" diyerek Mahmut Usta'nın hünerine ve sezgilerine laf dokundurmuştu. Ustam bu yüzden o kadar öfkeli diye düşünüyordum.

"Kasabaya gitmeyelim" dedi Mahmut Usta yemek biterken.

Vakit geçti, çok yorgundu, hak verdim ona. Ama huzursuz oldum. Her akşam İstasyon Meydanı'na gidip Kırmızı Saçlı Kadın'ı düşünerek yürümek, belki şimdi içeridedir diye o apartmanın pencerelerine bakmak bir haftada bende vazgeçilmez bir ihtiyaç olmuştu.

"Sen git gel" dedi Mahmut Usta. "Bana da bir paket Maltepe alırsın. Karanlıkta korkmazsın değil mi?"

Bulutsuz, pırıl pırıl bir gök vardı yukarıda. Yıldızlara bakarak küçük Öngören kasabasının ışıklarına doğru hızla yürüdüm. Mezarlığa gelmeden önce iki yıldız aynı anda kayınca Kırmızı Saçlı Kadın'la buluşacakmışız gibi bir heyecan duydum.

Ama İstasyon Meydanı'na gelince apartmanda ışıkların yanmadığını gördüm. Gözlüklü tütüncüye gidip ustamın sigarasını aldım. Az ötede Güneş Açık hava Sineması'ndan bir kovalamaca sahnesinin sesleri geliyordu. Bir duvarın aralığından sinema bahçesine bakıp oturanlar arasında Kırmızı Saçlı Kadın'la ailesini aradım ama yoktular.

Kasabanın dışında askeriyeye doğru giden yolun başında bir çadır kurulmuş, çevresine tiyatro afişleri asılmıştı. Üzerinde:

İBRET LİK EFSANELER TİYATROSU yazıyordu.

Çocukluğumda, yazları İhlamur Kasrı'nın arkasındaki boş araziye kurulan lunaparkın yanına bir yıl bunun gibi bir çadır tiyatrosu kurulmuştu ama tutunamayıp kapanmıştı. Bu tiyatro da onun gibi bir şey olmalıydı. Sokaklarda biraz daha oyalandım. Sinema dağıldı, televizyondaki son program bitti, sokaklar boşaldı ama istasyona bakan evin pencereleri karanlık kaldı.

Suçluluk duygularıyla koşaradım geri döndüm. Mezarlığa çıkan yokuşu tırmanırken kalbim hızla atıyordu. Servi ağaçlarının üzerindeki bir baykuşun beni sessizce izlediğini hissediyordum.

Belki de Kırmızı Saçlı Kadın ve ailesi Öngören'i terk etmişti. Ya da, belki de kasabadaydılar ama ben gereksiz bir telaşa kapılmış ve Mahmut Usta korkusuyla erken dönmüştüm. Ondan niye o kadar çekiniyordum?

"Nerede kaldın, merak ettim?" dedi Mahmut Usta.

Biraz kestirmiş, keyfi yerine gelmişti. Elimden sigara paketini kapıp hemen bir tane yaktı. "Ne vardı kasabada?"

"Hiçbir şey yoktu" dedim. "Bir çadır tiyatrosu gelmiş."

"Geldiğimizde de vardı o reziller" dedi Mahmut Usta. "Askerler için göbek atar, edepsizlik yaparlar. O tiyatroların kârhaneden farkı yoktur. Boş ver onları! Madem kasabaya indin, insanları gördün, bu akşam da sen anlat bir hikâye, küçük bey!"

Bu teklifi beklemiyordum. Bana gene niye "küçük bey" demişti? Bir an onu huzursuz edecek bir hikâye aradım. Mahmut Usta hikâyeleriyle beni nasıl terbiye etmek istiyorsa, ben de hikâyemle onu rahatsız etmeliydim! Aklımda körlük, tiyatro gibi şeyler de vardı. Ve ona Yunan kralı Oidipus'un hikâyesini anlatmaya başladım. Bu hikâyenin aslını okumamıştım. Ama geçen yaz Deniz Kitabevi'nde bir özetini okumuş, unutamamıştım.

Rüyalarınız, Hayatınız adlı derleme bir kitapta özetini okuduğum şey, Alaaddin'in lambasındaki cin gibi aklımın bir köşesinde bir yıl beklemişti. Üstelik şimdi hikâyeyi, özetini okuduğum kuktan dolma bir şey gibi değil, yaşanmış bir hatıranın şiddetiyle anlatıyordum:

Oidipus, Yunanistan'daki Thebai şehrinin kralı Laios'un oğlu ve ülkesinin şehzadesiydi. Daha anasının karnındayken bile önemli

biri olduğu için münecime onun geleceğini sormuşlar ve acı bir kehanetle karşılaşmışlardı... Bu cümleden sonra biraz susmuş, Mahmut Usta gibi televizyon ekranındaki belirsiz gölgelere bakmıştım.

Korkunç kehanete göre şehzade Oidipus, ileride babasını öldürecek ve öz anası ile evlenip, babasının tahtına oturacaktı. Kehanetten korkan baba Laios doğar doğmaz oğlunu kaçirtmış, ölsün diye ormana terk edilmesini emretmişti.

Ormanda terk edilen bebek Oidipus'un hayatını onu ağaçlar arasında bulan komşu krallığın bir nedimesi kurtarmıştı. Her halden soylu olduğu belli olan Oidipus da bu öteki ülkede gene şehzade gibi yetiştirilmiş ama büyüyünce bu yeni ülkede yabancılık hissetmiş; nedenini merak edip münecime geleceğini sormuş ve aynı şeyi işitmişti: Allah, Oidipus'un kaderine, babasını öldürüp anasıyla yatacağını yazmıştı. Böylece Oidipus bu korkunç kaderden kaçmak istemiş ve hemen ülkesini terk etmişti.

Oidipus bilmeden asıl memleketi Thebai'ye gitmiş, bir köprüden geçerken ihtiyar bir adamla lüzumsuz bir nedenle tartışmaya girişmişti. Bu, aslında, öz babası kral Laios idi. (Bu sahneyi, baba oğulun birbirini tanımayışını ve kavgaya tutuşmalarını tıpkı Yeşilçam filmlerindeki benzeri sahneler gibi uzatarak anlattım.)

Alt alta, üst üste dövüşmüşler ama sonunda Oidipus kuvvetli çıkmış ve babasını öfkeli bir kılıç darbesiyle öldürmüştü. "Elbette öldürdüğünün babası olduğunu bilmiyordu" dedim Mahmut Usta'nın yüzüne doğru bakarak.

Ustamın kaşları çatıktı, masal dinler gibi değil, kötü bir haber alıyormuş gibi kederlenerek beni dinliyordu.

Oidipus'un babasını öldürdüğünü kimse görmemişti. Gittiği Thebai şehrinde, bu yüzden kimse onu suçlamamıştı. (Bunları dinlerken babayı öldürmek misali büyük bir suç işlemek ve sonra yakalanmamak nasıl bir şeydir, hayal etmiştim.) Üstelik şehre bela olmuş, kadın yüzlü, aslan vücutlu, koca kanatlı canavarın kimse-nin çözemediği muammasını çözünce, Oidipus'u kahraman ilan edip Thebai'nin yeni kralı yapmışlardı. Böylece kraliçeyle, onun oğlu olduğunu bilmeyen kendi öz annesiyle evlenmişti Oidipus.

Bu son bilgiyi aceleyle ve fısıldar gibi söyledim; sanki kimse duymasın istiyordum. "Oidipus annesiyle evlendi" dedim sonra bir daha. "Dört çocukları oldu. Ben bu hikâyeyi aslında bir kitapta

okudum” diye ekledim Mahmut Usta bütün bu korkunçlukları benim uydurduğumu sanmasın diye.

Ustamın sigarasının kırmızı ucuna bakarken, “Yıllar sonra bir gün Oidipus’un karısı ve çocuklarıyla mutlu yaşadığı şehre veba gelmiş” diye devam ettim. “Herkes vebadan kırıliyormuş. Korku içindeki şehirliker Tanrıların ne dediğini merak edip bir aracı yollamışlar. ‘Eğer vebadan kurtulmak istiyorsanız’ demiş Tanrılar, ‘bundan önceki kralı öldüren katili bulun ve onu şehirden atın. O gün veba bitecektir!’”

Köprüde tartışıp öldürdüğü ihtiyarın hem kendi babası hem de Thebai Şehri’nin eski kralı olduğunu bilmeyen Oidipus hemen katilin bulunmasını emretmiş. Bunun için en çok da kendi çalışmış. Çalıştıkça da babasını öldürenin aslında kendisi olduğunu adım adım öğreniyormuş. Daha da kötüsü karısının kendi öz annesi olduğunu öğrenmekmiş.

Burada biraz sustum. Mahmut Usta geceleri dinî hikâyeler anlatırken, en ibretlik yerine gelince susardı. Ustamın edasında ben, “Bak, sonun böyle olur” gibi bir tehdit hissederdim. Onu taklit ediyordum, ama ibretin ne olduğunu da bilmiyordum. Bu yüzden Oidipus’un hikâyesinin sonunu neredeyse tatlılıkla ve Oidipus için kederlenerek anlattım:

“Annesiyle yattığını anlayınca, Oidipus, kendi elleriyle kendini kör etmiş” dedim. “Sonra da şehrinı bırakıp başka bir âleme gitmiş.”

“Yani Allah’ın dediğı sonunda olmuş” dedi Mahmut Usta. “Kimse kaderinden kaçamamış.”

Mahmut Usta’nın hikâyeden kader ibreti çıkarması beni şaşırtmıştı. Kader konusunu unutmak istedim.

“Evet, Oidipus kendini cezalandırınca veba bitmiş ve şehir kurtulmuş.”

“Sen şimdi bana niye anlattın bu hikâyeyi?”

“Bilmiyorum” dedim. Bir suçluluk duygusu vardı içimde.

“Hikâyeni sevmedim küçük bey” dedi Mahmut Usta. “Ne kitabıydı o okuduğun?”

“Rüyalar hakkında bir kitaptı.”

Mahmut Usta’nın bana bir daha “Bir hikâye de sen anlat!” demeyeceğini anladım.

Mahmut Usta ile akşamları kasabada yaptığımız şeylerin bir sırası vardı: Önce gözlüklü tütüncüden ya da televizyonu açık bakkaldan Ustamın sigarasını alırdık. Sonra hâlâ açık nalbura ya da marangozun dükkânına uğrardık. Mahmut Usta, Samsunlu marangoz ile ahbap olmuştu; bazan onun kapının önüne koyduğu sandalyeye oturur, bir sigara içerdi. O zaman ben, ustama çaktırmadan Kırmızı Saçlı Kadın'ın pencerelerine bakmaya İstasyon Meydanı'na gider gelirdim. Bazan marangoz kapalı olur, ustam "Gel şurda sana bir çay ısmarlayayım" der, meydana açılan sokaktaki Rumeli Kahvehanesi'nin iki kanatlı kapısının önündeki boş masalardan birine otururduk. Buradan meydan gözükür, ama Kırmızı Saçlı Kadın'ın oturduğu apartman gözükmezdi. Arada bir bahaneyle yerimden kalkar, apartmanın pencerelerini görene kadar yürür, ışıkların yanmadığını anlayınca geri dönerdim.

Rumeli Kahvehanesi'nin önündeki masada çay içtiğimiz o yarım saatte Mahmut Usta kuyu kazarken o gün geldiğimiz yerin, işimizin kısa bir değerlendirmesini mutlaka yapardı. "Kaya çok sert, ama merak etme, ben onu yola getireceğim" dedi ilk akşam. "Çırak ustasına güvenmeyi öğrenmeli!" dedi ikinci akşam benim sabırsızlandığımı görünce. "Askeri darbeden önce olduğu gibi dinamit olsaydı, işimiz kolaydı" dedi üçüncü akşam. "Askerler yasakladı."

Bir akşam da iyi niyetli bir baba gibi benimle Güneş Sineması'na geldi; çocuklarla birlikte duvarın alçak köşesinden film seyretti. Çadırımıza dönünce de "Bir hafta sonra suyu bulurum, yarın telefonda annene söyle, merak etmesin" dedi.

Ama kaya kırılmıyordu.

Mahmut Usta'nın kasabaya inmediği bir akşam çadır tiyatrosuna sokuldum ve girişine gerili bezin ve afişlerin üzerine yazılanları okudum: "Şairin İntikamı, Rüstem ile Sührab, Dağları Delen Ferhat. Televizyonda Gösterilmeyen Maceralar" diyordu afiş. En çok televizyonda gösterilmeyenleri merak ettim.

Giriş ücreti Mahmut Usta'nın bana verdiği yevmiyenin aşağı yukarı beşte biriydi; çocuklar ve öğrenciler için bir indirim işareti yoktu. En büyük afişte "erler için büyük indirim" diye yazıyordu. "Cumartesi-pazarları saat: 13:30 ve 15:00."

İbretlik Efsaneler'e Mahmut Usta tiyatro hakkında kötü söz söylediği için gitmek istediğimi seziyordum. Öngören'e indiğimiz akşamlar, Mahmut Usta yanımda olsun olmasın, bir bahaneyle tiyatro çadırına yaklaşmayı, o tatlı sarı renge en azından uzaktan bir kere bakmayı alışkanlık edindim.

Bir akşam Mahmut Usta çay masasında otururken, İstasyon Meydanı'na gidip Kırmızı Saçlı Kadın'ın hiç aydınlanmayan pencerelerine bir kere daha baktım. Sonra oyalanmak için girdiğim Lokantalar Sokağı'nda yürürken, Kırmızı Saçlı Kadın'ın kardeşi olduğunu sandığım genç ile karşılaştım ve onu takip etmeye başladım.

Genç adam benden beş altı yaş büyük olmalıydı. Kısa sürede İstasyon Meydanı'na girdi ve pencerelerine baktığım apartmanın kapısını açıp kayboldu. Bir süre kalbim hızlı hızlı attı. Acaba hangi katın lambaları yanacaktı? Kırmızı Saçlı Kadın orada mıydı? İkinci katın lambaları yanınca iyice heyecanlandım. Ama aynı anda Kırmızı Saçlı Kadın'ın kardeşi genç, apartmandan çıkıp bana doğru yürümeye başladı. Hem yukarıda ışıkları yakıp hem de aynı anda kapıdan çıkamayacağı için kafam karışmıştı.

Dosdoğru bana yaklaşıyordu. Belki de onu takip ettiğimin, hatta ablasına kafayı taktığımın farkındaydı. Telaşa kapılarak istasyon binasına girdim ve kenardaki banklardan birine oturdum. İstasyonun içi serin ve sessizdi.

Ama Kırmızı Saçlı Kadın'ın kardeşi istasyona değil, Rumeli Kahvehanesi'nin sokağına doğru ilerledi. Şimdi onu takip edersem çayını içen Mahmut Usta beni göreceği için, paralel sokaktan koşaradım yukarı çıkıp, öteki sokaktaki çınar ağacının arkasında bekledim. Önümden dalgın dalgın geçince arkasına takıldım.

Marangozun sokağından, Güneş Sineması'nın arkasından, demircinin at arabasının yanından geçtik. İki haftada gide gele, sokaklarda amaçsızca yürüye yürüye Öngören'in bütün sokaklarından geçmiş olduğumu, hâlâ açık bakkalları, berberlerin vitrinlerini, anneme telefon ettiğim postaneyi gördükçe anlıyordum.

Kırmızı Saçlı Kadın'ın kardeşinin kasabanın hemen dışındaki ısıltılı sarı tiyatro çadırına girdiğini görünce koşarak ustamın yanına döndüm.

"Nerede kaldın?"

"Anneme telefon edeyim, dedim."

“Çok mu özledin ananı?”

“Evet, özledim.”

“Ne diyor annen? Kayanın işini bitirir bitirmez suyu bulacağımızı, en fazla bir haftada döneceğini söyledin mi?”

“Söyledim.”

Annemi, akşamları dokuza kadar açık olan postaneden ihbarlı ödemeli arıyordum. Memure kız telefonda önce annemin adını soruyor, “Asuman Çelik hanım, Öngören’den Cem Çelik sizi arıyor, kabul ediyor musunuz?” diye devam ediyordu.

“Kabul ediyorum!” diyordu annem heyecanla.

Memure kızın varlığı, ihbarlı ödemeli konuşmanın pahalı oluşu, ikimizi de doğallıktan uzaklaştırıyor, birbirimize hep aynı şeyleri söylüyor, sonra susuyorduk.

Annem ile aramızdaki kopukluk ve suskunluk o gece dönüş yolunda Mahmut Usta ile de aramıza girdi. Yıldızlara bakarak bizim yokuşu çıkarken hiç konuşmadık. Sanki bir suç işlenmişti ve sayısız yıldız ve cırcırböceği suçumuza tanık olduğu için arada önümüze bakıyor susuyorduk. Mezarlığın baykuşu karanlık servi ağacının üzerinden bizi selamladı.

Çadıra girip uyumadan önce Mahmut Usta son bir sigara yaktı. “Dün anlattığın şehzadenin hisseli hikâyesi var ya?” diye açtı lafı. “Ben bugün düşündüm onu. Benim de ona nazire kader üzerine bir hikâyem var.”

İlk başta, Oidipus efsanesinden söz ettiği aklıma gelmemişti. Ama hemen: “Anlat ustacığım” dedim.

“Çok eski bir zamanda, bir gün seninki gibi bir şehzade varmış” diye anlatmaya başladı Mahmut Usta.

Şehzade, padişah babasının en sevdiği büyük oğluymuş. Babası oğlunun üzerine titrer, onun bir dediğini iki etmez onun için ziyafetler, şölenler verirmiş. Bir şölenle şehzade babasının yanındaki kara sakallı, karanlık yüzlü bir adamın Azrail olduğunu anlamış. Şehzade ile Azrail göz göze gelmişler ve hayretle birbirlerine bakmışlar. Telaşlanan şehzade şölenle sonra babasına davetlilerden birinin Azrail olduğunu, tuhaf bakışlarından onun canını almaya kararlı olduğunu gördüğünü söylemiş.

Baba padişah telaşlanmış “Sen kimseye söylemeden doğru İran’a, Tebriz Sarayı’na git, orada saklan” demiş oğluna. “Tebriz Şahı şu ara dostumuz, seni kimseye vermez.”

Ve oğlunu derhal İran'a yollamış. Sonra bir daha şölen vermiş ve hiçbir şey olmamış gibi karanlık yüzlü Azraili de gene davet etmiş.

“Padişahım, şehzade oğlunuz bu akşam yoklar” demiş Azrail endişeli bir ifadeyle.

“Benim oğlum gencecik bir delikanlı” demiş padişah. “İnşallah daha çok da yaşayacak. Sen onu neden soruyorsun ki?..”

“Üç gün önce Hazreti Allah bana İran'a git, Tebriz Şahı'nın sarayına gir ve oğlunuzun, sizin şehzadenizin canını al! diye emretmişti” demiş Azrail. “Bu yüzden dün oğlunuzu İstanbul'da burada karşımda görünce hem hayret ettim, hem de çok sevindim. Oğlunuz da benim kendisine bir tuhaf baktığımı görmüştü.”

Ve böyle dedikten sonra Azrail hemen sarayı terk etmiş.

Ertesi öğle, Temmuz sıcağı ensemizi yakarken, on metre aşağıda, Mahmut Usta'nın bütün gücüyle savaştığı kaya çatlayarak kırıldı. Önce sevindik, ama hemen hızlanamayacağımızı gördük. Çünkü ustamızın kırıdığı ağır kaya parçalarını biz iki çırağın yukarı çekmesi çok vakit alıyordu.

Öğleüstü, Mahmut Usta yukarı aldırды kendini. "Ben yukarıda birinizle çıkırığı çevirirsem, aşağısını daha çabuk boşaltırız" dedi. "İkinizden biri insin aşağı, ben burada kalayım. Hanginiz inecek?"

Ne Ali ne de ben ses çıkardık.

"Ali insin aşağı" dedi Mahmut Usta.

Mahmut Usta'nın beni koruması hoşuma gitti. Ali tek ayağını kovaya bastı, çıkırığı yavaşça çevirerek onu aşağı indirdik. Şimdi ustamla ikimiz yukarıdaydık. Beni aşağı indirmedigi için ona şükran duyuyor, bunu bakışlarımla ve sözlerimle ifade edebiliyor muyum diye dertleniyordum. Onun her dediğini fazlasıyla yapma isteği aslında hoşuma giden bir duygu değildi. Ama öyle yaparsam kuyu kazarken hayatımın daha kolaylaşacağına ve suyu daha çabuk bulacağımıza inanıyordum. Çıkırığı çevirirken ya da Ali'yi beklerken aramızda konuşmuyor, çevremizdeki sesleri dinliyorduk.

Cırcırböceklerinin hiç kesilmeyen ve tek ses gibi işittiğimiz vızıltısı vardı. Bu incecik sesin altındaki derin ve belirsiz uğultu otuz kilometre uzaktaki İstanbul'un homurtusuydu. Bu uğultuyu ilk geldiğimizde işitmemiştim. Bu sesin üzerine başka sesler düşüyordu: Kargaların, kırlangıçların ve tanımadığım sayısız kuşun kimisi haykırır gibi, kimisi yalvarır gibi, kimisi şikâyetçi bir edayla çıkardığı sesleri dinliyorduk; sonra İstanbul'dan Avrupa'ya doğru giden upuzun bir yük treninin "taka-tak"larını ve sıcakta silahlarıyla koşarken "Yaylalar, yaylalar" diye türkü söyleyen erleri işitirdik.

Bazan göz göze gelirdik. Mahmut Usta benim hakkımda gerçekten ne düşünüyordu? Beni daha da çok sevsin ve korusun istedim. Ama göz göze gelince bakışlarımı ondan kaçıırırdım.

Bazan Mahmut Usta "Bak, uçak geçiyor gene" derdi. İkimiz de başımızı kaldırır, uçağı görmeye çalışırdık. Yeşilköy'deki havaalanından kalkan uçaklar iki dakika yükseldikten sonra bizim üstü-

müzdeyken yön değıştirirlerdi. Derken Ali aşağıdan “Çeek” diye seslenir, demirli, nikelli (nikelin ne olduğunu Mahmut Usta göstermişti) küçük kaya parçalarını gıcırtılı çıkırğı yavaş yavaş çevirerek yukarı çıkarır, arabaya boşaltırdık.

Mahmut Usta kovanın yukarıya her gelişinde, aşağıya Ali'ye seslenir, bu kadar doldurmamasını, büyük parçalara dokunmamasını, kovanın kancaya iyi takılı olduğuna bakmasını söylerdi.

El arabasını boşaltmaya ben götürüyordum. Kısa sürede demirli, nikelli, tuhaf dokulu kaya parçalarından küçük bir yığın oluştu. Bu kayaların rengi, sertliğı, yoğunluğu ilk yedi sekiz günde kazıp kenara yığdığımız topraktan o kadar değışikti ki, başka bir âlemden geldiğini düşünüyordu insan.

Arsa sahibi Hayri Bey'in sonraki gelişinde, Mahmut Usta bir türlü hızlanamadığımızı, bu sert kayanın kolay bitmeyeceğini ama başka yerde yeni bir kuyu açmayı düşünmediğini anlattı ona. Su buradan çıkacaktı.

Tekstilci Hayri Bey, Mahmut Usta'ya kuyunun indiğı metre başına ödeme yapıyordu. Bir de su çıktıktan sonra yapacağı büyük ödeme ve bize de vereceğı hediyeler, bahşışler vardı. Bu ödeme kuralları kuyucu ustalarıyla, kuyu kazdıranlar arasında yüz yıllardır gelenekler ve alışkanlıklarla oturmuştu. Kuyucu su bulunması zor bir yerde kuyu kazarsa, sondaki ödölü tehlikeye atacağı için, yer seçerken dikkatli olacaktı. Ya da arazi sahibi “Burayı kaz” diye su-suz bir köşede ısrar ederse, kuyucu metre başına parasını gene alacaktı. Bazı kuyucu ustaları “Oraya kuyu vurmamı istersen, metre-sine şu kadar daha fazla alırım” diyerek su bulamama tehlikesine karşı kendilerini güvenceye alırdı. Bazıları da on metreden sonra metre fiyatını artırırırlardı.

Hem kuyucu ustasının, hem de arazi sahibinin çıkarı suyun bulunmasında olduğu için, bir yerde su çıkmayacağı kararını birlikte almaları da olağıandı. Bazan arazi sahibi, daha iddialı ve ısrarcı olur, su bulunması zor, kötü bir noktada (fazla kayalık, fazla kumlu, kuru yerler, açık renkli topraklar gibi) direktir, kuyucu metre başına parasını aldığı için devam edebilirdi. Ya da kaya çıkmışsa, kazış hızı düşmüşse, kuyucu metre başına değil, gün başına ödeme talep edebilirdi. Bazan da arazi sahibi o köşeden su çıkmayacağına karar verebilirdi. O zaman bazı kuyucular, suyun yakında olduğunu hissediyorlarsa ısrar eder, birkaç gün daha

isterlerdi. Mahmut Usta'nın durumunun buna yaklaştığını görüyordum.

Ertesi akşam Mahmut Usta ile kasabaya inince, dört gün önce, Kırmızı Saçlı Kadın'ın kardeşini gördüğüm vakitten yarım saat evvel, yani akşam saat 8:15'te Lokantalar Sokağı'na girdim ve kardeşinin çıktığı Kurtuluş Lokantası'nın vitrininden içeriye bir göz attım. Vitrinin arkasında yarı çekili bir tül perde vardı. Tanıdık kimseyi göremeyince, emin olmak için kapıyı açıp yarı boş lokantayı gözden geçirdim ama rakı kokusu içinde ne tanıdık bir yüz ne de kırmızı saçları gördüm.

Ertesi gün kayanın altından yumuşak toprak çıktı. Ama fazla hızlanamadan akşamüstü bir yeni kayayla karşılaştı Mahmut Usta. O akşam Rumeli Kahvehanesi'nde otururken dertli ve sessizdik. Hiçbir açıklama yapmadan bir ara kalktım ve önce meydana çıkıp karşıdaki apartmanın pencerelerine baktım. Karşı kaldırım boyunca dizilmiş badem ağaçları yüzünden pencereleri bir an göremeyince Lokantalar Sokağı'na girdim. Kurtuluş Lokantası'nın yarı çekili tül perdelerinden içeriye baktım ve Kırmızı Saçlı Kadın'ı, kardeşini, annesini, başka dört beş kişiyle pencere kenarındaki masalardan birinde otururken gördüm.

Bir an heyecana kapılıp tam ne yaptığımı bilmeden içeri girdim. Masadakiler aralarında şakalaşıp gülüşüyorlardı, beni fark etmemişlerdi. Önlerinde rakı bardakları ve bira şişeleri vardı. Kırmızı Saçlı Kadın da sofrada konuşulan bir şeyi dinliyor, sigara içiyordu.

Garsonların biri, "Birini mi aradın?" dedi bana.

Masadakilerin hepsi bir an dönüp baktılar. Yanda geniş bir ayna vardı, hepsini oradan da görebiliyordum. Bir an Kırmızı Saçlı Kadın'la göz göze geldik. Yüzünde aynı şefkatli ve bu sefer neşeli bir ifade belirdi. Dikkatle bana bakıyordu, ben de ona baktım. Belki de alaycıydı. Küçük elleri masanın üzerinde hızla hareket ediyordu.

Garsona bir cevap verememiştim. "Akşam saat altıdan sonra burası erlere yasak" dedi.

"Ben asker değilim."

"On sekiz yaşından küçüklere de yasak. Bir tanıdığın varsa otur, yoksa kusura bakma."

"O bizim tanıdığımız, bırak otursun!" dedi Kırmızı Saçlı Kadın garsona. Bir an bir sessizlik oldu. Bana yıllardır tanıdığı, çok iyi

bildiği birine bakar gibi bakıyordu. Bakışı öyle tatlı ve dostçaydı ki, içim mutlulukla doldu. Ve ben de ona aşkla baktım. Ama bu sefer o gözlerini kaçırdı benden.

Garsona bir şey demeden hemen dışarı çıktım ve Rumeli Kahvehanesi'ne doğru yürüdüm.

“Nerede kaldın?” dedi Mahmut Usta. “Her akşam beni burada bırakıp nereye gidiyorsun?”

“Usta, bu yeni kaya benim de canımı sıktı” dedim. “Ya sonu hiç gelmezse?”

“Ustana güven. Sen benim sözümü dinle ve gönlünü ferah tut. Ben orada suyu bulacağım.”

Babamın şakaları, sözleri beni eğlendirir, düşündürür, onun sayesinde kendi zekâmı keşfederdim. Ama her zaman ona kanmazdım. Mahmut Usta'nın sözleri ise hep teselli edici ve güven vericiydi. Suyu bulacağımıza, bir süre ben de inandım.

Ondan sonraki üç gün ne yeni kayanın sonuna gelebildik, ne de Kırmızı Saçlı Kadın'ı görebildim. Kurtuluş Lokantası'nda beni dışarı atmak isteyen garsona karşı beni koruması, şefkatli bakışları ve alaycılıkla gülümserken yuvarlak dudaklarının aldığı güzel biçim sürekli gözümün önünde canlanıyordu. Uzun boylu, endamlı ve çok da çekiciydi. Mahmut Usta ile Ali gün boyunca değişerek kuyuya giriyor, aşağıda kazma ile kayayı ağır ağır parçalıyorlardı. Her şey çok yavaş ilerliyor ve sıcak bizi tüketiyordu. Ama kaya parçalarını çıkırığı çevirerek yukarı çıkarmak, sonra onları arabaya doldurup boşaltmak bana artık o kadar ağır gelmiyordu. Çünkü Kırmızı Saçlı Kadın'ın beni tanıdığını gösteren sevgi ve şefkat dolu bakışını hatırlamak bana yetiyor, yakında suyu bulacağımıza inanarak işe devam ediyordum.

Mahmut Usta'nın Öngören'e inmediği bir akşam tiyatro çadırına kadar yürüdüm, sıraya girip bilet almak istedim. Ama gişeye niyetine kullandıkları masada oturan tanımadığım bir adam "Sana göre değil!" diyerek beni geri çevirdi.

Önce bu sözle yaşımı kastettiğini düşündüm. Ama küçük kasabalarda, ilgisizlikten en rezil yerlere küçük çocuklar da sızar, kimse de bir şey demezdi. Üstelik artık 17 yaşında sayılırdım ve herkesin dediği gibi daha büyük gösteriyordum. Belki de kapıdaki adam "sana göre değil" sözüyle, tiyatrodaki edepsizlikler ve ucuzluklar benim gibi şehirli, eğitilmiş bir küçük beye göre değil demek istemişti. Kırmızı Saçlı Kadın'ın erler için yapılan bu edepsizlik ve bayağı şakalarda payı var mıydı?

Kasabadan dönerken yıldızların sınırsızlığına bakarak yazar olacağımı bir kere daha düşündüm. Mahmut Usta televizyona bakarak beni bekliyordu. O akşam tiyatro çadırına gidip gitmediğimi gene sordu bana, ben de gitmediğimi söyledim. Ve gözlerinden ustamın bana inanmadığını anladım. Dudaklarının kenarında küçümseyici bir ifade vardı.

Gün boyunca sıcakta birlikte çıkırığı çevirirken de aynı küçümseyici ifade bazan Mahmut Usta'nın yüzünde beliriyor; o zaman bir şeyi yanlış yaptığımı, ustamı farkında olmadan hayal kırıklığına uğrattığımı suçluluk duygularıyla düşünüyordum. Yanlış

yaptığım şey neydi? Çıkrığı yeterince kuvvetle çevirememek, dolu kovanın çengeline dikkat etmemek ya da herhangi bir şey olabilir-di bu. Kuyuda su bulamadıkça Mahmut Usta'nın yüzüne bu suçlayıcı, küçümseyici, hatta şüpheli bakış yerleşiyordu. O zaman ben hem suçluluk duyuyorum, hem de ona öfkeleniyordum.

Babam benimle Mahmut Usta'nın ilgilendiği gibi asla ilgilenmezdi. Mahmut Usta gibi, sabah akşam onunla birlikte vakit geçiremezdim. Ama babam hiçbir zaman bana küçümseyerek bakmazdı. Suçluluk duyarsam, babam hapiste çile çekiyor diye duyardım. Mahmut Usta ne yapıyor da bende bu duyguları uyandırıyor? Neden ona itaat etmek, sürekli onun hoşuna gitmek istiyordum? Bazan karşılıklı çıkırık çevirirken bu soruları cesaretle kendime sormaya çalışır ama bunu bile yapamaz, gözlerimi ustamdan kaçı-rır, derinden derine ona öfke duyduğumu hissederdim.

Artık ustamla vakti en iyi onun anlattıklarını dinleyerek geçiriyordum. O akşam televizyondaki bulanık görüntülere bakarak anlattığı gibi, ona göre toprak, yerin altında tabaka tabakaydı. Bazıları o kadar kalın ve büyük olurdu ki, oraya kuyu vuran acemi kuyucu o sert tabakanın sonu hiç gelmeyecek sanırdı. Oysa ısrar edersen, başka bir damara rast gelirdin. Bu tabakalar aslında bir insan gövdesindeki damarlara benzetilebilirdi. Tıpkı damarların insanı kanla beslemesi gibi, yeraltındaki bu koskoca damarlar da dünyayı demirle, çinkoyla, kireçle ve başka şeylerle beslerlerdi. Bunların arasında dereler, su yolları ve büyüklü küçüklü yeraltı gölleri de olurdu.

Mahmut Usta, en beklenmedik yerde ve zamanda birdenbire kuyudan suyun çıkması hakkında da pek çok hikâye anlatıyordu. Mesela, beş yıl önce bir kere Sarıyer sırtlarında, Karadeniz'e yakın bir araziye onu çağıran Sivaslı iş sahibi, kuyudan günlerce su yerine kova kova kumlu toprak çıkınca korkmuş, işe olan güvenini kaybetmiş ve kazıyı durdurmak istemişti. Ama Mahmut Usta kuma bakıp yanılmamak gerektiğini, yeraltındaki tabakaların insan vücudunda olduğu gibi bazan iç içe geçtiğini ona anlatmış ve kısa zamanda suyu bulmuştu.

Mahmut Usta İstanbul'un tarihi camilerinin bakımına çağrıldığını anlatmaktan çok hoşlanırdı. "İstanbul'da kuyusu olmayan hiçbir tarihi camii yoktur" dedi bir kere gururlanarak. Yahya Efendi Camii'nin kuyusunun girişinde olduğu ya da Mahmutpaşa'nın-

kinin yokuşu çıktıktan sonra avluda ve otuz beş metreye kadar indiği gibi bir bilgiyle hatıralarına giriş yapmayı severdi. Eski kuyulara girmeden önce kovanın içine bir mum diker, fitilini yakıp aşağı salıverirmiş Mahmut Usta. Mum kuyunun dibinde hâlâ yanmaya devam ediyorsa, içeride gaz olmadığını anlayıp mübarek yere girermiş.

Mahmut Usta İstanbulluların yüzyıllardır kuyulara attıkları, sakladıkları şeyleri saymayı da çok severdi: Kılıçlar, kaşıklar, şişeler, gazoz kapakları, lambalar, bombalar, tüfekler, tabancalar, oyuncak bebekler, kafatasları, taraklar, nallar ve en akla hayale gelmez şeyleri bulmuştu eski kuyularda. Gümüş paralar da bulmuştu. Belli ki bunların bazıları, susuz, kör kuyulara saklamak için atılıyor, sonra da yıllarca, yüzyıllarca unutuluyordu. Bu tuhaf değil miydi? İnsanın sevdiği, kıymetli bir şeyini kuyuda bırakıp sonra da unutması acaba neyin işaretiydi?

Sıcaktan boğulduğumuz o Temmuz günlerinde, bir öğle kamyonu ile gelen arazi sahibi Hayri Bey durumun umutsuz olduğunu görünce, hepimizin kalbini kıran bir şey söyledi: Üç gün içinde bir sonuç alınmazsa, bu kuyudan su çıkmasından umudunu kesiyor ve çalışmaları durduruyordu. Mahmut Usta hâlâ kararlıysa, çalışmaya kendisi devam edebilirdi. Ama üç gün sonra hâlâ su çıkmamışsa, Hayri Bey ne Mahmut Usta'ya, ne de Ali'ye yevmiye verecekti. Yevmiye almadan devam edip, sonunda Mahmut Usta suyu bulursa, Hayri Bey elbette ona hediyeler verecek, burada bir fabrika kurulmasının şerefine ustasının olduğunu herkese söyleyecekti. Ama Mahmut Usta gibi hünerli, çalışkan ve dürüst bir kuyucunun, bu nankör arazinin bu yanlış noktasında gücünü, yeteneklerini heba etmesine artık razı değildi.

“Haklısınız, biz bu suyu üç değil, iki günde bulacağız” dedi Mahmut Usta sakın bir havayla. “Sen hiç merak etme patron.”

Hayri Bey'in kamyonunun ağustosböceklerinin vızıltısı içerisinde uzaklaşmasından sonra uzun bir süre hiç konuşmadık. Sonra geçiş saati 12:30 olan İstanbul yönündeki yolcu treninin “taka-tak, taka-tak”larını dinledik. Ceviz ağacının altına uzandım ama uyuyamadım. Kırmızı Saçlı Kadın'ı ve tiyatroyu düşünmek de beni teselli etmiyordu.

Ceviz ağacından beş yüz metre uzakta, patronun arazisinin dışında, II. Dünya Savaşı'ndan kalma beton bir kazamat vardı. Bir kere benimle gelip bakan Mahmut Usta'ya göre, buraya tank ve piyade saldırısına karşı makineli tüfekli savunma için yapılmıştı. Dikenli yaban otlarının ve böğürtlen çalıların tıkadığı kapısından içeriye çocuk merakıyla girmek istedim ama başaramadım ve otlara uzanıp düşündüm. Üç gün içinde kuyudan su çıkmazsa, sonunda hediye alamayacaktım. Ama buradaki günlerimde biriktirdiğim paranın bana şimdiden yettiğini hesaplamıştım. Üç gün sonra su çıkmazsa, patronun su çıktı bahşişinden vazgeçip eve dönmek en iyisiydi.

O akşam Öngören'de hafif bir rüzgâr altında Rumeli Kahvehanesi'nde otururken “Kaç gün oldu biz kazmaya başlayalı?” diye sordu Mahmut Usta. Cevabını bildiği bu soruyu, iki üç günde bir bana sormayı seviyordu.

“Yirmi dört gün oldu” dedim dikkatle.

“Bugünü de saydın mı?”

“Evet, bugün çalıştık bitti. Bugünü de saydım.”

“Topu topu on üç on dört metre duvar örmüşüz” dedi Mahmut Usta ve bir an gözlerimin içine onu hayal kırıklığına uğratan benmişim gibi baktı.

Birlikte çıkırık çevirirken artık bu bakışla bana daha çok bakıyordu. O öyle bakınca ona karşı hem bir suçluluk duyar, hem de isyan edip oradan kaçmak ister, ama aklımdan geçenlerden korkardım.

Birden kalbim hızla atmaya başladı. Bir an donmuş gibi hiç kıpırdamadan kalakaldım: Kırmızı Saçlı Kadın ve ailesi meydandan geçiyordu.

Peşlerinden gidersem Mahmut Usta takıntımı anlayabilirdi. Aklım bir karara varamadan bacaklarım harekete geçti. Mahmut Usta’ya hiçbir şey demeden masadan kalktım. Önce, onları gözden kaçırmadan, öteki köşeye doğru yürüdüm ki, Mahmut Usta postane, anneme telefon etmeye gittiğimi sansın.

Kırmızı Saçlı Kadın hatırladığımdan daha da uzun boyluydu. Niye takip ediyordum onları? Onları tanı mıyordum bile. Ama arkalarından yürürken kendimi iyi hissediyordum. Kırmızı Saçlı Kadın bana gene “seni tanıyorum” diyen şefkatli bakışla baksın istiyordum. Sanki o kadının şefkatli ve şakacı bakışları, sevgisi bana bu dünyanın ne kadar güzel bir yer olduğunu öğretecekti. Bir yandan bunu hissediyor, diğer yandan içimden geçenlerin hepsinin boş birer hayal olduğunu düşünüyordum.

O zamanlar “ben, beni kimse görmediği zaman en çok kendim oluyorum” diye düşünürdüm. Yeni keşfediyordum bu düşünceyi. Kimse sizi gözlemiyorsa, içinizdeki gizli ikinci kişi dışarı çıkıp dilediği şeyleri yapabilir. Yakınlarda bir babanız varsa ve sizi görüyorsa içinizdeki kişi içinize saklanır.

Kırmızı Saçlı Kadın’ın yanında babası olduğunu sandığım bir adam vardı. Onlar öndeydiler. Anneyle erkek kardeşi arkadaydılar. Arkadakilerin konuşmalarını işitebilecek kadar onlara sokuldum, ama bir şey anlamadım.

Güneş Sineması’na gelince, herkesin geçerken duvar arasından bedava film seyrettiği yerde durdular. Onlardan beş altı adım öteki perdeye daha yakın küçük aralıkta kimse yoktu, ben de orada

durdum. Onlarla perdenin arasındaydım ama perdede ne oynadığına dikkat bile edemiyordum. Gözlerim onların üzerindeydi.

Bu yakınlıktan Kırmızı Saçlı Kadın'ın yüzünün hatırladığım kadar güzel olmadığını anladım. Belki de tenine perdeden mavimsi bir ışık vurduğu içindi bu. Ama yuvarlak, güzel dudaklarında, bakışında aynı şefkatli ve şakacı tatlı ifade vardı. Kuyucu çıraklığına üç haftayı aşkın bir süre bu bakışın büyüyle dayanabilmişim.

Perdedeki şeyleri eğlenceli, sevimli bulduğu için mi gülümseyerek bakıyordu? Yoksa başka bir şey mi vardı? Bir an arkama dönünce Kırmızı Saçlı Kadın'ın perdeye değil bana bakarak gülümsediğini anladım. İşte gene o bakışla bakıyordu bana.

Ter bastı gövdem. Ona yaklaşıp konuşmak istedim. Benden en azından on yaş büyük olmalıydı.

"Hadi geç kalıyoruz, gidelim" dedi baba sandığım adam.

O anda ne yaptığımı tam hatırlamıyorum ama galiba olduğum yerden ayrılıp karşılarında durdum.

"Ne o, bizi takip mi ediyorsun?" dedi Kırmızı Saçlı Kadın'ın erkek kardeşi.

"Turgay, kim bu?" diye sordu anneleri erkek kardeşe.

"Ne iş yapıyorsun sen?" diye sordu Kırmızı Saçlı Kadın'ın erkek kardeşi Turgay.

"Asker mi bu?" dedi babaları.

"Asker değil o... Küçük bey..." dedi anneleri.

Annesinin bu sözünü Kırmızı Saçlı Kadın'ın işittiğini, gülümsediğini gördüm. O güzel, iyi ifade hâlâ yüzündeydi.

"Aslında İstanbul'da lisede okuyorum" dedim. "Ama şimdi yukarıda ustamla kuyu kazıyoruz."

Kırmızı Saçlı Kadın gözlerimin içine niyet ederek, kastederek, hâlâ dikkatle bakıyordu. "Ustanla gelin bir akşam bizim tiyatroya..." dedi ve ötekilerle beraber uzaklaştı.

Çadır tiyatrosu yönünde gidiyorlardı, onları takip etmedim. Ama yol kıvrımına kadar arkalarından baktım ve aslında onların bir aile değil, bir tiyatrocu takımı olduğunu görerek hayallere kapıldım.

Ustamın yanına dönerken, üç hafta önce Kırmızı Saçlı Kadın'la ilk karşılaştığımız gün yanımızdaki at arabasını çeken ihtiyar ve yorgun atı gördüm. Bir direğe bağlanmış at, kenardaki otları yiyordu ve gözleri daha da kederliydi.

Ertesi gün öğle paydosuna doğru aşağıda çalışan Ali sevinç çığlıkları attı. Kayanın bittiğini, yumuşak toprağı gördüğünü söyledi. Mahmut Usta onu yukarı aldı, aceleyle kendi indi aşağıya. Az sonra yukarı çıktı, kayanın bittiğini, bunun altından koyu renkli toprağın ve suyun yakında mutlaka çıkacağını ilan etti. Sigara içip mutlu hayallere dalması, kuyunun başında bir aşağı bir yukarı yürümesi bizi de mutlu etti.

O gün geç saate kadar durmadan çalıştık ve yorgunluktan akşam kasabaya inmedik. Sabahın ilk ışıklarıyla uyanıp gene çalışmaya başladık. Ama kuyudan kupkuru, kurşuni sarı renkli bir toprak çıkıyordu. O kadar yumuşaktı ki, çoğu zaman kazma kullanmaya bile gerek kalmıyordu. Mahmut Usta yumuşak toprağı doğrudan küreğiyle söküp kovaya dolduruyor, ağır olmayan kovayı Ali ile hızla yukarı çekiyor, boşaltıyorduk. Kısa zamanda umutsuzluğa kapıldım.

Saat on bir olmadan Mahmut Usta yukarı çıktı, Ali'yi indirdik aşağı.

"Toz çıkarmadan, ağır çalış" dedi ona Mahmut Usta. "Hızlı gidersen toz içinde boğulur, yukarıdaki ışığı bile göremezsin."

Çıkan topraktan aslında yakınlarda hiç su olmadığını ikimiz de anlıyorduk, ama bu konuyu hiç konuşmuyorduk. Sabah Ali bu kum benzeri toprağın, kayanın altındaki karışık topraktan iyice farklı olduğunu görüp, onu yana boşaltmaya başlamıştı. Aşağıdan gelen kovanın içindeki kumu ben de onun boşalttığı bu yeni yere döküyordum artık.

Akşam yemeğinden sonra Öngören'e indik. Rumeli Kahvehanesi'nde otururken, iki gündür düşündüğüm şeyi, Kırmızı Saçlı Kadın'ın onu da tiyatroya çağırdığını ustama söyleyemeyeceğimi bir kere daha anladım: Ben Kırmızı Saçlı Kadın'ı tiyatrodan tek başıma seyretmek istiyordum. Üstelik, Kırmızı Saçlı Kadın'a ilgimi fark ederse Mahmut Usta'nın bana karışacağını ve onunla çatışabileceğimizi de korkuyla hissediyordum. Babamdan, şimdi Mahmut Usta'dan korktuğum gibi bir kere bile korkmamıştım. Bu korku yüreğime nasıl yerleşmişti bilmiyordum, ama Kırmızı Saçlı Kadın'ın bu duyguyu artırdığını da anlıyordum.

Çayımı bitirmeden “Anneme telefon edeyim” deyip kalktım. Köşeyi dönünce tiyatronun sarı çadırına doğru bir rüyada koşar gibi yaklaştım.

Çadırın parlak sarı rengini görünce çocukluğumda Avrupa’dan Dolmabahçe’ye gelen sirk çadırlarından birini görmüş gibi heyecanlandım. Afişlerdeki yazıları yeniden ama hiçbir şey hatırlamadan okudum. Derken kenara yeni asılmış bir dosya kâğıdına büyük kara harflerle yazılmış şey şaşırttı beni:

SON ON GÜN

Sokaklarda uykuda gezer gibi yürüdüm. Ne kapıda bilet satan adamı, ne Turgay’ı (o adamın oğlu olduğunu düşünüyordum) ne de Kırmızı Saçlı Kadın ile annesini gördüm. Tiyatronun başlamasına daha vardı; Lokantalar Sokağı’ndaki vitrinden içeri bakınca Turgay’ın kalabalık bir masada oturduğunu görüp içeri girdim.

Kırmızı Saçlı Kadın masada yoktu. Turgay beni görünce eliyle işaret etti. Kimse benimle ilgilenmiyordu, Turgay’ın yanına oturdum.

“Oyuna girmeme yardım et bir gece” dedim. “Parası neyse veririm.”

“Para önemli değil. İstedğin gece beni oyundan önce bu lokantada bulursun.”

“Her akşam buraya gelmiyorsunuz.”

“Sen bizi takip mi ediyorsun?” Kaşlarını kaldırarak, hafif alaycı bir havayla gülümsedi. Boş bir bardağa maşayla iki tane buz koyup üstüne Kulüp Rakısı doldurdu. “Al bakalım!” diyerek ince, uzun bardağı elime tutuşturdu.

“Hepsini bir seferde fondip içersen, seni çadıra arka kapıdan alırım.”

“Bu akşam olmaz” dedim ama kendinden emin bitirimler gibi rakıyı bir dikişte içtim. Daha fazla vakit kaybetmeden Mahmut Usta’nın masasına geri döndüm.

Masada otururken artık ustamın sözünden kolay kolay çıkamayacağımı hissediyordum. Suyu bulmanın sorumluluğu, verdiğimiz bunca emek, beni ona ve kuyuya bağlamıştı. Ancak paramı alıp, paydos deyip eve dönmeye karar verince ona karşı çıkabilirdim. Bu da korkup suyu bulmaktan vazgeçmek demekti. Zorlanınca bir davadan vazgeçen korkaklar gibi.

Rakı kanıma karışıyordu. Dönüş yolunda mezarlığın yokuşunu çıkarken yıldızların hepsinin kafamdaki bir düşünce, bir an, bir bilgi, bir hatıra gibi olduğunu hissettim. İnsan hepsini aynı anda düşünemiyor ama görebiliyordu. Aklımdaki kelimelerin, aklımdaki hayallere yetişememesi gibi bir şeydi bu. Kelimeler duygularıma yetişemiyor ve yetersiz kalıyorlardı.

Demek ki duygular, şu karşımdaki ıslıl ıslıl parıltılı gök gibi aslında birer resimdiler. Bütün âlemi hissediyordum da sanki onu düşünmem daha zordu. Bu yüzden yazar olmak istiyordum. Yazarken düşünecek, kendi kendime ifade edemediğim resimleri ve duyguları yazıya dökerek, üstelik bu işi kitabevine gelen Deniz ağabeyin arkadaşlarından çok daha iyi yapacaktım.

Önde hızla yürüyen ustam arada durup “Nerede kaldın?” diye karanlıkta arkasına bakıp bağıırıyordu.

Kestirme olsun diye tarlalardan geçerken bazan ayağım bir şeye takılıyor ve şaşkınlıkla durup gökyüzünün güzelliğine bakıyordum. Otların arasına şimdiden gecenin serinliği inmişti.

“Ustacığım” diye bağırdım karanlığa doğru. “Bizim kuyudaki nikelden, demirden kayaların her biri gökten kayıp buraya düşen birer kuyrukluyıldız olmalı.”

Arazi sahibi Hayri Bey üç değil, tam beş gün sonra kamyonetiyle geldi. Suyu hâlâ bulamadığımızı biliyordu, ama sanki aldırıyor-muş gibi davranıyordu. Karısını ve benden birkaç yaş küçük oğlu-nu da kamyonette yanında getirmişti. Onlara, kuyudan su çıkınca burada yükselecek olan boya ve yıkama atölyelerinin yerlerini ara-zide yürüyerek gösterdi. Sonra deponun, idare binasının ve işçi ye-mekhanelerinin nereye kurulacağını elindeki plana bakıp, adımla-yarak tek tek işaretledi. Hayri Bey'in yeni futbol ayakkabıları giyen oğlu, kamyonetten çıkardığı plastik bir futbol topunu kucağında tutarak babasını dinliyordu.

Daha sonra baba oğul arazinin bir köşesinde futbol oynadılar, taşlardan kale yapıp birbirlerine penaltı çektiler. Anneleri benim ceviz ağacının altına bir örtü serdi ve üzerine yanlarında getirdikle-ri sepetten çıkardığı yiyecekleri yerleştirmeye başladı. Kadın, Ali ile haber salarak hepimizi öğle yemeğine davet edince Mahmut Usta huzursuz oldu. Çünkü bu süslü ve gereksiz pikniğin Hayri Bey'in kafasında erken yapılmış bir su çıktı töreni olduğunu anlıyordu. Belli ki Hayri Bey suyun çıkacağı günün hayallerini çok kurmuştu. Mahmut Usta istemeye istemeye bizimle birlikte örtünün kenarına oturdu ve haşlanmış yumurtalardan, soğanlı domates salatasından, kol böreğinden birer lokma yedi.

Yemek bittikten sonra Hayri Bey'in oğlu annesinin yanına uza-nıp uyudu. Şişman, güçlü ve güleç anne sigara içerek *Günaydın* gaze-tesi okuyor ve hafif bir rüzgâr gazetenin kenarlarını hışırdatıyordu.

Mahmut Usta'nın Hayri Bey'i toprağı döktüğümüz yere yeni-den götürdüğünü görünce onlara sokuldum. Arazi sahibinin ku-yudan su çıkmadığını, yakın zamanda da çıkmayacağını, hatta, belki buradan hiç su çıkmayacağını düşündüğünü kederli yüzün-de gördüm.

"Müsaadenle Hayri Bey, bize bir üç gün daha tanı..." dedi Mah-mut Usta.

Çok alttan alarak alçak sesle söylemişti bunu. Ustamın bu hale düşmesine tanık olduğum için utandım Hayri Bey'e kızdım. Hayri Bey ceviz ağacının altına döndü, bir süre karısı ve çocuğuyla konu-şup geri geldi.

“Geçen sefer geldiğimde üç gün istemiştin Mahmut Usta” dedi. “Üç günden fazlasını verdim sana. Ama su yok. Toprak da bu noktada berbat. Ben artık burada kuyu kazmakta yokum. Yanlış yerde kuyu kazıp vazgeçen ilk biz olmayacağız. Arazinin –sen daha iyi bilirsin– başka bir yerinden yeni bir kuyu kaz.”

“En beklenmedik zamanda bir damar değişir.” dedi Mahmut Usta. “Ben buradan devam edeceğim.”

“Su çıkarsa bana haber verirsiniz. Kamyonete atlar hemen gelirim. Hediyelerinizi de fazlasıyla veririm. Ama ben bir işadamıyım. Susuz yere beton döke döke sonsuza kadar gidemem. Bundan sonra yevmiye, malzeme, para veremiyorum. Ali de şimdi işi bırakıp dönüyor. Başka yerden yeni bir kuyuya başlarsan gene yollarım Ali’yi sana.”

“Ben burada suyu bulacağım” dedi Mahmut Usta.

Onunla Hayri Bey kenara çekildiler, son bir kere yevmiye, para hesabı yaptılar. Arazi sahibinin ustama parasını verdiğini, aralarında bir anlaşmazlık olmadığını, hesabın kapandığını dikkatle gördüm.

Hayri Bey’in karısı piknikten kalan haşlanmış yumurtaları, böreği, domatesleri, bizim için getirdikleri karpuzla birlikte Ali ile yolladı. Kocasının işi için üzüldüğü kadar bizler için de kederlenmişti.

“Seni de evine bırakalım” diyerek Ali’yi kamyonette yanlarına alınca, bir anda biz ustamla yalnız kaldık. Kamyonetin yüklüğünden arkaya dönüp bize el sallayan Ali’nin arkasından uzun uzun baktık. Dünyanın ne kadar sessiz olduğunu bir kere daha anladım. Yalnızca cırcırböceklerinin sonsuz vızıltısı vardı ve İstanbul’un uğultusu işitilmiyordu.

Öğleden sonra çalışmadık. Ben ceviz ağacının altına uzanıp tembelce düşlere daldım. Aklımdan Kırmızı Saçlı Kadın, tiyatro yazarı olmak, eve dönme vakti, Beşiktaş’taki arkadaşlarım gibi şeyler geçiyordu. Akşamüstü vakit öldürmek için girişi böğürtlenlerle kaplı beton kazamatın ağzındaki bir karınca yuvasına bakıyordum ki, usta yanıma geldi.

“Oğlum, buna bir hafta daha devam edelim” dedi Mahmut Usta. “Sana borcum da birikti... Hepsini, hayırlısıyla öbür çarşamba günü bitirir, kapatırız. O gün büyük hediyemizi de alırız.”

“Usta, ya kötü toprak bitmez de, su çıkmazsa?”

“Ustana güven, beni dinle, gerisini bana bırak” dedi ustam gözlerimin içine bakarak. Saçlarımı okşadı, omzumdan tutup sarıldı bana. “Sen bir gün büyük bir adam olacaksın, biliyorum.”

Ona hayır diyecek gücü kendimde artık hiç bulamıyordum. Bu da beni içten içe öfkeli ve mutsuz yapıyordu. En sonunda “bir hafta kaldı” diye düşündüğümü hatırlıyorum. Bu bir hafta içinde Kırmızı Saçlı Kadın’ı görmek, oyunu seyretmek de vardı aklımda.

Kötü toprak ondan sonraki üç gün renk değiştirmedi. Çıkırığı tek başıma güçlölkle çevirdiğim için Mahmut Usta aşağıdan kovayı ağızına kadar doldurmuyor, bu da hızımızı iyice kesiyordu. Toprak yumuşacak olduğı için gittikçe aşağıya inen ustamın fazla işi de yoktu. Benim indirdiğim kovayı bir anda, üç beş kürek hareketiyle dolduruyor, “Çeek!” diye hemen bağıırıyordu.

Yarı dolu kovayı çıkırığın tek koluna asılarak yukarı çekmem, arabaya aktarıp boşaltmam vakit aldığı için ustam aşağıda sabırsızlanıyor, bana söylenip, bazan da bağıırıyordu. Bazan arabayı iterek koştururken, tozlu toprağı boşaltırken gücüm tükenir, yere oturup dinlenirdim. Geri döndüğümde kuyunun ağızından ustamın daha da yüksek sesle söylendiğini işitirdim. Bazan da iyice yavaşladığımı görünce usta kendisini yukarı almamı ister, yukarıda bir paydos verir, niye yavaşladığımı bana sorardı. Çıkırığı çevirerek onu yukarı çekmek en zor iş olduğı için tükendiğimi görür, beni azarlayamaz, “Oğlum, yoruldun” der, zeytin ağacının altına oturup sigara içer, sessizce beni beklerdi. Bana “oğlum” deyişi içime derinden işler, kafamı karıştırdı. O zaman ben de ceviz ağacının altına gider, yatarım. Çok geçmeden ustamın yarı tatlı yarı emreden sesini duyardım ve kazmaya devam ederdik.

Her akşam Öngören’e birlikte iniyorduk. Her seferinde Rumeli Kahvehanesi’nin kaldırımındaki masadan bir bahane uydurmadan kalkar, Öngören sokaklarında Kırmızı Saçlı Kadın’a rastlama, tiyatro çadırına sızma umuduyla aşağı yukarı yürürdüm. Sarı tiyatro çadırı yerindeydi, ama ilk iki akşam onlara rastlayamadım.

Üçüncü akşam marangozun sokağında yürürken, Kırmızı Saçlı Kadın’ın kardeşi, Turgay arkadan yetişti bana.

“Kuyucu çırağı, çok dalgınsın!”

“Tiyatroya sok beni” dedim. “Bilet alıp gireyim.”

“Lokantaya gel.”

Birlikte yürüyüp vitrini tül perdeli Kurtuluş Lokantası’na girdik, tiyatrocuların masasına oturduk. “Tiyatrodan önce rakıyı usulünce içmeyi öğrenmen gerek” dedi Turgay.

Aslında benden beş altı yaş büyük gözüküyordu. şakayla önüme koyduğı buzlu rakıyı ben gene hızla içerken Turgay yanında-

kilerle biraz fısıldaştı. Geç kalıyor muydum? Mahmut Usta beni bekliyor muydu? Bu akşam beni sokarlarsa Mahmut Usta'ya aldırılmaz, tiyatroya girerdim.

“Öbür gün akşam bu saatte burada ol” dedi Turgay. “Ustanı da getir.”

“Mahmut Usta meyhanelerden ve tiyatrodan hoşlanmaz.”

“Biz bulur getiririz onu. Sen pazar akşamı bu saatte buraya gel. Babam tiyatro çadırına seni alacak. Bilete, paraya gerek yok.”

Çok oturmadan Mahmut Usta'nın yanına döndüm. Çadırımıza dönerken Mahmut Usta, eski yıllarda su çıkınca yaşadığı mutlu hatıraları anlattı. Bir keresinde bir arazi sahibi, kuyunun az ötesinde yüz kişiye ziyafet vermiş, dört kuzu çevirmişti. Yeraltından su hiç beklenmedik anda birden çıkardı, şaşırırdın. Allah, suyu imanlı kuyucunun yüzüne sanki fışkırtırdı. İlk anda su tıpkı küçük bir bebeğin işemesi gibi güçle çıkardı. Kuyucu suyu görünce tıpkı bebeğine mutlulukla bakan baba gibi gülümserdi. Bir keresinde aşağıdaki kuyucu suyun çıktığını görünce o kadar sevinmiş, bağırıp çağırıp yerinde öyle sıçramıştı ki, yukarıdakiler telaştan omuzuna taş düşürüp onu yaralamışlardı. Bir de su çıkınca sevinçten ne yapacağını şaşırarak, her gün kuyuyu ziyaret edip suyun çıktığı anın hikâyesini iki çırağa yeniden yeniden anlattıran eski tarz bir ağa vardı. Her gelişinde de suyun çıkışını anlatan çıraklara eski büyük kâğıt paralardan ikişer tane verirdi. Şimdi ne öyle ağa, ne de bey kalmıştı: Eskiden bir arazi sahibi kendini işine adanmış kuyucu ustasına, “Benden paydos, istersen sen kendi takımınla ve paranla kazarsın!” gibi bir lafı asla demez, arazisinde kuyu kazan usta kuyucunun yiyeceğini, masrafını, hediyesini, su çıksın çıkmasın bahşişini bir baba gibi karşılamazsa şerefsiz hissederdik kendini. Ama yanlış anlamamalıydım, Hayri Bey çok iyi bir insandı; kuyudan su çıkınca mutlaka eski beyler gibi bizi hediyelere boğacak, hakkımızı verecekti!

Ertesi gün kuyudan çıkan toprak daha da sarardı ve hafifleşti. Kuru ve gevrek toprağın saman gibi hafif olduğunu kovayı yukarı çekerken anlıyordum. Tozlu kumun içinde yıpranmış, zar gibi deriler, çocukluğumun mika askerleri gibi kırılğan ve sedef rengi yüzeyler, tenim renginde milyon yıllık taşlar, saydam gibi gözükten kabuklar, devekuşu yumurtası büyüklüğünde tuhaf kaya parçaları, ponza taşı misali bıraksan suda yüzecek kadar hafif taş parçaları vardı. Mahmut Usta kazdıkça suya yaklaşacağımıza daha da uzaklaştığımızı hissediyor, hiç konuşmuyorduk.

Ertesi akşam en sonunda tiyatroya gireceğimi bilmek beni öylesine mutlu etmişti ki, o gün hiçbir şeye aldırmadım. Ustamın her dediğini fazlasıyla yaptım. Akşam yorgunluktan ayakta zor duruyordum. Zaten o gece Öngören'e gitmeye de gerek yoktu. Yemekten az sonra çadırın kenarında biraz uzandım; yıldızlara bakarak uyuyakalmışım.

Gece yarısından sonra irkilerek uyandım. Mahmut Usta çadırda yoktu. Çadırdan çıkıp karanlık gecenin içinde korkuyla yürüdüm. Sanki bütün dünya boşalmış, alemde benden başka hiçbir canlı kalmamıştı. Bu hayal, belli belirsiz esen rüzgâr gibi, ürperticiydi. Ama her şeyin sihirli bir güzelliği de vardı. Tepemdeki yıldızların bana yaklaştığını ve önümde çok mutlu bir hayat olduğunu hissettim. Beni yarın akşam tiyatroya almasını Turgay'dan Kırmızı Saçlı Kadın istemiş olabilir miydi? Mahmut Usta bu saatte neredeydi?

Bir rüzgâr daha da kuvvetle esince çadıra girdim.

Sabah uyandığımda Mahmut Usta gelmişti. Kenarda yeni bir sigara paketi de gördüm. O gün akşama kadar çok çalıştık ama fazla bir yol alamadık. Kuyunun dibi iyice uzaklaşmıştı ve artık sürekli toz içindeydi. Paydostan sonra Mahmut Usta ile birbirimize su dökerek yıkandık. Artık onun çıplak gövdesine daha rahat bakabiliyordum. Vücudundaki morluk ve yaraların çokluğunu, koca gövdesine rağmen aslında ne zayıf ve kemikli olduğunu, teninin solgun ve buruş buruş halini gördükçe suyu bulamayacağımızı düşünüyordum.

O akşam Mahmut Usta Öngören'e hiç inmesin de tiyatro çadırına rahatça gidebileyim istiyordum. Ama vakti gelince "Sigara ala-

lım” deyip önce o çıktı yola. Rumeli Kahvehanesi’nde her zamanki yerimizde otururken gergindim. Saat 8:30’da hiçbir şey demeden yerimden kalktım ve Lokantalar Sokağı’na gittim. Oyundan önce Kırmızı Saçlı Kadın’la meyhanede konuşmamın iyi olacağını hayal etmiştim, ama ne o ne de kardeşi vardı etrafta. Her zaman oturdukları masadan biri bana el salladı.

“Dokuzu beş geçe çadırın arkasına gel” dedi. “Onlar bu akşam yoklar.”

Bu sözü ilk başta “tiyatroda da bu akşam yoklar” diye anlayıp hayal kırıklığına kapıldım. Sanki bu benim dostlarımla yemek yediğim masaymış gibi önümdeki boş bardağa buz koydum, ağzına kadar da rakıyla doldurup hırsız gibi hemen dibine kadar hızla içtim.

Lokantadan çıkıp Mahmut Usta’ya görünmeden arka sokaklardan çadıra yürüdüm. Saat dokuzu beş geçe, sarı çadırın arkasında beklerken içeriden biri çıktı ve bir anda beni içeri aldı.

Oyun başlamıştı, çadırda yirmi beş otuz kişi vardı. Belki biraz daha fazla. Karanlık köşelerdeki gölgeleri seçemiyordum. Ortadaki yükselti çıplak ampullerle çok fazla aydınlatılmıştı ve bu da İbretlik Efsaneler çadırına sihirli bir hava veriyordu. Çadırın iç kısmı gece gibi lacivertti ve üzerine iri, sarı yıldızlar resmedilmişti. Bazı yıldızların arkalarında kuyruğu vardı, bazıları ise çok küçük ve uzaktı. Yıllarca hatıralarımda bizim çadırın üzerindeki yıldızlı gökle İbretlik Efsaneler çadırının göğü birbirinin yerine geçecekti.

Rakı kanıma iyice karışmış, kafayı bulmuştum. O gece çadırda geçirdiğim bir saat boyunca gördüğüm bazı şeylerin, tıpkı gelişigüzel okuyup hatırladığım Oidipus’un hikâyesi gibi hayatımı belirleyeceğini hiç düşünmüyordum. Aklımda sahnede anlatılan şeyi anlamak değil, Kırmızı Saçlı Kadın’ı görmek vardı yalnızca. Bu yüzden o gece dumanlı kafayla gördüklerimi, yıllar sonra yaptığım araştırmalardan, okuduğum kitaplardan öğrendiklerimle birleştirerek anlatmaya çalışacağım:

İbretlik Efsaneler Tiyatrosu, 1970’lerin ortasıyla 1980 askeri darbesi arasında, Anadolu’da devrimci halk tiyatrosu yapan gezici tiyatro kumpanyalarının geleneğini sürdürmeye çalışıyordu. Ama repertuarlarında kapitalizm karşıtı sahnelerden çok eski âşıkların hikâyelerinden, geleneksel masal ve destanlardan ve İslami, tasavvufi mesellerden çıkma pek çok hikâye vardı. Bunların bazılarını hiç anlayamadım. Ben içeri girdiğimde televizyondaki bazı çok se-

vilen reklamları alaycılıkla taklit eden iki küçük oyuncuk gördüm. Birincisinde, kısa pantolonlu, bıyıklı bir çocuk elinde kumbarasıyla sahneye çıktı, biriktirdiği parayı ne yapacağını iki büklüm kambur ninesine sordu. Nine (Kırmızı Saçlı Kadın'ın annesiydi sanırım) de herkesi güldüren ve banka reklamlarıyla alay eden edepsiz bir şaka yaptı.

İkinci sahneyi tam kavrayamadım çünkü sahneye Kırmızı Saçlı Kadın girmişti: Mini etekliydi; bacakları uzun ve güzeldi; boynu, kolları açıktı: Sahnede çok sihirli, sarsıcıydı. Gözlerine kalın çizgiler çekmiş, güzel, yuvarlak dudaklarına kırmızılar sürmüştü. Dudaklarındaki ruj ışıklarda parlıyordu. Derken eline bir kutu deterjan aldı ve televizyon reklamlarıyla alay eden bir şeyler söyledi. Sahnedeki yeşilli sarılı bir papağan ona cevap verdi. Papağan doldurulmuştu, ama sahne arkasından biri onu seslendiriyordu. Burası galiba bir bakkal dükkânıydı ve papağan gelen müşterilere şakalar yapıyor, hayat, aşk, para konusunda herkesi güldüren şeyler söylüyordu. Bir ara Kırmızı Saçlı Kadın'ın bana baktığını sandım ve kalbim hızlandı. Gülümseyişi çok tatlıydı; küçük elleri hızla hareket ediyordu. Ona âşıktım ve rakının da etkisiyle sahnede olup biteni tam anlayamıyordum.

Sahnedeki oyuncuklar birkaç dakika sürüyor, arkasından bir yenisi başlıyordu. Yıllar sonra bunlardan bazılarının kaynağını kitaplarda, filmlerde arayıp buldum. Birinde Kırmızı Saçlı Kadın'ın babası olduğunu sandığım adam havuç gibi upuzun bir burunla çıktı sahneye. Önce onun Pinokyo olduğunu sandım, ama adam, yıllar sonra *Cyrano de Bergerac* olduğunu anladığım bir eserden upuzun bir konuşma okudu. O küçük oyun “dış görünüş değil, ruhsal güzellik önemlidir” anlamındaydı.

Hamlet'ten çıkma kuru kafalı, kitaplı ve “olmak ya da olmamak”lı bir sahneden sonra tiyatrocular hep birlikte bir türkü söylediler. Türkü aşkın aldatıcı olması, paranın gerçekçi olması hakkındaydı. Bu sırada Kırmızı Saçlı Kadın'ın, belirgin bir şekilde göz göze gelmeye çalışarak bana bakması aklımı başımdan alıyordu. Aşkın ve rakının baş dönmesiyle söylenen sözleri, konuşmaları, temsil edilen hikâyeleri ve sahneleri tam olarak anlayamıyordum ama gördüğüm görüntüler, tıpkı Kırmızı Saçlı Kadın'ın bakışları gibi hiç unutmamacasına hafızama kazınıyordu.

Gördüğüm oyuncuklar içinde bir tek Hazreti İbrahim'in hikâyesini seyrederken anladım, çünkü Kurban Bayramı'nın arkasında-

ki hikâyeyi hem okulda öğretmişler, hem de babam bir kere bana anlatmıştı. Oğlu olmayan Hazreti İbrahim'i beni çadırın kapısından çeviren oyuncu canlandırıyordu. İbrahim kendisine bir oğul vermesi için Allah'a uzun uzun yalvardı. Sonra da bir oğlu oldu; (oyuncak bir bebektir bu). Derken oğlu büyüdü ve Hazreti İbrahim çocuk yaşta bir oyuncuyu –oğlunu– yere yatırdı bıçağını çekip onun gırtlığına dayadı. Bu sırada babalık, oğulluk, itaat konusunda derin şeyler söyledi. Herkes etkileniyordu bu sözlerden.

Sessizlik Kırmızı Saçlı Kadın'ın yanında bir oyuncak koyun ve yeni bir kıyafetle sahnede belirmesiyle bozuldu. Şimdi o bir melekti; kartondan kanatları ve yeni makyajı ona çok yakışmıştı. Ben de herkesle birlikte onu alkışladım.

En son sahne, en etkileyicisi, bir resim olarak en unutulmazıydı. Daha seyrederken böyle olacağını hemen anladım da, hikâyenin ne olduğunu gene anlayamadım.

Sahnenin ortasına üstlerinde savaşıcı zırhları, yüzlerinde demirden maskeleri ile kılıçlı kalkanlı iki eski silahşor çıktı. Plastik kılıçlarını çekip dövüşürken hoparlörden kılıç ve kalkan sesleri geliyordu. Sonra karşılıklı biraz konuştular ve gene dövüştiler. Zırhlar içerisindeki oyuncuların Turgay ile Kırmızı Saçlı Kadın'ın babası olduğunu sanıyordum. Derken boğaz boğaza, göğüs göğüse dövüştiler, yerde yuvarlandılar ve ayrıldılar.

Seyircilerle birlikte ben de heyecanlanmıştım. Sonra bir anda yaşlı savaşıcı bir vuruşta genç savaşıcıyı devirdi, üzerine çıktı ve bir hamlede gencin kalbine kılıcını sokup öldürdü onu. Hepsi çok hızlı olmuştu. Kılıçların plastik, bunun tiyatro olduğunu unutup hepimiz bir an korktuk.

Genç silahşor bir çılgılık attı ama hemen ölmemişti. Söyleyecek bir şeyleri vardı. Yaşlı savaşıcı ölmekte olan gence yaklaştı. Rakibi-ni yenen silahşorun güveniyle demir maskesini çıkardı (Kırmızı Saçlı Kadın'ın babası olduğunu sandığım adamdı), ölmekte olan gencin bileğindeki bilekliği görünce telaşlandı, hatta dehşete düştü. Sonra gencin yüzündeki maskeyi indirdi (Turgay değil başka bir oyuncuydu) ve acıyla irkildi. Bir yanıtlılık olduğunu gösteren abartılı hareketler yaptı. Hissettiği çok büyük bir acıydı. Az önce televizyondaki reklam taklitlerine gülen biz seyirciler de şimdi saygıyla sessizliğe bürünmüştük. Çünkü Kırmızı Saçlı Kadın da onlara ağlıyordu.

Yaşlı savaşıçı sonra yere oturdu, ölmekte olan genç savaşıçıya sarıldı, onu kucığına alıp ağlamaya başladı. İçten bir şekilde ağladığı için biz tiyatrodakiler de beklenmedik bir şekilde duygulandık. Yaşlı savaşıçı pişmanlıkla ağlıyordu.

Pişmanlık duygusu bana da geçti. Bu duygunun sinemada, resimli romanlarda bu kadar açık bir şekilde ifade edildiğini hiç görmemiştim. O ana kadar pişmanlık, benim için yalnızca kelimelerle ifade edilebilen bir şeydi. Oysa şimdi yalnızca seyrederek sahnedeki pişmanlık acısına katılıyordum. Bu gördüğüm, sanki yaşayıp unuttuğum bir hatıraydı.

Kırmızı Saçlı Kadın arkadan gördüğü iki savaşıçı için derin bir acı çekiyordu. O da birbirini öldürmek isteyen erkekler gibi pişmandı. Daha da güçlü ağlamaya başladı. Belki de erkekler de, Kırmızı Saçlı Kadın ve çevresindekiler gibi bir aileydi. Tiyatro çadırında başka hiçbir ses işitilmiyordu. Kırmızı Saçlı Kadın'ın ağlayışı bir ağıta, derken bir şiire dönüştü. Hikâye gibi uzun, sarsıcı bir şiirdi bu. Uzun son monoloğunda Kırmızı Saçlı Kadın'ın, erkeklerden, onlarla yaşadıklarından, hayattan öfkeyle bahsederek anlattıklarını dinliyordum, ama karanlıkta beni seçmesi zordu. Sanki onunla göz göze gelemediğim için anlattığı şeyleri de anlayamıyor, unutuyordum. Onunla konuşmak, ona yakın olmak için durdurulmaz bir istek duydum. Kırmızı Saçlı Kadın'ın, uzun şiirsel konuşması bitince oyun da bitti ve küçük seyirci kalabalığı bir anda dağıldı.

Tiyatro çadırından çıktıktan sonra ayaklarım geri geri gidiyordu. Derken gişe niyetine kullanılan masanın yanında Kırmızı Saçlı Kadın'ı gördüm.

Sahne giydiği kıyafeti çıkarmış, sokak elbiseleriyleydi. Üzerinde gök laciverdi uzun bir etek vardı.

İlkel aşkımin, sahnede gördüklerimin ve rakının etkisiyle kafayı öyle bulmuştum ki şimdikiyi yaşayamıyor, o anda kendimi ya geçmişte, ya da kurmakta olduğum bir hayalin içinde sanıyordum. Üstelik her şey hatıralar gibi kopuk kopuktu.

"Beğendin mi oyunumuzu?" dedi Kırmızı Saçlı Kadın gülümseyerek. "Alkışların için teşekkürler."

"Çok beğendim" dedim tatlı gülüşünden cesaretlenerek.

Şimdi, yıllar sonra, onun adını okurdan bile kıskançlıkla saklamak istiyorum. Ama hikâyemin hepsini dürüstlükle anlatmalıyım. Çünkü filmlerdeki Amerikalılar gibi adlarımızı söyleyerek kendimizi tanıttık:

"Cem."

"Gülcihan."

"Çok iyi oynuyordun" dedim, "seyrederken sana dikkatle bakıyordum." Ona "sen" diyebilmek için kendimi zorluyordum. Çünkü uzaktan gördüğümünden ve sandığımdan daha yaşlıydı.

"Nasıl gidiyor kuyu?"

"Bazan su hiç çıkmayacak sanıyorum" dedim. "Aslında Öngören'de seni görebilmek için kalıyorum!" diyebilmek isterdim, ama bunu irkiltici bulabilirdi.

"Dün ustan da bizim çadırdıydı" dedi Kırmızı Saçlı Kadın.

"Kim?"

"Mahmut Usta. O suyu bulacağından emin. Tiyatroyu, oyunumuzu, o da çok beğendi. Bilet kestik ona, parasını verdi."

"Aslında Mahmut Usta hayatında tiyatro seyretmemiştir" dedim kıskançlıkla. "Ben bir kere biraz Oidipus ve Sophokles'ten bahsettim, kızdı bana. Nasıl ikna ettiniz?"

"Haklı, Yunan oyunu Türkiye'de tutmaz."

Kırmızı Saçlı Kadın Mahmut Usta'yı kıskanmamı mı istiyordu?

"Ama O oyunda oğul anasıyla yatıyor diye kızıyor."

“Dün oyunun sonunda babanın oğlu öldürmesine hiç kızmadı...” dedi Kırmızı Saçlı Kadın. “Eski hikâyeleri, efsaneleri ise çok sevdi.”

Oyunun sonunda Mahmut Usta ile de buluşup konuşmuşlardı mıydı? Mahmut Usta’nın, ben uyuduktan sonra akşam Öngören’e pazar iznine çıkan erler gibi tiyatroya gitmiş olmasına bir türlü inanamıyordum.

“Mahmut Usta aslında bana çok sert” dedim. “Gözü suyu bulmaktan başka bir şey görmüyor. Tiyatroya gitmemi de istemiyordu. Bu akşam buraya geldiğimi bilse kızar bana.”

“Merak etme, ben konuşurum onunla” dedi Kırmızı Saçlı Kadın.

Öyle bir kıskançlık hissettirdi ki bir süre konuşamadım. Mahmut Usta ile Kırmızı Saçlı Kadın arkadaş mı olmuşlardı?

“Ustan çok mu buyurgan, çok mu sıkı?” diye sordu Kırmızı Saçlı Kadın.

“Aslında bir baba gibi şefkatle koruyor da beni, arkadaşlık da ediyor. Ama her emrine de uymamı, ona sürekli itaat etmemi bekliyor.”

“Sen de itaat et ona, ne var!” dedi Kırmızı Saçlı Kadın tatlılıkla gülümseyerek, “Sana zorla çiraklık ettirmiyor ki... Ailenin parası hiç mi yok?”

Mahmut Usta, Kırmızı Saçlı Kadın’a benim bir küçük bey olduğumu anlatmış mıydı? Aralarında benden söz etmişler miydi?

“Babam bizi terk etti!” dedim.

“O zaman sana babalık etmemiş” dedi Kırmızı Saçlı Kadın. “Sen de kendine başka bir baba bul. Herkesin babası çoktur bu ülkede. Devlet baba, Allah baba, Paşa baba, Mafya babası... Burada kimse babasız yaşayamaz.”

Şimdi Kırmızı Saçlı Kadın’ı hem güzel hem de zeki buluyordum. “Babam Marksistti” dedim. (Niye “Marksisttir” dememiş-tim?) “Sorguda işkence gördü. Ben küçükken yıllarca hapis yattı.”

“Adı ne babanın?”

“Akın Çelik. Ama bizim eczanenin adı Çelik değil Hayat’tı.”

Kırmızı Saçlı Kadın düşüncelere daldı. Kendi içine çekildi ve uzun bir süre konuşmadı. Babamın Marksist olması onu niye etkilemişti? Belki de yanıliyordum: Yalnızca yorgundu ve düşüncelere gömülmüştü. Ben de ona Hayat Eczanesi’nde nöbet tutan babamdan, ona yemek götürmemden ve Beşiktaş çarşısından söz ettim.

Anlattıklarımı dikkatle dinledi. Ama Mahmut Usta'dan olduğu gibi babamdan da söz etmekten hoşlanmıyordum. Biraz sustuk.

"Biz kocamla burada kalıyoruz" dedi önünden defalarca geçtiğim, pencerelerine hep baktığım binayı göstererek.

Kalbim kırıldı; aldatılmış gibi öfkelen dim. Ama sarhoşluğuma rağmen, şehir şehir Türkiye'yi gezen derme çatma siyasi bir tiyatro grubunda çalışan o yaştaki bir kadının evli olması gerektiğini de hayal edebiliyordum. Bunu niye daha önce düşünmemiştim.

"Hangi kat sizin daire?"

"Bizim pencereler sokaktan gözükmez. Bizi Öngören'e çağıran eski bir Maocunun giriş katında kalıyoruz. Turgay'ın annesi babası da yukarıdalar. Bizim pencereler arka bahçeye bakar. Turgay buradan geçerken pencerelere baktığını söyledi."

Sırrımın ortaya çıkması utandırdı beni. Ama Kırmızı Saçlı Kadın tatlılıkla gülümsüyordu. Yuvarlak, güzel dudakları çok çekiciydi.

"İyi geceler" dedim. "Çok güzel bir oyundu."

"Yok, şuraya kadar yürüyüp dönelim. Babanı merak ettim."

Hikâyemi yıllar sonra okuyan meraklılara şu bilgiyi vermeliyim: O yıllarda (tiyatro için de olsa) makyajlı, lacivert hoş etekli ve otuz küsur yaşlarında kırmızı saçlı çekici bir kadın gece saat on buçukta bir erkeğe, "Biraz daha sokaklarda yürüyelim" derse bunun çoğu erkek için —ne yazık ki— bir tek anlamı olurdu. Tabii ben o erkeklerden değil, çocuksu aşkını saklayamayan bir liseliydim. Üstelik kadın evliydi ve burası Orta Anadolu yani Asya değil, Rumeli yani Avrupa'ydı. Ayrıca serde bir solcu siyasi ahlak vardı. Yani babamın ahlakı.

Hiçbir şey konuşmadan yürüdüğümüzü düşünürken bir süre hiçbir şey konuşmadan yürüdük. Karanlık köşeler daha az karanlıktı ve Öngören kasabasının göğünde yıldız yoktu. İstasyon Meydanı'ndaki Atatürk heykeline birisi bisikletini dayamıştı.

"Sana siyasetten söz eder miydi?" dedi Kırmızı Saçlı Kadın.

"Kim?"

"Babanın siyasi arkadaşları eve gelir miydi?"

"Babam zaten pek yoktu evde. Annem de, babam da benim siyasete karışmamı istemediler."

"Baban seni niye solcu yapmadı?"

"Ben yazar olacağım..."

“Bize de bir oyun yazarsın artık” dedi sihirli bir havayla gülümseyerek. Şimdi neşelenmişti ve çekici, baştan çıkarıcı bir hava gelmişti üzerine. “Benim son monologlarım gibi bir oyun, bir kitap yazılsın, benim hayatım da içinde olsun isterdim.”

“O son uzun monologu anlayamadım tam. Metni var mı?”

“Yok, onları anında ilhamla söyleyiveriyorum. Bir kadeh rakının da etkisi oluyor.”

“Aslında tiyatro oyunu yazmayı düşünüyorum” dedim salak bir liselinin ukala havasıyla. “Ama önce tiyatro kitaplarını okumalıyım. İlk okuyacağım klasik de *Kral Oidipus* olacak.”

İstasyon Meydanı Temmuz gecesinde hatıralar gibi tanındı. Gece karanlığı Öngören’in yoksulluğunu, bakımsızlığını örtmüştü, soluk turuncu lambalarının etkisiyle İstasyon binası ve meydanını kartpostallara resmi basılabilecek ilginç bir yere çevirmişti. Meydanı ağır ağır dönen askeri jipin güçlü ön farları kenarda duran bir köpek çetesini aydınlattı.

“Olay çıkaran disiplinsizleri, kaçakları arar bunlar” dedi Kırmızı Saçlı Kadın. “Buranın erleri çok edepsiz oluyor nedense.”

“Cumartesi-pazar tiyatrodaki onlar için özel bir şeyler oynamıyor musunuz?”

“Para kazanmamız gerek...” dedi gözlerimin içine dimdik baskarken. “Biz halk tiyatrosuyuz, hükümetten maaşlı devlet tiyatrosu değil.”

Uzanıp yakama takılmış bir saman parçasını aldı. Gövdesinin uzun bacaklarının ve göğüslerinin çok yakında olduğunu hissettim.

Hiç konuşmadan geri döndük. Badem ağaçlarının altındayken Kırmızı Saçlı Kadın’ın gözleri sanki siyahtan yeşile dönüştü. Aşırı bir huzursuzluk vardı içimde. Son bir ayda pencerelerine defalarca baktığım apartman uzaktan gözüküyordu.

“Kocam senin bu yaşta aslında iyi rakı içtiğini söylüyor” dedi. “Baban da içiyor muydu?”

Buna başımı “evet” diye sallayarak cevap verdim. Aklım koca-sıyla bir masada ne zaman, nasıl oturduğumuzdaydı. Bunu hatırlamıyordum. Ama sormak da içimden gelmiyor, kalp kırıklığı ile onları unutmak istiyordum. Üstelik kuyu bittikten sonra onu bir daha göremeyeceğimi düşünmek şimdiden çocuk gibi acı veriyordu bana. Bu acı onun pencerelerine (üstelik değildi) takıntıyla bakmanın bilinmesinden ağırdı.

Binaya yüz metre kala badem ağaçlarından birinin altında durduk. İlk o mu durdu, ben mi durdum, şimdi bile hatırlamıyorum. Çok akıllı ve şefkatli buluyordum onu. Sahneden gözlerimin içine baktığı zaman yüzünde gördüğüm güçlü ve iyimser ifadeyle bana tatlılıkla, şefkatle gülümsedi. O anda tiyatrodan ağlayan baba savaşıyla oğlunu seyrederken hissettiğim pişmanlık duygusu geçti içimden.

“Turgay İstanbul’da bu akşam” dedi. “Sen de baban gibi rakı seviyorsan onun şişesinden bir kadeh vereyim.”

“Memnun olurum” dedim. “Kocanla da tanışırız.”

“Turgay kocam işte” dedi. “Geçende oturup içmişsiniz, beni oyuna al demişsin ya.”

Hayretle anladığım şeyi sindireyim diye biraz sustu. “Turgay kendinden yedi yaş büyük bir kadınla evlendiği için bazan utanıp evli olduğumuzu saklıyor” dedi. “Gençliğine bakma, çok akıllı, çok iyi bir kocadır.”

Yeniden yürümeye başladık.

“Ben de kocanla nerede oturup içtiğimizi düşünüyordum.”

“O akşam Turgay’la lokantada Kulüp rakısı içmişsiniz. Yarım şişe daha var evde. Eski Maocu arkadaşın yerli konyağı da var. O da yakında dönüyor, biz de çekip gideceğiz. Seni özleyeceğim küçük bey!”

“Nasıl?”

“Biliyorsun, bizim zaten burada günlerimiz doldu.”

“Ben de çok özleyeceğim seni.”

Apartmanın kapısında vücutlarımız birbirine iyice yakındı. Şimdi onu baş döndürücü buluyordum.

Anahtarını çıkarıp sokak kapısını açarken “Rakın için buz ve leblebi de var” dedi.

“Leblebiye gerek yok” dedim, acelem var, çok kalmayacağım havasıyla.

Sokak kapısı açıldı, zifiri karanlık dar bir girişten geçtik. Kör karanlıkta anahtarlığındaki öteki anahtarı aradığını işitiyordum. Derken çakmağını yaktı ve alevinin ışığındaki korkutucu gölgeler arasında anahtarı ve kilidi bulup, kapıyı açıp daireye girdi.

Giriş ışıklarını yakarken bana döndü. “Korkacak bir şey yok” dedi gülümseyerek. “Bak, annen yaşındayım.”

O gece hayatımda ilk defa bir kadınla yattım. Çok sarsıcı ve çok harikaydı. Bir anda hayat, kadınlar ve kendim hakkında bütün düşüncelerim değişti. Kırmızı Saçlı Kadın bana kendimi ve mutluluğu öğretmişti.

Otuz üç yaşındaydı; yani benim yaşadığımın tamı tamına iki mislini yaşamıştı; ama on mislini yaşamış gibiydi. Aramızdaki yaş farkının, okul ve mahalle arkadaşlarımla çok ilgi ve hayranlık duyacağı bu noktanın üzerinde o gün durmadım. Yaşadığım şeyin ayrıntılarını kimseye anlatmayacağımı daha yaşarken biliyordum. Bu yüzden arkadaşlarımla da merak edeceği ve anlatsam hepsinin “palavra” diyeceği ayrıntılara girmeyeceğim. Ama Kırmızı Saçlı Kadın’ın vücudunun zaten tahmin ettiğim gibi çok iyi olması ve sevişirken rahat, cesur, hatta biraz edepsizce davranması yaşadığım şeyi daha da inanılmaz kılıyordu.

Hem Turgay’ın rakısını bitirdiğim hem de tabelacılık yapan ve evini atölye gibi kullanan eski Maocunun konyağından son anda bir bardak içtiğim için gece yarısından çok sonra Öngören’den ayrılırken düz yürüyemiyor ve bir rüyadaki gibi, yaşadığım her anı sanki dışarıdan görüyordum. Ne kadar mutlu olduğumu da, sanki ben değil de beni dışardan gören bir başkası düşünüyordu.

Mezarlığın yokuşunu çıkarken içimi Mahmut Usta korkusu sardı. Hissettiğim coşkulu, şiirsel şeyi onun azarlarından korumak geliyordu içimden. Ayrıca beni kıskanabilirdi de. Mezarlıktan (baykuş bile artık uyumuştı) sonra kestirme olsun diye ortasından geçtiğim arazilerin birinde, ayağım bir tümseğe takılınca otlar arasına yumuşacık devrildim ve yukarıdaki ıslıl ıslıl gökyüzünü gördüm.

Âlem, her şey ne harika, işte fark etmiştim. Acelem neydi? Mahmut Usta’dan niye o kadar korkuyordum? Kırmızı Saçlı Kadın’ın dediği doğruysa, o da sarı çadıra girip oyunu seyretmişti. Nedense bunu kıskanıyor, tiyatrodan sonra buluşup konuştuklarına inanmıyor, unutmak istiyordum. Öte yandan Kırmızı Saçlı Kadın gibi bir kadınla yatmış olduğum için kendime güvenimin arttığını anlıyor, her şeyi yapabileceğimi hissediyordum. Kuyudan su çıkmayacaktı ama ben paramı alıp dönecek, dershaneye gidecek,

üniversite sınavında iyi puan alacak, yazar olacak, şu karşımdaki yıldızlar gibi hiç durmadan ışıldayan bir hayatım olacaktı. Bir kaderim vardı, belliydi; onu görüyor, kabul ediyordum. Belki Kırmızı Saçlı Kadın hakkında bir roman bile yazardım.

Bir yıldız kaydı. Gözümle gördüğüm âlem ile kafamın içindeki âlemin birbiriyle örtüştüğünü derinden hissederek Temmuz göğüne bütün dikkatimle yoğunlaştım. Sanki onları okursam, yıldızların düzeni bana hayatımın bütün sırlarını verecekti. Zaten her şey güzeldi, her şey yıldızlar gibiydi. Yazar olacağımı da o gece iyice anladım. Bunun için insanın yalnızca bakması, görmesi, gördüğünü anlaması ve kelimelerle söylemesi gerekiyordu. Kırmızı Saçlı Kadın'a karşı içim şükran doluydu. Âlemde, kafamda her şey birleşmiş, tek bir mana olmuştu.

Bir yıldız daha kaydı. Belki de o yıldız bir tek ben görmüştüm. Ben varım diye düşündüm. Bu güzel bir duyguydu. Ağustosböceklerinin “tık-cık-tık-cık”ları gibi yıldızları da sayabilirim. Ben buradayım: 1, 2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19, 23, 29, 31...

Sırtımda, ensemde otları hissediyor, tenimde Kırmızı Saçlı Kadın'ın dokunuşlarını hatırlıyordum. Oturma odasında, divanın üzerinde, ışıkları bütünüyle söndürmeden sevişmiştik. Kırmızı Saçlı Kadın'ın gövdesi, kocaman göğüsleri ve bakır rengi teninin üzerine vuran ışık gözümün önünden gitmiyor, güzel dudaklarıyla öpüşlerini, vücudumun her noktasına dokunuşunu hatırlıyor, onunla yeniden sevişmek istiyordum. Ama tabii kocası Turgay İstanbul'dan yarın dönecekti ve bu imkânsızdı.

Öngören'deki yalnızlık akşamlarında Turgay bana yakınlık göstermiş, iyi niyetle arkadaşlık etmişti. Ben ise, İstanbul'a gittiği gece arkadaşımın güzel karısıyla yatarak ona ihanet etmiştim. Kötü, güvenilmez biri olmadığımı kendi kendime kanıtlamak için dumanlı kafamla suçuma bahaneler aradım: Kırmızı Saçlı Kadın'la Turgay'ın karı koca olduğunu öğrendiğimde ok çoktan yaydan çıkmıştı zaten, dedim kendime. Hem Turgay da kırk yıllık arkadaşım değildi – toplam üç dört kere görmüştüm onu. Zaten erlere göbek atan, edepsiz hikâyeler anlatan, yersiz yurtsuz göçebe tiyatrocular aile değerlerine inanmazlardı. Belki de Turgay da karısını başkalarıyla aldatıyordu. Belki de birbirlerine maceralarını anlatıyorlardı. Belki Kırmızı Saçlı Kadın yarın benimle geçirdiği saatleri Turgay'a anlatırdı. Ama belki bunu bile yapmayacak, beni unutacaktı.

Keyfim kaçmış, çadır tiyatrosunu seyrederken hissettiğim pişmanlık duygusuna kapılmıştım. Tiyatroda seyrettiklerimin bana bu duyguyu nasıl verdiğini çıkaramıyordum. Aynı oyunu Mahmut Usta'nın seyretmiş olması ise içimde bir kıskançlık duygusu uandırıyor. O ikisi, Kırmızı Saçlı Kadın ile Mahmut Usta, tiyatronun dışında hiç buluşup görüşmüşler miydi?

Kuru otların üzerinde ayak seslerim küçük, zavallı kuyucu çadırımıza yaklaşıyordu. Gök ne kadar geniş, âlem ne kadar sınırsızdı ama şimdi o küçük yere girecek, daralacaktım.

Mahmut Usta uyuyordu. Sessizce kendi yatağıma giriyordum ki seslendi. "Neredeydin?"

"Uyuyakalmışım."

"Beni masada bıraktın. Tiyatroya mı gittin?"

"Hayır."

"Saat dört. Yarın sıcakta, uykusuz nasıl çalışacaksın?"

"Canım sıkılıyordu, rakı içirdiler" dedim. "Çok sıcaktı. Dönüş yolunda şurada yıldızlara bakarken uzanmışım, uyuyakaldım. Çok uyudum usta."

"Oğlum, yalan söyleme! Kuyu şakaya gelmez. Bak su çıkmak üzere."

Cevap vermedim. Mahmut Usta dışarı çıktı. Çadırın aralığından yıldızlara bakarken Mahmut Usta'yı unuttur, uyuyakalırım sanıyordum ama aklım ona takıldı.

Niye tiyatroya gidip gitmediğimi sormuştu? Mahmut Usta beni kıskanıyor olabilir miydi? Kırmızı Saçlı Kadın gibi kültürlü bir tiyatro oyuncusu, elbette Mahmut Usta gibi bir köylü ile ilgilenmezdi. Ama Kırmızı Saçlı Kadın'ın sağı solu belli olmazdı. Zaten bu yüzden hemen ona âşık olmuştum.

Çadırdan çıkıp Mahmut Usta'nın peşine düştüm. Gözlerime inanamıyordum ama gecenin bu saatinde Öngören'e doğru yürüyordu. İçimde denetlenemez bir kıskançlık ve öfke hissettim. Sınırsız gecenin içinde, yıldızların ışıltısıyla Mahmut Usta'nın karanlık gölgesini zar zor seçiyordum.

Ama sonra yoldan ayrıldı ve benim ceviz ağacına doğru yürüdü. Sigarasını yakarken, ağacın altına oturduğunu gördüm. Otların arasına yatıp uzun bir süre uzaktan Mahmut Usta'nın sigara içmesini bekledim. Yalnızca sigarasının ucundaki turuncu ışığı görüyordum.

Öngören'e gitmediğinden emin olunca, ondan önce çadıra dönüp yattım. Ama o akşam onu uzaktan izlemem yıllarca gözümün önünden gitmedi. Bazan rüyalarımda üçüncü bir göz olur, hem Mahmut Usta'yı hem de onu takip eden genç halimi aynı anda uzaktan seyrederdim.

Sabah her zamanki gibi erkenden uyandım. Yani güneş çadırdaki küçük aralıktan upuzun ve sarı bir kılıç gibi içeri girerken. En fazla üç saat uyumuş olmalıydım ama iyice dinlenmiş gibiydim. Üstelik Kırmızı Saçlı Kadın'la dün geceki deneyimimden sonra kendimi daha güçlü hissediyordum.

"Uykunu aldın mı, aklın burada mı?" dedi Mahmut Usta çayını içerken.

"Tamam usta, aslan gibiyim."

Gece geç gelmemden hiç söz etmedik. Son dört gündür yaptığımız gibi önce aşağıya Mahmut Usta indi. Küçük kara leke, ta aşağıda daha da küçük bir kovayı kürekle dolduruyor arada bir "çeeek" diye bağıyordu.

Yirmi beş metre aşağıdaydı ama boru misali betonun ucunda daha da uzaktaymış gibi gözüküyordu. Güneşten kamaşmış gözlerim bazan beton kuyunun dibinde onu göremeyip telaşlanıyor, görmek için kafamı kuyuya doğru daha da fazla sarkıtınca düşmekten korkuyordum.

Dolu kovayı yukarı çekmek iyice zorlaşmıştı. İp düzgün durmuyor, kova yükselirken bazan nereden geldiği belirsiz bir rüzgâra kapılmış gibi sağa sola hareket ediyor, duvara çarpıyordu. Bu hareketin nedenini anlayamıyorduk. Ben tek başıma çıkırığı çevirdiğim için aşağıda bir yerde kovanın gene bir yay çizdiğini fark etmiyor, o zaman başına bir şey düşmesinden korkan Mahmut Usta aşağıdan kükrer gibi bağıyordu.

Kuyunun ağzından uzaklaşıp küçüldükçe Mahmut Usta hem daha sık hem de daha yüksek perdeden bağırmaya başlamıştı. Kovayı indirirken ağır davrandığım için bağıyor, kovayı boşaltırken çok vakit geçirdiğim için bağıyor, kuru kumun çıkardığı toza sinirlendiği için bağıyordu. Sürekli bir suçluluk duygusu vardı içimde. Ustamın beton kuyunun borusunda yankılanan bağırışları kuyunun ağzından tuhaf bir uğultu gibi yeryüzüne çıkıyordu.

Sık sık Kırmızı Saçlı Kadın'ı tatlı gülüşünü, güzel gövdesini, heyecanla sevişmesini düşünüyordum. Onu düşünmek çok güzeldi. Öğle paydosunda koşa koşa Öngören'e gidip bir görse miydim?

Yukarıda yeryüzünde olduğum için şükrediyordum ama sıcakta işim Mahmut Usta'nınkinden çok daha ağırdı. Ali ile çevirdiğimiz çıkırığı tek başıma döndürmeye biraz alışmıştım ama bazan gücüm tükeniyordu.

Yukarı çektiğim dolu kovayı kenardaki ahşap sahanlığa oturturken zorlanıyordum. Eskiden bu işi Ali ile ikimiz dikkatle yapardık. O anda kovayı biraz daha yükseltip, sonra bir anda aşağı bırakır gibi ipi gevşetirken kovayı hafifçe kenara çekip ahşaba oturtma işini tek başına yapmak çok zordu.

O sırada kovayı kancasından çıkarmadan hafifçe yana yatırdığım için bazan tepesinden kum taneleri, midyeler, taşlaşmış deniz minareleri aşağı dökülüveriyordu.

Birkaç saniye sonra kuyunun dibinden Mahmut Usta'nın ho-murtusu ve bağırışları geliyordu. Midye ve küçük taş tanelerinin çok yüksekten düşerse fena yaralayacağını, kafaya gelirse öldüreceğini Mahmut Usta çok söylemişti. Kovayı bu yüzden ağzına kadar doldurmuyordu. Bu da işi daha fazla uzatıyordu.

Kovadan el arabasına yüklediğim kara kuru midye kabuklarıyla dolu kumu arazinin yeni bir köşesine boşaltırken çok ter dökerdim. Dönerken Mahmut Usta'nın azarlayıcı sesini bir uğultu halinde işitir ama ne dediğini tam anlayamazdım. Sanki aşağıdan bir şaman dedesinin, dev ile cin arası bir yeraltı yaratığının şikâyetçi, öfkeli çılgılığı geliyordu.

On kat apartman yüksekliğinden aşağıdaki kovanın zeminde mi, yoksa biraz yukarıda mı kaldığını görmek imkânsız olduğu için son metrelere yaklaşırken çıkırığı durdurur, kilitler, ustamın seslenip "biraz daha" demesini beklerdim. Aşağıda kuyunun dibinde Mahmut Usta ne kadar küçük, ne kadar çaresizdi!

İşe başlayalı bir saat olmuştu ki bir an başım döndü. Kuyuya düşeceğim sandım. Az sonra arabadaki toprağı boşaltırken durdum, yere uzandım. Bir dakika da olsa uyuyakalmış olmalıyım.

Geri döndüğümde kuyunun ağzından Mahmut Usta'nın ho-murtusu geliyordu. Boş kovayı indirdim ama şikâyetçi ses durmadı.

"Ne var usta!" diye seslendim aşağıya.

"Beni yukarı al!"

"Ne?"

"Beni yukarı al, diyorum."

Kova ağırdı, içine tek ayağıyla basmış olmalıydı.

Ustamı yukarı çekmek en yorucu olanıydı. Gücüm tükeniyordu. Başım dönerken çıkırığın koluna bütün gücümle asılıyor, Mahmut Usta'nın kuyudan vazgeçip, paydos edip, beni azat ederek paramı vereceğini hayal ediyordum. Paramı, eşyalarımı alır almaz önce Kırmızı Saçlı Kadın'a gidecek, ona âşık olduğumu, Turgay'dan ayrılıp benimle evlenmesi gerektiğini söyleyecektim. Annem ne derdi bu işe? Kırmızı Saçlı Kadın mutlaka, "Ben senin annen yaşındayım!" deyip bana gülecekti. Belki öğle paydosunda önce ceviz ağacının altında on dakika uyurdum. Çok yorgunsan, on dakikalık bir uyku bazan saatler süren uyku kadar güç verirmiş insana; bir yerde okumuştum bunu. Kırmızı Saçlı Kadın'a sonra giderdim.

Mahmut Usta'nın kafası kuyunun ağzında belirince toparlandım ve ne kadar bitkin olduğumu saklamaya çalıştım.

"Oğlum, çok yavaşladın bugün" dedi. "Bak, ben burada su bulacağım, sen de biz bu suyu bulana kadar ustanın sözünden çıkmayacaksın. İşi sakın yavaşlatma."

"Peki usta."

"Şaka etmiyorum."

"Tabii usta."

"Bir yerde medeniyet varsa, köy şehir varsa, orada kuyular olduğu içindir. Susuz medeniyet, ustasız kuyu olmaz. Ustasına boyun eğmeyenden de kuyucu çırağı olmaz. Su çıkınca zengin olacağız."

"Zengin olmasak da ben seninleyim ustacığım."

Mahmut Usta bir öğretmen gibi bana dikkatli olmamı, gözümü dört açmamı uzun uzun öğütledi. Kırmızı Saçlı Kadın'ı tiyatrodaki gibi ustamın sözlerini işitiyor, ama onlara cevap vermiyor, böyle bir sorumluluk hissetmiyordum. Kırmızı Saçlı Kadın'ın hayali yeniden belirdi gözlerimin önünde. Ondan utandım.

"Git şu terli gömleğini değiştir" dedi Mahmut Usta. "Aşağı sen ineceksin. Orada iş daha kolay."

"Tamam usta."

Kuyunun dibindeki tek iş midye kabuklu, denizminareli, balık dişli, pis kokulu toprağı kürekle kovaya doldurmaktı. Yani iş olarak yukarıdan çok daha kolaydı. Ama zorluk kumu kazıp kovaya doldurup yukarı yollamak değil, orada, yerin yirmi beş metre altında kalabilmekteydi.

Daha aşağı inerken korkuyordum. Tek ayağım boş kovanın içinde, iki elimle ipi sıkı sıkı tutarak kuyunun gittikçe karanlıklaştıkça dibine yaklaşırken beton duvarın yüzeyinde kısa sürede belirmiş çatlaklar, örümcek ağları ve tuhaf lekeler gördüm. Telaşlı bir kertenkelenin yukarı, ışığa doğru kaçışını izledim. Yüreğine beton bir boru soktuğumuz için yeraltı âlemi sanki bizi uyarıyordu. Her an bir deprem olabilir, burada, yeraltında sonsuza kadar gömülü kalabilirdim. Bazen yeraltından boğuk, tuhaf sesler geldiğini işitiyordum.

“Geldiiii!” diye yukarıdan bağırıyordu Mahmut Usta boş kova bana sokulurken.

Başımı kaldırıp yukarı baktığımda kuyunun ağzı o kadar uzak ve küçük görünüyordu ki korkuyor, hemen yukarıya çıkmak istiyordum. Mahmut Usta da sabırsızlandığı için kovayı hemen kürek kürek kumla dolduruyor, “çek!” diye bağıırıyordum.

Benden çok daha güçlü olan Mahmut Usta çıkışı hızla çevirerek kovayı yukarı çekiyor, dikkatle kenara alıp arabasına boşaltıyor, sonra hemen bana aşağıya yolluyordu.

Bütün bu süreci yerimden hiç kıpırdamadan ve aşağıdan sürekli yukarıya bakarak izliyordum. Yukarıda Mahmut Usta’yı görüyorsam burada yeraltında yalnız değildim. Ustam kovayı boşaltmak için kenara çekilince, kuyunun ağzında yuvarlak, küçücük bir gök parçası belirirdi. Ne harika bir maviydi! Tersinden bakılmış bir dürbünün ucundaki âlem gibi çok uzaktaydı, ama güzeldi.

Mahmut Usta tekrar kuyunun ağzında belirip boş kovayı aşağı sarkıtana kadar yerimden kıpırdamadan yukarı bakar, dürbünün ucundaki göğü seyrederdim.

Çok sonra Mahmut Usta’yı yeniden yukarıda bir karınca gibi ufacak görünce rahatlardım. Sonra kova gelir, onu yere koyar, “Tamam!” diye yukarı seslenirdim.

Mahmut Usta'nın küçücük gölgesi arabadaki kumu, toprağı boşaltmak için kaybolunca yüreğimi korku sarıyordu. Ya yukarıda ayağı bir şeye takılır, başına bir şey gelirse? Ya beni terbiye etmek, burnumu sürtmek için bir süreliğine kuyunun ağzında belirmezse?.. Kırmızı Saçlı Kadın'la gecemi bilse Mahmut Usta beni cezalandırmak ister miydi?

On on iki kürek hareketiyle kovayı doldurur, o heyecanla yerin dibine doğru kazmayla biraz kazardım ama kısa sürede kuyunun karanlığından ve tozdan gözüm hiçbir şey görmez, kuyunun dibi daha da karardı. Kumlu toprak aşırı yumuşak ve beyazdı. Belli ki buradan su çıkmayacaktı. Burada boşuna korkuyor, boşuna vakit öldürüyorduk!

Bu kuyudan çıkar çıkmaz Öngören'e, Kırmızı Saçlı Kadın'a gidecektim. Turgay'ın ne diyeceğinin hiçbir önemi yoktu. O beni seviyordu. Her şeyi Turgay'a anlatacaktım. Beni dövebilir, hatta vurabilirdi. Kırmızı Saçlı Kadın günün ortasında beni karşısında görünce acaba ne yapacaktı?

Korkumu böyle böyle yatıştırarak kovayı üç kere (sayıyordum) doldurup yukarı yolladıktan sonra yeniden telaşa kapıldım. Mahmut Usta kuyunun ağzına daha geç dönüyor, yeraltından sesler geliyordu.

"Usta, ustaa!" diye yukarıya bağırdım. Mavi gökyüzü madeni para büyüklüğündeydi. Neredeydi Mahmut Usta? Bütün gücümle bağırmaya başladım.

Ustam en sonunda kuyunun ağzında belirdi.

"Usta, artık beni yukarı al!" diye seslendim ona.

Ama cevap vermedi. Çıkrığın başına geçip dolu kovayı yukarı çekti. Beni işitmemiş miydi? Kova ağır ağır yukarı yükselirken gözümü yukarıdan hiç ayırmadım.

Kova tepeye varınca Mahmut Usta tekrar kuyunun ağzında belirdi. Ne kadar uzaktı. Bütün gücümle bağırdım. Ama sesim bir rüyadaki gibi ona hiç ulaşmadı. Kovanın yükünü boşalttıktan sonra, çıkrığın kolunu kapıp boş kovayı aşağı indirdi.

Biraz daha bağırdım ama beni işitmiyordu.

Dayanılmayacak kadar uzun bir süre geçti. Mahmut Usta yukarıda şimdi arabayı boş araziye götürüyor, şimdi arabayı devirip içindeki kumu boşaltıyor, şimdi geri dönüyor, şimdi gelmiş olmalı diye düşündüm, ama Mahmut Usta gelmiyordu. Belki de bir kenarda sigara içiyordu.

Mahmut Usta tekrar yukarıda belirince bütün gücümle bağırdım. Ama o hiçbir şey duymamış gibi yapıyordu. Hemen kararımı verdim: Boş kovaya tek ayağımla bastım ve ipe tutunurken, “çeeek!” diye seslendim.

Mahmut Usta çıkışı ağır ağır çevirerek beni yeryüzüne çıkarırken hafif hafif titriyordum ama mutluydum.

“Ne oldu?” dedi, yukarıda çok şükür ben ahşaba ayak basarken.

“Usta, ben aşağı inmeyeceğim artık.”

“Ona ben karar veririm.”

“Sen karar verirsin ustacığım” dedim.

“Aferin. İlk günden böyle davransaydın, bugün belki de suyu bulmuş olurduk.”

“Ustacığım, ben o ilk gün ham idim. Ama suyun çıkmaması benim kabahatim mi?”

Tek kaşını kaldırarak yüzüne şüpheli bir ifade vermeye çalışıyordu. Sözlerimin hoşuna gitmediğini gördüm. “Ustacığım, seni hayatımın sonuna kadar unutmam. Yanında çalışmak bana hayat okulu oldu. Ama artık bu kuyuyu paydos edelim, ne olur. Ver elini öpeyim.”

Mahmut Usta elini uzatmadı. “Bir daha da su çıkmadan paydos etmekten söz etme sakın. Tamam mı?”

“Tamam.”

“Şimdi ustanı aşağı indir bakalım. Öğle paydosuna daha bir saatten fazla var. Bugün uzun paydos yaparız. Sen ceviz ağacının altına yatar, güzelce uyur, dinlenirsin.”

“Allah razı olsun ustacığım.”

“Çevir şunu da ineyim aşağıya.”

Çıkışı çevirdim ve ustam yavaş yavaş kuyunun içine girip gözden kayboldu.

Kovayı hızla boşaltıyor, ustamın aşağıdan gelen sesini dinliyor ve çıkışı çevirmek için bütün gücümü kullanıyordum. Üzerimden sel gibi ter akıyor, arada bir çadıra koşup şişeden su içiyordum. Bir kere de boşalttığım kumun içinden bir balığın taş halini almış kafatası çıkınca bakıp yavaşladım. Gecikince Mahmut Usta’nın homurtusu kuyunun dibinden gene gelmeye başladı. Zorlandığım, tükendiğim anlarda, gözümün önünde Kırmızı Saçlı Kadın’ın göğüsleri, teninin rengi, hayali canlanıyordu.

Beyaz ve sarı noktalı meraklı bir kelebek, neşeli ve telaşsız ha-

reketlerle otların arasından, çadırımızın yanından, çıkırığın önünden ve kuyunun üzerinden geçip yoluna devam etti.

Bu neyin işareti olabilirdi? Her sabah 11:30 civarında İstanbul-Edirne yönünde Avrupa'ya giden yolcu treni ağır ağır geçerken, bunu her şeyin sonunda iyi olacağının bir işareti olarak gördüğümü hatırlıyorum. Bu trenden bir saat sonra, bu sefer Edirne-İstanbul yönünde giden yolcu treni, saat 12:30 civarında geçerek bizim öğle paydosumuzu duyururdu.

Öğle paydosunda bir koşu Öngören'e gider, Kırmızı Saçlı Kadın'ı görürüm, diye düşündüm. Ona Mahmut Usta'yı da sormak istiyordum. Geri kaymasın diye çıkırığı kitledim. Kuyunun ağzına gelen kovayı tutacağından tutup, kenara alırken Mahmut Usta'nın aşağıdan gene bağırdığını işittim.

Elim kendiliğinden ve hünerle kovayı hafifçe kenara yatırarak ahşap sahanlığa oturtuyordu ki, dolu kova kancadan kurtuldu ve aşağı, kuyuya düştü.

Bir saniye dondum.

"Ustaaa!" diye bağırdım hemen sonra.

Bir saniye önce de Mahmut Usta bana bağıırıyordu. Ama o anda susmuştu.

Aşağıdan derin bir acı çığlığı geldi. Sonra her yer sessizliğe büründü. O çığlığı hiçbir zaman unutamayacaktım.

Geri çekildim. Kuyudan ses gelmiyordu ve ağzına yaklaşıp aşağı bakamıyordum. Belki de çığlık değildi de, Mahmut Usta yalnızca küfür etmişti.

Şimdi kuyunun ağzı gibi bütün dünya sessizdi. Bacaklarım titriyordu. Ne yapacağıma karar veremiyordum.

Kocaman bir eşekarısı önce çıkırığın çevresinde dolandı, sonra kuyunun ağzına sokulup aşağı bakıp bir anda yok oldu.

Çadıra koştum. Terden sıırıslıklam gömleğimi, pantolonumu değiştirdim. Çıplak gövdem titremelerini fark edince biraz ağladım ama hemen sustum. Kırmızı Saçlı Kadın'ın yanında titresem de utanmayacaktım. O beni anlar ve bana yardım ederdi. Belki Turgay da yardım ederdi. Belki askeriyeden, belediyeden yardım getirirlerdi, belki itfaiye gelirdi.

Kestirmeden, tarlaların ortasından geçerek Öngören'e koşuyordum. Sarı otların içindeki cırcırböcekleri ben yanlarından geçerken susuyordu. Biraz yola çıkıyor, sonra gene kestirmeden tarla-

lar içinden gidiyordum. Mezarlık boyunca yokuştan aşağı doğru inerken, tuhaf bir içgüdüyle arkama baktım ve İstanbul yönünde uzakta kara yağmur bulutları gördüm.

Mahmut Usta yaralanmış, kan kaybediyorsa yardımın hemen yetişmesi lazımdı. Ama bu yardımı kimden isteyeceğimi bilemiyordum.

Kasabaya girince doğru Kırmızı Saçlı Kadın'ın Turgay ile kaldıkları binaya gittim. Giriş katının arka dairesinin kapısını Kırmızı Saçlı Kadın değil, başka bir kadın açtı. Sanırım bu eski Maocu, tabelacının karısıydı.

"Onlar gitti" dedi daha ben doğru dürüst soru bile soramadan. Hayatımda ilk defa sevgilimle yattığım evin kapısı bir anda yüzüme kapandı.

Meydandan geçtim. Rumeli Kahvehanesi'nin içi boştu, postanede telefon eden pek çok asker vardı. Kaldırımlarda geceleri sokaklarda görmediğim civar köylerin pazara gelen köylülerini gördüm.

İbretlik Efsaneler Tiyatrosu'nun çadırı yerinde yoktu. İlk anda düne kadar orada bir çadır tiyatrosu olduğunu gösteren hiçbir şey göremedim, sonra bilet kesiklerini ve çadırı toprağa bağlayan kazıkları gördüm. Gitmişlerdi işte.

Tam ne yaptığımı bilmeden koşaradım Öngören'den çıktım. Koşmayı, durmayı, gittikçe bulutlarla kaplanan gökyüzüne bakıp ona bir mana vermeyi, sanki ben değil gövdem, sinirlerim yapıyordu. Alnımdan, boynumdan, her yerimden su gibi ter fışkırıyordu. Geceleri serin bir rüzgârla ağaçları dalgalanan mezarlığın yokuşunda şimdi cehennem gibi bir sıcak vardı. Mezar taşları arasında otlayan mutlu koyunlar gördüm.

Düzlüğe gelince koşacağıma yürümeye başladım. Şu önümdeki yarım saatte yapacaklarımın bütün hayatımı belirleyeceğini çok iyi görüyordum da, ne yapmam gerektiğine karar veremiyordum. Mahmut Usta baygın mıydı, yaralı mıydı, ölmüş müydü bunu fazla düşünemiyordum. Belki de aşırı temmuz sıcaklığı yüzünden. Güneş tam tepemde, enseme ve burnumun ucunu yakıyordu.

En son kestirmeyi yaparken, otlar arasında telaşla yolumun üzerinden uzaklaşmaya çalışan bir kaplumbağanın önce hışırtısını duydum sonra da kendisini gördüm. Mahmut Usta ile benim yürüye yürüye açtığımız küçük yoldan ayrılıp sağa sola gitse, otlar

arasında gizlenecekti. Ama bunu akıl edemiyor, benim gideceğim yolu bir kader gibi seçmiş, telaşla kaçıyordu. Ben de aynı şeyi yapıyor, kaderimden kaçayım derken, yanlış bir yolda boşu boşuna yürüyor olabilir miydim?

Çocukluğumda, Beşiktaş'ta bazı çocuklar kaplumbağaları tersine çevirir, güneşte kurutarak öldürürlerdi. Beni görünce kabuğuna çekilen kaplumbağayı özenle iki yanından tutup kenara, otların arasına bıraktım.

Kuyuya hızla yaklaşırken gürültülü solumamı hafiflettim. Mahmut Usta'nın sesini, iniltisini duymayı çok istedim. Bunun son bir ayda yaşadığımız sıradan anlardan biri olduğunu hayal ediyordum. Sanki kova kayıp düşmemiş, Mahmut Usta'ya hiçbir şey olmamıştı. Ben şişeyi ağızma dayayıp su içerken aşağıdan, kuyudan Mahmut Usta'nın öfkeli homurtusu gelecekti.

Ama kuyunun ağzında çıt yoktu. Yalnızca ağustosböcekleri ötüyordu. Sessizlik ruhumda bir pişmanlık duygusu uyandırıyor-
du. Çıkrığın üzerinde koşturan iki kertenkele gördüm. Kuyunun ağzına doğru bir adım daha attım. Ama korktum, daha fazla yaklaşıp aşağı bakamadım. Baksaydım sanki kör olacaktım.

Zaten tek başıma kuyuya inemezdim. Bir üçüncü kişinin beni aşağı indirmesi gerekiyordu. Öngören'e, Kırmızı Saçlı Kadın'a bu yüzden koşmuştum. Ama kimseye haber vermeden geri dönmüş-
tüm. Bunu neden yaptığımı bilmiyordum. Belki de kimseyi bulamayacağımı, hemen ustamın yanına koşmamın onu sevindireceğini düşünmüştüm.

Belki de Mahmut Usta'nın öldüğüne ve suçumun geri dönüşsüz olduğuna karar vermiştim. "Allahım bana acı!" diye yalvardım. Ne yapmalıydım?

Çadıra dönünce gene ağlamaya başladım. Son bir ayda Mahmut Usta ile paylaştığımız her şey bana şimdi dayanılmaz olacak kadar hüznü veriyordu. Çaydanlık, yüz kere okuduğum eski gazete, ustamın üstten bantlı plastik lacivert terlikleri, ustamın kasabaya inerken giydiği pantolonun kemeri, ustamın çalar saati...

Elim kendiliğinden eşyalarımı toplamaya başlamıştı. Her şeyimi, hiç giymediğim lastik ayakkabılarımı eski bavuluma tıktırmam üç dakikadan fazla sürmedi.

Burada kalırsam beni en azından dikkatsizlikle ölüme sebebiyet vermekten tutuklardı. Davam yıllar sürer, ne dersane, ne

üniversite, bütün hayatım kayar, ben çocuk hapishanesindeyken annem kahrından öldü.

Mahmut Usta'yı yaşatması için Allah'a yalvardım. Sesini, iniltisini işitebilmek için kuyunun ağzına yeniden yaklaştım. Ama kuyudan tek bir ses, bir cıt bile gelmedi.

12:30'da gelen İstanbul trenine yalnızca on beş dakika kala elimde babamın eski bavulu, çadırdan çıktım ve arkama bakmadan sıcakta koşaradım Öngören'e indim. Arkama baksaydım gözlerimden gene yaşlar akacağını biliyordum. Üstelik karanlık yağmur bulutları kasabaya sokulmuş, her şey korkutucu mor bir renge bürünmüştü.

İstasyon binasının içi pazara gelen köylü kalabalığıyla doluydu. Sepetler, çuvalar, paketler, köylüler ve askerler arasında geciken treni beklerken, vagona binince sol tarafta bir pencere kenarına oturmayı ve tren kavşağı dönene kadar Mahmut Usta ile kuyu kazdığımız yere son bir kere bakmayı planladım. Bir gün İstanbul'a dönerken bunu yapacağımı bir aydır düşünüyordum. Ama hayallerimdeki o günde kuyudan su çıktığı için yanımda Hayri Bey'in vereceği bahşişler ve hediyeler de olacaktı.

Tren gelene kadar istasyon binasına giren herkese dikkatle baktım ama çok kalabalıktı. Kırmızı Saçlı Kadın ve tiyatro takımı bu trenle İstanbul'a dönüyor olabilirdi. Geciken tren en sonunda istasyona girerken son bir kere meydana ve Öngören kasabasına baktım ve dönüp telaşa trene bindim. Vagonda otururken ustama itaat etmenin verdiği gurur kırıklığı yoktu içimde, ama sınırsız bir suçluluk duyuyordum.

II. KISIM

Tren penceresinden nemli gözlerle bakarken bizim yukarı düzlüğü ve kuyuyu ancak seçebiliyordum ama gördüğüm her şey, kasabaya giden yolun üzerindeki mezarlık, servi ağaçları daha o anda hiç unutamayacağımı anladığım bir resme dönüşmüştü: Mahmut Usta ile kuyu kazdığımız düzlük sanki karanlık göğün içinde kaybolmak üzereydi. Uzaklara bir yere bir yıldırım düştü. Sesi gelene kadar tren kıvrımı döndüğü için kuyu, bizim düzlük, her şey bir anda gözden kayboldu. Yüreğimden bir özgürlük duygusu geçti. Baş döndürücü bir rahatlık ve suçluluk duygusu trenin “taka-tak, taka-tak” sesiyle içime işliyordu.

Uzun bir süre kimseyle konuşmadım; içime döndüm. Dünya ile arama uzaklık koydum. Dünya güzeldi, içim de güzel olsun istedim. İçimde bir suçluluk, hatta kötülük yokmuş gibi yaparsam, yavaş yavaş kötülüğü unutturdum. Böylece hiçbir şey olmamış gibi yapmaya başladım. Hiçbir şey olmamış gibi yaparsanız ve gerçekten de hiçbir şey olmuyorsa, hiçbir şey olmaz sonunda.

İstanbul treni eski fabrikalar, depolar, tarlalar arasından geçti. Derelerin üzerinden, camilerin yanı başından, kahveler ve atölyeler arasından ilerledi. Bir sağanak başlayınca, boş bir okul bahçesinde futbol oynayan çocuklar kale direklerini işaretlemek için koydukları gömleklerini, torbalarını kapıp dağılıverdiler.

Vagonun penceresinden gördüğüm sert toprakta, bir anda su birikintileri, akıntılar, dereler oluşuyordu. Kuyunun dibindeki bir adam yukarıda tufan kopsa fark etmez aslında. Mahmut Usta hâlâ kuyunun içinde miydi? Bana sesleniyor, yukarı bağırıp çağırıyor muydu?

Sirkeci İstasyonu’nda trenden indim. İstanbul’da yağmur altında yürüdüm, Harem’e bilet alıp araba vapuruna bindim. Gemi bir türlü dolup kalkmıyordu; şoförler, aileler, ağlayan çocuklar, şekerli yoğurt kâseleri, kamyonların yankılanan motor gürültüsü... İnsanlarla birlikte bir mekânda olmanın verdiği hoş duyguyu tamamen unutmuştum. Sanki uygarlığa geri dönmüş bir vahşi gibi hissediyordum şimdi kendimi. Saçlarımın arasından, enseme, sırtıma su damlaları akıyordu, ama hiç kıpırdamadan oturuyor, Boğaz’ın iki yanından İstanbul’un ağır ağır akışını damlalarla kaplı pence-

reden seyrediyordum. Uzaklarda Dolmabahçe Sarayı'nın arkasından Beşiktaş'ı, derslane binasının karşısındaki yüksek apartmanı seçmeye çalıştım.

Vapurdan inip otobüse binmeden önce bir büfeden bir paket kâğıt mendil aldım, silinip kurulandım. Saatlerdir hiçbir şey yememiştım ama çörekler ve dönerli sandviçlere aklım takılmıyordu bile. Katil olmak böyle bir duygu olmalı, dedim kendime.

Kimseyle konuşmak istemediğim konuları açıp kendi kendime sessizce sohbet ettiğim o ikinci sesi içimde yeniden, böyle işittim. Ama kimse vidalarımın gevşediğini de sanmamalı. Gebze otobüsüne saat üçte bindim. Anneciğimi görecekim için aşırı heyecanlıydım: Sağ pencereden doğrudan üzerime vuran yaz güneşi beni ısıtınca uyuyakaldım. Rüyamda suçtan ve cezadan arınmış, güneşli, sıcak bir cenneteydim.

Annemin beni görünce “Katil gibi bakıyorsun bana, ne var sende?” diyeceğini sanıyormuşum. Annem hiçbir şey demeyince bu korkumu anladım ve ona sarılır sarılmaz rahatladım. Annem, annem gibi kokuyordu. Önce biraz ağladı, sonra neşeyle konuşmaya, aslında Gebze'deki hayatından memnun olduğunu anlatmaya başladı. Bana patates kızartması ve köfte yapacaktı. Merak etmekten ve özlemekten başka hiçbir sıkıntısı olmadığını söyledikten sonra gene ağlamaya başladı. Birbirimize daha da sarıldık.

“Bir ayda büyümüşsün, elin kolun kocaman olmuş, boyun da uzamış” dedi annem “Olgunlaşıp koca adam olmuşsun. Salatana daha domates doğrayayım mı?”

Gebze civarındaki tepelerde uzaklardan İstanbul'a bakarak uzun uzun yürüdüm. Bazan, bizim düzlük benzeri bir araziye çok uzaklarda gördüğümü sanır, Mahmut Usta ile karşılaşacakmışım gibi heyecanlanırdım.

Anneme, o kadar söz vermeme rağmen kuyuya girdiğimi de söylemedim. Karşısında ve sağ olduğuma göre bu ayrıntının da önemi kalmamıştı artık.

Babamdan hiç söz etmiyorduk. Onun annemi hiç aramadığını anlıyordum. Ama beni niye aramıyordu? Sık sık Mahmut Usta'yı kuyunun dibine inerken en son görüşüm gözümün önünde bir resim gibi canlanıyordu. Onun hâlâ sabırla kazmaya devam ettiğine inanıyordum. Kocaman bir portakalı bir ucundan öbürüne doğru delen kararlı bir meyve kurdu gibi.

Gebze çarşısından annemin parasıyla eve yeni bir televizyon ve bir çalar saat aldık. Mahmut Usta'dan alıp biriktirdiğim benim paramı ise bankaya yatırdım. Üç gün evde bol bol uyuyup dinlendim. Rüyalarımda Mahmut Usta'yı, beni kovalayan kötü adamları gördüm, ama Gebze'de kimse aramadı beni; kimse peşimde değildi. Dördüncü gün İstanbul'a gidip Beşiktaş'ta üniversiteye giriş dershanesine yazıldım ve derslere ciddiyetle gidip gelmeye başladım.

Tek başıma kalınca ustamı ve kuyuyu kafamdan çıkaramıyordum. Beşiktaş'ta eski mahalle ve okul arkadaşlarımı bulmak, onlarla sinemaya gitmek, arkadaşlık etmek mutlu etti beni. Bir iki kere çarşı içindeki meyhanelere de gittik, ama onlar gibi edebiyatla ne sigara ne de rakı içebiliyordum. Rakıyı acemiler gibi bir dikişte içip hemen sarhoş olmama takılmalarına aldırımıyordum, ama hâlâ sakalımın, bıyığımın yeterince çıkmadığını, belki de yeterince erkek olmadığımı toy liseliler gibi iddia etmeleri öfkeliendiriyordu beni.

"Tüde kılda keramet olsaydı, tabakhaneye nur yağardı" dedim bir keresinde "Bıyık dişi kedide de var."

Hep birlikte güldüler buna! Bu tür süslü sözleri akşamları uyuymadan önce kitapçı dükkânında gözlerim ağrıyana kadar okuduğum kitaplardan öğreniyordum.

Ama ustasını kuyunun dibinde ölüme terk eden vicdansız bir kişi yazar olabilir miydi? Kovanın düşmesi ne kadar kazaydı? Sık sık kuyunun orada kötü hiçbir şey olmadı diyordum kendi kendime. Ben aşırı çalışmaya, azara, uykusuzluğa dayanamadım. Her şeyi bırakıp, paramı alıp, normal bir kişinin yapacağı gibi eve döndüm. "Normal kişi" lafını da sevmiyordum artık.

İçip gülüşen iki üç yaş büyük mahalle arkadaşlarım arasında İstanbul Üniversitesi'ne gidenler, sakal bıyık bırakmış olanlar ve siyasi gösterilerde ara sokaklarda polisle çatışmış olanlar başlarından geçenleri gururla anlatıyorlardı. Onların babama saygı duyduklarını biliyordum. Ama aslında onlara da için için öfkeliendiğimi bir akşam Kırmızı Saçlı Kadın'dan söz edince anladım.

"Cem, sen hiç hayatta kız eli tuttun mu?" diye takılmıştı biri.

Bazıları kızlara nasıl âşık olduklarını, nasıl mektup yazıp cevap beklediklerini açık açık anlatıyorlardı. Böylece ben de iki ay önce eniştemin beni Edirne yakınlarında bir inşaat işine (kuyudan daha önemliydi inşaat) yolladığını, orada, Öngören kasabasında

bir kadınla aşk yaşadığımı anlattım. “Öngören’i bilen var mı?” diye sordum masadakilere.

Benden böyle bir söz beklemedikleri için bir an şaşkınlığa uğradılar. Biri ağabeyinin askerliğini Öngören’de yaptığını, bir keresinde babası ve annesiyle İstanbul’dan onu ziyarete gittiklerini, kasabanın küçük, sıkıcı bir yer olduğunu söyledi.

“Yaşı benimkinin iki katı tiyatrocu, harika bir kadına âşık oldum orada. Tanımıyordum bile. Sokakta gördüm. Beni evine götürdü.”

İnanmayan ifadelerle bakıyorlardı yüzüme. Hayatımda ilk defa o kadınla birlikte olduğumu söyledim.

“Nasıldı?” dedi biri, “İyi miydi?”

“Adı neydi?”

“Niye evlenmediniz?” dedi sigara içen ötekisi.

Asker ağabeyini ziyarete giden “Hafta sonları izne çıkan askerler için göbek danslı çadır tiyatroları, pavyon kadınlarının şarkı söylediği gazinolar, daha neler neler oluyor orada” dedi.

İçimdeki acıdan ve suçluluk duygusundan ancak bu eski mahalle arkadaşlarımdan uzak durursam kurtulabileceğimi o akşam anladım. Ustamın ve kuyusunun, beni hayatımın sonuna kadar sıradan bir hayat yaşama mutluluğundan uzak tutacağını da yavaş yavaş seziyordum. “En iyisi hiçbir şey olmamış gibi yapmak” diyordum sürekli kendime.

Ama hiçbir şey olmamış gibi yapmak mümkün müydü? Mahmut Usta kafamın içindeki bir kuyuda, elinde kazma, sürekli toprağı delmeye devam ediyordu. Bunu yapıyorsa, demek ki sağdı ve polis cinayeti araştırmaya başlamamıştı.

Mahmut Usta'nın cesedini birisinin, mesela Ali'nin bulacağını, olaya savcının el koyacağını, önce Gebze'ye haber vereceklerini (bu Türkiye'de günler haftalar alırdı), annemin üzüntüden ağlaya ağlaya bayılacağını, sonra polisin İstanbul'a haber salacağını (bu da aylar alırdı) ve bir gün polisin beni dershanede ya da kitapçı dükkânında bulup tutuklayacağını düşünüyordum. En iyisi babamı bulup ona her şeyi anlatmaktı. Ama o beni aramıyor, bundan da, arasa da bir yardım edemeyeceğı sonucunu çıkarıyordum. Üstelik ona anlatarak olayı daha da büyütecektim. Zaten polisin dershanenin kapısını çalıp beni tutuklamadığı her gün, hem suçsuzluğumun ve herkes gibi olduğumun sevinç verici bir kanıtı gibi geliyordu bana, hem de herkesinki gibi masum ve sıradan bir hayat yaşayabildiğim günlerin sonuncusuymuş gibi hissediyordum. Bazan Deniz Kitabevi'nde bana bir kitabın yerini soran sert bakışlı bir müşteriyi sivil polis sanır, hemen suçumu itiraf etmek istediğimi anlardım. Bazan da ustam kuyudan çıkıp kurtulmuş ve beni nefretle unutmuş olmalı diye düşünürdüm.

Kitapçıda iyi çalışıyor, herkese, her şeye yetişiyordum. Kimse'nin aklına gelmeyen yeni vitrin düzenlemeleri, kitap seçimleri ve indirim fikirlerimi çok seven Deniz ağabey kışın da geceleri divanda uyuyabileceğimi, hatta o küçük odayı akşamları, kitap okuyabileceğim bir ev gibi kullanabileceğimi söyledi. Annem Gebze'den ve ondan uzak kalacağım için kederlenmişti, ama Kabataş'a ve Beşiktaş'taki dershaneye devam edersem üniversite giriş sınavında iyi bir sonuç alacağımdan emindi.

Yalnız annemi mahcup etmemek için değil, bu sınavın hayatımın en önemli dönemeci olduğunu bildiğim için de hem okulda hem de dershanede "inekler" gibi çalıştım, bütün formülleri ezberledim. Kendimi derslere verdiğim zamanların en yoğun anlarında Kırmızı Saçlı Kadın'ın hayali bir güneş gibi sımsıcak, içimde açar, teninin rengini, karnını, göğüslerini, bakışını düşünürdüm: Hiç-

bir şey olmamış gibi davranmaya aslında en çok dersler yardım ediyordu.

Üniversite giriş sınavı belgelerinde başvurduğum bölümleri sıralarken Gebze’de, annem de benim yanı başımdaydı. O tabii, birinci sıraya tıbbi yazmamı istedi. Yazar olmak hayallerimden aç kalırım diye, babama olduğu gibi başıma siyasi belalar gelir diye çok korkuyordu.

Oysa, ustamı kuyunun dibinde bıraktıktan sonra içimdeki yazarlık isteği hızla körelip kuruyordu. Annem mühendis olmamı da çok isterdi. Böylece ben de jeoloji mühendisliğini işaretledim. Annem kuyucu çıraklığının ruhumu etkilediğini fark etmişti. “Olgunlaşmışsın” dediği şeyin aslında ruhumda kara bir leke olduğunu bir an fark ettiğini sandım.

1987 yazı sonunda İstanbul Teknik Üniversitesi’nin Maçka’daki Jeoloji Mühendisliği bölümünü beşinci olarak kazandığım açıklandı. Yüz on yıllık üniversite yapısı aslında Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde modern askerlerin silahhane ve kışlasıydı, ama 1908 yılında Abdülhamit’i tahttan indirecek Jön Türklerin Hareket Ordusu Selanik’ten İstanbul’a gelince padişahın yanını tutan kuvvetler burada mevzilenmiş, bizim ders yaptığımız yerlerde savaşılmıştı. Böyle şeyleri kitaplardan okur, sınıf arkadaşlarıma anlatırdım. Eski yapının yüksek tavanlı sınıflarını, sonsuz merdivenlerini, her şeyi yankılayan koridorlarını esrarengiz buluyor, Beşiktaş’ın ve Deniz Kitabevi’nin yokuştan aşağı on dakika uzakta olmasını seviyordum.

Kitabevinde tezgâhtarlıktan yöneticiliğe terfi ettim. Yazar olmayacağımı bir türlü kabul etmeyen patron jeoloji okumamı benimsemiş, mühendislerden iyi romancı çıkacağını söylüyordu. Ben de üniversite yatakhanesinde neredeyse her akşam bir kitabı bitiriyordum.

Hiçbir şey olmamış gibi yapmanın bir gereği de Sophokles’in Oidipus hikâyesini unutmaktı. Merakımı bastırdım ve üniversitenin üçüncü sınıfına kadar kendimi tuttum. Ama sonra Deniz’de bir gün rüyalar üzerine o eski derleme yeniden geçti elime. Oidipus’un hikâyesinin özetini burada okumuştum. Bu özetin yazarının Sigmund Freud olduğunu yeni fark ediyordum. Freud’un yazısı, Sophokles’ten çok, her erkeğin içinde taşıdığını iddia ettiği babayı öldürme isteği üzerineydi.

Birkaç ay sonra gene elden düşme kitaplar bölümünde Sophokles'in oyununun Milli Eğitim Bakanlığı'na 1941'de yayımlanmış bir çevirisiyle karşılaştım. Sararmış beyaz kapaktaki "Kral Oidipus" başlığı bir an korkuttu beni. Bu kitabın Türkçesi piyasada bulunmuyordu. Kitabı kendi hayatım hakkında bir sırrı keşfetmek istercesine yutar gibi ve hayretle okudum.

Okuduğum kitapta Freud'un özetlediği gibi oyun Oidipus'un doğumuyla değil, ondan yıllar sonra başlıyordu: Şehzade Oidipus farkında olmadan babasını öldürmüş, yerine Kral tahtına oturmuş, bilmeden annesiyle evlenmiş ve ondan dört çocuk sahibi olmuştu. Kitapta oğulun kendinden en az on altı yaş büyük annesiyle yatması hiç anlatılmıyor, geçirtililiyordu. Ben bu sahneyi gözümün önüne getirmeye çalıştım, ama başaramadım. Şimdi annesi aynı zamanda karısı olduğu gibi, Oidipus'un çocukları da kardeşleriydi. Ama oyunun başında ne Oidipus, ne diğer oyuncular ne de seyirciler bu rezilliklerin farkındaydılar. Şehirde belki de bu yüzden veba çıkmıştı ve beladan kurtulabilmeleri için eski kralı kim öldürdü, onu bulmaları gerekiyordu. Bunu da en çok, katil olduğunu bilmeyen Kral Oidipus'un kendisi iyi niyetle istiyordu. Ama Oidipus yavaş yavaş babasının katilinin kendisi olduğunu acıyla anlayacak ve suçluluk duygusuyla kendini kör edecekti.

Üç yıl önce bir akşam kuyunun yanında ben Mahmut Usta'ya hikâyeyi tam bu sırayla anlatmamıştım. Ama oyunu okurken nedense anlatmışım gibi hissettim kendimi. Sophokles okurken ustamın ölümüne yol açtığım için daha az suçluluk duyduğumu da anladım. Üç yıl sonra sınıfa bir gün polislerin gelip beni alıp götürmelerinden de korkmuyordum artık. Belki de zaten Mahmut Usta ölmemiş, tıpkı eski dinî hikâyelerdeki gibi biri onu kuyunun dibinden çekip çıkarmıştı.

Dinî hikâyeleri, *Kur'an-ı Kerim*'den çıkma meselleri Mahmut Usta bana ibret alayım diye anlatırdı: Bundan huzursuz olurdum. Ben de onu huzursuz etmek için ona Şehzade Oidipus'un hikâyesini anlatmış, sonunda anlattığım hikâyenin kahramanı gibi davranmıştım. Bu yüzden kuyunun dibinde kalmıştı Mahmut Usta, bir hikâye, bir efsane yüzünden.

Oidipus da bir hikâyeyi ve bir kehaneti boşa çıkarmaya çalıştığı için babasını öldürmüştü. Şehzade Oidipus, eğer Kâhin'in başına bunlar gelecek diye anlattığı hikâyeyi ciddiye almayıp, gülüp

geçseydi, belki de evinden, yurdundan kaçıp yollara düşmeyecek, Kral babasıyla da o yollarda karşılaşp bilmeden ve rastlantıyla onu öldürmeyecekti. Aynı şey Oidipus'un babası için de geçerliydi. Eğer babası Oidipus'u kötü kaderden korumak için hiçbir önlem almasaydı, başlarına felaketler gelmeyecekti. Herkes gibi sıradan ve "normal" bir hayat yaşamak istiyorsam, o zaman ben de Oidipus'un tam tersini yapmalı yani hiçbir şey olmamış gibi davranmalıydım. İyi bir insan olmak isteyen Oidipus, katil olmamak istediği için katil olmuş, katilin kim olduğunu merak ettiği için de kendisinin bir baba katili olduğunu öğrenmişti. Sophokles'in oyunu da, sonunda katilin kendisi olduğunu öğrenen meraklı bir kahramanın araştırmaları üzerine kurulmuştu.

Oysa ben değil katil olduğumdan, bir cinayet işlendiğinden bile emin değildim. Katil olmaya ya da oğlum tarafından öldürülmeye de niyetim yoktu. Mahmut Usta da pekâlâ kuyudan çıkıp hayata karışmış olabilirdi. Öyle olmasaydı polis kapımı çalmaz mıydı? Herkes gibi olmak için her şeyi unutup hiçbir şey olmamış gibi yapmalıydım.

Uzun bir süre, “zaten hiçbir şey olmadı” diye düşündüm. Islak toz ve arapsabunu kokan üniversite koridorlarında yürürken, siyasi çatışmaları, polisle itiş kakışları bahane edip metalurji dersini kıran sınıf arkadaşlarımla sinemaya giderken, yatakhane televizyondaki diziye dalgın dalgın bakarken en sonunda herkes gibi biri olmayı başarabildiğimi düşünüp sevinirdim. Televizyonda futbol maçlarını, yeni çıkan videolarda sanat filmlerini ve Boğaz’dan geçen gemileri dalgın dalgın seyrettim. Vitrinlerdeki yeni elektronik eşyalara baktım, Beyoğlu’na çıkıp kalabalıklara karıştım ve pazar akşamüstleri yine tatil bitti diye kederlendim.

Teknik Üniversite’nin Maçka’daki silahhaneden çevirme binasında mühendislik okuyan çok az kız öğrenci vardı. Olan tek tük kız öğrencilerin de bütün erkekler peşindeydi. Kendi yaşlarımda ve üniversiteye giden çok az kız tanıyordum. Bu yüzden bir haftasonu Gebze’de annem, eniştemin Gördesli bir akrabasının kızının İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi’ni kazandığını, yurtta kalacağını, şehrin kalabalığından korktuğunu, ona yardım edersem eniştemin memnun olacağını söyleyince konuyla ilgilendim.

Ayşe açık kumraldı ama Kırmızı Saçlı Kadın’a biraz benziyordu. Özellikle dolgun üstdudağının kıvrımı ve ince çenesi. İlk günden ona âşık olacağımı, onun da bana kayıtsız kalmayacağını sezdim. Cumartesi öğleden sonraları birlikte sinemaya, Çehov veya Shakespeare oynayan Şehir Tiyatroları’na ve otobüsle Emirgan’a çay içmeye girdik. Makul ve güzelce bir kızla bazı arkadaşlarımla dediği gibi “çıkmaq”, arkadaşlık etmek tatlı bir duyuydu ve hayat bana o kadar güzel geliyordu ki, Mahmut Usta’yı ve kuyuyu unuttuğuma inandım.

Aynı hayata devam edebilmek için jeoloji mühendisliğinin yüksek kısmına başvurdum ve sınıfın en iyilerinden olduğum için kabul edildim. Arkadaşlığımızın ikinci yılında Ayşe ile sinemalarda, parklarda, etrafta kimseciklerin olmadığı sokaklarda el ele tutuşmaya, hatta öpüşmeye başlamıştık, ama muhafazakâr bir aileden gelen Ayşe’nin evlenmeden önce, asla benimle yatmayacağını ta ilk haftalardan anlamıştım.

Düzenli olarak randevuevlerine giden, bütün kızların en sonunda yatağa atılabileceğine içtenlikle inanan Beşiktaşlı hergele bir

arkadaşımın aklına uyup, onun bana anahtarını verdiği bir bekâr dairesinde bir öğleden sonra Ayşe ile buluşmamız tam bir faciayla sonuçlandı. Sanki bu her gün içtiğimiz bir şeymiş gibi bir kadeh rakı ikram ettiğim Ayşe, iki saat benim ısrarlarıma direndikten sonra ağlayarak daireyi terk etti ve uzun bir süre yurda ettiğim telefonlara bile çıkmadı.

Bu arada Kırmızı Saçlı Kadın'ı arayıp bulmayı hayal ettiğim, onunla sevişmemizi hatırlayıp otuzbir çektiğim bir dönem geçirdim. En sonunda Ayşe ile barıştık, kaldığımız yerden ilişkimize devam ettik ve nişanlanmaya karar verdik. Annemin terziyle birlikte diktiği yeni bir elbiseyi giydiği nişandan sonra Ayşe'nin bazı cumartesi öğleden sonraları Deniz Kitabevi'ne gelip beni alması, patronun ve genç tezgâhtarların "Gördesli kızı" güzel bulmaları hoşuma giderdi. Ona okuduğum kitaplardan, jeoloji tarihinden ve aslında herkesinkinden çok farklı olmayan siyasi fikirlerim ve futbol heyecanımdan söz etmeyi severdim. Yazları staj yapmak için gittiğim Kozlu'da, Soma'da yeraltında çile çeken kömür işçilerinin çalışma koşullarını anlattığım, hayat ve dünya hakkında öfkeli ve iddialı düşüncelerimi yazdığım mektuplarımı Ayşe'nin sakladığını, hatta açıp açıp yeniden okuduğunu öğrenmek bana gurur verirdi. Ben de onun mektuplarını saklıyordum.

Mutlu günlerimin arasında bazan küçük bir şey ruhumdaki karanlığı ortaya çıkarıverirdi. İstanbul'un su sıkıntısı çektiği kurak bir yaz, Tarım Bakanı yağmur duasına çıkmaktan dem vururken, nişanlımın her bahçeye kuyular açılırsa İstanbul'un su sorununun hemen çözüleceğini söylemesi, beni uzun süren bir sessizliğe sürüklemişti (Yıllar önce, bir ay bir kuyucuya çıraklık ettiğimi ondan saklamıştım). Öngören yakınlarında Başbakan'ın törenle açtığı buzdolabı fabrikasının Balkanlar ve Ortadoğu'daki en büyük benzeri kuruluş olduğunu gazetede okuyunca da, Mahmut Usta ve bana anlattığı dinî hikâyeler gelmişti aklıma. Nişanlıma doğum günü hediyesi olarak almak istediğim *Karamazov Kardeşler*'in yeni bir çevirisinin başında önsöz olarak Freud'un Dostoyevski ve baba katillliği üzerine *Oidipus* ve *Hamlet*'e de değinen bir yazısı olduğunu görünce yazıyı hemen orada sarsılarak okumuş, kitabı bırakıp yerine saf ve masum bir kahramanı olan *Budala*'yı almıştım.

Bazı geceler Mahmut Usta'yı rüyalarımda görüyordum. Uzayda diğer yıldızlar arasında ağır ağır dönen kocaman ve mavimsi

bir portakalın bir köşesinde hâlâ kuyu kazmaya devam ediyordu. Demek ki ölmemişti ve benim de suçluluk duygularına kapılmam yanlış bir şeydi. Ama gene de onun kuyu kazdığı gezegene bakarken acı çekiyordum.

Mahmut Usta yüzünden jeoloji mühendisi olduğumu bazan nişanlıma anlatmak ister ama kendimi tutardım. İtiraf etme ihtiyacını en çok Ayşe ile arkadaşlık edip kitaplardan söz ettiğim zaman hissediyordum. Mahmut Usta yerine bazan yerbilimin sırlarından ve tuhaflıklarından söz ederdim: En yüksek dağların zirvelerindeki yarıklarda, çatlak ve oyuklarda bulunan deniz kabuklarının balık kafalarının ve midyelerin sırrını 11. yüzyılda Çinli Shen Kuo adlı bir bilgenin çözdüğünü anlatırdım sevgilime. Sophokles'ten yüz elli yıl sonra Theophrastus *Taşlar Hakkında* diye bir kitap yazmış, mineraller üzerine dediklerine binlerce yıl inanılmıştı. Yaratıcı bir yazar olamamıştım, ama hiç olmazsa böyle herkesin inacağı bir kitap yazabilmek isterdim! “Türkiye’nin Jeolojik Yapısı” diye bir kitap hayal ediyor, Toros dağlarının yüksekliğinden, bizim kuyu kazdığımız Trakya’daki killi ve ince kumlu toprakların sırrına, güneydeki tektonik oluşumlardan, petrol ve gaz bölgelerinin gerçekçi bir haritasına kadar her şeyi bu kitaba koyacağımı kuruyordum.

Babamın İstanbul'da bir yerde olduğunu biliyor, beni aramadığı için ona kızıyor, ben de onu aramıyordum. En sonunda askere gitmeden önce Ayşe ile evlenince babamı gördüm. Düğünden sonra bir akşam Taksim'de yeni bir otelin lokantasında babamla buluştuk. Onu görünce bir anda mutlu hissettim kendimi. "Annene benzer bir kız bulmuşsun" dedi babam yalnız kaldığımızda. Yemekte Ayşe ile babam kısa sürede iyi anlaştılar; hatta hemen benimle dalga geçmeye, rakamları kendiliğinden ezberleyen mühendis yanıma takılıp şakalar yapmaya başladılar.

Babam yaşlanmıştı ama iyi gözüküyordu. Parası olduğunu, gene bir başka hayata başladığı için utandığını hissettim. Ben de babayı öldürme hikâyeleriyle meşgul olduğum için suçluluk duyuyordum. Ama onun yokluğuyla geçen yıllarda, kendi kendime mücadele ederek büyümüş ve "kendim" olmuştum.

Babamın yanındayken, o bana hiç karışmadığı, bana sürekli güven aşıladığı halde kendim olmakta zorlanırdım. Mahmut Usta'nın yanında yalnızca bir ay geçirmiş olmama rağmen, ona karşı çıktığım için kendim olduğuma inanıyordum. Bu düşünceler ne kadar doğruydu, bilmiyordum. Ama duygularımı iyi tanıyordum. Hâlâ hem babamın onayını almak istiyor, onun beklediği gibi onurlu bir hayat yaşadığıma inanmak istiyordum, hem de çok kızıyordum ona.

"Çok talihlisin, seni çok harika bir kıza emanet ediyorum" dedi babam ayrılırken Ayşe'ye bakarak. "İçim gayet rahat."

Taksim'den Pangaltı'ya doğru yüksek kestane ağaçlarının altında karımla eve dönerken babamı arkada bıraktığımız için memnundum. Feriköy'den Dolapdere'ye inen bir yokuşta çok az kira verdiğimiz tek odalı bir evimiz vardı. Yeni evliydim, çoğu gün Ayşe ile uzun uzun sevişiyor, gülüşüp konuşuyor, şakalaşıyorduk; mutluydum. Bazan Mahmut Usta'yı düşünüyor, ona ne olduğunu soruyordum kendime. Ama Oidipus gibi geçmişte kalmış bir suçu araştırmanın yanlış olduğunu, bunun bana suçluluk duygusundan başka bir şey vermeyeceğini de seziyordum.

Askerliğimi bitirdikten sonra Maden Tetkik Arama'nın İstanbul şubesinde az maaşlı bir memurluk buldum. Üniversite arkadaşla-

rım, yüksek diplomalı bir jeoloji mühendisi Türkiye’de ya dönerci dükkânı açar, ya da inşaatçılık yaparsa para kazanır diyerek şaka-laşırlardı. Yani bu işi bile bulmam bir talihti onlara göre.

Bazı Türk müteahhitlik şirketleri Arap ülkeleri, Ukrayna ve Ro-manya’da barajlar, köprüler inşa ediyor, arazi incelemeleri için jeo-loglar, mühendisler arıyorlardı. Önce Libya’da bir iş buldum, ama her sene en az altı ay orada yaşamamız gerekiyordu. Üstelik Ayşe ile hâlâ bir çocuğumuzun olmamasını dert etmeye, İstanbul’da ta-nıdık, güvenilir doktorlara gitmeye karar vermiştik. İstanbul’a geri döndük.

1997’de daha yakın diye Kazakistan’da ve Azerbaycan’da işler yapan bir şirkete girdim. Böylece on beş yıl uçaklarla İstanbul’dan yakın ülkelere gide gele biraz olsun para kazanabildim.

Pangaltı’da daha iyi bir eve taşındık. Haftasonları eğer İstan-bul’daysam karım ile alışveriş merkezlerine gider, bir film sey-reder, lokantalarda bir şeyler atıştırırdık. Akşamları televizyona bakıp devlet büyüklerini, askerlerin demeçlerini dinleyerek ye-mek yer, çocuk sahibi olmak için sihirli bir yöntem bulan çatlak bir profesörü ya da Amerika’dan İstanbul’a yeni dönen parlak bir doktoru görmeye karar verirdik. Çocuksuzluk mutlu evliliğimizi zehirlemesin, hayat sevincimizi karartmasın diye aramızda çok konuşurduk.

Bazan Beşiktaş’a gidiyor, Deniz Kitabevi’ne de uğruyordum. Kitabevi sahibi Deniz Bey yazar olmayacağımı anlamış, bana or-taklık teklif ediyordu. Herkesinki gibi, hatta biraz daha başarılı bir hayatım vardı. Hiçbir şey olmamış gibi yapmayı başarıyorum derdim bazan kendi kendime. Mahmut Usta’yı ve çocukluk suç-u-mu en çok uçak yolculuklarında hatırlıyordum. Bazan Bingazi’ye, Astana’ya ya da Bakü’ye acaba Mahmut Usta’yı hatırlamak için mi gidiyorum diye içtenlikle düşünürdüm. Uçaktan aşağıya baktıkça bir çocuğum olmadığı için dertlenirdim.

Yeşilköy Atatürk Havaalanı’ndan kalktıktan az sonra uçaklar, şehrin üzerinden sürülerle geçen göçmen kuşlar gibi, burunları-nı batıya doğru çevirince, aşağıda Öngören kasabasını görürdüm. Karadeniz’den de, Marmara’dan da, hatta sahillerdeki plajlardan, yeni tatil sitelerinden, yukarıdan bile kocaman gözüken petrol ve benzin depolarından da uzak değildi. Ama deniz kıyısındaki ağaçlardan, yeşilliklerden, sarı, turuncu, renk renk ekili verimli

topraklardan uzaktaydı: Hâlâ açık boz renkli, kıraç topraklarla çevriliydi ve askeri garnizon da yanı başındaydı.

Uçak penceresinden gördüğüm bu manzara uçağın burnunu başka bir yana çevirip hafifçe yatmasıyla ya da araya giren bulutlarla bir anda kaybolurdu, ama ben sezgiyle aşağıda neler olduğunu hemen anlardım.

Biz yaşılanıyorduk, çocuğumuz olmuyordu ve Öngören ile İstanbul arasındaki tarım arazileri, fabrikalarla, depolarla ve imalathanelerle kaplanıyordu. Uçaktan kurşunî, boz ve simsiyah gözükürdü bu yerler. Bazı fabrikalar adlarını havaalanından kalkan uçaklardaki yolcular okusun diye büyük renkli harflerle binaların, depolarının çatılarına yazarlardı. Çevrelerinde daha çok küçük imalathaneler, adı duyulmamış, ara maddeler üreten şirketler, boyasız, derme çatma yapılar vardı. Uçak yükseldikçe bu yerlerin çevresini hızla saran gecekondu da gözükürdü. İstanbul'un çevresindeki küçük kasaba ve köylerin, tıpkı şehrin kendisi gibi hızla büyüyerek yayıldığını görmek korku verirdi bana. Her yeni yolculukta şehrin uzayan kollarının en ücra yerlere sokulduğunu, gittikçe genişleyen yollarla yüz binlerce aracın sayısız sabırlı karınca gibi kararlılıkla ilerlediğini görür, teknolojik gelişmelerin hızının Mahmut Usta'nın işini çoktan bitirdiğini düşünürdüm.

Yüzyıllardır kazma kürek kullanılarak, ahşap çıkırık çevrilip kova sarkıtılarak, duvar örülerek süren kuyu kazma işi, İstanbul'da 1980'lerin ortalarından sonra hızla sona ermişti. Yazları Ayşe'yle annemi görmeye Gebze'ye gittiğimizde, eniştemin arazilerinin çevresinde yapılan ilk artezyen sondajlarına tanık oldum. Elle tornavida gibi çevrilen bu ilk sondaj aletlerinden sonra motorla çalışan güçlü makinalar çıkmıştı. Çamurlu, kalın tekerlekli kamyonların yüklüğüne kurulmuş petrol kulelerine benzeyen gü-rültücü sondaj makinaları, Mahmut Usta ve iki çırağının bir köşesinde haftalarca çalıştığı arazilerde bir günde elli metreye inip su buluyor ve toprağın derininde bulunan suyu yukarıya pompalayan boruları çok hızla ve ucuza döşüyorlardı.

Bu yeni buluşlar ve kolaylıklar 1990'lardan başlayarak İstanbul'un bahçelik bölgelerinde geçici bir su bolluğu yaratmış ama toprağın yüzeyine yakın yeraltı gölleri ve su kaynaklarının da hızla bulunup tüketilmesine yol açmıştı. 2000 yılının başında İstanbul

bul'da, yeraltındaki su kaynakları bazı bölgelerde en azından yetmiş, seksen metre aşağılardaydı ve Mahmut Usta'nın iki çırak-bir usta usulüyle, her gün bir metre kazarak şehrin bahçelerinden suya ulaşılması artık imkânsızdı. İstanbul ve üzerine oturduğu toprak doğallığını ve saflığını kaybetmişti.

Öngören'deki günlerimden yirmi yıl sonra Teknik Üniversite'den bir sınıf arkadaşımın daveti üzerine bir petrol şirketiyle görüşmek için Tahran'a gittim. Uçak havaalanından kalktıktan birkaç dakika sonra batıdan güneydoğuya kıvrılmak için yana yatarken, Öngören ile İstanbul'un genişleye genişleye birleştiklerini gördüm. Artık yekpare bir sokak, ev, dam, cami ve fabrika denizinin parçasıydılar. Öngören'de oturan gelecek kuşaklar İstanbul'da yaşadıklarını söyleyeceklerdi.

İnsanın şehrinin adının ne olduğu, ya da kendi kendine, nerede oturduğunu söylemesi ne kadar önemlidir? Humeyni'nin devriminden yirmi beş yıl sonra İran içine kapalı bir ülkeydi. Burada bir Türk için pek çok büyük iş imkânı olduğunu söyleyen üniversite arkadaşım Murat'ın iyimserliğini anlıyordum ama paylaşamıyordum.

Arkadaşım Murat petrol üreticisi İran'dan müteahhitlik işleri alabileceğini, Türkiye'den sondaj aletleri satabileceğimizi, Batı ile İran arasındaki kavganın bir fırsat olduğunu söylüyordu. Belki haklıydı, ama ben Batı'nın ambargosunu pek çok Türk şirketi gibi deldiğimiz için peşimize CIA'in ve diğer casusların düşeceğini tahmin ediyordum. Tıpkı okul yıllarında olduğu gibi küçük üçkâğıtçılıklardan ve kurnazlıklardan hoşlanan Malatyalı ve muhafazakâr arkadaşım Murat bu tehlikeleri ciddiye almıyordu. Kadınların Tahran sokaklarına örtünerek çıkmak zorunda kalması onu benim gibi huzursuz etmiyordu.

Batı gazetelerinde İran'ı bombalamanın yararlarının tartışıldığı, İstanbul'un laik ve milliyetçi gazetelerinin "Türkiye İran gibi mi olacak?" diye sorular sorduğu bir dönemdi; onunla siyaset tartışmayı uzatmadım. Tahran ile iş yapamayacağımızı daha ilk günden sezmiştim.

Ama İranlıların Türklere ne kadar çok benzediklerini görmek beni büyülemişti. İstanbul'a dönmek için acele etmiyor, Tahran kaldırımlarında çarşılardan kitapçılara (Nietzsche'nin ne çok çevirisi vardı!) her şeyi ilginç bularak geziyordum. Sokaklardaki erkeklerin el kol hareketleri, yüz ifadeleri, vücut dilleri, kapı önlerinde durup birbirlerine yol verişleri, boş boş durmaları, kahvelerde oturup sigara içerek vakit öldürmeleri ne kadar da çok biz Türklerin-

kine benziyordu. Tahran'ın trafiği de İstanbul'un ki gibi berbattı. Biz Türkler yönümüzü Batı'ya çevirince İran'ı unutmuştuk. İnkılap Caddesi'ndeki kitapçılara girdim ve çeşitliliğe şaşırdım.

Ev içlerine hapsedilmiş, öfkeli modern-laik sınıfın varlığını da kısa sürede keşfettim. Malatyalı Murat, beni herkesin alkollü içkiler içtiği, kadınlı erkekli davetlere götürdü. Bu evlerde kadınların başı açıktı. İçkiler evde yapılmıştı. Tahran'da laiklik belli ki nice-
dir Türkiye'de olduğunun aksine, ordunun desteğiyle de olsa varolan ve telaşla korunması gereken değil, hiç var olmayan bir şeydi ve bu onu daha temel bir ihtiyaç yapıyordu.

Ertesi gece gene çocuklarla dolu bir başka evde aileler, kadınlar, akrabalar ve işadamlarının gürültülü konuşmaları, kahkahaları arasındaydım. Benim Türk olduğumu öğrenince nezaketle tatlı sözler söyleyen pek çok kişiyle konuştum. İstanbul'u seviyor, oraya gezmeye, alışveriş etmeye gidiyorlardı. Bazıları Türkçe konuşmamı istiyor, konuşmamı iştirince, bu çok eğlenceli bir şeymiş gibi gülümseyiveriyorlardı. Bir aile bizi Hazar Denizi kıyısındaki yazlık evlerine çağırdı. Benden çok içen Murat hemen kabul edip gitmek istedi.

Pencereden dışarı lacivert ve karanlık Tahran gecesinin ışıklarına bakarken, eski üniversite arkadaşımın İran-Türkiye ilişkilerini geliştirmeye gönüllü olmaktan öte bir kararlılığı, belki de gizli bir görevi olduğunu hissettim. Eski arkadaşım Türkiye'yi NATO'dan ve Batı'dan koparmak için casusluk mu ediyordu, yoksa İran'ı kapandığı yalnızlıktan kurtarmak için mi, çıkaramadım. Belki de tek amacı, fırsattan istifade, ambargolu ülkeden para kazanmaktı.

İçtiğim meyve tadındaki alkol hafifçe başımı döndürüyor, Ayşe'yi, İstanbul'u özliyordum ki, hiç beklemediğim bir an Mahmut Usta ile Öngören'e gece yürüyüşlerimiz geldi aklıma. Tuhaf bir "baba" özlemi ve öfkesi ruhumu sarıyor, bir akıl karışıklığına kapılıyordum.

Bu duygulara duvarda, karşımda duran bir resim yüzünden kapılmıştım; bundan emindim. Resim tanıdıkta ama ilk nerede, ne zaman gördüğümü hatırlamadığım gibi konunun ne olduğunu da çıkaramıyordum: Öte yandan, sanki bu konuyu biliyor ama unutmak istiyordum. Resimde bir baba oğlunu kucağına almış, ağlıyordu. Yıllar önce Öngören'de sarı tiyatro çadırında bu duygusal ana benzer bir şey seyretmiştim. Resim, sanırım eski bir kitaptan

alınmış, karşımdaki duvar takviminin ortasına basılmıştı. Baba, oğlunu kucığına almış seviyor, onun için üzüyor diyebilirdi insan. Ama üzerlerinde kan da vardı...

Takvime uzun uzun baktığımı gören yaşlı, güngörmüş ev sahibi yanıma geldi. Ona bu resmin ne olduğunu sordum. *Şehnâme*'de Rüstem'in Sührab'ı öldürdükten sonra oğlu için ağladığı sahne olduğunu söyledi. Yüzünde "Nasıl bilmezsiniz?" diyen gururlu bir bakış vardı. İranlılar, Batılılaşma yüzünden geçmiş şairlerini ve efsanelerini unutan biz Türkler gibi değiller diye düşündüm. Özellikle şairlerini unutmazlar.

"Meraklıysanız, yarın Gülistan Sarayı'na götürsünler sizi" dedi ev sahibim daha da gururlanarak... "Bu resim de oradandır. Daha pek çok resimli elyazması, eski kitap vardır orada."

Ev sahibi değil ama Murat, Tahran'daki bu son öğleden sonramda, beni Gülistan Sarayı'na götürdü. Ağaçlar içinde büyük bir bahçe ve pek çok küçük saraycık gördüm. Babamın Hayat Eczanesi'nin yakınlarındaki İhlamur Kasrı'nı andıran, Nigârhane'ye girdik. Eski İran resmine ayrılmış bu loş binada bizden başka kimsecikler yoktu. Asık suratlı bekçiler bize "Niye geldiniz ki?" der gibi şüpheyile bakıyordu.

Çok geçmeden ölmüş oğlunun başında ağlayan ya da yaralı oğlunu iyileştirmeye çalışan adamın resimleri gene çıktı karşıma. Baba, İran'ın millî destanı *Şehnâme*'nin kahramanı Rüstem'di. Ben kitaplara meraklıydım ama her modern Türk gibi *Şehnâme*'yi, Rüstem ve Sührab'ı bilmiyordum, ama resmin verdiği duygu baktığımın ruhumun derinliklerindeki baba olduğuydu.

Müze dükkânında kartpostal, kitap yoktu: Ne bu resmin ne de Rüstem ile Sührab'ın bir başka resminin herhangi bir kopyasını bulabildim. Bu beni huzursuz etti. Sanki hem korktuğum hem de bilincine varmak istemediğim bir hatıra birden ortaya çıkacak, çok mutsuz olacaktım. Tıpkı unutmak istediğimiz şeytani bir hayalin gözümüzün önüne istemeden gelivermesi gibi bir şeydi bu resim. Tıpkı kuyunun dibinde terk ettiğim Mahmut Usta gibi, bu eski hikâyeyi de unutmak istiyor ama bunu başaramıyordum.

"Ne var oğlum o resimde, söyle de anlayalım" dedi Murat.

Ona hiçbir açıklama yapmadım, ama arkadaşım akşam yemeğine misafir gittiğimiz evin duvarındaki takvimden resmi alıp bana İstanbul'a yollayacağına söz verdi.

Dönüş yolunda uçak İstanbul'a doğru iyice alçalmışken pencereden aşağıya bakarak Öngören'i görmek istedim, ama başaramadım. Bulutlar arasından kocaman bir İstanbul gözüküyordu yalnızca. Yirmi yıl sonra, Mahmut Usta'yı son gördüğüm yere, Öngören'e gitmek için karşı konulmaz bir istek duydum.

Öngören'e yeniden gitme arzusuna direndim. İstanbul'da hafta sonları karımla televizyonun karşısına oturup aylaklık ederek, Be-yoğlu'na çıkıp sinemalara giderek derin dertlerimi unutmaya çalış-tım. Acaba dert kelimesini kullanmam ne kadar yerinde? Çünkü çocuk sahibi olamamak dışında belki de bir derdim yoktu. Çocuk olmamasının nedeninin bende değil, Ayşe'de olduğunu söyleyen doktorlara günler, aylar verip sonra bir sonuç alamayınca, hiçbir şey olmamış gibi yapabilseydik hiçbir şey olmazdı diye düşünürdüm.

İstanbul kitapçılarında Firdevsî'nin bin yıl önce kaleme aldığı *Şehnâme*'sinin herhangi bir çevirisini bulmak kolay değildi. Bir zamanlar çoğu Osmanlı aydını İran'ın milli destanının bir kısmını, en azından kimi hikâyelerini bilirdi. Türkiye'nin iki yüz yıllık Batılılaşma çabasından sonra şimdi bu hikâyeler deniziyle kim-se ilgilenmiyordu. Destanın Türkçeye 1940'larda yapılan vezin-siz-kafiyesiz bir çevirisi dört cilt halinde 1950'lerde Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayımlanmıştı. *Şehnâme*'yi beyaz kapakları sararmış dünya klasikleri dizisindeki o baskıdan yutar gibi hızla okudum.

Hikâyenin yarı efsane yarı tarih olması, başlarda korkutucu bir masal gibiyken, daha sonra devlet, aile ve ahlak üzerine bir çe-şit öğretici ders şeklini alması hoşuma gitti. Çevirisi 1500 sayfa tutan bu büyük milli tarihe Firdevsî'nin bütün hayatını vermesi de etkiliyordu beni. İyi eğitilmiş, kitapsever şairimiz, başkalarının tarihlerini, destanlarını, kahramanlık hikâyelerini okumuş, başka dillerde, Arapça, Avesta dilinde, Pehlevi kitaplarında hikâyeler ara-mış, kahramanlık hikâyeleriyle efsaneleri, dinî menkıbelerle tarih-leri ve hatıralarını iç içe geçirip kendi büyük destanını yazmıştı.

Geçmişteki bütün büyük şahlarla padişahların, kahramanlarla unutulmuş hikâyelerin bir çeşit ansiklopedisiydi *Şehnâme*. Bazen okuduğum hikâyelerin hem kahramanı hem de yazarı zannediyor-dum kendimi. Firdevsî'nin yaşarken oğlunun ölmesi destandaki baba ve kayıp oğul konusunda duyarlığını çok derin ve içten kılmıştı. Okuduğum hikâyeleri gece yarısı karanlıkta Mahmut Usta'ya anlattığımı hayal ediyor, Kırmızı Saçlı Kadın'ı hatırlıyordum. Yazar olabilseydim, ben de her şeyi gören, her ayrıntının hakkını veren, kimi zaman insanlığıyla beni heyecanlandırıp kederlendi-

ren, kimi zaman da şaşkınlık ve hayrete boğan bu bitip tükenmez ansiklopedik kitap gibi bir şeyler yazmak isterdim. Benim yaza-
cağım “Türkiye’nin Jeolojik Yapısı” işte böyle bir destansı-ansiklo-
pedik kitap olacaktı. Ben de kitabımda, yeraltı denizlerini, büyük
sıradagları ve yeraltındaki kat kat, damar damar tabakayı hikâyelerle anlatacaktım.

Şehnâme’yi okurken ilk kuruluş masallarından, devlerden, canavarlardan, cinlerden ve şeytanlardan sonra hikâyeler ölümlü şahlar ve cesur savaşçıların maceralarına ve bizim gibi insanların baba, aile, hayat –ve devlet– dertlerine gelince kendimi evde, tanıdık şeyler arasında hissetmiştim. Dahası hikâyeler ilerledikçe babamı hatırladım ve Mahmut Usta’yı herhalde öldürmüş olduğumu da hiç istemeden düşünmeye başladım. Bu, Sührab’ın hikâyesi kadar, ondan sonra okuduğum Efrasiyab’ın hikâyesinde daha da belirgin bir duygu halini aldı, beni huzursuz etti ve kitabı okumayı bırakmayı geçirdim aklımdan. Ama bu bitip tükenmez hikâyeler denizini okuya okuya hayatımın muammasını çözeceğime ve huzur kıyılarına ulaşacağıma ilişkin bir kanı vardı içimde.

Karım uyuduktan sonra evde bu hikâyeyi o kadar çok okudum ki, onu çocukluğumda dinlediğim bir masal gibi, korkulu bir rüya gibi, başımdan geçmiş unutulmaz bir olay gibi hep hatırlayacağımı anladım:

O eski zamanlarda Rüstem İran’da eşsiz bir kahraman, yorulmaz bir savaşçıymış. Herkes onu tanır, herkes severmiş. Bir gün Rüstem avlanırken önce yolunu ve sonra da gece uyurken atını kaybetmiş. Atı Rakş’ı bulacağım derken düşman toprakları Turan’a girmiş. Ama nâmı kendinden de önce gittiği için tanıyıp ona iyi davranmışlar. Turan Şahı beklenmedik konuğunu özenle ağırlamış; ona bir şölen vermiş, içkiler içmişler.

Derken, yemekten sonra odasına çekilen Rüstem’in kapısı çalınmış. Turan Şahı’nın kızı Tehmine içeri girip yemekte gördüğü yakışıklı Rüstem’e aşkını anlatmış. Namlı kahraman, akıllı Rüstem’den bir çocuğu olmasını istediğini söylemiş. Şah’ın kızı yay kaşlı, güzel saçlı, servi boylu, küçük ağızlıymış. (Güzel saçları gözümün önünde kırmızı olarak canlanmıştı.) Rüstem odasına kadar gelen bu akıllı, duyarlı, tatlı dilli güzele hayır diyememiş; sevişmişler. Sabah Rüstem, doğacak çocuğa kendinden bir işaret, bir bileklik bırakıp ülkesine geri dönmüş.

Annesi Tehmine babasız doğan çocuğa Sührab adını vermiş. Yıllar sonra babasının ünlü Rüstem olduğunu öğrenince Sührab demiş ki: “İran’a gideceğim, zalim İran Şah’ı Keykavus’u tahttan indirip yerine babamı geçireceğim. Sonra buraya, Turan’a döneceğim ve Keykavus gibi zalim Turan Şah’ı Efrasiyab’ı tahttan indirip yerine kendim geçeceğim. O zaman babam Rüstem ve ben, İran’ı ve Turan’ı, Doğu’yu ve Batı’yı birleştirip bütün Cihân’ı adilane yöneteceğiz.”

İyi niyetli, iyi kalpli Sührab böyle demiş. Ama düşmanlarının ne kadar sinsi ve kurnaz olduğunu ölçememiş. İran ile savaşacak diye Turan Padişahı Efrasiyab, niyetini bilmesine rağmen onu desteklemiş. Ama Sührab babası Rüstem’i tanımasın diye ordusuna casuslar katmış. Baba oğul birbirlerini tanımadan ordularını karşılıklı uzaktan izlemişler. Çeşit çeşit hile ve oyundan ve kaderin cilvelerinden sonra efsane savaşçı Rüstem ile oğlu Sührab savaş alanında karşı karşıya gelmişler. Ama tabii zırhlar içindeymişler ve baba oğul, tıpkı Oidipus ve babası gibi birbirlerini tanıyamamışlar. Zaten Rüstem, karşısındaki cengâver bütün gücünü toplamamış diye dövüşlerde kim olduğunu dikkatle saklamış. Gözü babasını İran tahtına oturtmaktan başka bir şey görmeyen çocuk kalpli Sührab da kiminle savaşacağına zaten dikkat bile etmezmiş. Böylece bu iki yüce gönüllü büyük savaşçı baba oğul, orduları arkadan onları seyrederken öne atılıp kılıçlarını çekmişler.

Firdevsî, baba oğulun alt alta üst üste savaşmalarını, kavganın günlerce sürüşünü ve sonunda babanın oğlu öldürüşünü mesnevisinde uzun uzun anlatmıştı. Hikâyenin şiddetinden ya da dokunaklı olmasından çok, okuduğum şeyi daha önceden yaşamış olduğum duygusu beni yoruyordu. Ama bu duyguyu arıyordum da. Eski cildin sayfalarını okurken kendimi hikâyeye kaptırıyor ve Öngören’deki çadır tiyatrosunu hatırlıyordum. Şimdi Sührab ile Rüstem’in duygusal hikâyesini okurken sanki hatıralarımı yeniden yaşıyordum.

Sührab ile Rüstem'in hikâyesini hem o kadar tanıdık hem de Oidipus'la yakın yapan şeyleri konuya uzaktan bakıp soğukkanlılıkla düşününce hemen sıralayabiliyordum. Oidipus'un hikâyesiyle Sührab'ın hikâyesi arasında şaşırtıcı benzerlikler vardı. Ama her şeyden önce bir de farklılık vardı: Oidipus babasını öldürüyor; Sührab ise babası tarafından öldürülüyordu. Birinde oğul baba katili, diğerinde baba oğul katiliydi.

Ama bu büyük fark, benzerliklerini de daha kuvvetle vurguluyordu. Tıpkı Oidipus'un hikâyesinde olduğu gibi Sührab'ın da babasını tanımadığı, onu hiç görmediği defalarca okura hatırlatılıyordu. Öldüreceğinin babası olduğunu bilmiyorsa diye düşünüyor-du okur, Sührab suçsuzdur. Ama bu ölüm anı bir türlü gelmiyordu.

Tıpkı Oidipus'un katilin kim olduğunu araştırmasının bir türlü sonuçlanmaması gibi, baba oğulun kavgası uzadıkça uzuyordu: Birinci gün, Rüstem ile oğlu Sührab önce kısa mızraklarıyla birbirlerine giriyor, mızraklar birbirlerinin zırhları üzerinde parçalanınca, karşılıklı Hint kılıçlarını çekip dövüşe devam ediyorlardı. Baba oğulun kılıçları birbirine çarptıkça etrafa saçılan kıvılcımları her iki ordunun askerleri görüyordu.

Derken ellerindeki kılıçlar da parçalanıyor, bunun üzerine gürzlerini çıkarıyorlardı. Vuruşların şiddetinden gürzler ve kalkanlar eğilip bükülüyor, atları yorulup yavaşlıyordu. Öngören'de Kırmızı Saçlı Kadın'ın çadır tiyatrosunda bu dövüşün yalnızca sonu özetlenmişti.

İlk gün Sührab babasının omzuna bir gürz indirip onu yaralamayı beceriyor, ikinci gün kavgaya daha hızla sonuçlanıyordu. Genç Sührab'ın babasını kemerinden yakalayıp bir anda onu yere çalarak üstüne oturduğu yerde irkildim. Sührab çıkardığı su rengi hançeriyle babasının kafasını tam kesmek üzereyken, Rüstem can havliyle konuşup genç savaşçıyı kandırdı.

"İlk seferde öldürme, ikinci kere yere ser beni" dedi baba Rüstem oğlu Sührab'a: "O zaman beni öldürmeyi hak edersin. Bizde gelenek budur. Uyarsan, gerçekten mert biri olarak görürler seni!"

Sührab da içinden gelen sese uyarak, karşısındaki ihtiyar savaşçıyı bağışlamıştı. O akşam dostları Sührab'a yanlış bir iş yaptığını,

hiçbir düşmanı halifsememesi gerektiğini söyledilerse de, genç ve güçlü savaşçı bu laflara fazla kulak asmamıştı.

Üçüncü gün, daha dövüşün hemen başında, birden Rüstem oğlunu yere serdi. Ben bir okur olarak daha ne oluyor diyemeden, Rüstem kılıcını büyük bir hızla Sührab'ın gövdesine daldırıp göğsünü yardı ve oğlunu öldürdü. Tıpkı yıllar önce Öngören'deki cadır tiyatrosunda hissettiğim gibi bir anda şaşkınlıkla sarsıldım.

Oidipus da tanımadığı babasını bir yol ayrımında ve böyle hiç beklenmedik bir hızla, bir anlık saçma bir öfkeyle öldürüyordu. O anda Oidipus'un da, Rüstem'in de sanki akılları başlarında değildi. Sanki Allah, babalar oğullarının ve oğullar babalarının canını rahatlıkla alabilsin ve böylece O'nun büyük nizamı sürsün diye bir an babaların ve oğulların akıllarını başlarından alıyordu.

Akılları başlarında olmadığı için babasını öldüren Oidipus ile oğlunu öldüren Rüstem'e masum diyebilir miydik? Kadim Yunan seyircileri Sophokles'in Oidipus'unu izlerken tıpkı yıllar önce Mahmut Usta'nın bana dediği gibi, Oidipus'un günahının babasını öldürmek değil, Allah'ın onun için biçtiği kaderden kaçmaya çalışmak olduğunu düşünüyorlardı. Aynı şekilde Rüstem'in günahı da oğlunu öldürmek değil, bir gecelik sevişmeden bir oğul sahibi olmak ve bu oğula babalık edememektir.

Oidipus suçluluk duygularıyla kendini kör edip cezalandırmış olabilir. Kadim Yunan seyircileri, onun Allah tarafından verilen kadere karşı çıktığı için cezalandırıldığını düşünüyor ve rahatlıyorlardı. Aynı mantığın simetrisiyle düşününce, oğlunu öldüren Rüstem'in de cezalandırılması gerektiği geliyordu aklıma. Ama Doğu'dan gelen hikâyenin sonunda baba cezalandırılmıyor, biz okurlar üzülyorduk yalnızca. Doğulu babayı kimse cezalandırmayacak mıydı?

Bazan gece yarısı karımın yanında uykudan uyanır, bunları düşünürdüm. Yarı açık kalmış perdelerin arasından, sokaktan gelen neon lambasının ışığı Ayşe'nin güzel alnına, anlamlı dudaklarına vurur, çocuğumuz olmamasına rağmen karımla ne kadar mutlu olduğumu hissederdim. Yataktan kalkar, ön pencereden bakarken bu konulara niye dönüyorum derdim kendime. Dışarıda, İstanbul'un üzerinde karlı, yağmurlu bir gece olur, yaşadığımız eski binanın su olukları hüzünle uğuldar, karanlık sokaktan titrek mavi lambası yanıp sönen, telaşlı bir polis arabası geçerdi. Bunlar

Türkiye’de Avrupa Birliği taraftarlarıyla, milliyetçi ve İslamcılarının çatıştığı yıllardı. Taraflar birbirlerine karşı Türk bayrağını bir savaş aracı olarak kullanıyor, İstanbul’un pek çok köşesinde, askeri garnizonlarda, şehrin yüksek noktalarında koskocaman Türk bayrakları dalgalanıyordu.

Bazı geceler de şehrin üzerinden geçen bir uçağın gürültüsü bana Mahmut Usta’yı hatırlatırdı. Bütün şehir uyuduğu için bulutlar arasında üzerimde dönen uçak bana özel bir işaret yolluyormuş gibi gelirdi. Sabah o uçakta olsaydım Mahmut Usta’nın kuyusunu gözlerim arar, ama herhalde onu bulamazdım. Çünkü İstanbul büyüye büyüye Öngören’i yutmuş, Mahmut Usta ile kuyusu şehrin ormanında bir yerde kaybolmuştu. Suçlu muyum, değil miyim anlamak, huzursuzluktan kurtulmak için Öngören’e gitmeliyim diye düşünürdüm yine. Ama onun yerine *Şehnâme*’yi ve *Kral Oidipus*’u yeniden okumak, başka hikâyelerle Rüstem ile Sührab’ın ve Oidipus’un hikâyesini karşılaştırmak bana yeter, kendimi tutardım.

Hayatın sıradan akışı içinde karşılaştığım babaları ve oğulları Oidipus ve Rüstem ile karşılaştırma alışkanlığımı o yıllarda kazandım. İşten eve dalgın dalgın yürürken, çırağını bağıra çağıra azarlayan büfecinin asla Rüstem olamayacağını, ama yeşil gözlü öfkeli çırağın içinden bir an uzun dönerci bıçağını kapıp ustasını öldürmek geçtiğini sezerdim. Ayşe'nin en yakın arkadaşıyla kocasının evine erkek çocuklarının doğum gününü kutlamaya giderken, hoşgörüsüz ve sert babanın aslında akılsız bir Rüstem olmaya aday olduğunu düşünürdüm.

Bir dönem skandal ve cinayet haberlerini öne çıkaran gazeteleri Oidipus ve Rüstem benzeri hikâyelere çok rastladığım için okudum. İstanbul'da iki çeşit hikâye okur tarafından çok sevilir, ucuz gazetelerde çok yayımlanıyordu. Birincisi; oğlu askerde, hapiste, uzaktayken babanın, genç ve güzel geliniyle yatması, olayı fark eden oğulun babayı öldürmesiydi. Çok işlenen ve sayısız çeşitlemeleri olan ikinci cins cinayet ise, cinsel açlık içindeki oğulun, bir cinnet anında zorla anasıyla yatmasıydı. Bu oğulların bazıları kendilerini durdurmaya ya da cezalandırmaya çalışan babalarını öldürüyordu. Toplum tarafından en çok nefretle karşılanan oğullar bunlardı: Ama toplum onlardan babalarını öldürdükleri için değil, zorla analarıyla yattıkları için nefret ediyor, adlarını bile anmak istemiyordu. Baba katili bu oğulların bazıları bir pisliği temizleyerek nam yapmak isteyen hapisane ağaları, kabadayılar veya kiralık katil adayları tarafından öldürülüyordu. Bu cinayetlere devlet, hapisane yönetimi, gazeteciler, hatta toplum karşı çıkmıyordu.

Mahmut Usta ile kuyu kazmamızdan yirmi yıl sonra karım Ayşe ile Oidipus ve Sührab'a merakımı paylaşmaya başladım. Ona Mahmut Usta'dan hiç söz etmemiştim, ama Ayşe Sophokles'in oyunuyla, Firdevsî'nin anlattığı efsaneye olan merakımı olmayan oğlumuzla ilgili bir hayal, bir oyun olarak seviyor, heyecanıma katılıyordu. Bazan insanları Rüstem tipi ya da Oidipal tip diyerek aramızda sınıflardık. Bütün iyi niyeti ve şefkatine rağmen oğlunda korku uyandıran babaların Rüstem olduğunu söylerdik, ama Rüstem oğlunu bırakıp gitmişti. Babasına öfkeli, isyankâr oğullar da belki Oidipus'tu ama o zaman terk edilmiş Sührab kim oluyordu?

Bazan hayali oğlumuz Oidipus ya da Sührab kompleksli olmasının diye ne yapmamız gerektiğini konuşurduk. Dostlarımızın evine gittiğimizde çocukları görüp sonra onlar hakkında aramızda tartışmayı da seviyorduk. Baskıcı babayla isyancı çocuk, ezik çocuk ile rahat baba gibi basit düşüncelerdi bunlar. Bu benzetmeler çocuksuzluk acımızı daha derin bir şeye dönüştürüyor ve karı koca bizi birbirimize yakınlaştırıyordu.

Çalıştığım şirketin belediye ve iktidar partisi ile arası iyi olduğu için, imar planı, yani kat yükseklikleri değişecek ve yeni yollar geçecek yerlerden arsalar alıyor, toplu konut kredilerinden rahatça yararlanabiliyorduk. Bir ahlaksızlık yaptığımızı düşünmüyordum. Ama bazan iktidardaki parti yöneticileriyle iyi geçinen, onların zevksiz kültür ve vakıf faaliyetlerine ve hamasi nutuklu törenlerine katılıp işlerini yürüten bir oğlu olduğunu bilseydi, acaba babam benim için ne derdi diye düşünüyordum. Babam kayıplara karıştı diye yıllarca derinden kızmıştım ona. Ama şimdi bundan şikâyetçi olmadığımı, çünkü babamın yaptıklarımın hoşlanmayacağını hissediyordum.

Kuvvetli, kararlı bir babamız olsun, bize neyi yapıp neyi yapamayacağımızı söylesin isteriz. Niye? Neyi yapıp neyi yapamayacağımıza, neyin ahlaklı ve doğru, neyin ise günah ve yanlış olduğuna karar vermek zor olduğu için mi? Yoksa suçlu ve günahkâr olmadığımızı ıslatmaya her zaman ihtiyaç duyduğumuz için mi? Bir baba ihtiyacı her zaman mı vardır, yoksa, kafamız karıştığı, dünyamız dağıldığı, ruhumuz daraldığı vakit mi isteriz babayı?

Kırkımdan sonra tıpkı babam gibi geceleri hafif bir uykusuzluk çekmeye başladım. Her gecenin ortasında uyanınca bari iş yapayım diye çalışma odama geçiyor, eve getirdiğim dosyaları, inşaat malzemesi kataloglarını ve sözleşme ayrıntılarını okuyordum. Bu kadar iş de sonunda içimi karartıyor, uykumu daha da kaçırıyordu. *Şehnâme*'yi, *Oidipus*'u eski bir masalı okur gibi yeniden her okuyuşumda ruhumun paradan ve rakamlardan arındığını ve daha iyi uyuduğumu böyle keşfettim. Konuları aslında suçluluk duygusu olmasına rağmen, yıllar sonra bu hikâyeleri yeniden yeniden okumak beni suçluluk duygusundan arındırıyordu.

Aynı metni tıpkı bir dua gibi yeniden okumak bana iyi geliyordu, ama zamanla okuduğum şeyin yalnızca bir yanına ilgi duyardığımı keşfettim. Biri Yunanistan'da ve Batı'da, diğeri İran'da ve Doğu'da bu kadar önemsenmiş bu iki hikâyeyi tekrar tekrar okurken, aslında kahramanların dillendirdiği dertlerin, büyük ahlaki ve insani sorunların çok az bir kısmını gözümün önünde canlandırabiliyordum. Buna iyi bir örnek *Oidipus*'un annesi *lokaste* ile yatmasıydı: Bunu gözümün önünde canlandıramıyor, yalnızca fikir olarak "büyük bir suç" diye düşünüp geçiştiriyor; yani konuyu hayalimde resimleyerek düşünemiyordum.

Bir başka örnek de *Oidipus* ile *Sührab*'i birbirlerine o kadar benzeten, onları kardeş kılan, babasızlık ve yeni bir baba bulma heyecanıydı. Hem *Sührab* hem de *Oidipus*'un asıl babalarından uzak olmalarının üzerinde yeterince durmamıştım. Herhalde yeni bir baba aradığımı kendimden de saklamak istiyordum da ondan, dedim kendime. Babam beni, tıpkı *Rüstem*'in *Sührab*'a yaptığı gibi bırakıp önce hapse, sonra başka bir hayata gidince onun yerine kendime yeni babalar aramış, onların öğütlerini dinlemiştim. *Mahmut Usta*'yı hâlâ sık sık düşünüyordum: Aklımın bir köşesinde gittikçe küçülen bir adam dünyanın bir ucundan öbür ucuna kuyu kazıyor, bazan da başka kıyafetlerle rüyalarım giriyor ve hikâyeler anlatıyordu.

Umutsuzca bir baba aramanın aklıma gelmeyen başka sonuçları da olduğunu bana *Topkapı Sarayı Kütüphanesi müdiresi Fikriye Hanım* karanlık bir sonbahar akşamı *Saray*'ın büyük bahçe-

sindeki Abdülmecit Köşkü'nde sohbet ederken söyledi. Rüstem ile Sührab'ın hikâyesine meraklı olduğumu bilen Deniz Kitabevi'nden tanıdık edebiyat profesörü Haşim Hoca, Fikriye Hanım'a benden söz etmiş, o da, "Gelsin de ona resimli, eski güzel Şehnâmeleri göstereyim" demişti. (İstanbul'da hâlâ pek çok iyi insan vardır.)

Yöneticiler onları hiç sergilemez, halka hiç göstermez ama Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nin resimli, nakışlı İran elyazmaları koleksiyonu dünyanın en iyilerindendir ve 15. ve 16. yüzyıllar konusunda Tahran'daki Gülizar Sarayı'nın Nigârhânesi kadar zengindir. Koleksiyonun ilk çekirdeği, Yavuz Sultan Selim'in 1514'te Van Gölü'nün güneyindeki Çaldıran'da, Şah İsmail'i yenilgiye uğrattıktan sonra Tebriz'den yağmalayıp İstanbul'a getirdiği kitaplardır. Şah İsmail'in hazinesinde daha önceden yenilgiye uğrattığı Akkoyunluların ve Özbek Şeybani Han'ın hazinelerinden çıkma resimli, süslü, olağanüstü güzel Şehnâmeler vardı. Daha sonraki iki yüzyılda, Safavilerle Osmanlılar pek çok kere savaşmış ve Tebriz, Osmanlılar ile Safeviler arasında on kere el değiştirmişti. Savaşlardan sonra Safeviler Osmanlılara barış elçisi yolladıklarında, güzelliğinden gurur duydukları resimlenmiş, süslü elyazması Şehnâmeleri hediye etmeyi seviyor, kitaplar da Topkapı hazinesinde birikiyordu.

Fikriye Hanım dört beş yüz yıllık bu Şehnâmelerin en güzellerinin sayfalarını cömertçe bana açıyor, Rüstem'in Sührab'ı öldürdükten sonra oğlunun kanlı cesedinin başında saçını başını yolarak ağlayışını gösterir resimleri birlikte dikkatle seyrediyorduk. Önce tıpkı Öngören'deki çadır tiyatrosunda hissettiğim yoğun pişmanlık hissediliyordu. Babanın oğlunu öldürdüğü için duyduğu pişmanlıktı bu. Bilmeden çok kıymetli bir güzelliği zedelediğimiz an hissedeceğimiz türden bir suçluluk ve utanç! En iyi resimlerde, son birkaç dakikayı geri döndürmek için hissedilen çaresizlik de babanın bakışlarından okunuyordu.

O gün Fikriye Hanım pek çok resim gösterdi bana. "Geldiğiniz için teşekkür ederim" dedi hava kararırken. "Biz burada hep yalnızız. Bu eski hikâyelerle kimse ilgilenmez. Sizin Rüstem ile Sührab'la bu kadar meşgul olmanız hoşuma gitti. Ne buluyorsunuz bu masalda?"

"Babanın oğlu öldürüp, sonra pişman olması içime işliyor," dedim. "Yıllar önce bu sahnenin bir benzerini, İstanbul dışında bir çadır tiyatrosunda görmüştüm."

“Babanızla aranız bozuk mu?” dedi Fikriye Hanım. Cevap vermediğimi görünce “*Şehnâme*’yi biz Türkler bir kenara bıraktık. Artık savaşçı kahramanlı, Rüstemli eski hikâyeleri okuyup zevk alacak bir dünyada da yaşamıyoruz. Firdevsî’nin kitabı unutuldu, ama *Şehnâme*’deki hikâyeler unutulmadı. Onlar yaşıyor. Tek tek, kıyafet değiştirerek hâlâ aramızda geziyorlar.”

“Nasıl?”

“Daha önceki gece asistanımla Kanal 7’de eski bir İbrahim Tatlıses filmi seyrettik” dedi kütüphane müdiresi. “*Şehnâme*’deki Erdeşir ile caribe kız Gülnar’ın aşkı hikâyesinin bir uyarlamasıydı. Asistanım Tuğba ile biz eski Yeşilçam filmlerini hem İstanbul’un eski güzel halini görüp hatırlamak için seyrediyoruz, hem de *Şehnâme*’den, başka kitaplardan çıkma eski hikâyeleri teşhis etmek için. İstanbul ne kadar değişti, değil mi Cem Bey? Ama göz gene de eski sokakları, meydanları tanıyor. *Şehnâme*’den alınma hikâyeler de öyle. Geçende bir filmin hepsi günümüzde geçiyordu, ama biz gene Hüsrev ile Şirin’den alınanları bir bir belirledik. Bana kalırsa bu kitaplar unutulsa da hikâyeler anlatıla anlatıla bugüne geliyor. Yeşilçam melodramlarına baka baka da geçmiş hikâyeleri hatırlıyoruz. Belki sizin gibi *Şehnâme*’yi yeniden yeniden okuyup Türk ve İran sinemasına hikâyeler yazanlar da vardır. Pakistan’da, Hindistan’da, Orta Asya’da da çok severler bu hikâyeleri, bizim Yeşilçam’daki gibi hep film yaparlar.”

Fikriye Hanım’a senaryo yazarı değil, jeoloji mühendisi olduğumu, bu eski hikâyelere İran’a gittiğim için merak saldıgımı anlattım. Bugünkü İran devletinin Rüstem’in oğlu Sührab için kederle ağladığı bir resmin peşine düştüğünü işitmiş miydi? O resmi New York’taki Metropolitan Müzesi’nden İran’a geri getirmek için İran’ın araya bazı becerikli tüccarları koyduğunu, hazineler önerdiğini söyledim.

“Cem Bey, siz İslam kitapları koleksiyoncularının bu dedikodularını Haşim Hoca’dan mı öğreniyorsunuz?” dedi Fikriye Hanım. “Sözünü ettiğiniz dünyaca ünlü kitap bizde Topkapı’da, buradaydı. Padişahlar Topkapı’yı olduğu gibi bırakıp terk edince oradan çalındı, Batı’ya gitti. Önce Rotschild’in eline geçmiş, sonra Amerika’ya satılmış. Mutsuz kahramanları gibi, bu kitap da bütün hayatını sürgünde, başka ülkelerde, başkalarının elinde geçirmiştir ve miliyetçiliğe, siyasete sürekli alet edilir.”

“Ne gibi?”

“Şehnâme’de sık sık burun kıvrılan, Turan ya da Rum diye düşmanca sözü edilenlerin biz Türkler olduğunu hiç düşündünüz mü? Oysa bizim hazine Şehnâme dolu.”

“Şehnâme’nin yazıldığı bin yılında Türkler Asya’dan çıkıp oralara henüz gelmemişlerdi” dedim gülümseyerek.

“Pek çok profesörden daha bilgili ve meraklısınız, ama amatör-sünüz” diyerek nazikçe bana haddimi bildirdi Fikriye Hanım ve başka pek çok kitap ve resim göstererek hikâyeler anlattı.

Amatör sözü kalbimi kırmadı; ama araştırmalarımın duygusal yanını hatırlattı. Bütün bu resimlerde oğluyla kocasının kavgasını seyreden, oğlunun kanlar içindeki cesedini babasının kollarında görünce ağlayan kadınlar vardı. Karşılaştıkça bazan onların saçlarını hayalimde kırmızıya boyayıveriyordum –tıpkı çocukluğumda boyama kitabına yaptığım gibi–. Ustamla kuyu kazdığım günlerde yaşadıklarımın ağırlığı, aradan geçen yirmi beş yılda azalmış, kalan huzursuzluk da yazar olma hevesimin yerine geçmiş, bana iş hayatımda bulamadığım bir derinlik duygusu veriyordu.

Sırf bilgilendirmek için, beni makamına davet edip müze odasında saatlerini veren tecrübeli Fikriye Hanım’a defalarca teşekkür ettim. Sonbahar akşamı karanlığa kadar oturmuştuk. Etrafta turist yoktu, müze ziyaretçilere kapanmıştı. Topkapı Sarayı’nın sarı kestane ve çınar yapraklarıyla kaplı gölgeli avlularından, revakların altından geçerken hissettiğim şeyin belki de bu olduğunu sanıyordum: İçimden atamadığım suçluluk duygumu tahammül edilebilir bir düzeye indirecek, hatta bir mühendisin oyuncaklı edebi araştırması kıvamına getirecek bir tarih duygusu!

Günlük siyasetle hiç ilgilenmeyen Fikriye Hanım’ın Şehnâme’nin gelmiş geçmiş en muhteşem elyazmasının başına gelenleri milliyetçi siyasetle ilişkilendirerek anlatması, Oidipus ile Sührab’ın daha önceden düşünmediğim bir ortak yanını da bana hatırlattı: Siyasi sürgün olmak, anavatandan uzak düşmek... Babam bu konuyla duygusal olarak hep ilgilenirdi. Askeri darbeden sonra aynı siyasi örgütten bazı arkadaşları başlarına gelecekleri hemen anlayarak Almanya’ya kaçmışlardı. Babam gibi bazıları ise ya kaçamadıkları, kendilerini kaçmayı gerektirecek kadar suçlu hissetmedikleri ya da yakalanmayacaklarını düşündükleri için en sonunda polisin eline düşmüş ve işkence görmüşlerdi.

Hem Oidipus, hem Sührab kayıp babalarını ararlarken aslında ait oldukları şehirden, topraklardan uzaklaşıyor ve misafir edildikleri yerlerde ülkelerinin düşmanları tarafından kullanılan birer hain durumuna düşüyorlardı. Her iki hikâyede de milli duyarlık aslında çok önde olmadığı, aileye, krala, babaya, hanedana bağlılık, millete bağlılıktan daha önemli olduğu için bu ikilem vurgulanmıyordu. Ama babalarını ararken hem şehzade Oidipus hem de Sührab aslında ülkelerinin düşmanlarıyla işbirliği yapıyorlardı.

Benim kırkıma, Ayşe'nin otuz sekiz yaşına gelmesinden sonra, önce karım ve ondan etkilenerек ben çocuk sahibi olma hayallerimizin gerçekleşmeyeceğini anlamaya başladık. Yerli doktorların anlayışsızlıkları, Amerikan ve Alman hastanelerinin çok vakit ve çile gerektiren denemelerinden sonra pes ettik de denebilir buna.

Yorgunluğumuz ve kalp kırıklığımızın bizi birbirimize yaklaştırması en büyük kazancımızdı. Birbirimizle daha da iyi arkadaş olduk. Bir çocuğumuz olmayacağını en sonunda anlamak, bizi diğer ailelerden ayırmış, daha entelektüel kılmıştı. Ayşe, ev kadını çok çocuklu arkadaşlarının kendisine acımalarından ve kimi zaman da niyet edilmiş acımasızlıklarından yılmıştı. Görmüyordu artık onları. Bir süre bir iş aradı. Daha sonra bizim şirketin ilgilenmediği küçük inşaat işlerine bakacak bir şirket kurmaya karar verdiğimde ona işin başına geçmesini söyledim. Mühendisleri yönetmeyi, kalfalarla konuşmayı çabuk öğrenirdi. Zaten her şeyi arkadan ben yönetecektim. Şirkete de Sührab adını verdik. Bizim oğlumuz bu şirketti artık.

Balayına çıkan mutlu çiftler gibi uçaklarla seyahatlere devam ettik. Uçağın İstanbul'dan kalkışından sonra karımın kucağı üzerinden pencereye uzanır, Öngören'i seçmeye çalışırdım. (Ayşe aşağı bakmamı her zaman sevimli bulurdu). Bizim yukarı düzlüğün binalar ve fabrikalarla kaplandığını bu yolculukların ilk yılında pencereden gördüm ve nedense bir huzur hissettim.

Yaz başı Gümüşsuyu'nda dört odalı, deniz gören, pahalı bir daireye taşındık. Yolculuklarımızda en iyi otellerde kalıyor, gezip tozuyor, müzelere gidip resimlere bakıyor ve arada bir Londra veya Viyana'daki özel bir kadın-doğum doktoruna elimizdeki dosyalarla çıkıyorduk. Bu ziyaretler bize önce hafif bir umut verir, sonra da her seferinde daha ağır gelen bir kalp kırıklığı ile sonuçlanırdı.

Bir kere Dublin'deki Cheaster Betty'ye bir diplomat torpiliyle, bir yıl sonra bir kere de British Museum'da, Fikriye Hanım'ın tavsiyesiyle eski İran'dan çıkma elyazmaları kütüphanelerine girip Şehnâme nüshalarındaki resimlere bakma mutluluğunu tattık. Çok az sergilenen bu resimleri müze salonlarında ziyaretçi nadiren görür. Müsveddelere ve resimlere bakarken Kırmızı Saçlı Kadın ve

ilkgençlik yıllarımın zorlu hatıralarıyla içimde pişmanlık duygusu uyanırdı. Ama bilgili ve aşırı nazik genç asistanlar, limon rengi bir ışıkla aydınlatılmış ahşap ve toz kokulu odalar ve kimi zaman asistanların taktıkları beyaz eldivenler bize sayfalarda seyrettiğimiz şeylerin ne kadar eski, insani ve kırılgan olduğunu hatırlatırdı.

Aslında bu özel ziyaretlerde ne İslam resmini, ne *Şehnâme*'nin hikâyelerini ne de Doğu ve Batı gibi iddialı konuları derinden hissedebildik. Eski elyazmalarına yapılmış bu ince ayrıntılı minyatürler, bize geçmişte yaşanıp gitmiş hayatların geçiciliğini, zaten her şeyin çoktan unutulmuş olduğunu, birkaç ayrıntı hatırlayıp, hayatın ve tarihin anlamını kavramış olduğumuzu sanmanın ne boş bir gurur olduğunu hemen öğretirdi. Müze kütüphanelerinin gölgeli koridorlarından büyük bir Avrupa şehrinin sokaklarına çıktığımızda, gördüğümüz resimler sayesinde kendimizi daha derin birer insan gibi hissederdik.

Aslında ben bu yolculuklarda babamın kuşağından okumuş bütün Türkler gibi, ister vitrinlerde, ister sinemalarda, isterse müzelerde olsun Batı'da bütün hayatımızı derinden etkileyip anlamlandıracak bir fikir, bir eşya ya da bir resim bulma peşindeydim. İlyâ Repin'in "Korkunç İvan Oğlunu Öldürüyor" diye bilinen yağlıboya resmi böyle bir şeydi. Moskova'da Tretyakov Müzesi'nde Ayşe ile birlikte hayretle baktığımız yağlıboya resimde Rüstem gibi bir baba oğlunu öldürmüş, kanlı cesedini kucağına almış, ağlıyordu. Resim sanki Rüstem'in Sührab'ı öldürmesini gösterir İran minyatürlerinin en iyilerinin hepsini görmüş, Rönesans sonrası perspektif ve gölge tekniklerini de bilen İranlı bir ressam tarafından yapılmıştı. Hükümdar babanın bir öfke anında öldürdüğü oğlunun kanlar içindeki cesedini kucaklayışı; şehzade oğlun babasının kucağına kendini teslim eder gibi yatışı, babanın yüzündeki dehşet ve pişmanlık duygusu aynıydı. Eisenstein'in hakkında film (*Korkunç İvan*) yaptığı, Stalin'in sevdiği, Rus devletinin kurucusu, acımasız ve baskıcı Çar İvan idi oğlunu öldüren. Resimden fışkıran şiddet ve pişmanlık duygusu, resmin yalınlığı ve tek bir konuyla meşgul olması, tuhaf bir şekilde bana devletin acımasız gücünü hissettirdi.

O akşam, bu hem çok tanıdık, hem de yıldırıcı devlet korkusunu Moskova gecesinin yıldızsız karanlığına bakarken de hissettim. Korkunç İvan'da pişmanlık duygusuyla birlikte oğluna karşı aşırı bir sevgi, şefkat de hissediliyordu. Bu çelişkili ruh hali bana baba-

mın dikkatimi çektiği, yetenekli ve eleştirel sanatçı ve şairler için devlet büyükleri tarafından sık sık tekrarlanan korkunç bir sözü hatırlattı:

“Şairi önce asacaksın, sonra darağacının altında ağlayacaksın.”

Bir dönem Osmanlı padişahlarının tahta oturur oturmaz, bütün şehzadeleri öldürmeleri (arkasından da tek tek, kardeşleri için hüzünlenmeleri) de bu “devlet için zorunlu acımasızlık” mantığıyla meşrulaştırılırdı. Babamı özlüyor, ona bu konuları açmak ve onunla konuşmak istiyor, ama beni eleştirebileceğini düşünüp çekiniyordum.

Aslında Avrupa müzelerine çocuksuzluk acımızı seyahatlerle unutmak ve bir mazaret gibi kendi kendimize tekrarladığımız “Oidipus’un resmini görmeye” gidiyorduk. Ama Sophokles’in oyununu ele alan bir iki tarihi, akademik resimden başka bir şey bulamadık. Ingres’in “Oidipus ve Sphinks” adlı resmi Louvre’daydı ve seyirciyi etkileme gücü düşüktü. Bende bıraktığı tek iz, bir mağaranın ağzından arkada soluk bir tepe olarak gözüken Thebai şehrinin gerçekçi mi resmedildiğini kendime sormak oldu.

Paris’te, ressam Gustave Moreau Müzesi’nde, Ingres’den kırk yıl sonra yapılmış başka bir “Oidipus ve Sphinks” resmi gördük. Bu resimde de Oidipus’un suçları ve günahları değil zaferi, yani Sphinks’in “kördüğümünü” çözüşü resmedilmişti. Bu resmin bir kopyasını da New York’ta, Metropolitan Müzesi’nde gördük. Az sonra müzenin aynı katında kırk adım yürüyüp, İslam Sanatı kısmında Rüstem’in oğlu Sührab’ı öldürdüğü sahneye bakmak kafamızı karıştırdı. Metropolitan’in kimselerin uğramadığı yarı karanlık İslam Sanatı odası boştu ve bize unutulmuş bir konuyla ilgilendiğimizi hissettirdi. Moreau’nun resminden hikâyeyi bilme de insan zevk alıyordu, ama *Şehnâme* sayfası ancak hikâyeyi bildiğimiz için bizi etkiliyordu ve orada çok daha sınırlı bir resim mutluluğu vardı.

Ama asıl soru, resim kültürü ve geleneği çok daha geniş ve zengin olan Avrupa’da, Oidipus deyince babayı öldürmek ya da anneyle yatmak gibi temel sahnelerin hiç resmedilmemesiydi. Avrupalı ressamalar bu sahneleri kelimelerle düşünebiliyor, hikâyeyi anlıyorlardı. Ama kelimelerle düşünebildikleri şeyleri, gözlerinin önüne getiremiyor, resmetmiyorlardı. Bu yüzden Oidipus’un, Sphinks’in kördüğümünü çözdüğü anı resmetmişlerdi yalnızca.

Oysa resmin çok az yapılıp bakıldığı, çoğu zaman yasaklandığı İslam ülkelerinde, Rüstem'in oğlu Sührab'ı öldürmesi binlerce kere coşkuyla resmedilmişti.

Bu kuralı hem romancı hem de ressam olan İtalyan film yönetmeni Pier Paolo Pasolini *Kral Oidipus* filmiyle yıkmıştı. İstanbul'da İtalyan Konsoloslugu'nun desteğiyle yapılan bir Pasolini filmleri haftasında Kral Oidipus uyarlamasını sarsılarak izledim. Filmde Oidipus'u oynayan genç oyuncu, kendinden daha yaşlı ama çok güzel annesi Anna Magnani'ye sarılıyor, onu öpüyor, onunla sevişiyordu. Casa D'Italia'nın İstanbullu filmsever ve entelektüellerle dolu ahşap salonu ana oğulun sevişmesi sırasında derin bir sessizliğe bürünmüştü.

Pasolini filmi Fas'ta çekmiş, yerel manzaraları, kırmızıımsı toprağı, hayaletimsi eski kırmızı bir kaleyi kullanmıştı.

"Bir daha görmek isterim bu kırmızı filmi" dedim. "Acaba DVD ya da videosunu bulabilir miyiz?"

"O güzel ve hoş Anna Magnani'nin saçları bile kırmızıydı" dedi karım.

Okurun Ayşe'yle beni sürekli entelektüel filmlere giden, metinlerden ve resimlerden burnunu çıkarmayan kitabî bir çift gibi hayal etmesi yanlış olur. Ayşe de sabahları benimle evden çıkıyor, şaşırtıcı bir hızla büyüyen inşaat şirketimiz Sührab'ı yönetiyordu. Ben akşamüstleri şirketteki işimden erken ayrılır, Sührab'ın Nişantaşı'ndaki gittikçe kalabalıklaşan yazıhanesine uğrardım. Karı koca, mühendislerle geç saatlere kadar çalışır, sonra da bir lokantada yemek yiyip eve dönerdik.

Pasolini'nin *Kral Oidipus*'unu seyrettikten bir yıl sonra 2011 sonunda maaşla çalıştığım şirketten ayrılıp bütün vaktimi Sührab'a verdim. Bu sefer kendi işim için, bütün gün İstanbul'da inşaat şantiyelerini denetler, Sührab'ın Samsunlu şoförünün kullandığı şirket arabası trafikte ağır ağır ilerlerken cep telefonumla iş görüşmeleri yapardım. Konuştuğum tedarikçilerin, şantiye şeflerinin, emlakçıların çoğu da benim gibi şehrin bir başka noktasında, bir başka trafik kargaşasında sıkışmış olurlardı. Ya da daha da kötüsü şehrin kimsenin bilmediği ama şimdiden kaldırımları kalabalıklarla kaynaşan yeni bir köşesinde trafikte kaybolurlardı. Bunu emlak ve maaliyet tartışmalarımızın arasında telefonda konuştuğum kişinin şoförle tartışması ya da yoldan geçenleri durdurup burasının neresi olduğunu sormasından anlardım. Herkes bir yerde inşaat yapıyor, eline para geçiren satın alıyor, şehir esrarengiz bir hızla büyüyordu.

Bazan da kaldırım boyunca yürüyen yoksullara, gençlere, satıcılara, değnekçilere gözüm takılır, artık zengin ve orta yaşlı olduğumu, daha da önemlisi bu duruma alıştığımı düşünürdüm. Sonra kendime "Karımla iyi arkadaşılığımın ve Sührab ile Oidipus hikâyesine amatör merakımdan başka hayatımda güzel olan ne var?" diye sorardım. Babamı düşünür, karıma telefon eder, şehrin kalabalığı içinde mutlu olduğuma inanmaya çalışırdım. Çocuksuzluk bana hüznü ve alçakgönüllü olmayı öğretmişti. Bazan bir çocuk sahibi olsaydım şimdi belki de yirmi yaşında olurdu diye düşünürdüm.

Kazandığımız paralarla Ayşe ile bir süre pahalı giysiler, biblolar, Osmanlı antikaları, fermanlar, güzel halılar, İtalya'dan getirilmiş

mobilyalar aldık ama gösteriş tüketimi ikimizi de mutlu etmiyor, yalnızca yüzeysel ve iğreti hissediyorduk kendimizi. Üstelik aldığımız şeyleri göstermek isteyeceğimiz dostlarımızdan aslında sırf bu yüzden nefret edecek bir yan bende hâlâ güçlüydü. Buna babamın solculuğunun etkisi diyebilirim. Servetimiz hızla artarken hâlâ sıradan bir Renault Megane ile idare ediyorduk.

Paramızın çoğuyla yatırım olsun diye, ya da yeni inşaatlar için arsalar, pahalalanacak bölgelerde eski binalar alıyorduk. Özellikle, şehrin dışındaki, boş arazileri satın alırken, çocuğu olmamasının acısını imparatorluğuna yeni ülkeler katarak unutmaya çalışan padişahlar gibi hissederdim kendimi. İstanbul gibi Sührab da şaşırtıcı bir hızla büyüyordu.

Arabamıza hangi yolun neresinde olduğunuzu gösteren güzergâh cihazlarından taktırmıştık. Karımla İstanbul'un hiç bilmediğimiz yeni mahallelerine, ta uzaktan Adaları gören tepelere güzergâhı gösteren bu ekrana bakarak gider, şehrin hızlı büyümesinden etkilenir, bazıları gibi eski şehrin yıkılıp yok edildiğinden sürekli şikâyet edeceğimize, bu yeni yerleri bir mutluluk ve inşaat imkânı gibi görürdük. Ayşe her gün yazıhanede *Resmi Gazete*'deki mahkeme kararlarıyla açık artırma ilanlarını okuyor, *Hürriyet*'in emlak sayfasını ve diğer siteleri izliyordu.

Bir gün Ayşe çok uygun gördüğü bir açık artırma ilanını önüme koydu. Daha ben konuya yoğunlaşmadan arazinin yerini Google haritasında bana gösterip ekrandaki görüntüyü büyütünce Öngören kelimesini okudum ve kalbim hızlandı. Ama tecrübeli bir katil gibi soğukkanlılığımı korudum. Ekrandaki oku elimdeki fareyle sürükleyerek hayatımdaki en önemli kasabaya sessizce yaklaştım.

Öngören adı İstasyon Meydanı'nın üzerine yazılmıştı. Çevredeki bazı sokakları çıkarabildim ama pek az yeri tanıyabildim çünkü Google haritası yerlerin adlarını otuz yıl önce Öngörenlilerin kullandığı adıyla ("Lokantalar Sokağı") değil, resmî adıyla yazıyordu. Önce istasyonu, sonra mezarlığı buldum, bizim düzlüğün haritadaki yerini tahmin ettim ama sokak adlarını tek tek okuyamadım. Evet, her yer sokak olmuştu.

"Murat buradan yeni bir yolun geçeceğini ve site yapmaya müsait, manzaralı bir yer olduğunu söylüyor. Pazar sabahı annene gitmeden önce gidip bakalım mı?"

Murat, beni Tahran'a götüren eski üniversite arkadaşımdı. O

da emlak furyasında diğerk işlerini bırakıp inşaatçılığa başlamış, iktidar partisindeki muhafazakâr dostlarının sayesinde, bizden çok daha büyük işler yapıyor, bize de arazi fiyatlarının yükseleceğı yerleri haber vererek dostça davranıyordu.

“Bu Öngören kasabasında, çocukluğumda dinlediğim masallar gibi uğursuz bir yan var sanki...” dedim Ayşe’ye. “Orada inşaatı boş ver şimdilik. Eminim oradaki en iyi manzara geceleri yıldızlarla ışı l ışı l göktür.”

O yaz İstanbul susuzluk çekti. Bahar kurak geçmiş, barajlarda fazla su birikmemiş, eskimiş dağıtım boruları şehre her zamankinin yarısı kadar su vermeye başlamıştı. Bazı mahallelerde anneler babalar, çocukluğumdaki gibi gece yarıları kulakları suyun geleceği boş borularda, önce yıkanıp sonra boşalan küvete su depolayabilecekleri saatleri bekliyorlardı. Hangi mahallelere ne zaman, ne kadar su verileceği konusunda siyasi tartışmalar, kavgalar çıkıyordu.

Yaz sonunda İstanbul'da bazı mahallelerin sel sularının altında kaldığı, gök gürültülü, yıldırımlı, fırtınalı günler geldi. O günlerden sonra babam bizi bir akşam yemeğe çağırdı. Yeni karısı, Ayşe'ye internetten bir posta yollamıştı. "Babam bu kadarını bile yazabilecek durumda değil mi?" diye düşündüm.

Sarıyer'in sırtlarında, Karadeniz'e bakan tepelerde yeni yapılan sitelerin birinde yaşıyordu. Oraya arabayla gitmek iki saat sürdü. Çok uzaktan Karadeniz'i gören küçük ve yeni kiralık daire şimdiden savaştan çıkmış gibi eski gözüküyordu. İçerisi, babamın kimilerini ta çocukluğumdan hatırladığım kırk yıllık eşyalarıyla doluydu. Yağmurda dam akmıştı. İlk sohbetten, yapay şakalaşmalar ve gönül almalarından sonra babamın yaşlı, yorgun hali, parasızlığı içime işledi.

Çocukluğumda her şeye hayran olduğum, biraz daha göreyim, arkadaşlık edeyim, beni kucağına alıp şakalar yapsın diye çırpındığım kişi şimdi ışıltısını kaybetmiş, yavaşlamış, kamburlaşmış ve en kötüsü hayata karşı yenilgiyi kabullenmişti. Bir zamanların iyi giyimli çapkın adamı şimdi üstüne başına aldırıyor, sağlığına dikkat etmiyor, bu durumunu çok fazla inanmadan da olsa, "Solcular görüntüyle değil, özle ilgilenir" gibi bir şakayla süslüyordu.

Ama tavşan dişli, tatlı gülüslü, koca göğüslü karısıyla sürekli şakalaşıp cilveleşiyor, çok yoğun bir cinsel hayatları olduğunu ima eden şakalar yapıyordu. Kısa sürede Ayşe de onların şakalarına katıldı ve aşk, evlilik, gençlik üzerine yaşadıklarımızdan, filmlerden, hatıralardan bir sohbet açıldı. Ben babamın yanında bu konulara asla giremeyeceğim için kenarda, kütüphanenin yanında sessiz ka-

lıyor, elimde rakı bardağı, çocukluğumdan hatırladığım babamın eski sol kitaplarının sırtlarını okuyor, bir yandan da sofradaki sohbeti dinliyordum. Babamın karısı, bu yaz bir ara çok su sıkıntısı çektiklerini anlatınca Mahmut Usta'yı hatırladım.

“Burada, Sarıyer tepelerinde babadan kalma yöntemlerle bir kuyu pekâlâ kazılabilir” diye heyecanla ekledim. “Kaydırmalı, ahşap kalıpla beton dökersin.”

“Sen nereden biliyorsun bu konuları?” dedi babam.

“1986 yazında, senin bizi bırakmandan bir yıl sonra, dersane parası çıkarmak için bir ay eski bir usta ile kuyu kazmıştım” dedim: “Ayşe’ye bile anlatmamıştım bunu.”

“Niye? İşçi hayatı yaşadığından mı utandın?” dedi babam.

Kuyucularla birlikte bir zamanlar emekçilik yaptığımı babamın bilmesinden memnun oldum. Aslında babam zengin olmamızdan da memnundu. Yanlışım, heyecana kapılıp kuyu kazdığım günlerden sonra Kral Oidipus ve Sührab ile Rüstem’in hikâyeleriyle, merak saldığım, okuduğum kitapları, Ayşe ile gittiğimiz Avrupa müzelerini babama anlatmaya çalışmak ve toplumsal tarih konularında bilgi sahibi olduğumu kanıtlamaya girişmek oldu.

“Bu konuları en iyi Wittfogel anlatmıştır” diye kestirip attı babam. “Şuradaydı kitabı. Kim okur artık onu, unutulup gitmiştir... İstanbul’da ihtiyar bir solcunun kütüphanesinde Fransızcaya çevrilmiş bir kitabı olduğunu bilse ne derdi acaba?”

Benim kendi kendime, çok sık kurduğum (“Babam şunu bilse ne derdi acaba?”) soru kalıbını babamın hakkında kullandığı bu yazarın kitabını merak ettim. Gözüm eski raflardaki tozlu kitaplardaydı.

Çok sonra bir kadeh daha rakı içtim. Kadınlar kendi aralarında konuşuyor, babam masanın kenarında sessizce oturuyordu.

“Baba...” diye soruverdim. “Şu senin zamanındaki siyasi gruplardan... Maocu Devrimci Yurtçular nasıl bir takımdı?”

“O gruptan çok adam tanırım” dedi babam. “Kızları da çoktur onların” diye sarhoşlukla ekledi sonra, yan sınıfta çok kız var diyen bir liseli gibi.

“Nasıl kızlar?” diye sordu babamın karısı, kocasının eski çapkınlıklarıyla övünür havayla.

Bir anda yıllardır kendimden de hünerle saklayarak düşündüğüm konu, aslında babamın siyasi yıllarında İbretlik Efsaneler Ti-

yatro Topluluğu'nda çalışanları tanımış, hatta Kırmızı Saçlı Kadın'ı gençliğinde devrimci tiyatro sahnesinde seyretmiş olması ihtimali ortaya çıktı. Hayatta ilk defa yattığım kadın hakkında ne düşünüyordu babam?

Ama babam ayılmış, yüzünde özel ve siyasi hayatını benden sakladığı zamanlar beliren dikkatli ve mesafeli bakış belirmişti. Bir ara yalnız kalınca çok ciddi bir ifadeyle bana annemi sordu. Anne-me Gebze'de bir ev aldığımı, iki haftada bir pazarları arabayla Ayşe ile ona gittiğimizi, İstanbul'a taşınmak istemediğini anlattım. "Annenin mutlu olmasına çok sevindim!" diye konuyu kapattı babam.

Çok içtiğim için dönüş yolunda arabayı Ayşe kullandı. Bir ara oğlunun suçunu tatlılıkla yüzleyen bir anne gibi "Kuyucu çıraklığı yaptığını niye sakladın bakayım benden?" diye sordu. Belgrad Ormanları'nın içinden, bentlerin arasından gece yarısı geçerken ağustosböceklerinin sesleri ve kekik kokulu serin havanın içinde arabada, önde uyuyakalmışım.

Kucağımda Wittfogel'in *Doğu Despotluğu* adlı modası geçmiş kitabı vardı. Ama evde ona değil, bilgisayara baktım. Google haritasıyla Öngören'e yukarıdan sessizce yaklaştım. İstasyon Meydanı'ndaki bir pastanenin, bir bankanın, İstanbul yolundaki bir benzincinin reklamlarını gördüm. O köşeleri tek tek hatırlamaya çalıştım ve oralarda Kırmızı Saçlı Kadın'ın arkasından yürüyüşümü gözümün önünde canlandırdım.

Kırmızı Saçlı Kadın Öngören'de bana yaşını doğru söylediyse şimdi altmış yaşında olmalıydı. Babamın yeni karısı da o yaşlardaydı ve aslında bugün Karadeniz'e bakan küçük apartman dairesinde babamı Kırmızı Saçlı Kadın'la yaşarken pekâlâ düşünebiliyordum.

Onun nerede, ne yaptığını araştırmayı kendime yasakladığım için aradan geçen otuz yılda Kırmızı Saçlı Kadın'ın izine rastlamamıştım. Bazan televizyondaki reklam filmlerinde Kırmızı Saçlı Kadın'ın kuşağından, hatta onların halk tiyatrosu takımından emekli olmuş bir kadın oyuncuyu deterjan, banka kartı ya da emeklilik kredisi kullanan çok mutlu bir anne, hatta son yıllarda da babaanne rolünde görünce, onun nerede olduğunu sorardım kendime. Fatih'li, Kanuni'li, Hürrem'li-haremli dizilerde padişahın yeni genç aşkına haremde dolap çevirmenin ve hep gözde kalmanın hilelerini öğreten uzun boylu, dolgun dudaklı kadın O mu, yoksa ben mi hayatımdaki ilk kadını tanıyamıyorum diye bazan rakıli ka-

fayla gözlerimi kısar, ekrana dikkat kesilirdim. Bazan da yabancı bir televizyon dizisindeki kadın kahramanları Türkçe konuşturan seslerden birinin o olduğunu sanırdım ve otuz yıl önce bir akşam Öngören'deki sarı tiyatro çadırında oyunun sonunda ondan dinlediğim öfkeli monoloğunu ve İstasyon Meydanı'nda birlikte yürürken pürdikkat dinlediğim sesini hatırlamaya çalışırdım.

Bir geceyarısı aşırı çalışma ve hızla büyüyen işlerin gerginliği ile uykudan uyanınca, Sührab'ın emlak işlerine bakan tecrübeli bir mühendisten e-postayla gelmiş Öngören'deki satılık emlak ilanına şaşırarak baktım. Bizim Mahmut Usta ile kuyu kazdığımız arazinin yakınlarında satılık eski bir depo ve bir atölye vardı. İlan işe yaramaz otuz yıllık yapıların eskiden ne olduğundan çok, araziye şimdi yapılabilecek yeni bina imkânları üzerine kurulmuştu. Konuyu uyuyan Ayşe'ye sormadan, Sührab'daki adamımıza arsayla ilgilendiğimizi yazdım.

Ayşe ile Karl A. Wittfogel'in, *Doğu Despotluğu* adlı kitabını merakla okurken ilk başta babamın bu kitabı bize niye önerdiğini çıkaramadık. Kitapta babalar ve oğullar üzerine hiçbir şey yoktu. Babamın 1957'de yayımlanmış kalın kitabın hepsini okumadığı, Asya toplumları hakkında önemli bir sol kitap diye biraz karıştırıp unuttuğu belliydi. Ben Oidipus ile Sührab'dan söz ederken bu kitabı niye hatırlamıştı?

1957'de Soğuk Savaş'ın yoğun günlerinde yayımlanmış kitapta susuzluk ve seller üzerine çok şey vardı. Wittfogel, Asya'da, Çin gibi zor coğrafyası olan ülkelerde tarım yapmak için gerekli suyu kanallar, bentler, yollar ve kemerlerle getirmenin çok büyük bir bürokrasi ve örgütlenme gerektirdiğini *Doğu Despotluğu*'nda uzun uzun anlatıyordu. Bu örgütlenmenin ancak otoriter, sert krallar ve yöneticilerle başarılacağını gösteriyordu. Bu yöneticiler direnişten, sözlerine karşı çıkılmasından hoşlanmazdı. Bu yüzden yanlarında, yani bürokrasilerinde ve haremlerinde gelişmiş bireyler değil, kendilerine tamamen itaat eden köleler istediklerini, bütün sistemin böyle çalıştığını kitabın sonunda anlatıyordu Wittfogel.

"Karılarına, memurlarına öyle davranan o krallar, en sonunda kendi oğullarını da öldürürler" dedi Ayşe. "Burasında şaşılacak bir şey yok. Biliyoruz, tanıyoruz bu insanları. Ama onların saray resamları niye bu anı bu kadar coşkuyla resmediyor?"

"Çünkü kral ağlıyor da ondan" dedim. "Resmin görünen manası pişmanlık ve acı... Ama asıl anlamı, Sultan'ın acımasız gücünü vurgulamak. Zaten bu resimlerin yapılması için parayı da onlar veriyor. Zavallı akılsız Sührablar değil."

"Sührab akılsız da, Oidipus akıllı mı?" dedi Ayşe.

Üzerinden bir süre geçtikten sonra Wittfogel'in kitabına ilgimiz azaldı: Ama babamın yardımıyla bu kitap sayesinde, baba öldürme ve oğul öldürme fikirlerinin ele alınışıyla medeniyetler arasında bir ilişki kurmuştuk.

O kış Öngören'deki araziye almaya karar verdim. İstanbul'un nüfusu dalga dalga buralara doğru savruluyordu. Karadeniz tarafındaki Üçüncü Boğaz Köprüsü'nün çevre yolu ve uzantılarının hayatı buralara taşıyacağını bize çok önceden Murat söylemişti.

Eski masallar, uğursuzluk, hatıralar gibi bahaneler icat edeceğime Sührab'ın büyümesini düşünmeliydim.

Kendimizi yoğun bir şekilde işe verdiğimiz o günlerde Sührab'ın geleceğini düşünürken bütün bunları bırakacağım bir çocuğum olmadığı için kederlenirdim. Bir oğlum olsaydı, büyük ihtimal tıpkı benim gibi babasının yolundan gitmeyecek, bambaşka bir hayat yaşayacaktı. Ama gene de oğlum olacaktı o! Üstelik belki de yazar olabilirdi. Bunun yanında Oidipus ve Sührab hikâyelerinin aslında ne kadar önemsiz olduğunu da hissederdim.

Bir akşamüstü babamın karısı cep telefonu ile Ayşe'yi aradı, babamın bir sıkıntı geçirdiğini söyledi. Hemen arabaya bindik ama yazıhaneden çıktıktan tam üç saat on beş dakika sonra babamın evine varabildik. Pencerelerde hiçbir ışık görmeyince şaşırdım, hatta sinirlendim ve babamın karısı ağlayarak kapıyı açınca ilk anda kavga ettiklerini sandım. Ama eve girer girmez babamın öldüğünü anladım. Sonra birisi bir dokunuşta lambaları yaktı ve görmek istemediğim şeyi bir pişmanlık duygusuyla gördüm. Babam, son gelişimizde oturup tatlı hikâyeler anlattığı divanda uzanıyordu.

Ne zaman ölmüştü? Biz trafikteyken ölmüşse sanki bu benim suçumdu. Ama belki de ilk telefon geldiğinde ölmüştü. Babama bakamıyor, bu soruyu bir dedektif gibi tekrarlıyor ama ağlayan karısından bir cevap alamıyorduk.

O gece babamın evinde kalacağımızı anlayınca buzdolabında bulduğum Kulüp rakısını içmeye başladım. Bir doktor gelip, zaten bildiğimiz sonucu bir kâğıda yazınca ölüm nedeninin kalp yetmezliği olduğunu öğrendik. O kâğıdı okurken ve daha sonra üçümüz babamı yatak odasındaki temiz yatağa taşıyıp yatırırken ağlayacağımı sandım. Belki de ağladım, ama karısı öyle seslice ağlıyordu ki benim mırıldanmam işitilmedi bile.

Gece yarısından çok sonra karım divana, babamın karısı evdeki diğer yatağa yatıp sızınca, babamı yatırdığımız yatağa, onun yanına uzandım. Zavallı babamın saçları, yanakları, kolu, buruşuk gömleği hatta kokusu hâlâ çocukluğumdaki gibiydi.

Bir an babamın boynuna, tenine takıldı gözüm: Yedi yaşındayken bir kere annem, ben, babam Heybeli Plajı'na denize girmeye gitmiştik. Yüzme öğreneyim diye, annem beni karnımdan tutarak suya bırakıyor, ben de üç adım ötede ayakta duran babama doğru can havliyle debelenerek yüzüyordum. Tam babama yaklaşmışken

o biraz daha yüzeyim ve çabuk öğreneyim diye bir adım geri atıyor, ben de ona yetişme heyecanıyla “Baba, gitme!” diye bağıırıyordum. Çok bağıırıp, telaşlandığımı görünce babam gülümsüyor, güçlü kollarıyla beni bir kedi gibi kapıp sudan çıkarıyor ve denizde bile çok özel bir kokusu olan boynuna ve göğsüne (ucuz sabun ve bisküvi kokusu), işte şimdi baktığım boynunun tam bu noktasına başımı yaslıyordu. Sonra her seferinde kaşlarını çatarak şöyle di-yordu:

“Oğlum, o kadar korkacak bir şey yok. Bak ben buradayım, tamam mı?”

“Tamam” diyordum ben de soluk soluğa onun kucağında olmanın güveni ve mutluluğuyla.

Babamı Feriköy Mezarlığı'na gömdük. Mezarının başında üç çeşit kalabalık vardı: Önlerde, gözü yaşlı karısı, biz ve uzak yakın bütün akrabalar; arkalarda duran ve babamdan çok benim için gelen bir müteahhitler, mühendisler ve işadamları kalabalığı ve ikili üçlü topluluklar halinde dikilip sigara içerek, namazı bekleyen eski siyasi arkadaşları.

Çok anlatmak istememe rağmen konumuzla ilgisi olmadığı için cenaze ayrıntılarına daha fazla girmeyeceğim. Feriköy Mezarlığı'ndaki kalabalık dağılırken iri yarı ve sevimli bir adam bütün gücüyle bana sarıldı. "Sen beni bilmezsın ama ben seni yıllardır bilirım Cem Bey" dedi.

Kim olduğunu çıkaramadığımı gördüğü için, "Kusura bakma" deyip kartvizitini cebime koydu.

Ancak iki hafta sonra günlük işlerimize dönünce karta bakabildim. O günlerden beni tanıyan ve şimdi "matbaacılık ve kartvizit, davetiye ve tanıtım işleri" yapan Sırrı Siyahoğlu kim olabilir diye on altı yaşımın yazında Öngören'de gördüğüm kişileri ve yüzleri hatırlamaya çalıştım. Diğer kuyucu çırağı Ali'nin yüzü sürekli gözümün önüne geliyordu. Kırmızı Saçlı Kadın ve Mahmut Usta'dan sonra en çok onu merak ediyordum.

Sırrı Bey'i hatırlayamayınca kendi bastığı kartvizitindeki adrese bir e-posta yolladım. Sırrı Bey'e hem eski Öngörenlileri sorar, hem de arazi bilgisi alırım diye düşünüyordum. Ayrıca yıllar sonra olay yerine müteahhit olarak dönmek, hiçbir şey olmamış gibi davranmanın en iyi yolu değil miydi?

On gün sonra Nişantaşı'ndaki Saray Muhallebici'sindeki buluşmamız ne kadar kısa sürdüyse, o kadar da sarsıcı oldu. Havadan sudan hiç konuşmadık; bu benim yanılsım da olabilir. Ama buluşmamızın her anında hem her şeyi sorup öğrenebileceğimi hissediyor hem de korkuyla her şeyi sorup öğrenmek istemeyebileceğimi seziyordum.

Sırrı Bey cenazede gördüğümünden de iri yapılı ve şişmandı. Öngören'deki bir ayımdan hatırladığım yüzler arasında onu gene çıkaramadım. Ama bunun için fazla sıkılmama gerek kalmadı, beni uzaktan bilmesine rağmen cenaze günü ilk defa karşılaştığımızı hemen o söyledi bana.

Babamı tanıyordu; ona çok saygısı vardı, cenazeye gelip ona olan duygularını ifade ettiği için de çok mutluydu. Cenazede beni görünce hemen tanımişti. Çünkü tıpatıp babama benziyordum: Maşallah onun gibi yakışıklı, aydınlık yüzlü, iyi niyetliydim. Babam çok yurtsever, çok fedakârdı. Ülkesi için kendisini harcamıştı. İyi niyetlerle yapmıştı bunu. Karşılığında işkenceler görmüş, asla çözülmemiş; hapislerde yatmış ama bazıları gibi fikirlerini değiştirmemişti. Ama ne yazık ki babama bir de iftira edilmiş, kendi arkadaşları onu üzmüşlerdi.

“Ne gibi bir iftira Sırrı Bey?”

“Cem Bey, kıymetli vaktinizi eski siyasi dedikodular, üzücü saçmalıklarla almayayım. Benim sizden bir ricam var. Sizin şirketiniz Sührab benim mütevazı arsamla ilgileniyor, ama emlakçı ve mühendisleriniz bana haksızlık ediyorlar. Adaletsizliğe tahammül edemeyen bir babanın çocuğusunuz, bilmeniz lazım diye düşündüm.”

Herkese verilen metrekare fiyatı ona verilmemiş, çünkü arsasında hak iddia eden başka ortaklar çıkmış. Oysa yalnızca kendisininmiş orası.

“Sırrı Bey, arsanızın yeri, pafta numarası var mı sizde?”

“Tapunun bir fotokopisini getirdim. Ama ortaklara bakıp yanlış fikir edinmeyin.”

Uzattığı tapuyu elime alıp arazinin yerini çıkarmaya çalışırken, dalgın bir havaya bürünüp, “Biliyor musunuz Sırrı Bey, çok eskiden ben de Öngören’de bulundum” dedim. “Bilirim biraz oraları.”

“Biliyorum tabii Cem Bey. 1986 yazında bizimkilerin çadır tiyatrosuna da gelmişsiniz. O ay Turgay Bey’le karısı benim arkaya bakan dairede, Turgay Bey’in babasıyla annesi de İstasyon Meydanı’na bakan üst dairedeydiler.”

Evinde Kırmızı Saçlı Kadın’la seviştiğim tabelacıydı bu! Karısı bana kapıyı açıp tiyatrocuların gittiğini söylemişti. Neden tahmin edememiştim?

“Siz Mahmut Usta’yla yukarı düzlükte kuyu kazıyordunuz” dedi. Tapuyu gösterdi. “Benim bu küçük arsa da sizin kuyunun hemen ilerisinde. Mahmut Usta sağ olsun suyu bulunca, kısa sürede fabrikatörler araziye kapıştılar. Ben tabelacı dükkânından bir şey kazanamıyordum... Ama karımla sağdan soldan bir şeyler bulup bir iki yıl sonra orda bir arsa da biz aldık. Bu arsa benim ailemin her şeyidir şimdi.”

Yıllardır aslında aklımın bir yanıyla, hayır her yanıyla bildiğim, ama inanmadığım şeyi, Mahmut Usta'ya bir şey olmadığını, hat- ta kazıya devam edip suyu bulduğunu öğrenmiştim. Öğrendiğim şeyi sindirmek için muhallebicinin acele bir şeyler yiyen öğrenci- ler, alışverişe çıkan kadınlar ve kravatlı erkeklerden oluşan kalaba- lığına dalgın dalgın baktım ama aklım geçmişteydi.

Mahmut Usta'yı kazayla öldürmüş olabileceğime otuz yıl niye inanmıştım?

Oidipus'u okuduğum, hikâyeye inandığım için elbette. Böyle düşünmek istedim. Eski hikâyelerin gücüne inanmayı da Mahmut Usta'dan öğrenmiştim. Şimdi de hâlâ *Oidipus* gibi geçmiş suçumu araştırıyordum.

“Mahmut Usta'yı nasıl tanıdınız Sırrı Bey?”

Ben döndükten sonra Mahmut Usta suyu bulunca, Hayri Bey ona çok hediyeler ve yeni işler vermiş. Kazı sırasında üstüne kova düşüp omzundan sakat kaldığı için ona çok saygı göstermişler. Hayri Bey, Mahmut Usta'ya iki yeni kuyu daha kazdırıp onları aşağıdan birbirlerine tünellerle bağlatıp depolar yaptırmış. Sonra diğer fabrikalar, yıkama ve boyama atölyeleri de su depolarını ve kazma, kalıp, beton işlerini Usta'ya yaptırmışlar. Kuyuculuk bittiği, zaten omzu da sakat olduğu için rahmetli böylece Öngören'e yerleşmiş.

“Ne zaman öldü Mahmut Usta?”

“Beş yıldan fazla oldu” dedi Sırrı Bey. Mahmut Usta'yı yokuşun yanındaki mezarlığa gömmüşlerdi. Öngören'deki çıraqları, diğer ustalar, fabrika sahipleri hepsi gelmişlerdi cenaze namazına.

“Babam gibi severdim ben Mahmut Ustamı” dedim kaşlarımı merakla kaldırarak.

Sırrı Bey'in bakışlarından Mahmut Usta'ya bir kötülük ettiğimi, aslında onun bana kırgın ve öfkeli öldüğünü bildiğini anladım. Ama şimdi benden yardım dilediği için Sırrı Bey'in bu olayı büyütmek istemediğini de seziyordum. Otuz yıl önce onu öldürdüm sanıp, telaşa kapılıp ustamı kuyunun dibinde terk ettiğimi biliyor muydu?

Mahmut Usta kuyudan nasıl çıkmıştı? Bu soruları ve Kırmızı Saçlı Kadın ile ilgili her şeyi sormak için büyük bir istek duyuyor ama kendimi tutuyordum.

“En okumuş çırağım diye söz ederdi senden Mahmut Usta” dedi Sırrı Bey, iyi bir şey söyleme gayretiyle.

Belki de Mahmut Usta, eskiden bu sözüne “Asıl okumuş olandan korkacaksın” gibi bir şeyler eklerdi ve haklı da olurdu. Omzundan sakat kalmasının suçlusu bendim.

Sırrı Bey, hayatımda ilk defa bir kadınla, onun evinde yattığımı bilmiyordu. Asıl sormak istediklerimi sormadan, lafı uzatarak da olsa ondan şu bilgileri de edindim: Sırrı Bey ve karısı İstasyon Meydanı’na bakan o binadan çıkmışlardı. Büyük pencereci çirkin apartman yıkılmış, yerine bir alışveriş merkezi yapılmıştı. Şimdi gençler orada toplanıyordu. Arsa meselesini yerinde görmek için Öngören’e gelirim önce bana oraları gösterirdi, sonra kendi evinde beni akşam yemeğine alıyordu. Hareketi bırakmıştı ama eski arkadaşlarıyla küs değildi. Arada bir o da *Devrimci Yurt* gazetesini alıyordu ama aşırıya gittikleri için artık eskisi kadar okumuyordu. “Amerikan emperyalizmiyle uğraşacaklarına, inşaatlardaki adaletsizlikleri ve hileleri yazsalar aslında daha iyi olur” dedi.

Bu son sözünde bir tehdit var mıydı?

“Sırrı Bey, ben bizimkilere söyleyeceğim, haksızlığa izin vermezler. Ama benim de sizden bir ricam var. Şu babama atılan iftira nedir bir anlatsanız...”

Böyle şeyler yalnız benim babamın başından geçmemişti. O zamanlar Türkiye geriydi. İyi niyetli militan marksist-solcular, hele Anadolu’dan gelenleri çok “feodaldiler.” Örgüt içinde kız-erkek ilişkilerinden, açık açık kırıştıranlardan, sevgili hikâyelerinden hoşlanmazlardı. Örgüt yöneticileri de kıskançlıklara, kavgalara yol açacağı için böyle şeylere izin vermezlerdi. Devrimci grupta babamın aşk hikâyesi hoşgörüsüzlükle karşılanmıştı.

“Kız çok güzeldi, ama Devrimci Yurt’un en tepesindeki birinin de kızda gözü vardı” dedi Sırrı Bey.

Hikâye bu yüzden büyümüş, sonunda babam o gruptan ayrılmış, başka bir gruba katılmıştı. Kızda gözü olan ağabey onunla evlenmiş, sonra da jandarma tarafından vurulunca, gruptan ayrılamayan kız, ağabeyin kardeşiyle evlenmişti. Aslında babamla o delidolu kızın aşkına yazık oldu demiyordu, çünkü babam daha sonra akıllılık etmiş, hareketin dışından biriyle evlenmiş ve ben doğmuştum. Artık babam da sağ olmadığına göre bu eski hikâyeler inşallah beni üzmemişti.

“Geçmiş gitmiş Sırrı Bey, üzülecek bir şey yok. Eski aşk hikâyeleri yalnızca.”

“Cem Bey, aslında siz onları tanıyorsunuz.”

“Kimleri?”

“Kızın sonradan evlendiği kardeş Turgay Bey’di. Benim dairede kalan işte o tiyatrocı kızdı babanızın aşkı.”

“Nasıl?”

“O kırmızı saçlı Gülcihan hanım. O zamanlar saçı kumraldı. Oydu rahmetli babanızın genç sevgilisi.”

“Öyle mi? Ne yapıyor şimdi onlar?”

“Kopup gittiler... İki yaz daha erlere tiyatro oynamaya çadırlarıyla geldiler, sonra aramadılar. Ben de hareketten koptum. Çocukları olunca başka işlere, başka şehirlere gidenler gibi... Oğlu muhasebecidir, benim işleri de görüyor. Öngören’deki eskilerin bazıları benim gibi hâlâ oralardayız, bekleriz.”

Ayrılana kadar bir daha Kırmızı Saçlı Kadın’ı sormadım. Kalbim kırılmasın diye Sırrı Bey, hikâyeyi biraz allayıp pullamış, olayları altı yedi yıl öncesine, babamla annemin tanışıp evlenmesinden önceye taşımıştı. Oysa ben sekiz dokuz yaşımdayken babam iki yıllığına kaybolmuştu. O yokluğunda annemin babama çok daha az saygılı ve daha öfkeli olduğunu hissetmiştim. O kayboluşunda da elbette siyasal bir yanı olduğunu biliyorduk, ama sanki olup bitenin mahrem bir yanı da vardı. Annemin öfkesinin devlete değil, babamın siyasi arkadaşlarına yönelik olmasından ve fısıldaşmalarından anlardım bunu.

Muhallebiciden Sırrı Bey ile birlikte çıktık. Öğrendiklerimden serseme dönmüştüm. Bu kadar sarsıldığımı eski tabelacı fark etmesin diye gayret etmek de yorucuydu. Babasız ve oğulsuz bir hayalet gibi sokaklarda uzun uzun yürüdüm.

Akşam Ayşe'ye arsa işleri için Öngören'in eski hikâyelerinden de söz eden birisiyle buluştuğumu söyledim. Pişmanlık ya da suçluluk duygusundan çok bir aldatılmışlık duygusu, çocuk yerine konmanın küçültücülüğünü hissediyordum. Babam rahmetli, ne derdi buna? Baba oğul yedi sekiz yıl arayla aynı kadınla yattığımızı bilseydi ne derdi? Bunu düşündüm ama çok değil. Karıma yakın olmak istedim. Ama öğrendiklerimin etkisini ondan sakladım. Kırmızı Saçlı Kadın'dan korkmuştum.

Merak ruhumu kemiriyor, ama öğrenebileceklerimden çekiniyordum. İyi bir insan olmak için bütün çabalarımın rağmen nereden kaynaklandığını çıkaramadığım bir pişmanlık içimi karartıyordu. Hiçbir şey yapmadığımız halde suçlanmak ancak rüyalarda yaşayabileceğimiz bir korku çeşididir. Bu endişeyi çok sık hissediyordum.

Sührab bir inşaat şirketi olarak hızla büyüyor, biz de her şeye yetişemiyorduk. Emlak alım satımlarını, başına Ayşe'nin amcaoğlunu koyduğumuz bir bölüm yapıyordu artık. Tıpkı Murat gibi "Yahu Beykoz sırtlarında çok arsa aldık ama hâlâ gidip göremedik bile" gibi sözler söylemekten hoşlanıyorduk. "Şile'nin arkalarında nasıl yerler var biz bilmiyoruz, ama maşallah Sührab o yörede de çok arsa aldı" gibi lafları da dostlarımıza söylemek bizi mutlu ederdi, çünkü Sührab bizim oğlumuzdu. Pek çok oğuldan daha hızla büyüyor, benzerlerinden başarılı oluyor ve akıllıca kararlar alarak dikkatleri üzerine çekiyordu.

Bazan hayatımın anlamını, saflıkla kendime soruyor, kederleniyordum. Bir çocuğumuzun olmayışı, benden sonra her şeyin sahipsiz kalacak olması bunun nedeni olabilir miydi? Hüzünlendikçe Ayşe'nin dostluğuna sığınyordum. Ona bağlılığımın güçlü, akıllı bir kadına yakın olma ihtiyacından kaynaklandığını Ayşe keşfetmişti. Onu hiç aldatmayacağımı, ondan gizli manevi bir hayatım, bir kaçamağım, bir sırrım olmayacağını da biliyordu. Bazı günler Sührab'ın yazıhane odalarında birbirimizi bir saatten fazla görememişsek cep telefonuyla birimiz ötekini arar, "Neredesin?" diye sorardı. Bu yakınlığın verdiği özgüven ve bir çeşit gizli kendini beğenmişlik 2013 başında Sührab'a çok zararı dokunan bir yanlış yapmamıza yol açtı.

Bizimki gibi İmar Kanunu'ndaki değişikliklerden yararlanarak hızla büyüyen, yüksek apartmanlarla kaplı siteler yapan diğer büyük şirketler ürettikleri daireleri satmak için gazete ve televizyonlarda büyük reklamlar yayımlıyorlardı. Biz de bu işleri yapan gösterişçi reklam şirketlerinden biriyle anlaştık ve onların aklına uyduk.

İnşaat şirketi reklamlarında büyük müteahhitler kendileri gözüktüyor, yaptıkları binalar hakkında bir şeyler söylüyorlardı. Bu, eskiden yüksek binaların güvenilir şirketlerce inşa edildiğini hissettirmek için yapıldı: İşte ak saçlı, kravatlı müteahhit karşınızdı; ilk depremde yıkılacak, çürük, ucuz bir yapı dikip sizi kandıracak adam değildi o!

Reklamcılara göre yaşlı müteahhitlerin yanında Ayşe ile ben genç, okumuş ve moderndik ve bizim birlikte görüneceğimiz bir reklam kampanyası Sührab'ı taşra kökenli şirketlerden hemen ayırır, çok da ileri götürürdü. Reklamlarda gözükmek istemediğimizi söylediysek de sonra basiretimiz bağlandı; modern ve Sührab kelimelerine direnemedik.

Daha çekimler sırasında bile, yanlış bir iş yaptığımızı hissediyorduk. Reklam çekimlerinde, yaşamadığımız yapmacıklı, süslü ve Avrupalı bir zengin hayatını fazla abartılı bir şekilde taklit ettik. Gazete ve billboarda uyarlanan reklamlar, televizyonlarda yayımlanır yayımlanmaz hem çok başarılı oldu, hem de tahmin ettiğimiz gibi bizi eşe dosta rezil etti. Sührab'ın İstanbul'un üç ayrı köşesindeki (Kavacık, Kartal ve Öngören) üç sitesinin, görece yüksek fiyatlı ve henüz bitirilmemiş apartman dairelerinin hızla sattığı günlerde, arkadaşlarımızdan reklamlardaki kıyafetlerimiz ve yapmacıklı tavırlarımız hakkında alaycı sözler işitmeye başladık. Daha iyi niyetli dostlarımız "Bu kadar ortaya çıkmanız doğru mu?" gibi sözlerle uyardılar bizi. Osmanlı'nın, Rusya'nın, İran'ın, Çin'in zenginleri, acımasız devletten korktukları için servetlerini sergilemezlerdi.

Böylece, bir süre evden hiç çıkmadan ve televizyonu açmadan bu reklam kâbusunun unutulmasını bekledik. Bir dönem Sührab bizim oğlumuz değil de, biz onun esiriymişiz gibi hissettik kendimizi.

O günlerde Sührab'a reklam kampanyası ve bizimle ilgili kimi si alaycı mektuplar geliyordu. Haftada sekiz onu geçmeyen zarfları

ben açar, çoğunu da okuyup hemen atardım. Ama bir tanesini cebimde sakladım:

“Cem Bey,
Saygı duymak isterim sana, babamsın.
Sührab Öngören’de yanlış işler yapıyor.
Seni oğlun olarak uyarmak istiyorum.
Bu adrese bana yazarsan her şeyi anlatacağım.
Oğlundan korkma.
Enver”

Altında bir de e-posta adresi vardı. Sırrı Siyahoğlu gibi biraz dedikodu ve tehditle şirketten bir şeyler koparmaya çalışan Öngörenlilerden biri diye düşündüm. Bana babamsın demesi de hoşuma gitmişti. “Yanlış işler”in ne olduğunu merak edip Sührab’ın avukatı Necati Bey’e danıştım.

“Otuz yıl önce Öngören küçük, önemsiz bir askeri kasabayken orada bir kuyucuya çıraklık ettiğinizi herkes biliyor” diye açıkladı bana. “Bu dedikodu son reklam kampanyasından sonra bir efsaneye dönüşmüş vaziyette. Televizyonlarda karısıyla modern pozlarda gördükleri patron müteahhitin eskiden aralarında yaşadığını, kuyularda işçilik yaptığını bilmek Öngörenlilerin hoşuna gidiyor. Ama arsalarını satarlarken, aynı gururla makul olmayan fiyatlar çekiyor ve ilk pazarlıkta da sevgileri derin bir nefrete dönüşüyor. Bu nefreti körükleyen şey, reklamlardaki halinizi hakiki sanıp sizi aşırı züppe, hatta dinsiz sanmalarından çok, herkesin çok sevdiği Mahmut Usta ile yıllar önce aranızda kötü bir şey geçtiğine inanmaları. Mahmut Usta, Öngören’de suyu bulan adam olarak neredeyse bir aziz mertebesinde! Oraya gidip bu yanlış fikirleri değiştirmelisiniz. Orada otuz yıl önce bütün bir yaz ustanızla nasıl suyu aradığınızı bugünkü Öngörenlilere şöyle bir anlatsanız, sizin de kendileri gibi biri olduğunuzu hemen anlarlar ve Sührab’a lüzumsuz zorluklar çıkarmazlar.”

Ama Öngören'e gitmeye bir türlü karar veremiyordum. Oidipus ve Sührab'ın hikâyelerini yıllarca okuya tartışa yüreğimin korkuyla dolmasının etkisi vardı bunda.

Beş hafta sonra Necati Bey benimle yazıhanede yalnız kalmak istedi.

"Sizin oğlunuz olduğunu iddia eden biri var Cem Bey."

"Kim?"

"Enver. Size mektup yazan kişi."

"Gerçek biri mi o?"

"Evet. Yirmi altı yaşında. Annesiyle sizin 1986 yılında Öngören'de yattığınızı iddia ediyor."

İstanbul'un üzerinde alçak, kurşuni bulutlar vardı. Nişantaşı'nda, Valikonagi Caddesi'nin sonundaki yüksek işyeri ve alışveriş merkezi binasının en üst üç katındaki Sührab'ın merkez yazıhanesinde, benim odamdaydık.

"O zaman siz on altı yaşındaydınız" dedi Necati Bey benim sessiz kaldığımı görünce. "Olayın üzerinden neredeyse otuz yıl geçmiş. Böyle durumlarda eskiden hâkimler davacı anne veya çocuğu dinlemezlerdi bile. Herkesin bildiği gibi yakın zamana kadar babalık davası açmak, bizde kanuna göre süreyle kısıtlıydı. Çocuk doğduktan sonra bir yıl... O zaman olmadıysa, çocuğun on sekiz yaşına gelmesinden sonra da bir yıl... Bu çocuğun on sekiz yaşına basmasının üzerinden de sekiz yıl geçmiş."

"Ya çocuk haklıysa?.."

"Araştırdığımız kadarıyla çocuk ana karnına düştüğünde, tiyatrocu annesi bir başka tiyatro oyuncusuyla evliymiş. Türk hukuku, aile müessesesini korumak, babanın otoritesini ve simgesel kimliğini zedelememek için, kim ne derse desin evli kadının kocasını kendiliğinden çocuğun babası olarak nüfusa kaydeder. Zaten aksi imkânsızdır: 'Ben kocamla evliyken başka erkekle yattım, çocuğumun babası kocam değil odur' diyen kadın, eğer kocası ya da kocasının ailesi onu anında bıçaklayıp öldürmezse, eski kanunda zinadan hapse girerdi."

"Bu kanunlar değişti mi?"

“Kanundan önce tıp değişti, Cem Bey. Artık iyi niyetli, gayretkeş hâkimin, baba ile evladını mahkemeye çağırıp, yan yana dizip, benzeşiyorlar mı diye suratlarına bakmasına, ‘Sen bunun anasını tanır mısın, fotoğraf ve tanık var mı?’ diye sormasına gerek kalmadı. Artık babayla çocuğun kanını alıp, DNA testi yapıp kim kimin babası, kim kimin çocuğu kesin belirliyorlar. Eskiden böyle bir şey toplumun temeline dinamit koymak olarak görölür, kabul edilemezdi.”

“Bir çocuğun babasının bir başkası olduğunu kabul etmesi niye toplumu sarssın?..”

“Cem Bey, babalık davalarına giren tecrübeli avukat arkadaşım-dan öğrendiklerim beni üzdü. Yoksul kızla eğlenirken gebe bırakan; kanunu bildiği için kızı bir yıl “bugün, yarın” evleneceğiz diye oyalayan; gebe bıraktığı kızı, Osmanlı paşaları gibi yanında çalışan bir adamıyla evlendiren erkeklerin hikâyelerini anlattılar... Büyük ailenin kalabalığı içersinde, amcasının genç karısını gebe bırakan yeğenler, köyden gelip misafir kaldığı apartman dairesinde komşunun, kendi ağabeyinin karısını hatta öz kız kardeşini gebe bırakanlar... Aile korunsun, utanç ortaya çıkmасыn, kan akmasын diye her şey örtbas edilmiş. Ama, insan böyle şeyleri unutmaz... Cem Bey, siz 1986 yılında, on altı yaşındayken, bu çocuğun annesi Gülcihan Hanım’la birlikte oldunuz mu?”

“Yalnızca bir kere böyle bir şey oldu” dedim. “Ama bir seferde çocuk olması bana hiç inandırıcı gelmiyor.”

“Babalık davalarının tuttuğunu koparan, en dişli avukatını bulmuşlar. Bu genç ve çalışkan avukat, kendisi de yıllarca başka bir adamı baba sandığı için, bu konuda haklı olduğuna inanmadığı bir davayı asla almaz.”

“Kimin haklı olduğunu kim bilebilir” dedim. “Gülcihan Hanım yaşıyor mu?”

“Yaşıyor.”

“Ben on altı yaşımdayken saçları kırmızıydı.”

“Hâlâ öyle, hâlâ güzel. Kocası Turgay Bey ondan ayrıldıktan sonra ölmüş. Kötü bir evlilik olmuş onlarınkı ama hâlâ hayatla ve tiyatro hayalleri ile dolu. Kocasından intikam almaktan çok, zor şartlarda yaşayan oğluna bir gelir kaynağı olsun diye bu iddiayı ortaya attığı belli. DNA testinden ve bir yıl kuralının artık geçerli olmadığından da haberdar olmalı...”

“Çocuk ne yapmış hayatta?”

“Oğlunuz olduğunu iddia eden kişi, Enver, adını unuttuğum bir üniversitede muhasebe okumuş. Bekâr. Öngören’de küçük bir muhasebe bürosu var... Milliyetçi gençlik örgütlerine takılmış. Kürtlerden ve solculardan nefret ediyor. Babasına ve hayata kızgın.”

“Baba derken Turgay Bey’i mi kastediyorsunuz?”

“Evet.”

“Necati Bey, siz benim yerimde olsaydınız ne yapardınız?”

“Otuz yıl önce ne olduğunu siz benden çok daha iyi bildiğiniz için sizin yerinizde olamam Cem Bey. Ama söz konusu kadınla birlikte olduğunuzu hatırladığınıza göre, bir kan testi yaptırmak en iyisi... Davaya gireyim, lafı uzatmadan ilk celsede, biz de kan testi isteyelim. Bir de gizlilik kararı aldırayım ki basın Sührab’ın patronu diye rezil haberler yapıp bizi üzmesin.”

“Ayşe Hanım da şimdilik duymasın, çok üzülür. Önce Enver Bey’le bir görüşseniz. Bunu mahkeme dışında tatlıya bağlasak.”

“Avukatı, müvekkilinin sizinle görüşmek, karşılaşmak istemediğini söyledi!”

Bir an kalbimin buna kırıldığını şaşırarak fark ettim ve aslında “oğlumu” merak ettiğimi anladım.

Eli kolu, yüzü, hareketleri benimkine benziyor muydu acaba? Karşılaştık, içimden ne duygular geçirdi kim bilir? Gerçekten faşizan milliyetçilerle mi düşüp kalkıyordu? Niye Öngören’e yerleşmişti? Kırmızı Saçlı Kadın ne diyordu bunlara?

İki ay sonra Çapa Tıp Fakültesi'nde kan verdim. Hastanenin mahkemeye yazdığı raporu hâkim açıklamadan önce öğrenen Necati Bey sonucu bana telefonla bildirdi. Bir hafta sonra hâkim, Enver'in bütün yasal sonuçlarıyla benim oğlum olduğunun nüfusa kaydedilmesine hükmetti. Bütün bu mahkeme, kan aldırma, hâkimin kararı, nüfusa geçirme aşamalarının birinde bir hastane ya da mahkeme odasında oğlumla karşılaşabileceğimizi gizli gizli hayal ettim. Birbirimizi görünce ilk tepkimiz ne olacaktı?

Avukat Necati Bey'e göre, oğlumun beni görmek istememesi aslında iyiye yorulmalıydı. Böyle durumlarda yaşları ne olursa olsun oğullar babalarına bir öfke duyuyordu. Nüfusa geçirilir geçirilmez, yıllarca zor şartlarda yaşadıkları için oğulun ve annenin babaya tazminat davası açma hakkı da doğuyordu. İkisinin de bunu şimdiye kadar yapmamış olmaları iyi haberdi. Belki de akıllarında bizi sıkıştırıp para sızdırmak yoktu. Bu lafın beni fazla iyimser kıldığını görünce de avukat beni uyarmıştı: Bütün babalık davaları en sonunda ekonomik davalardı. Tarihte, benim babam şu önemli, zengin adam değil, bu fakir ve önemsiz adamdır diye dava açan oğul daha görülmemişti. Sührab'ın yatırımlarına da bakan Necati Bey, bu bahaneyle Öngören'de şirketi tanıtan toplantıyı yapmamızın iyi olacağını yeniden söyledi.

Önce konuyu Ayşe'ye açmalıydım. Bir gün "Seninle laf arasında değil, gözlerinin içine bakarak konuşmam gereken önemli bir konu var" dedim karıma.

"Nedir?" dedi haberden peşinen korkan Ayşe. Ama bu konuyu, kuyunun dibinde bıraktığım Mahmut Usta gibi yıllarca kendimden ve herkesten saklayamayacağımı da görüyordum.

"Bir oğlum varmış" dedim Ayşe'ye evde akşam yemeğinde iki kadeh rakı içtikten sonra birdenbire. Ve her şeyi, hiçbir şey saklamadan, olduğu gibi anlattım. Bir anda bu beni ne kadar rahatlatıyorsa, Ayşe'yi de o kadar huzursuz etti.

"Tabii çocuğa karşı bir sorumluluğun var" dedi Ayşe çok uzun bir sessizlikten sonra, "ama mutsuz oldum bu haberden. Onu görmek istiyor musun?"

Bu soruya cevap vermediğimi görünce karım diğer soruları sı-

raladı: Kırmızı Saçlı Kadın'ı görmeyi, oğlumla arkadaşlık etmeyi, kendisinin de onunla yakınlık kurmasını istiyor muydum? Yıllardır dünyadaki Kral Oidipus ve Rüstem ile Sührab yorumlamalarını bu yüzden mi araştırıyorduk?

İyice içip, zilzurna sarhoş olduğumuz o gece, kendimizden saklayamadığımız asıl konuyu da konuştuk: Başka bir çocuğumuz olmadığına ve Türk hukukunda vasiyet mektubunun da yeri olmadığına göre, benim ölümünden sonra Sührab'ın üçte ikisi kendiliğinden bu oğula kalacaktı. Ayşe benden önce ölürse (yaş farkımız az olduğu için bu önemli bir ihtimaldi), benim arkamdan Sührab'ın *hepsi* yüzünü bile görmediğimiz bu çocuğun olacaktı.

"Gece rüyamda oğlunun öldürüldüğünü gördüm" dedi Ayşe ertesi sabah.

Miras, hukuk, avukat ve vakıf konularını konuştuğumuz başka bir akşamın sabahında ise daha açık konuştu: "Utanarak söylüyorum, ama bazan onu öldürmek istiyorum. Bu piçin adı da Sührab olsaydı tam olurdu."

"O kötü kelimeyi kullanma" dedim karıma. "Çocuğun bir kabahati yok. Ayrıca babası da artık belli."

Çocuğun tarafını tuttuğumu hissetmek karımın kalbini kırar, bir sessizliğe bürünürdü. Bir süre oğlumu ondan gizli görüp görmediğim konusunda ağzımı aradı. Onu rahatlatmak için "Zaten çocuk beni görmek istemiyor" dedim. "Tuhaf biri sanırım."

"Sen, yüzünü merak ediyor, onu görmek istiyor musun?"

"Hayır" diye yalan söyledim karıma. Ve bu konuda ona yalan söylemem gerektiğine, çünkü oğluma bastıramadığım bir merak ve yakınlık hissettiğime karar verdim.

Üç ay sonra birgün Murat Atina'dan telefonla aradı. Yıllar önce beni bir kere Tahran'a çağırdığını ve benim oraya gitmekten hiç pişman olmadığımı hatırlattıktan sonra, görüşmek için beni Grande Bretagne Oteli'nde beklediğini ekledi. İki gün sonra Atina'da buluştuğumuzda, Yunanistan devletinin iflas etmek üzere olduğunu heyecanla söyledi. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki iç savaşta İngilizlerin karargâh kurduğu otelin havalı lobisinde bana Atina'daki emlak fiyatlarının yarı yarıya düştüğünü, şurada oturanların yarısının ucuza bina almak isteyen çoğu Alman yabancı işadamları olduğunu söyleyip, satışa çıkarılan şehir merkezindeki binaların renkli fotoğraflarını göstermeye başladı.

İki gün Murat ve emlakçısı ile Atina'da satışa çıkarılan binaları gezdik. Bir öğleden sonra taksi tutup arkadaşımı bir saat uzaklıktaki Thebai şehrine götürdüm. Burada da terk edilmiş demiryolu hatları, sarmaşıklar ve örümceklerle kaplanmış eski vagonlar, boş fabrikalar, hangarlar gördük. Kral Oidipus'un yaşadığı şehirde, tıpkı Ingres ve Gustave Moreau'nun resimlerinde olduğu gibi, dimdik bir tepenin üzerindeydi. Orada bir kahve içerken Murat paraya ihtiyacı olduğunu, Öngören'de aldığı arsaları bana satmak istediğini söyledi.

İstanbul'da her şeyi benden hızlı ve ayrıntılı düşünen avukatlarımız bunun mümkün olduğunu, Murat Bey'in istediği fiyatların yüksek olmadığını söylediler. Ama Sührab için çok kârlı olacak bu işe girişmeden önce, benim oradaki eski günlerimi hatırlatan, şirketimizin iyi niyetini ve benim Mahmut Usta'ya ne kadar saygı duyduğumu kanıtlayan o toplantıyı şimdi artık yapmamız iyi olacaktı.

Necati Bey'den, Ayşe'ye hiç belli etmeden Öngören'deki toplantıyı düzenlersek, Gülcihan Hanım ile Enver Bey'in nasıl davranacaklarını araştırmasını, gerekirse bir özel dedektiften yardım almasını istedim.

İki hafta sonra Necati Bey bana toparladığı bütün bilgileri verdi: Kırmızı Saçlı Kadın ile oğlu birbirlerine çok yakın, çok arkadaştlar. Ama babalık davasından sonra daha az görüşüyorlardı. Kırmızı saçlı Gülcihan Hanım, Necati Bey'in görüşme teklifine önce "hayır" diye cevap vermiş, sonra "kimseye söylemezseniz" şartını koşmuş, daha sonra da görüşmekten vazgeçmişti. İstanbul'da, Bakırköy'de, rahmetli kocası Turgay Bey'den kalan bir dairede yaşıyor, televizyon dizilerine seslendirme yaparak geçiniyordu.

Avukat Necati Bey'e göre oğlum Enver hem reklam kampanyasına tepkili olduğu, hem de babasının ben olduğumun bilinmesini şimdilik istemediği için bu toplantıya katılmayacaktı. Oğlum Enver çok başarılı bir muhasebeci değildi belki, ama Öngören'de güvenini kazandığı esnafın muhasebe defterlerini tutuyor, vergilerini ödemesine yardım ediyordu. Oğlum, bazılarına göre anasına çok bağlı olduğu, başkalarına göreyse asabi ve huysuz olduğu için şimdiye kadar evlenmemişti. Annesinin tiyatro sevdasına inanan bir genç arkadaş topluluğu ile görüşüyor ve Necati Bey'in bana getirdiği, *Hilal*, *Pınar* gibi ılımlı muhafazakâr edebiyat dergilerinde

şiiirler yayımlıyordu. Evde, Ayşe'ye göstermeden bu şiiirleri okurken, acaba babam sağ olsaydı, dinci dergilere şiiirler yazan torunu hakkında ne düşünürdü, diye sordum kendime.

Aynı günlerde Sührab'ın tanıtım bölümünden Öngören'deki toplantıyı düzenlemelerini istedim. Ayşe'ye bu toplantıya katılmayacağımı söyledim: Hem Öngören'e gitmek bana korkutucu geldiği, hem de toplantının düzenlenmesini bile istemeyen Ayşe'yi kırmamak için.

Toplantı tarihinde kendime bir Ankara yolculuğu icat etmiştim. Cumartesi öğleye doğru şirkete gidince, ani bir kararla Ankara yolculuğunu iptal ettirdim. Öngören'e giden Sührab çalışanlarının heyecanı beni etkilemişti. Necati Bey'den benim de o öğleden sonra Öngören'e giden Sührab takımına katıldığımı Ayşe'den gizlemesini rica ettim. Sonra da aklımın bir yanıyla otuz yıldır hayal ettiğim şeyi, Öngören'e trenle gitmek istediğimi arkadaşlara söyledim. Yazıhaneden çıkmadan önce madenci ve müteahhitlere devletin istek üzerine verdiği ruhsatı ve Kırıkkale tabancamı yanıma aldım. On beş gün önce Sührab'ın boş bir inşaat alanında çimento torbalarının üzerine koyduğum şişelere ateş ederek Kırıkkale tabancayı denemiştim. Bir olay çıkmasından korkuyordum tabii.

Öngören'e giden tren, surlarla Marmara Denizi, yüz yıllık çarpık çurpuk binalarla, yeni beton oteller ve parklar, lokantalar, gemiler, arabalar arasından sallana sallana ilerlerken karnımda gittikçe artan bir ağrı hissediyordum. Necati Bey o öğleden sonra bana bir kere daha Enver Bey'in toplantıya katılmayacağı, Öngören'de olmayacağını söylemişti ama ben, oğlumun, babasını görmek için bir şekilde oraya gelebileceğini heyecanla düşünmeden edemiyordum. Mahmut Usta ve suçumla yüzleşme korkum, otuz yıl sonra Öngören'de oğlum ile karşılaşma telaşına dönüşmüştü. Tren Öngören'de hız keserken, bizim düzlüğü beton binalar arasından göremedim ama bir an burada bir randevum varmış gibi hissettim kendimi.

İstasyon binasından çıkar çıkmaz eski Öngören'in yok olduğunu bir anda gördüm: Kırmızı Saçlı Kadın hangi katta diye pencerelerine baktığım apartman yıkılmış, yerine bütün meydanı hamburger yiyen, bira ve ayran içen genç bir kalabalıkla dolduran hareketli bir alışveriş merkezi yapılmıştı. Meydana bakan binaların girişleri bankalar, kebabçılar ve sandviç büfeleriyle dolmuştu. İstasyon Meydanı'ndan bir zamanlar Rumeli Kahvehanesi'nin olduğu yere, Mahmut Usta ile oturduğumuz masanın durduğu kaldırıma hatıralarımda çok sık yaptığım gibi ezberden yürüdüm ama geceleri çay içişimizi hatırlatan hiçbir şey göremedim. Eski insanlar, eski binalarıyla gitmişler de, yerlerine cumartesi öğleden sonra eğlenmek isteyen, gürültücü, neşeli, meraklı bir kalabalık ve onların yeni apartmanları gelmişti.

Lokantalar Sokağı'ndan geçerken haftasonu olmasına rağmen etrafta ne bir er, ne de onları denetleyen bir jandarma görebildim. Nalbur ve demirci dükkânını ve Mahmut Usta'nın her akşam sigara aldığı bakkalı da olmaları gereken yerde göremedim ama bahçeler içindeki iki üç katlı evlerin hepsi yıkıldığı ve yerlerine birbirine benzeyen beş altı katlı apartmanlar yapıldığı için, hatıralarımı doğru sokaklarda mı arıyordum onu bile çıkaramıyordum.

Kısa sürede, Öngören'e bu geri dönüşü gözümde fazla büyüttüğüme karar verdim. Eski kasabanın yerine İstanbul'un yüksek binalarla tıkiş tıkiş, sıradan bir yeni beton mahallesi yükselmişti.

Gene de eski insanlardan bazılarını tanıdım: Kuyucu çırağı Ali ile el sıkıştık, gülümser ve dostaneydi. Sırrı Siyahoğlu'nun evine gidip şişman karı kocayla bir çay içtim. Necati Bey ve Sührab yöneticileri de bizimleydiler. Mahmut Usta'nın yakını olduğu söylenen bir pastane sahibi ile çevredekilerin ikimizi de mahcup eden zorlamalarıyla el sıkıştık. Mahmut Usta'nın yattığı mezarlık boyunca yokuştan yukarı çıkarken arsa ve apartman işine girenler dışında aslında Öngören'de unutulduğuma, korkacak fazla bir şey olmadığına karar verdim.

Otuz yıl önce bomboş bir arazi olan yokuşun üzerindeki “bizim düzlük,” altı yedi katlı apartmanlar, depo binaları, atölyeler, benzinciler, alt katları lokanta, kebabçı dükkânı ve süpermarketlerle dolu bir beton ormanına dönüşmüştü. Otuz yıl önce tarlalardan geçerek kestirme yaptığımız yolun kıvrımları yüksek apartmanlar yüzünden gözükmeyişi için, bizim kuyuyu kazdığımız yeri çıkarmakta zorlanıyordum.

Sührab'ın çalışkan satış takımı beni ara sokaklardan geçirip toplantı ve yemek için kiraladıkları düğün salonuna soktular. Geniş salonun pencerelerinden bizim düzlüğün neresinde olduğumuzu, askeriye ve uzaktaki mavi dağların nereye düştüğünü çıkarmaya çalıştım. Bizim kuyu askeriye yönünde, yarım kilometre uzakta bir yerde olmalıydı. Her şeyi bir yana bırakıp şimdi yalnızca oraya gitmek istiyordum.

Yeni havaalanı ve Boğaz Köprüsü'nün çevre yollarını Öngören'e bağlayacak dört şeritli asfalt yol eski Öngören'e istasyon yönünden değil, bizim kuyu tarafından yaklaştığı için, bizim düzlükteki arsa ve daire fiyatları yükselmişti. Toplantıya katılanların çoğu Öngörenli değil, hızla gelişen bu yörede daire almayı düşünen araba sahibi yeni zenginlerdi. Sührab yöneticilerinin gösterdikleri çeşitli maketlere, üst katlardan gözüken manzaranın niteliğine, havuzların, çocuk parklarının büyüklüğüne ne kadar ilgi gösterdiler, içimdeki huzursuzluk yüzünden anlayamıyordum. Sührab'ın Beykoz, Kartal ve başka yörelerdeki yeni binalarında daire satın alan iki çifti de çok mutlu olduklarını söylesinler diye bizimkiler toplantıya getirmişti. Onların kalabalığa “Sührab Hayat Tarzı” denen bir şeyi anlatmaları da arka sıralarda oturan ve toplantıya ev, arsa merakından çok eğlencesi için gelenleri hareketlendirdi. Alaycı bir iki soru işittim. Arkalardaki kalabalık belki de örgütlüydü; beni

mahcup edip, hatta aşağılayıp Sührab'ın satışlarını baltalama çabası da olabilirdi bu.

Haber vermemiştim ama eski Öngörenliler beni bekliyorlardı. Ben de kısaca konuştum. İstanbul'un bu güzel köşesine, ta otuz yıl önce ustamla kuyu kazmak için geldiğimi söyledim. Otuz yıl önce burada su bularak bütün bu arazilerin şenlenmesine, sanayinin ve kalabalıkların buralara yerleşmesine önayak olan Mahmut Ustam'ı saygıyla anıyordum. Burada maketleri gösterilen yeni binalar, otuz yıl önceki uygarlık hamlesinin bir devamıydı.

Yüz yüz yirmi kişilik bir kalabalık vardı. Arkalarda yüksek sesle konuşarak gülüşen genç erkeklerin buraya eğlenmeye geldiklerini, kötü niyetli olsalar bile bunu saklamadıkları için tehlikeli olmadıklarını seziyor, asıl kötü niyetlilerin kalabalık içerisindeki sessizlerin arasından çıkacağını düşünerek salonun arka kısımlarını görmeye çalışıyordum.

Benden önceki konuşmalarda olduğu gibi bana da, ben "Sorusu olan var mı?" bile diyemeden sorular sordular. Ödeme şartları konusundaki bir soruyu kampanya yöneticisi cevapladı. Bir başka çiftin bugün para verirlerse ne kadar sonra dairenin teslim edileceği yolundaki sorusuna da aynı yönetici cevap veriyordu ki, ortalarda, yaşlıca bir kadının ısrarla kalkan elini görünce kalbim hızlandı.

Aklım nedense gözlerimin çoktan fark ettiğini biraz geç kavramıştı: Orada oturan hanımefendi, saçlarından da belliydi ki Kırmızı Saçlı Kadın'dı. Göz göze geldik. Kalabalığın uğultusu içinde düşmanca değil, dostane gözükmeye çalışarak tatlılıkla gülümsüyor, ısrarla elini kaldırıyordu. Ona söz verdim.

"Sührab'ın başarılarını çok takdir ediyoruz Cem Bey" dedi. "Sizden bu binaların birinin içinde bir de tiyatro salonu yapmanızı bekliyoruz."

Çevresinde oturan birkaç kişi bu sözünü alkışladı. Ama Kırmızı Saçlı Kadın ile bana özel bir ilgi gösteren veya sözünde ikinci bir anlam ya da ima arayan kimse göremedim.

Sorular sonrası kalabalık maketlere doğru ilerler, dağılırken birbirimize yaklaştık.

Otuz yıl sonra onu ilk defa görüyordum. Yıllar Kırmızı Saçlı Kadın'ı hırpalamamış; yüzündeki güzel, esrarlı ifadeyi, burnunu, ağzını, kendine özgü kalın ve yuvarlak dudaklarını daha belirgin

kılmıştı. Yorgun ve öfkeli değil, rahat ve neşeliydi. En azından öyle gözükmek istiyordu.

“Böyle gelip şaşırttım sizi Cem Bey. Bazıları oğlumun arkadaşı olan gençlerden bir tiyatro topluluğu kuruyoruz burada... Onları size tanıştırmak istedim. Duyurmadılar ama bugün buraya geleceğinizden de emindim.”

“Enver Bey yok mu?”

“Yok.”

Tiyatro topluluğu dediği gençler kendi aralarında bir köşedeydiler. Necati Bey dikkatleri çekmeden benimle Kırmızı Saçlı Kadın’ı gözlerden uzak bir köşeye oturtup, çay ısmarlayıp yalnız bıraktı.

“Cem Bey, oğlumuz Enver’in babası siz misiniz, Turgay mı... bundan yıllarca emin olamadım ama aşırı bir merak da hissetmedim. İçimde hep bir şüphe vardı. Ama mahkemeye gitsem bir şey kanıtlayamaz, yalnızca herkesi üzer, sizi ve kendimi rezil ederdim. Böyle bir niyetimin olmadığını siz de biliyorsunuz.”

Kırmızı Saçlı Kadın’ın her sözünü yutar gibi dinliyor, bir yandan da salondaki kalabalıktan bizimle ilgilenen meraklı kimse var mı diye bakıyordum. Şimdi karşımda olması, küçük ellerinin gene hızla hareket etmesi, otuz yıl önce İstasyon Meydanı’nda benimle yürürken giydiği uzun eteklikle aynı gök laciverdi bir kıyafet giymesi; yüzünün, tırnaklarının bakımlı olması ve anlattığı her şey beni şaşırtıyordu.

“Babasının kim olduğu konusunda kafamdaki şüpheyi tabii ki ikisine de hiç hissettirmedim” diye devam etti. “Ondan önce ağabeyiyle evli olduğum için Turgay zaten bana ve oğluma kötü davranıyordu. Ayrılmamızdan ve Turgay’ın vefatından sonra biyolojik babasının aslında, sizin gibi çok başarılı, parlak bir insan olabileceğini anlatmam, Enver’i dava açmaya ikna etmem çok zor oldu. Sonunda davayı açtı ama bu yüzden çok kavga ettik. Oğlumuz Enver henüz hayatında başarılı olamadı, ama gururlu, hassas ve çok yaratıcı biridir. Şiirler yazıyor.”

“Necati Bey söyledi, bazıları yayımlanmış, dergileri bulup okudum. Güzel şiirler. Ama fikirlerini ve o dergileri yadırgadım. Ne yazık ki genç şairin resmini de yayımlamamışlar.”

“A tabii, size oğlumuzun bir fotoğrafını yollayayım” dedi Kırmızı Saçlı Kadın. “Fikirleri ise önemli değil. Bugün inattan dincilerin dergisine yollar, yarın askerler ve bayrak hakkında şiir yazar... Çok

dikbaşı ve kişilikli, ama her şeyi tepkisel. Ona yol gösterecek kuvvetli bir baba lazım.” Kalabalıktan birkaç kişi bize yaklaşıyordu. “Enver’in babasını tanıyıp sevmesi şart” dedi Kırmızı Saçlı Kadın. “Bugün onu buraya çağırdım, ama gelmedi. Bugün gelen gençlerde tiyatro merakını ben uyandırdım. Pazarları İstanbul’da buluşur tiyatroya gideriz, bazıları Enver’in arkadaşlarıdır.”

Kalabalık bize yaklaştınca, Kırmızı Saçlı Kadın apartman daireleri hakkında bilgi edinmeye çalışan dikkatli bir müşteri resmiyetine bürünüp kibar hareketlerle çayını yudumladı. Ben kalkıp kalabalık içerisinde biraz gezindikten sonra Necati Bey’e sokuldum. Kırmızı Saçlı Kadın ve tiyatrosever genç misafirlerini akşam için düzenlediğimiz yemeğe davet etmesini istedim.

“Her şey çok iyi gitti” dedi avukat Necati üzerinden bir yük atmış olmanın coşkusuyla. “Artık Öngören’de Sührab’ın fazla bir sorunu kalmaz.”

“Hiç belli olmaz” dedim. “Çünkü burası artık Öngören değil, İstanbul.”

Tanıtım toplantısından sonra düğün salonunda içkili bir akşam yemeği vermek reklamcılarının fikriydi. Yemeği Lokantalar Sokağı'nda hâlâ açık olan Kurtuluş Lokantası düzenliyordu. Samsunlu yaşlı patron ile otuz yıl öncesini konuşurken Kırmızı Saçlı Kadın'la Kurtuluş'ta bir akşam aynı masada oturduğumuzu da hatırladım. Yemekte Kırmızı Saçlı Kadın ve tiyatrocü gençlerinden uzak durmaya ve bir an önce kalkıp gecikmeden İstanbul'a dönmeye karar verdim. Tek isteğim dönmeden önce Mahmut Usta ile kazdığımız kuyuyu görmektir. Necati Bey bu isteğimi "kolay" diyerek karşıladı, ama Öngören'in eskilerinden birini mesela cıracı arkadaşım Ali'yi rehber olarak ayarlamak yerine Kırmızı Saçlı Kadın'a gitmesi beni huzursuz etti.

"Serhat tiyatrosever genç dostlarımla en akıllısı, en olgunudur" dedi yanıma gelen Kırmızı Saçlı Kadın. "Bir gün Öngören'de Sophokles'i oynamayı hayal ediyor."

"Kuyunun yerini nereden biliyorsunuz?" diye sordum Serhat Bey'e.

"Su çıktıktan sonra kuyu meşhur oldu" dedi tiyatrosever Serhat Bey. "Mahmut Usta çocukluğumuzda bize kuyuculuk hikâyeleri ile eski masalları anlatmayı severdi."

"O masalları şimdi hatırlıyor musunuz?"

"Çoğunu hatırlıyorum."

"Oturun şuraya yanıma Serhat Bey" dedim. "Belki bir ara yemekten kalkar, bir koşu bana kuyuyu gösterirsiniz."

"Tabii..."

Tıpkı otuz yıl önce bir akşam olduğu gibi önümde Kulüp rakısı, beyaz peynir, mezeler ve masanın diğer ucunda Kırmızı Saçlı Kadın vardı. Otuz yılda, babam gibi rakıyı sevmeyi öğrenmiştim. Yanımda oturan delikanlının boş bardağını dolduruyor, hızla içiyor, Kırmızı Saçlı Kadın ile genç tiyatrocülardan yana hiç bakmıyordum.

Bir ara rakısever ve nazik Serhat Bey'e, çocukluğunda Mahmut Usta'dan dinlediği hikâyelerden şimdi en çok hangisini hatırladığını sordum.

"En çok oğlunu bilmeden öldüren savaşçı Rüstem'in hikâyesi kalmış aklımda..." dedi duyarlı Serhat Bey.

Mahmut Usta bu hikâyeyi nereden duymuştu? Evet benden önce o da gitmişti sarı çadır tiyatrosuna ama o yamalı bohça oyundan pek bir şey anlayamazdı. Kırmızı Saçlı Kadın hikâyeyi, ona anlatmış olmalıydı. Belki de doğuştan biliyordu.

“Rüstem’in hikâyesi neden kaldı aklınızda? Korktuğunuz için mi?”

“Mahmut Usta babam değildi” dedi makul Serhat Bey. “Niye korkayım ki?”

“Otuz yıl önce bir yaz ben Mahmut Usta’yı babam yerine koymuştum...” dedim. “Babam bizi bırakmıştı. Ben de kuyu kazarken onu kendime baba bellemiştim. Sizin babanızla aranız nasıl?”

“Uzak” dedi Serhat Bey önüne bakarak.

Acaba Kırmızı Saçlı Kadın ile tiyatrocu arkadaşlarının yanına mı dönmek istiyordu; çok mu karışmışım bu sessiz delikanlıya? Masalarda oturan kalabalık içkiyle keyiflenip neşelenmişti. Salon-da rakılı hemşehri toplantılarında ve maçtan sonra meyhaneye giden erkekler arasında oluşan o dinmek bilmeyen uğultu vardı.

“Mahmut Usta’yı nasıl tanıdın?”

“Çocukları etrafına toplar, hikâye anlatırdı. Kendiliğinden gitmişim evine. Sakat omzunu ilk gördüğümde korkmuştum aslında...”

“Kuyudan sonra Mahmut Usta’nın evini de gösterir misin?”

“Tabii... Birkaç ev değiştirdiler, bazıları yıkıldı. Hangilerini göstereyim?”

“Mahmut Usta’nın hikâyelerinden korkardım...” dedim. “En sonunda hikâyeler doğru çıktığı için...”

“Doğru çıktığı için ne demek?” diye sordu.

“Yani hikâyedeki şey, sonra hayatta başıma geldiği için. Bir de Mahmut Usta’nın kuyusundan korkardım. En sonunda, bir gün aşırı korkuya kapılıp onu bırakıp kaçtım. Bu hikâyeyi biliyor muydun?”

“Biliyordum,” dedi gözümün içine bakamadan.

“Nereden biliyordun?”

“Bana Gülcihan Hanım’ın oğlu Enver anlattı. O burada muhasebecilik yapar. Mahmut Usta aslında onun babası gibidir. Çok yakınlardı bir ara.”

Delikanlının suratında kötü niyetli bir ifade, bir kurnazlık belirtisi yoktu. Hiçbir şeyden haberdar olmadığını hissettim ve bir

süre sustum. Rakı ve sigara kokulu gecenin derinliğini kafamın içinde hissediyordum.

Çok sonra “Bu Enver Bey bu akşam buraya geldi mi?” diye sordum birdenbire.

“Nasıl?” dedi Serhat. Bu anlaşılmaz, hatta pervasız bir soruymuş gibi bir an hayretle baktı bana. Ne toplantıda ne de masadaki kalabalık içinde oğlum olmasını istediğim kimse yoktu aslında.

“Enver buraya gelmedi” dedi delikanlı. “Size geleceğini mi söyledi?”

Cevap vermedim ama delikanlı içimdeki huzursuzluğu hissetmişti.

“Buraya gelmez o!” dedi.

“Niye?”

Bu sefer de Serhat soruma cevap vermedi.

Oğlumun buraya niye gelmeyeceğini uzun süre düşündüm. Demek ki babasını beğenmiyordu. Bir öfke duydum ona. Aynı zamanda hem öfkemin haklı olmayabileceğini seziyor ve oğlumun görmek istiyor, hem de başıma bir kaza gelmeden bir an önce Öngören'den ayrılmak istiyordum. "Serhat Bey, hadi daha geç olmadan bana artık şu bizim kuyuyu bir gösterin" dedim.

"Tabii."

"Ama dikkat çekmeyelim. Önden siz çıkın. Yokuşun başında beni bekleyin. Beş dakika sonra ben gelip sizi orada bulayım."

Son lokmasını yutup hemen çıkıp gitti. Kırmızı Saçlı Kadın masanın öbür ucundan beni süzüyordu. Birkaç yudum daha rakı içtim, bir parça beyaz peynir yedim ve dışarı çıkıp karanlık yokuşun başında Serhat'ı buldum.

Rehberim ve ben gölgeler, karanlıklar ve hatıralar arasından sessizce yürüdük. Çıktığımız yokuşun bizim eski düzlüğün neresine düştüğünü ve kuyunun yönünü çıkaramıyor, bunu aradan geçen zamanda her yerin beton yapılar, duvarlar, depolarla kaplanmasıyla açıklayacağıma, suçu kafamın rakıyla dumanlı olmasında arıyordum. Kafamın dumanlı olmasının nedeni ise, oğlumun beni görmek istememesiydi elbette.

Renksiz bir duvar boyunca ilerledik; ağaçları neon ışıklarıyla pembeleşmiş beton bir bahçenin ve deponun önünden geçtik. Kapalı bir berber dükkânının karanlık vitrininde kendimin ve genç rehberimin gölgelerini görüp, aynı boyda olduğumuzu fark ettim.

"Enver Bey'i ne zamandır tanıyorsunuz?" diye soruverdim tiyatrosever rehberim Serhat'a.

"Kendimi bildim bileli. Ben eski Öngörenliyim."

"Nasıl bir insan?"

"Niye soruyorsunuz?"

"Babası Turgay Bey'i tanırdım" dedim. "Otuz yıl önce buradaydılar."

"Enver'in derdi bence babası değil, babasızlığıdır" dedi akıllı Serhat. "Öfkeli, içine kapanık, değişik biridir Enver."

"Ben de babasızlık çektim ama öfkeli, içine kapanık, hatta başkalarından değişik bile değilim" dedim rakının verdiği bilgelikle.

“Siz tabii ki değışiksiniz, çünkü zenginsiniz” dedi hazırcevap Serhat. “Belki de Enver’in derdi sizin gibi zengin olmamak.”

Bir süre sustum. Ukala Serhat bu sözüyle, Enver parasız ve bu yüzden dertli mi demek istemişti? Yoksa, Enver sizin gibi hayatta yalnızca para kazanmayı düşünen insanlardan hoşlanmaz ve bugünkü toplantıya da bu yüzden gelmedi mi demek istemişti?

İkinci ihtimale kafayı takıyor, kuyu kazdığımız yere yavaş yavaş yaklaştığımızı arazinin düzlüğünden çıkarıyordum. Otuz yıl önce gördüğüm dikenleri, yabancı otları kaldırım kenarlarında, boş arsalarda yeniden gördüm. Bir an kırış kırış boyunlu kaplumbağa ile karşılaşmak ve ona bakıp zaman ve hayat hakkında düşüncele-re dalmak istedim. “Bak otuz yılda neler oldu!” derdi kaplumbağa. “Senin için bütün bir saçma ömür. Benim içinse farkına bile varmadığım bir zaman parçası.”

Kırmızı Saçlı Kadın, oğlumuz Enver’e, babamın, yani dedesinin siyasi inançları yüzünden hapislerde yatan romantik bir idealist olduğunu anlatmış mıydı acaba? Oğlumun babasını, dedesinden daha kötü ve yüzeysel bir insan olarak hayal etmesi ihtimali canımı yakıyordu. Beni bu ruh durumuna sokan ukala Serhat Efendi’ye de öfkeleniyordum ki tam o sırada, yolun bu kıvrımını tekrar hatırladım. “İşte” deyiverdim: “Bizim kuyudan önceki son kıvrım-dı bu.”

“Sahi mi?” dedi dikkatli Serhat. “Ne tesadüf. Mahmut Usta’nın bir dönem oturduğu ev de hemen şurada.”

“Nerede?”

Gölgeden yapılmış eliyle karanlıkta hiç gözükmeyen bir depo, fabrika ve ev kalabalığını işaret etti. Ben ise bir zamanlar altında ögle uykusu çektiğim ceviz ağacını fark ettim. Otuz yılda büyümüş ama bir fabrikanın duvarları içinde kalmıştı. Derken, tam da baktığım yönde, eski zamanlardan kalma bir evin soluk ışıkları yandı.

“Mahmut Ustalar burada çok oturdular” dedi Serhat. “Enver ile annesi Gülcihan Hanım bayramlarda gelirlerdi buraya. Ben Enver’i Mahmut Usta’nın bu bahçesinde tanıdım.”

Delikanlının sözü gene Enver’e getirmesinden pirelendim ama aklım otuz yıl önce geldiğim bu boş ve çorak arazinin beton ve duvara dönüşmesine, burada bu kadar insanın (o anda çamur ren-gi bir köpek tehditkâr bir havayla gelip bizi kokladı) ve hayvanın yaşamasına inanamıyor, bir an önce bu gerçeği kabul edip onu

sıradan bir şey olarak görebilmek için özel bir çaba harcıyordum. Otuz yıl önceden kalma bir hatırayı geri getirecek bir taş, bir pencere görebilir, aşına bir kokuyu içime çekebilir miydim?

“Kur’an-ı Kerim’deki babasını kuyuda bırakıp ölüme terk eden şehzadenin hikâyesini, Mahmut Usta bu evde anlatmıştır bize” dedi ısrarcı Serhat Bey.

“Ne Kur’an da, ne de Şehnâme’de böyle bir hikâye vardır” dedim.

“Ne biliyorsunuz?” dedi Serhat. “Siz dindar mısınız, Kur’an okur musunuz?”

Saldırgan havasından delikanlının oğlum Enver’in fazla etkisinde kaldığını anlayıp sustum. Kalbim de kırılmış, buraya gelmenin tehlikeli olduğuna hükmetmiştim. “Mahmut Usta’yı severdim. O yaz burada bana babalık etmiştir” dedim.

“İsterseniz size Enver’in evini de gösterebilirim” dedi rehberim.

“Yakın mı?”

Bir yan sokağa sapınca Serhat’ın peşinden gittim: Kapısında hiçbir ışık yanmayan bu apartmanların, sağa sola gelişigüzel park etmiş kamyonların ve minibüslerin, bir küçük ilkyardım kliniğinin ve eczanenin, bir garajın ve kapılarında asık suratlı bekçilerin sigara içtiği depoların önünden geçerken, bütün bu şeylerin bizim düzlüğe tıkiş tıkiş da olsa sığabilmesine hayret ediyordum.

“Burası Enver’in evi” dedi Serhat. “İkinci kat, sol taraftaki pencereler.”

Kalbim birkaç tuhaf ve hafif vuruşla attı. İçimdeki oğul isteğini, onunla arkadaşlık etme arzusunu durduramayacağımı hissediyordum.

“İşıkları yanıyor Enver Bey’in” dedim sarhoş rahatlığıyla. “Gidip kapısını çalalım mı?”

“İşıklarının yanması evde olduğu anlamına gelmez” dedi her şeyi düşünebilen Serhat. “Enver hayatta yalnızlığı seçmiştir. Gece sokaklara çıktığı zaman da ışıklarını açık bırakır ki hem hırsızlar ve kötü niyetliler evde biri var sansın, hem de eve dönünce ne kadar yalnız olduğu aklına gelmesin.”

“Belli ki arkadaşınızı iyi tanıyorsunuz. Enver karşısında sizi görünce şaşırmaz.”

“Enver’in ne yapacağı hiç belli olmaz.”

Bunu oğlumun gözü pek olduğu anlamına alıp gururlanmalı mıydım? Kapıya doğru yürüdüm. “Hem niye yalnız olsun ki?”

dedim. Onu o kadar seven bir annesi, sizin gibi yakın arkadaşları varken...”

“Hayır, kimseye yakın değildir o...”

“Babasız büyüdüğü için mi?”

“Olabilir ama kapıyı çalmadan bir düşünün gene de...” dedi oğlumun ihtiyatlı arkadaşı. Ama ben ona aldırıyor, kapı zillerinin üzerindeki, her biri ayrı el yazısı ve puntolarla yazılmış adları hızla okuyordum ki bir an dondum; sanki büyülendim.

6: ENVER YENİER
(SERBEST MUHASEBECİ)

Zilin düğmesine üç kere bastım.

“Gece yarısı davetsiz misafire Enver’in kapısı her zaman açıktır” dedi Serhat. “Evdeyse açar.”

Ama kapı açılmadı. Oğlumun evde olduğunu, benim, buraya onu görmeye geldiğimi bildiğini ama inattan açmadığını düşünüyor, hem ona, hem de çift anlamlı laflar sokuşturan Serhat’a sinirleniyordum.

“Enver Bey’i niye bu kadar görmek istediniz?” diye sordu meraklı ve kışkırtıcı Serhat. Herhalde kulağına bazı dedikodular çalınmıştı.

“Şu kuyuyu bir göster de, gecikmeden eve döneyim” dedim. Başka bir gün, kimselere görünmeden oğlumu görmek için tekrar buraya gelebileceğimi geçiriyordum aklımdan.

“Babasız büyürsen âlemin bir merkezi ve sınırı olduğunu anlamaz, her şeyi yapabileceğini sanırsın...” dedi Serhat. “Ama bir süre sonra ne yapacağını bilmez, dünyada bir mana, bir merkez bulmaya çalışır, sana hayır diyecek birini aramaya başlarsın.”

Ona cevap vermiyor, bizim kuyuya yaklaştığımızı, yıllar süren arayışımın sonuna geldiğimi hissediyordum.

“İşte sizin kuyu burada içerde” dedi Serhat ve yüzüme dikkatle baktı. Bir fabrikanın paslanmış demir kapısının önündeydik.

“Hayri Bey’in ölümünden ve oğlunun boyama ve yıkama atölyeleriyle birlikte tekstil atölyelerini de Bangladeş’e taşımasından sonra burada üretim tamamen durdu. Beş yıldır burayı depo olarak kullanıyorlar ama tabii akıllarında sizin gibi müteahhitlerle anlaşıp yüksek apartmanlar yapmak var.”

“Ben buraya yeni inşaatlar için değil, hatıralarım için geldim” dedim.

Serhat bekçi kulübesine doğru yürüyünce, boyasız duvarların üzerinde AZİM TEKSTİL T.A.Ş. yazan pleksiglas panoya ve dikkatimi çeken her şeye otuz yıl öncesini hatırlamaya çalışarak baktım. Burasının Hayri Bey’in arazisi olduğunu bana kanıtlayacak tek şey fabrika duvarlarının sonsuzluğa kadar uzaması ve on altı yaşında hissettiğim gibi, gökyüzünün bana yakın olduğu duygusuydu.

Bir köpeğin öfkeli havlayışlarını işittim. Serhat geri döndü.

“Bekçi tanındıktır, ama kimse yok” dedi. “Köpeğin zincirini çözmemiş, gelir şimdi.”

“Geç kalıyoruz.”

“Şurada duvarda alçak bir nokta vardı, bir bakayım” dedi Serhat ve ağır ağır karanlıkta kayboldu.

Duvarların öte yanı büsbütün karanlık değildi ve arkadaki damlara ve direklere vuran neon ışığı, köpeğin ısrarlı havlamalarına rağmen beni rahatlatıyor, kuyuyu görüp hemen geri döneceğimi düşünüyordum. Ama Serhat’tan ses çıkmadı. Genç rehberim gecikiyor diye sabırsızlığa kapılıyordum ki cebimdeki telefon çaldı, Ayşe’ydi.

“Öngören’deymişsin” dedi “Şirkettekiler söyledi.”

“Evet.”

“Beni atlattın Cem, kalbimi kırdın. Yanlış şeyler yapıyorsun.”

“Korkacak hiçbir şey yok. Her şey yolunda gitti.”

“Korkacak çok şey var. Şimdi neredesin?”

“Genç rehberimle, Mahmut Usta’yla kazdığımız kuyuya geldik.”

“O kim?”

“Rehberim eski Öngörenli bir genç. Ukala ama yardım ediyor.”

“Kim buldu onu sana?..”

“Kırmızı Saçlı Kadın” dedim ve bir an rakının etkisinden ayrılarak düşündüm.

“Yanında mı şimdi o?” dedi Ayşe telefonda fısıldar gibi.

“Kim, Kırmızı Saçlı Kadın mı?”

“Hayır, onun sana tanıştırdığı genç yanında mı?”

“Yanımda değil, duvarda geçit arıyor. Beni boş fabrikadan içeri sokacak.”

“Cem, hemen geri dön!”

“Niye?”

“O çocuktan uzak dur. İzini kaybettir ona.”

“Niye bu kadar korkuyorsun?” dedim ama kendim de telefon-
dan gelen korkuya kapılıyordum.

“Biz yıllarca senle hangi hikâyeleri okuduk?” dedi Ayşe. “Sen Öngören’e oğlunu görmek için gittin tabii. Beni de bu yüzden yanına istemedin. Sana o rehberi kim tanıştırdı? Kırmızı Saçlı Kadın! Şimdi onun kim olduğunu anladın mı?”

“Kimin? Serhat’ın mı?”

“O büyük ihtimal oğlun Enver! Kaç oradan Cem.”

“Sakin ol. Burada insanlar rahat. Mahmut Usta’dan çok söz edilmedi.”

“Beni dikkatli dinle” dedi Ayşe. “Şimdi orada siyasi bir baha-
neyle seni birisine bıçaklatsalar ya da sarhoş numarasıyla kimvur-
duya getirip birisi seni vuruverirse ne olacak?”

“Ölmüş olacağım o zaman” diyerek güldüm.

“O zaman Sührab, bütün şirket Kırmızı Saçlı Kadın’la oğlunun
olacak” dedi Ayşe. “Ve bu yüzden, bu insanlar hiç çekinmeden
adam öldürür.”

“Miras için bu akşam kim öldürecekmiş beni?” diye sordum.
“Buraya geleceğimi kimse bilmiyordu; ben bile.”

“O genç yanında mı?”

“Hayır, dedim ya!”

“Sana yalvarıyorum. Önce hemen onun seni bulamayacağı bir
yere çekil.”

Karımın dediğini yaptım. Karşı köşedeki bir dükkânın karan-
lık eşiğine geçtim.

“Şimdi dinle beni” dedi Ayşe: “Yıllarca Oidipus ve babasını, Rüs-
tem ile Sührab’ı okurken düşündüklerimiz doğruysa... O delikanlı
oğlunsa, o öldürecek seni! Batılı isyancı bir birey olduğu için...”

“O öyle bir şeye girişirse, o zaman ben de Rüstem gibi Asyalı otoriter bir baba olur ve bu saygısız evlattan önce davranıp ben onu öldürürüm” dedim gülümseyerek.

“Tabii ki öyle bir şeyi asla yapmayacaksın” dedi Ayşe sarhoş kocasını ciddiye alıp. “Yerinden de hiç kıpırdama. Ben arabaya atlayıp hemen geliyorum.”

Karanlık ve kasvetli Öngören gecesinde kadim kitapların, efsanelerin, resimlerin ve eski medeniyetlerin ışığı o kadar uzaklardaydı ki, karımın telaşını anlayamadım. Ama uzun bir süre yerimden kıpırdamadım. Az sonra rehberim Serhat’tan hiçbir ses çıkmayınca korkmaya başladım. Serhat oğlum olabilir miydi gerçekten? Sessizlik uzuyor, beni burada unutan delikanlıya sinirleniyordum.

“Cem Bey, Cem Bey” diye seslendi en sonunda duvarın öte tarafından.

Bir an telaşlandım ve hiç sesimi çıkarmadım. Genç adam seslenmeye devam etti.

Az sonra delikanlı kaybolduğu yerde, duvarın ta öbür ucunda belirdi. Ağır ağır yaklaşımaya başladı. Evet, benim boyumdaydı ve yürüyüşünün havasında, elini kolunu sallayışında babamı hatırlatan bir şeyler vardı. Bu beni korkuttu.

Beni bıraktığı yere gelince iki kere daha “Cem Bey!” diye seslendi.

Yüzünü göremiyordum ve ona yakından bir daha bakmayı çok istiyordum. Yıllar sonra evladımıdır diye bir delikanlıdan korkup saklanmamda rüyalardan çıkma bir yan vardı. En sonunda cebimdeki tabancaya güvendim ve çıkıp ona sokuldum.

“Neredesiniz?” dedi. “İçeri girmek istiyorsanız beni takip edin.”

Dönüp duvar boyunca yürümeye başladı. Sokak iyice karanlıklaşmıştı. Delikanlının beni boğazlamak için تنها ve karanlık bir köşeye götürdüğü geldi aklıma. Keşke yüzüne yakından dikkatle bir kere baksaydım! Ayak seslerini izleyerek karanlığa doğru ilerledim.

Duvarın alçak yanına gelince Serhat bir anda kedi gibi sıçrayıp yok oldu. Sonra karanlıkta sıcak ve nemli elini tutup (oğlumun eli olabilir mi bu diye düşündüm bir an) duvarın öbür tarafına geçtim. Evet, burası bizim düzlüktü. Boş fabrikanın bekçi köpeği zincirini zorlayarak çılgınlar gibi havlıyordu.

Zincir koparsa onu tabancamla vurmaya karar verdiğim için köpeğe aldırmadan fabrika binaları arasında yürüdüm. Hayri Bey ile yeni futbol ayakkabıları giyen oğlu, kuyudan su çıkınca burada ha-

yal ettiklerinden de büyük boyama ve yıkama atölyeleri kurmuşlardı. Son on yılda tekstil sanayiinin Çin'e, Bangladeş'e ve Uzakdoğu'ya gitmesinden önce başka derme çatma binalar da yapılmıştı. Mermer basamakları olan idare binası gibi bu yerler de şimdi terk edilmiş, işe yaramaz eski malzemelerin, boş sandıkların, tozlu paslı şeylerin bırakıldığı birer depo olarak kullanılıyordu. Bazıları harabe halindeydi.

Bizim kuyu Hayri Bey'in her ziyaretinde bir gün yapacağını söylediği işçi yemekhanesinin içinde kalmıştı. Camları kırık bu yapı, depo olarak bile kullanılmıyordu. Duvarın öte tarafındaki bir binanın neon lambasının belli belirsiz ışığında rehberimi takip ettim ve örümcek ağları, paslı demirler, borular ve eşya hayaletleri arasından geçip bizim kuyunun beton ağzına geldik.

"Aslında bu kilit bozuktur" dedi rehberim. Ve eğilip kuyunun beton ağzına bir halkayla takılı kapağın kilidini kurcalamaya başladı.

"Çok iyi biliyorsun sen burayı," dedim.

"Enver beni çok getirdi buraya."

"Niye?"

"Bilmiyorum" dedi. Hâlâ kilidi kurcalıyordu. "Siz niye gelmek istediniz?"

"Mahmut Usta ile buradaki çalışmamızı hiç unutmadım" dedim.

"Emin olun o da hiç unutmamıştır."

Bu Mahmut Usta'yı sakat bırakmama bir dokundurma mıydı?

Genç rehberim kilidi daha iyi kurcalamak ve güç almak için ayağa kalkınca, yüzüne kuvvetli bir ışık vurdu ve acaba bu oğlum mu diye dikkatle baktım yüzüne. İçimde suya susamış, yeşermeye hazır bir sevgi de vardı.

Ama bir hayal kırıklığına uğradım. Evet, belki bu gencin yüz hatları ve ifadesi tıpkı boyu posu gibi bana benziyordu ama karakterini, eskilerin şahsiyet dediği şeyini sevmemiştım. Ayşe yanıliyordu. Oğlum olamazdı bu.

Zeki rehberim de bir nedenden ondan hoşlanmadığımı hemen hissetti. Bir sessizlik oldu. Şimdi o da bana düşmanca bakıyordu.

"Bir de ben bakayım şu kilide" deyip dizlerimin üzerine çöktüm ve yarı karanlıkta kilidi zorlayarak açmaya çalıştım.

Kilidi açmak için diz çökmek, vicdanımda hızla yoğunlaşan suçluluk duygularımı bir an hafifletti. Niye gelmişim buraya? Kilit birden açılıverdi.

Ayağa kalktım, halkasından çıkan kilidi delikanlıya uzattım. “Kapağı da aç bakalım” dedim, evinin içinde kalmış Bizans kuyusunun Alman turiste gösteren köylüyle konuşur gibi. Hayal kırıklığına uğramak kadar, rehberimin mağrur hali de etkilemişti beni.

Uğraştı ama paslı demirden kapağı açamadı. Biraz daha uğraşmasını seyrettikten sonra dayanamayıp ben de onunla birlikte tuttum. Birlikte birden çekince kuyunun kapağı Bizans’tan kalma bin yıllık bir zindanın kapısı gibi gıcırdayarak açıldı.

Uzaktaki neon lambasının soluk ışığında bir örümcek ağı gördüm ve telaşlı bir kertenkelenin parıltısını fark ettim. Yoğun bir küf kokusu genzimi yakarken hafızamın derinliklerinden “Arzın Merkezine Seyahat” kelimeleri yukarı çıktı.

Kuyunun dibi o kadar uzaktaydı ki, gözüküyordu bile. Ama bir süre sonra gözlerim karanlığa alıştı. Dipte ışığı yansıtan ya bir su birikintisi ya da çamur yığını gördüm. O kadar uzaktaydı ki insan irkiliyordu.

Serhat ile kuyunun dibine sessizce huşu ile bakıyorduk. Kuyunun derinliği yalnızca korkutmuyor, insan bunu kazma kürekle açan kişiye hayranlık da duyuyordu. Otuz yıl önce, beni aşağıdan azarlayan Mahmut Usta’nın hayali canlandı gözümün önünde.

“Başım döndü” dedi genç rehberim, “İnsan içine düşebilir. Kişiyi çekiyor bu derinlik.”

“Bilmem neden Allah geldi aklıma” dedim bir an yakınlık duyduğum delikanlıya bir sır verir gibi fısıldayarak. “Mahmut Usta öyle beş vakit namaz kılan biri değildi. Ama otuz yıl önce kuyuyu kazdıkça ben yeraltına doğru değil, gökyüzüne, yıldızların yanına, Allah’ın ve meleklerin katına çıktığımızı sanırdım.”

“Allah her yerdedir” dedi ukala Serhat. “Hem yukarıda hem aşağıda, hem kuzeyde, hem güneyde. Her yerde.”

“Evet, öyle.”

“Öyleyse niye inanmıyorsun O’na?”

“Kime?”

“Allah-u teala’ya” dedi. “Her şeyi yaratan Allah’a.”

“Sen ne biliyorsun benim Allah’a inanmadığımı?”

“Her halinden belli...”

Biraz sustuk birbirimizi süzerek. Karşımdaki gencin öfkesinden gerçekten oğlum olabileceğini hissettim. Oğlumun kişilik sahibi hırçın biri olması sevindirirdi beni. Ama kuyunun başında öfkenin bana yönelmesinden korkuyordum.

“Avrupalı Türk zenginleri laikliği ‘Sen ne karışıyorsun benim Allah ile ilişkiye’ bahanesiyle savunurlar” diye devam etti Serhat “Ama aslında laikliği Allah ile hiç ilişkileri olmadan, akıllarına esen her kötülüğü modernliktir diye gönül rahatlığıyla yapabilmek için isterler.”

“Nedir senin modernlerle derdin?”

“Aslında benim kimseyle ve hiçbir şey ile bir derdim yok!” dedi sakinleşerek. “Kendimi düşmanlarla, sağcı, solcu, dinci, modernci gibi zıtlıklarla tanımlamadan kendim olmak istediğim için insan içine çıkmadan şiir yazıyorum. Demin kapım çalındı, şiir yazıyordum, açmadım.”

Tam anlamadım ne dediğini. Ama kitaplardan çıkma bir tartışmanın delikanlının öfkesini alacağını düşündüm. “Sence modernlik kötü bir şey mi?” diye sarhoş saflığıyla ona sordum.

“Modern kişi şehrin ormanında kaybolan kişidir. Bu da babasız kalmak demektir. Babasını araması da boşunadır aslında. Kişi modern bir bireyse şehrin kalabalığında babasını bulamayacaktır. Bülursa da bu sefer birey olamayacaktır. Modernliğin Fransız mucidi Jean-Jacques Rousseau bunu çok iyi bildiği için dört tane evladını modern olsunlar diye bile bile terk etmiş, onlara babalık etmemiştir. Rousseau çocuklarını merak bile etmemiş, bir kere de aramamıştır. Sen de beni modern olayım diye mi terk ettin? Öyleyse haklısın.”

“Nasıl?”

“Mektubuma niye cevap vermedin?” diye sordu bana yaklaşıarak.

“Hangi mektubuna?”

“Neden bahsettiğimi gayet iyi biliyorsun.”

“Kusura bakma, rakıdan hatırlayamadım. Madem sen hatırlıyorsun, söyle de dönelim yemeğe.”

“Oğlun olarak imzalayıp sana yolladığım mektuba niye cevap vermedin? Altına e-posta adresi de yazmıştım.”

“Siz neyi imzaladım dediniz?”

“Numaradan sizli bizli olmaya gerek yok,” dedi Serhat. “Benim kim olduğumu çoktan anladın.”

“Anlamadım Serhat Bey.”

“Benim adım Serhat filan değil. Ben senin oğlun Enver'im.”

Uzun bir süre sustuk. Fabrikanın girişindeki köpek de nedense sustuğu için derin bir sessizlik oldu. Bir an yıllar önce, babam bizi terk ettikten bir süre sonra bazan onun yüzünü nasıl unutuverdiğimi hatırladım. Bu duygu bir an elektriklerin kesilmesine ya da bir an kör olmaya benzerdi.

Ben onun yüzüne bakarken, Enver de benim yüzüme bakıyor ve ne düşündüğümü anlamaya çalışıyordu. Bir hayal kırıklığı yavaş yavaş içimde yükseliyordu. Türk filmlerindeki gibi, “Oğlum!” diye ona sarılamayacağımı çoktan anlamıştım.

“Demek ki asıl numaracı senmişsin” dedim sonunda. “Benim oğlum Enver niye Serhat pozuna girmek istesin ki?”

“Bakalım babasını sevecek mi... Bakalım kanı sana ısınacak mı? Babalık benim için önemli bir şey.”

“Nedir senin için baba?”

“Annenin karnına düşürdükten sonra oğlunu hayatının sonuna kadar koruyup sahiplenene, güçlü, şefkatli kişidir baba. Dünyanın başlangıcı ve merkezidir o. Bir baban olduğuna inanıyorsan, onu görmeden bile kendini iyi hisseder, onun orada olduğunu, gelip seni şefkatle koruyacağını bilirsin. Benim öyle bir babam olmadı.”

“Benim de öyle bir babam olmadı ne yazık ki” dedim soğukkanlılıkla. “Ama olsaydı o da benden ona itaat etmemi bekler, gücü ve şefkatiyle benim bireyliğimi ezerdi!”

Babasının bu konuları önceden düşünmüş olduğunu anlayan Enver gözlerini açtı. Şimdi beni saygıyla, ilgiyle dinlediğini görüp sevindim.

“Acaba babama itaat etseydim mutlu biri olur muydum?” diye yüksek sesle düşünmeye devam ettim. “Belki, iyi bir oğul olurdum, ama iyi bir birey olamazdım.”

Düşüncelerimi kabaca kesti. “Bu birey olma merakı ve telaşı yüzünden Avrupalı zenginlerimiz değil birey, kendileri bile olamadılar” dedi. “Avrupalı Türk zenginleri Allah'a inanmazlar, çünkü kendilerini bir şey sanırlar. Onların bireyliği çok önemlidir. Çoğu, herkes gibi olmadığını kanıtlamak için Allah'a inanmaz. Üstelik

bunu söyleyemezler bile. Oysa inanç herkes gibi olmak işidir. Din alçakgönüllülerin cenneti ve tesellisidir.”

“Kabul ediyorum.”

“Yani Allah’a inanıyorum diyorsun. Bu Avrupai Türk zengini için çetin bir iştir.”

“Evet.”

“Gerçekten *Kur’an* okuyor, Allah’a inanıyorsan niye Mahmut Usta’yı bu dipsiz kuyuda bıraktın. Nasıl bırakabildin? İnanan vicdanlı olur.”

“Bunu çok düşündüm. Çocuktum o zaman.”

“Yoo. Daha o zamandan kadınlarla yatıp onları gebe bırakıyor-muşsun.”

Bu hazırcevaplık bir an beni şaşırttı. “Sen her şeyi biliyorsun” diye mırıldandım.

“Evet, Mahmut Usta bana her şeyi anlattı” dedi Enver düşmanca. “Ustayı mağrur olduğun, kendini ondan daha çok birey sandığın için kuyunun dibinde bıraktın. Senin okulun, üniversiten, hayatın o yoksul adamın hayatından daha önemliydi.”

“Bu herkes için böyledir.”

“Bazı insanlar için değil!”

“Haklısın” dedim kuyunun ağzından çekilerek.

Uzun bir sessizlik oldu. Köpek yeniden havlamaya başladı.

“Korkuyor musun?” diye sordu oğlum.

“Neden?”

“Kuyuya düşmekten.”

“Bilmiyorum” dedim. “Yemektekiler merak etmişlerdir. Artık geri dönelim... Bu saygısız konuşma tarzı benim bir oğuldan beklediğim şey de değil...”

“Sizinle nasıl konuşmalıydım babacığım?” dedi alaycı bir havayla. “İtaatkâr bir oğul olursam, Avrupai bir birey olamam. Avrupai bir birey olursam da, bu sefer itaatkâr bir oğul olamam. Yardım edin bana.”

“Benim oğlum hem gelişmiş bir birey olur, hem de babasına kendi isteğiyle itaat ederdi” dedim. “Kişiliğimizin gücü yalnızca özgürlüğümüzden değil, tarihten ve hatıralardan da gelir. Bu kuyu gerçek bir tarih gerçek bir hatıradır benim için. Beni buraya kadar getirdiğin için sağ olun Enver Bey. Ama artık bu sohbet yetiştir.”

“Niye dönmek istiyorsun? Korkuyor musun?”

“Neden korkayım ki!”

“Kuyuya dikkatsizce düşmekten değil, şimdi ben seni tutup aşağıya atıveririm diye korkuyorsun” dedi gözlerimin içine bakarak.

Ben de onun gözlerinin içine baktım. “Niye yapasın ki babana böyle bir şey?” dedim az sonra.

“Mahmut Usta’nın intikamı için...” diye saymaya başladı. “Beni terk ettiğin için. Evli anamı kandırdığın için. Yıllar ve yıllar sonra oğlunun mektubuna bir cevap bile vermediğin için... Senin istediğin gibi bir birey olmak için. Ve tabii mirasın bana kalacağı için...”

Nedenler listesinin uzunluğu korkutmuştu beni. Oğlum olan kişiyi caydırmak istedim. “Seni mahkemelerde süründürür, hapis-hane hücrelerinde çürütürler” diye dikkatle ve şefkatle onu uyardım. “Hayatın hapishanede seni ziyaret edecek anneni beklemekle geçer. Ayrıca baba katiliği ya da devlete isyan bizde değil, Avrupa’da şerefli bir iştir. Anandan başka kimse sevmez seni. Üstelik devlet, baba katilini mirastan da mahrum eder.”

“İnsan böyle bir şeyi sonuçlarını düşünerek yapmaz” dedi oğlum. “Sonuçları düşünürsen özgür olamazsın. Özgürlük, tarihi ve ahlaki unutmaktır. Hiç Nietzsche okudun mu?”

Susmaya karar vermişim.

“Ayrıca şimdi seni şurada kolundan çekip kuyuya atsam... ve babam kazayla düştü desem kimse aksini kanıtlayamaz.”

“Haklısın.”

“Sana kızdığım zamanlar aslında seni kör etmek geliyor içimden” diye ekledi oğlum dikkatle. Bir babada dayanılmayacak yan hep seni görmesi!”

“Babanın bakışı güzel bir şey olmalı.”

“Gerçek bir babaysa! Gerçek bir baba adil olmalı. Sen gerçek bir baba bile değilsin. Önce gözlerini kör etmek geliyor benim içimden.”

“Neden o?”

“Şairim, işim kelimelerle oynamak. Ama gerçek düşüncenin kelimelerden değil, resimlerden çıkacağını biliyorum. Kelimelerle düşünemediğim asıl düşünceyi gözümün önüne ancak bir resim olarak getirebiliyorum. Şimdi seni kör edersem, işte ancak o zaman senin istediğin gibi bir birey olacağım. Biliyor musun neden? Çünkü o zaman kendim olacağım ve kendi kelimelerimi yazıp kendi efsanemi söyleyeceğim.”

Düşmanca havası ve ukalalığını bana karşı kullanması kırmıştı beni. Sarılıp onu kucaklamalı, onu gerçek bir baba gibi öpmeliydim. Ama hayal kırıklığı ve pişmanlığa kapılarak yanlış bir şey söyledim:

“Sen de gerçek bir oğul değilsin” dedim. “Fazla öfkeli ve fazla itaatkârsın.”

“İtaatkârlığım neymiş, kanıtla!”

Asabi bir hareket yapınca korkup bir adım geriledim. O da üzerime doğru geldi.

O zaman bir hata daha yaptım ve ceketimin cebinden Kırıkkale tabancamı çıkardım, yarı şaka yarı ciddi emniyetini göstererek açtım.

“Oğlum, orada dur. Beni buna mecbur etme, bak sonra patlar!” dedim.

“Sen onu kullanamazsın bile” dedi ve üzerime atlayıp Kırıkkale tabancayı elimden almaya çalıştı.

Kuyunun yanına küf kokulu toprağa yarı karanlıkta devrildik ve baba oğul yerde boğuşmaya başladık. Önce o üste çıktı, sonra ben üste çıktım, sonra o üste çıktı ve tabancayı almak için elimi tutup kuyunun betonuna vurmaya başladı...

III. KISIM

KIRMIZI SAÇLI KADIN

30-35 yıl önce yani 1980'lerin ilk yarısında sahneye çıktığımız küçük taşra şehirlerinin birinde, bir akşam bizim tiyatro takımı ve yerel siyasi dernekten bir kalabalık, içip akşam yemeği yiyorduk ki, uzun masanın öteki ucunda benim gibi kırmızı saçlı bir kadın daha belirdi. Bir anda bütün kalabalık, masada iki kırmızı saçlı kadının oturması; bu rastlantı hakkında konuşmaya başladı. Kaçta kaç ihtimaldir, uğur mu getirir, neyin işareti olabilir diye sorular soruyorlardı ki:

“Benim saçımın kırmızısı doğal” dedi masanın öbür ucundaki kırmızı saçlı kadın. Hem özür diler gibiydi, hem de gururlanıyordu: “Bakın, doğal kırmızı saçlılarda olduğu gibi benim yüzümde, kollarımda çiller var. Tenim beyaz ve gözlerim de yeşil.”

Herkes bu kadına cevabım ne olacak diye bana döndü.

“Sizin saçınızın kırmızısı doğuştan, benimki ise kendi kararım” dedim hemen anında.

Her zaman böyle hazırcevap değilimdir ama bu çok düşündüğüm bir konuydu. “Sizin için Allah vergisi, doğuştan kader olan şey, benim için bilinçle yapılmış bir seçimdir.”

İçki sofrasındakiler beni mağrur bulmasınlar diye konuyu uzatmadım. Çünkü alaycı, akılsız gülüşmeler başlamıştı bile. Cevap vermeseydim, sessizliğim “Evet saçımın rengi boya” deyip ezildiğim anlamına gelecekti. Hem karakterim konusunda yanlış fikir edinecek, hem de benim sıradan özlemlerle yaşayan bir taklitçi olduğumu düşüneceklerdi.

Biz sonradan kırmızı saçlı olanlar için, saç rengi seçilmiş bir kişilik demektir. Bir kere saçlarımı kırmızıya boyattıktan sonra geri kalan hayatımda kırmızı saçlarıma bağlı kalmak için çırpındım.

Yirmili yaşlarımda ortalarında eski masal ve efsanelerden ibaretler çıkaran bir tiyatrocuya değil, modern bir ortaoyuncuya, öfkeli ama mutlu bir solcuydum. Üç yıllık gizli ilişkimizin sonunda benden on yaş büyük, evli, yakışıklı ve devrimci sevgilim beni terk etmişti. Oysa birlikte heyecanla kitap okurken ne romantik, ne mutluyduk! Aslında ona hem kızıyor, hem de hak veriyordum, çünkü gizli aşkımız ortaya çıkmış, örgütte bizi bilen herkes aşk hikâyemize burnunu sokmuştu. Bunun kıskançlıklara yol aç-

cağını, sonumuzun herkes için kötü olacağını söylüyorlardı ki 1980'de bir askeri darbe daha oldu. Bazıları yeraltına saklandı; bazıları teknelerle Yunanistan'a, oradan da Almanya'ya kaçıp siyasal sürgün oldu; bazıları da hapse girip işkence gördü. Benden on yaş büyük sevgilim Akın da aynı yıl evine, karısına, çocuğuna ve eczanesine geri döndü. Bende gözü var, sevgilimi kötülüyor diye kızdığım Turhan ise acımı anlıyor, bana çok iyi davranıyordu. Böylece, bunun Devrimci Yurt için de iyi olacağını düşünerek evlendik.

Ama benim başka bir erkekle aşk yaşamış olmam kocamda bir takıntı oldu. Genç kadrolara bu yüzden sözünü geçiremediğini düşünüyor, ama beni "hafifliğimden" dolayı suçlayamıyordu. Evli sevgilim Akın gibi hızla âşık olup, hızla unutanlardan da değildi. Bu yüzden hiçbir şey olmamış gibi yaparken zorlanmaya başladı. Olmadık yerde kendisine çift anlamlı sözler söylendiğini, iğnelemeler yapıldığını hayal ediyordu. Kısa süre sonra da Devrimci Yurt'taki arkadaşlarını eylemsizlikle suçladı ve silahlı mücadele örgütlemek için Malatya'ya gitti. Orada uyandırmaya çalıştığı vatandaşlarımızın bu bozguncuyu nasıl ihbar ettiğini ve kocamın jandarmalar tarafından bir dere kenarında sıkıştırılıp nasıl vurulduğunu anlatmayacağım.

Kısa sürede hayatımdaki bu ikinci büyük kayıp beni siyasetten daha da soğuttu. Bazan vali emeklisi babamla annemin yanına, evime dönseydim diyordum ama bu kararı veremiyordum. Eve dönersem, hem yenilgiyi kabul etmek hem de tiyatrodan da ayrılmak zorunda kalacaktım. Artık beni aralarına alacak tiyatro grubu bulmam da çok zordu. Sanılanın aksine artık tiyatroyu siyaset için değil, tiyatro için yapmak istiyordum.

Bizimkilerin arasında kalınca, tıpkı Osmanlı zamanında İran'la savaşa gidip hiç geri dönmeyen sipahilerin karılarına yapıldığı gibi bir süre sonra küçük kardeş ile evlendim. Aslında Turgay ile evlenip, onu seyyar halk tiyatrosu kurmaya sevk etmek benim fikrimdi. Böylece evliliğimiz ilk başta beklenmedik bir şekilde mutlu geçti. İki kayıp erkekten sonra Turgay'ın gençliği, çocukluğu, kalıcılığının sanki bir çeşit güvencesiydi. Kışları İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde, sol derneklerin salonlarında, tiyatro sahnesi denilemeyecek toplantı odalarında temsil verirken; yazları da dostlarımızın bizi çağırdığı kasabalarda,

tatil kentlerinde, askeri garnizonlar ve yeni kurulmuş imalathane ve fabrikalar civarlarına gidip çadırımızı kurmaya başladık. Masada aynı anda biz iki kırmızı saçlı kadının karşılaşması bu yılların üçüncüsündeydi. Ondan bir yıl önce saçımı kırmızıya boyamıştım.

Aslında bu kararımı uzun boylu düşünüp vermemiştim. “Saçlarımın rengini tamamen değiştireceğim” demiştim o gün Bakırköy’deki orta yaşlı mahalle kuaförüne ama daha renk bile yoktu aklımda.

“Kumralsınız, sarı saç size yakışır.”

“Kırmızıya boya saçlarımı” dedim ani bir dürtüyle. “Öyle iyi olacak.”

İtfaiye arabası rengi ile turuncumsu arası bir kırmızıya boyadı. Çok dikkat çekiciydi; ama başta kocam Turgay olmak üzere, yakın çevremde bir itiraz sesi yükselmedi. Belki de oynayacağımız bir oyuna hazırlık olduğunu düşündüler. Kırmızı saçları, arka arkaya talihsiz aşk hikâyelerinin içinden çıkıp gelmiş olmamla açıkladıklarını da gözlemliyordum. O dönem bana “Ne yapsa yeridir” hoşgörüsü gösteriyorlardı.

Tepkilerden yaptığım şeyin ne anlama geldiğini yavaş yavaş anlıyordum: Hakikilik ve taklit Türklerin bayıldığı konudur. İçki masasındaki diğer kırmızı saçlı kadının mağrur itirazından sonra saçlarımı berberde sentetik boyayla değil, çarşıdan kendi elimle tarttırıp aldığım kına ile kendim boyamaya başladım. Doğal kırmızı saçlı kadınla karşılaşmamızın sonucu da bu oldu.

Tiyatro çadırına gelen lise, üniversite çağındaki içten ve duyarlı gençlere, yalnızlık çeken erlere çok dikkat eder, kendimi onların duyarlılığına ve hayallerine içtenlikle açardım. Onlar renklerin tonlarını, sahte ile hakikiyi, samimi duygularla palavrayı, yetişkin erkeklerden çok daha çabuk fark ederler. Saçlarımı kendi elimle yaptığım kına boyasıyla boyamasaydım belki de Cem beni fark etmeyecekti.

O beni fark ettiği için ben de onu fark ettim. Babasına çok benzediği için ona bakmaktan hoşlanıyordum. Sonra bana kapıldığını, kaldığımız evin pencerelerine baktığını gördüm. Çok utangaçtı, bundan da etkilenmiş olabilirim. Utanmaz erkekler beni korkutur. Çok vardır bizde bunlardan. Utanmazlık bulaşıcı olduğu için de bazan bu ülkede boğulacak gibi olurum. Çoğu sizin de utanmaz

olmanızı ister. Cem kibar ve utangaçtı. Kim olduğunu ise, tiyatroya gelip oyunu seyrettiği gün İstasyon Meydanı'nda yürürken o söyleyince anladım.

Şaşırdım, ama sanki aklımın bir yanıyla da biliyordum onun kim olduğunu. Hayatta rastlantı diye geçiştirdiğim şeylerin aslında bir anlamı olduğunu tiyatroda öğrendim. Hem oğlumun hem babasının yazar olmak istemesi basit bir rastlantı değildir. Otuz yıl sonra burada Öngören'de oğlumun babasıyla karşılaşmam rastlantı değildir. Oğlumun da, tıpkı babası gibi babasızlık acısı çekmesi rastlantı değildir. Tiyatro sahnelerinde yıllarca ağladıktan sonra, hayatta içtenlikle ağlayan bir kadına dönüşmem rastlantı değildir.

1980'deki askeri darbeden sonra bizim halk tiyatrosu da tutum değiştirdi. Başımız derde girmesin diye solculuğu biraz sulandırdık. Halk çadıra gelsin diye kısa monologlarım için *Mesnevi*'den, eski tasavvufi hikâyeler ve masallardan, *Hüsrev ile Şirin*'den, *Kerem ile Aslı*'dan da duygusal sahneler ve konuşmalar aldım. Ama en büyük başarıyı, Yeşilçam'a melodramlar yazan eski bir senarist arkadaşın "Her zaman sevilir ve tutar" diyerek önerdiği Rüstem ile Sührab'ın hikâyesinden uyarladığım gözü yaşlı kadının monologu ile elde ettik.

Televizyondaki reklamları taklit ve alay ettiğim sahnelerden sonra dans edip, göbek atmama, kısa eteğime ve uzun bacaklarım hayran kalıp cesaretlenen, edepsizce laf atan, yerine göre ya hemen bana âşık olan ya da cinsel hayallere kapılan bütün o arsız erkekler (hatta "Aç aç!" diye bağırان en rezilleri bile), sahnede ben Sührab'ın annesi Tehmine'nin, kocasının oğlunu öldürdüğünü görünce attığı çığlığı her atışımda birden derin ve korkutucu bir sessizliğe bürünürdü.

Derken önce ince ince, sonra bütün gücümle ağlamaya başladım. Ağlarken kalabalıklar üzerindeki gücümü hisseder, bütün hayatımı oyunculığa adadığım için mutlu olurum. Sahnede üzerimde yırtmaçlı kırmızı uzun elbisem, tarihi takılarım, belimde kalın asker palaskası, bileğimde eski zamanlardan kalma bileklik ben sahnede anaların acısıyla ağlarken, sandalyelerde oturan erkeklerin içlerinin titrediğini, gözlerinin nemlendiğini, suçluluk duygularına kapıldıklarını derinden hissederdim. Taşralı, genç, öfkeli kalabalığın çoğunun kendini güçlü, buyurgan Rüstem'in değil, farkında olmadan oğlu Sührab'ın yerine koyduğunu daha dö-

vüşün başında oğlu tutmalarından anladığım için, aslında kendi ölümlerine gözyaşı döktüklerini de sezerdim. Ama kendilerine ağlayabilmeleri için, önce kırmızı saçlı annelerinin sahnede göstere göstere ağlaması gerekiyordu.

Bütün bu derin acıları yaşarken, pek çok hayranımın gözlerinin, dudaklarıma, boynuma, göğüslerime, bacaklarıma ve tabii kırmızı saçlarıma takıldığını, felsefi acıyla, cinsel arzunun, eski masallardaki gibi iç içe geçtiğini de görürdüm. Boynumu her büküşümle, endamla attığım her adımım ve her bakışımla seyircilerin hem zekâlarına ve duygularına, hem de gencecik tenlerine seslenmeyi başardığımı gördüğüm harika anlardı ama çok sık da yaşamazdım onları. Bazan genç bir erkek yüksek sesle ağlar, bu da diğerlerine bulaşırdı. Derken biri alkışlamaya başlar, dediklerim anlaşılır, aralarında kavgaya tutuşurlardı. Birkaç kere de çadırdaki kalabalığın çıldırdığını gördüm; hüngür hüngür ağlayanla için için ağlayan, alkışlayanla küfür eden, ayağa kalkıp bağırana sessizce oturup seyreden, birbirine girdi. Çoğu zaman bu heyecan ve coşkuyu sever, arzular, ama kalabalığın şiddetinden korkardım da.

Bir süre sonra ağlayan kadını dengeleyecek başka bir sahne aradım. Hazreti İbrahim, Allah'a itaatini kanıtlamak için oğlunun boğazını keserken, hem uzaktan sessizce ağladım hem de elinde oyuncak bir koyunla gelen melek oldum. Ama bu hikâyede bir kadına yer yoktu; etkili olamadım. Sonra Oidipus'un annesi İokaste'nin konuşmasını kendi monoloğum için yeniden yazdım... Bir oğulun babasını yanlışlıkla öldürmesinin hikâyesi çok bir heyecan uyandırmıyor ama bir fikir olarak ilgiyle karşılanıyordu. Bu kadarı yeterliydi belki. Keşke oğulun daha sonra kırmızı saçlı anasıyla yattığını hiç anlatmasaydım. Bunun uğursuzluk getirdiğini bugün söyleyebilirim. Turgay uyarmıştı beni. Ama ne ona ne de yaptığım provalarda "Abla bu ne oluyor?" diye soran çaycı ile, "Sevmedim bunu ya!" diye laf soka yönetici Yusuf'a kulak verdim.

Kırmızı saçlarımla Oidipus'un annesi İokaste'yi oynayıp bilmeden oğlumla yattığımı söylediğim ve bütün içtenliğimle ağladığım Güdül kasabasında, 1986 yılında ilk gün tehditler aldık, ertesi gece yarısı tiyatro çadırı yanmaya başlayınca yetişip zor söndürdük. Bir ay sonra Samsun'da sahildeki teneke mahallelerinin yakınına kurduğumuz çadır, Oidipus'un anası monoloğumdan sonraki

sabah çocuklar tarafından taş yağmuruna tutuldu. Erzurum'da öfkeli milliyetçi gençlerin “Yunan oyunu” suçlamalarından ve tehditlerinden yıldıgımız için ben otelden dışarı çıkamadım, çadırı da cesur ve dürüst polisler korudu. Belki taşra açıksözlü sanata henüz hazır değil, diye düşünüyorduk ki, Ankara'da İlerici Vatanseverler Derneği'nin kahve ve rakı kokan küçük sahnesinde oyunumuz üç kere bile oynanamadan “halkın ar ve hayâ duygularına aykırı” diye durduruldu. Erkeklerin birbirlerine en çok söylediği küfürün “anani” diye başladığı memleketimizde savcının kararını haksız bulmadım.

Bu konuları yirmili yaşlarımın ortalarında oğlumun dedesi Akın'a âşıkken, onunla tartışırdık. Erkeklerin, hiç bilmediğim küfürlerini ortaokulda, lisede, askerlikte öğrendiklerini sevgilim yarı hayretle yarı utançla hatırlayıp bana gülümseyerek tekrarlar, arkasından “İğrenç!” der, sonra “kadının ezilmişliği” genel konusunu açıp, işçi sınıfı cennetine varınca bütün bu pisliklerin sona ereceğini anlatırdı. Sabretmeli, devrim yapmaları için erkekleri desteklemeliydim. Ama Türk solcu erkekleri ile kadınları arasındaki eşitsizlik konusuna gireceğimi sanmayın sakın. Benim son monologlarım yalnızca öfkeli değil, aynı zamanda şiirsel ve zarif de olmalıdır. Umarım oğlumun kitabında böyle bir hava olur, beni sahnede gördüklerinde olduğu gibi kitapta da bu duyguları hissediler. Başımızdan geçenleri babasından, dedesinden başlayarak bir kitapta hikâye etmesi fikrini Enver'ime ben verdim.

Ashında ilkokul yıllarında, içindeki iyiliği ve insanlığı kaybetmesin, erkeklerin çirkinliklerini öğrenmesin diye Enver'imi okula göndermeden, evde kendim eğiteyim diye düşünürdüm. Turgay bu hayallerimi ciddiye almazdı. Oğlumuz ilkokula Bakırköy'de başladığında Turgay ile tiyatroyu bırakmış, hızla yaygınlaşan çeviri dizilerde seslendirme yapıyorduk. Öngören'e o yıllarda gidişlerimizin nedeni Sırrı Siyahoglu'dur. Solculuk, sosyalistlik heyecanı bitse bile eski arkadaşlar hâlâ görüşüyorduk. Yıllar sonra, Öngören'de bizi Mahmut Usta'yla da yeniden o buluşturdu.

Oğlumuz Enver kuyucu Mahmut Usta'nın hikâyelerini severdi. Arka bahçesinde çok güzel bir kuyu olan evine birlikte ziyarete giderdik. Mahmut Usta ilk kuyuda suyu bulduktan sonraki inşaat hamlesinde kuyular kazıp zenginleşmiş, ilk günlerde aldığı arsalar hızla pahalılaştığı için rahat yaşıyordu. Öngörenliler onu,

kocası Almanya'ya gidip bir daha dönmeyen tek çocuklu güzel bir dulla evlendirdiler. Mahmut Usta bu çocuğu benimsedi; ona çok güzel babalık etti. Enver ile bu çocuk, –Salih idi adı– iyi arkadaş oldular. Salih'e tiyatroyu sevdirmek için çok uğraşımsa da başarılı olamadım. Ama benim genç tiyatro takımının çoğunu Enver'in arkadaşlarından, Öngörenli çocuklardan, gençlerden devşirdim. Enver sayesinde benim de ayağım Öngören'e alıştı. Tiyatro heyecanı bulaşıcıdır. Bu çocukların çoğu Mahmut Usta'nın evine gidip gelirdi. Mahmut Usta hanımeli kokan kendi bahçesinde de bir kuyu kazmış, bahçede oynayan çocuklar düşmesin diye demir kapağına asma kilit takmıştı. Ama ben gene de iki katlı evinin arka balkonuna çıkar, arka bahçeye doğru bakıp, "Kuyuya yaklaşmayın" diye çocuklara seslenirdim. Çünkü eski masal ve efsanelerdeki şeyler en sonunda gelir başınıza. Ne kadar çok okur, efsanelere ne kadar çok inanırsanız, o kadar çok gelir. Zaten dinlediğin hikâye başına geleceği için ona efsane dersin.

Mahmut Usta'nın kuyudan çıkartılmasına ben önyak oldum. Ondan önceki akşam liseli sevgilim bir kadeh Kulüp rakısı daha içtikten ve benimle acemice sevişip beni gebe bıraktıktan sonra (ikimizin de aklının ucundan geçmemişti böyle bir şey) *her şeyi* (onun deyişi) bana anlatmış, ustasının kendisini fazla zorladığını, artık evine, annesine dönmek istediğini, kuyudan su çıkacağına inanmadığını ve artık Öngören'de kuyu için değil, benim için kaldığını söylemişti.

Ertesi öğle, İstasyon Meydanı'nda elinde küçük bavulu telaşla trene koştuğunu görünce kafam karıştı. Çadırımıza gelip beni seyreden erkeklerin bazıları yalnız bana âşık olmakla (geçici bir süre) kalmaz, aşırı kıskançlığa da kapılırlar.

Büyük ihtimal Cem'i bir daha hiç göremeyeceğim için kederlenmişim. Babasından bana çok az söz etmişti, belki de daha o günden bir şeyler sezdiği için! Ondan sonraki trenle de biz gidecektik, ama ben Cem'in birden Öngören'i neden suçlular gibi telaşla koşarak terk ettiğini anlayamamıştım. İstasyonda pazar için gelen eli sepetli köylüler, çoluk çocuk bir kalabalık vardı. Ondan bir gece önce çadıra gelip kibarca ve sessizce oyunu seyreden Mahmut Usta'yı Turgay, çırak Ali'nin yardımıyla bulup oyuna getirmişti. Ali'nin artık çıraklık etmediğini, kuyuyu açtıran patronun parayı kestiğini de biliyordu bizimkiler. Meraka kapıldık, Turgay'ı yukarı

düzlüğe yolladık ve bizim tren kaçtı. Sonra eski masallardaki gibi hep birlikte gidip kuyuya baktık ve aşağı indirdiğimiz Ali yarı baygın Mahmut Usta'yı yukarı çıkardı.

Ustayı hastaneye götürdüler. Kırılmış köprücük kemiği daha doğru dürüst kaynamadan Mahmut Usta'nın tekrar kuyuyu kazmaya giriştiğini sonradan işittik. Çırak olarak kimi aldı, kim ona destek oldu, bu ayrıntıları öğrenemedik çünkü bizim tiyatro takımını da Öngören'i terk etmişti. Orada bir lise öğrencisiyle bir gece oyun sarhoşluğuyla yattığımı, aslında onun babasına âşık olduğumu ama o aşkın da küllendiğini unutmak istiyordum. Erkeklerin gururunu, zayıflığını ve kanlarındaki bireyciliği otuz beşime gelmeden öğrenmiştim artık. Babalarını da, oğullarını da öldürebileceklerini biliyordum. Babalar oğullarını da öldürse, oğullar babalarını da öldürse erkeklere kahraman olmak, bana da ağlamak kalıyordu yalnızca. Belki de bu bildiklerimi unutup başka yerlere gitmeliydim.

Enver'in babasının Cem olabileceğinden değil Turgay, ben bile çok az şüphelendim. İlk başta bu ihtimal gün hesabı yüzünden bir iki kere aklımdan geçtiyse de, üzerinde durmadım. Ama Enver büyüdükçe, kaşının gözünün ve özellikle burnunun Turgay'a hiç benzemediği belirginleştikçe, liseli sevgilimin oğlumun babası olduğunu düşünmeye başladım. Turgay bunu ne kadar aklından geçiriyordu?

Enver ile Turgay'ın arası hiç iyi olmadı. Turgay oğlumuza baktıkça benim aslında ağabeyinin sevgilisi olduğumu, bir de evli biriyle aşk yaşayarak aslında ağabeyi Turhan'ı da aldattığımı tıpkı ağabeyi gibi düşünüyordu. Bana açıkça söylemiyordu ama hissediyordum bunları. Kırmızı saçlarıma da –açıkça söylemese de– sinir oluyordu, saçlarım ona bunları hatırlattığı için!

Fransızca ve İngilizce çeviri oyun metinlerinden ve kitaplardan bulduğum, kırmızı saçlı kadının Batı'da öfkeli, kavgacı, huysuz kadın anlamına geldiğini gösteren birkaç sayfa okuttum Turgay'a, ama aldırmadı. Bir kadın dergisinde, bir Avrupa gazetesinden olduğu gibi alınmış "Erkeklere Göre Kadın Tipleri" diye bir yazı vardı. Kırmızı saçlı kadının güzel resmi altında, "esrarengiz ve öfkeli" yazıyordu. Dudakları, havası bana benziyordu. Dikkatle kesip duvara astım, ama kocam resimle ilgilenmedi. Bütün solcu ve enternasyonelci pozlarına rağmen fazlasıyla yerliydi kocam. Ona göre,

bu ülkede kırmızı saçlı kadın şu veya bu nedenle çok fazla erkeklerle birlikte olmuş kadın demekti. Bir de saçlarını bilerek kırmızıya boyuyorsa, bu kimliği bilerek seçiyor demekti bu. Tiyatro sanatçısı olmam, suçumu ancak bir çeşit oyuna dönüştürerek hafifletiyordu.

Böylece seslendirme yaptığımız yıllarda Turgay ile birbirimizden yavaş yavaş uzaklaştık. Bakırköy’de, Turgay’ın babasından kalan bir dairede yaşadık ama Enver’in babasını fazla gördüğü yoktu. Turgay reklam seslendirmeleri ve başka ek işler alıyor, eve çok geç geliyor, bazan da hiç gelmiyordu. Evde oturup akşam yemeğine bazan gelen, bazan çok geç gelen, bazan da hiç gelmeyen bir babayı beklerken çocuk yetiştirmek ne demektir bilirim.

Böylece Enver ile çok yakın olduk. Onun değişik hallerini, hassas ruhunun ve duyarlılığının gelişmesini çok yakından izledim. Korkularını, sessizliklerini, ürkekliklerini gördüğüm açıklıkla öfkelerini, yalnızlıklarını, umutsuzluklarını da hissettim. Kadife tenli evladımın kollarına, bacaklarına, boynuna dokunmaktan hoşlandığım, omuzlarının, kulağının, pipisinin büyüyüp kocamanlaştığını zevkle izlediğim gibi, aklının, mantığının ve saçmalıklarının zenginleşmesinden de gurur duydum.

Bazan onun istediği gibi çok iyi arkadaş olur, bütün gün boyunca konuşur, şakalaşır, evde saklambaç oynar, bilmeceler çözer, birlikte çarşıya çıkardık. Bazan da üzerimize bir hüzün ve yalnızlık çöker, ikimiz de dünyanın büyüklüğünden korkar, oradaki yerimizden sıkılır, kendi içimize çekilirdik. O zaman hayatta bir başka kişiyi anlamamanın, ona yaklaşmanın, onun ruhuyla özdeşleşmenin ne kadar zor olduğunu da anlardım. Üstelik bu kişi oğlum Enver, hayatta en sevdiğim şeydi. Elinden tutup ona sokakları, evleri, resimleri, parkı, denizi, gemileri, bütün dünyayı gösterirdim. Bakırköy’de, daha sonra Öngören’de onun sokaklarda oynamasını, arkadaşlarıyla düşe kalka kendini korumayı öğrenmesini istediğim kadar, birbirlerine “ananın” diyen bu haydutlardan uzak durmasını ve çadır tiyatromuzda edepsizlik yapan erkekler gibi olmamasını da çok istedim.

Enver sokağa diğer yaşlılarından çok daha az çıkıp oynadı. Ama derslerinde başarılı, sınıfında birinci olamaması beni kederlendirirdi. Bazan buna niye üzülüyorum derdim kendime. Oğlumun başarılı bir iş hayatı hatta çok parası yerine, derin bir insanlığı, doğruyu arayan bir yönü ve mutluluğu olsun isterdim. Oğlum hem mutlu bir insan hem de bir kahraman olmalıydı! Onun hak-

kında çok hayaller kurdum. Asla küçük şeylere kafayı takan bir insan olmasın, derdim. Çocukluğunda pembe ağzını açıp kırmızı gözlerle uzun uzun ağlarken, “Hayatta asla ağlamasın Enverciğim” derdim dua eder gibi.

Ona özel cevheri olan değişik biri olduğunu güzel gözlerinin içine dikkatle bakarak anlattım. Birlikte çocuk kitapları, eski masallar, şiirler okuduk. Televizyondaki çocuk tiyatrosunu, çizgi filmleri birlikte seyrederdik. Babasından ve dedesinden daha derin ve duyarlı olduğunu görüyordum. Birgün tiyatro yazarı olacağını ona ben söyledim. Yazar olmayı benimsedi, ama tiyatroyu hiç benimsemedi.

Enver'in ne babasında, ne de dedesinde gördüğüm öfkeli ve aksi yanı ilkokuldan sonra ortaya çıktı. Benden almış olabilir diye öfkelerine saygı duydum. Çünkü çocukken daha mutluydu. Bebekliğinde onu sıcak suda yıkarken, narin ve güzel gövdesini ılık sularla ovuşturur, dal gibi kollarını, arkası kavun misali güzel kafasını, fasulye tanesi büyüklüğündeki pipisini, çilek gibi göğüs uçlarını özenle sabunlarken çok mutluydu Enverim. Bazan ondan sonra sıcak banyoda ben de yıkanırdım. On yaşına kadar Bakırköy'deki evin zor ısınan banyosunun küvetinde birlikte yıkandık. Daha sonra kendi başına yıkanmasını, gözlerini açmadan başını, saçlarını, bacaklarını sabunlamayı ona ben öğrettim.

Oğlum hiç hoşlanmadı bundan. Yaşı büyüdükçe çapı uzayan, şiddeti artan öfke dalgalarının o zamandan kaldığını düşünürüm. Turgay'ın eve hiç uğramadığı lise yıllarındaki hüznü, ancak sıradan bir üniversiteye girebilmesi, ona duyduğum bütün aşkıma rağmen saklayamadığım hayal kırıklığım da kırdı onu. O yıllarda benimle tartışmaktan, dediğimin tam tersini söylemekten zevk almaya da başladı. Okuduğu resimli romana burun kıvrıp, seyrettiği kanalı değiştirdi “Sen ne anlarsın” derdi öfkeyle. Saçını hapisane kaçkınları gibi kısacık kestiğinde, dinciler gibi sakal bıraktığında, meczuplar gibi üç gün tıraşsız gezindiği zaman onun için meraklandığımı görünce bundan hoşlanır, bir kavga çıkartırdı. Bazan karşılıklı birbirimize bağırırdık. O da kapıyı vurup giderdi.

Üniversite yıllarında, çocukluğunun arkadaşlarını aradığı için Öngören'e daha sık gidip gelmeye başladı. Orada Mahmut Usta'ya gider gelirken tanıştığı yarı işsiz, yarı idealist gençlerle düşüp kal-

kıyordu. Bir dönem bizim eve yakın Veliefendi'ye, at yarışlarına gidip kumar oynadı; ama benden hiç para istemeden utanıp bıraktı. Burdur'da askerdeyken, hafta sonları çarşı izninde beni arar, telefonda yalnızlıktan ağlardı. İstanbul'a geldiğinde, kısa saçlı, güneşten kavrulmuş, boynu kiraz çöpü gibi incelmış halini görünce kederden ve sevgiden gözlerim yaşarırdı. Derken en beklenmedik anda aramızda bir kavga daha patlar, küssüşür, birkaç gün birbirimizle hiç konuşmazdık. O günlerde akşam eve geç gelirse, daha kötüsü hiç gelmezse gözüme uyku girmezdi. Bazan oğlumun aklı bir karış havada bir kıza, öfkeli ve kırgın bir kadına kapılacağını düşünür, korkulara kapılırdım. Ama bütün bu kavgalar, küskünlükler, sessizlikler ve çift anlamlı sözler arasında en beklenmedik anda evde birden birbirimize bütün gücümüzle sarılır, barışır öpüşürdük. O zaman oğlumun uzaklaşmasına hiç tahammülüm olmadığını, onu görmeden yaşayamayacağımı anlardım.

Zaten babasından (ya da baba sandığı kişiden) yeterince uzaklaşmıştık: Turgay ile resmen ayrılmamız ve hatta onun ölümü Enver'i sarsmadı. Öfke buhranlarını, nedensiz kızgınlıklarını, her geçen gün daha sessiz ve suçlayıcı olmasını babasız büyümesi ve duyarlı biri olmasıyla açıklar, ama asıl nedenin parasızlık olduğunu da düşünürdüm. Bu yüzden gazete reklamlarında Cem'in fotoğraflarını ve inşaatlarını gördüğüm günlerde, aynı gazetelerdeki haberlerden Batı'daki tıbbi gelişmeler sayesinde insanın gerçek babasının kim olduğunu Türk mahkemelerinde bile saptayabileceğimizi okuyunca kafam karıştı.

Gençliğimde olsaydı böyle bir davayı asla açmazdım. Çocuğunu kabul etmeyen bir babaya, devlet ve polis zoruyla babalığını kabul ettirmek; ondan dava tehdidiyle para istemek; onun düzenlediği toplantıya davetsiz gidip kendini göstermek... Bunları yaptığım için oğlum utanç duydu benden. Ama kendim için değil, onun için yaptığımı da anlar, öfke buhranlarından sonra yumuşardı.

Asıl zorluk kendimi değil oğlumu ikna etmektir. Davayı açsın diye aylarca ona dil döktüm, yalvardım; kavgalar ettik, tartışıp bağırıştık. Annesinin evliyken bir başkasıyla yattığını, o kişiden çocuk sahibi olduğunu, bunu bilip sakladığını kabul etmesi kolay değildi, bunu kabul ediyorum. Kaç kere utanç ve öfkeyle "Emin misin?" dedi bana ve kaç kere "Oğlum, emin olmasam söyler miyim?" dedim ona. Bazan o, bazan ben utanıp önümüze bakar, susardık.

Çoğu zaman da bağrıışarak kavga ederdik. “Senin iyiliğin için, oğlum!” derdim. Bu en etkili cümleydi. Bir kere de duvardaki kırımızı saçlı kadın resmini yırtıp attı. İnternette bakmış, o kadın da benim gibiymiş. Sonra ben de baktım internete. Dergiden kestiğim resmin ressamı Dante Rossetti’ymiş. Hoş bakışlı, güzel dudaklı modeline aşık olup evlenmiş. Resmi seloteyle yapıştırıp yerine astım.

Oğlum babasına dava açma konusunu ancak rakı içerken konuşabiliyor, içtikçe hem her şeyi konuşabilecek bilgece bir rahatlığa erişiyor hem de sert ve tahammülsüz oluyor, annesine taşra şehirlerinde erlerin söylediği çirkin sözleri savurup, kapıyı vurup çıkıyordu. Tıpkı üniversiteyi bitirdikten sonra Öngören’deki ilk yıllarındaki kavgalarımızdan sonra olduğu gibi her seferinde bana küfürler eder, benim gibi bir orospuyu (başka pek çok çirkin kelimeler de söylerdi) hayatının sonuna kadar görmeyeceğini tekrarlar ama bir veya iki gün sonra akşam evde tek başına duramadığı için Öngören’den trene binip Bakırköy’e bana, akşam yemeğine gelirdi.

“İyi ki geldin” derdim ona. “İzmir köftesi yapmıştım.”

İki gün önce hiç kavga etmemişiz gibi hemen havadan sudan, en tehlikesiz konulardan söz etmeye başladık. Sonra tıpkı çocukluğu ve lise yıllarının akşamlarında, eve gelmeyen babayı beklerken yaptığımız gibi, ana oğul koltukta yan yana oturur, televizyon seyrederdik. Film bitince evine dönüp, yatağında yalnız uyumak istemez, ama bunu söylemeyi gururuna yediremediği için “Bundan sonra ne vardı?” diye sorar ya da hemen başka bir kanaldaki programı aynı ciddiyetle seyretmeye başlardı.

Gece televizyonun karşısındaki divanda kıvrılmış uyurken oğlumu sessizce seyreder, uygun bir kız bulup onu evlendirmedığım için pişmanlık duyardım. Ama onun beğeneceği kızı benim istemeyeceğimi ve benim beğeneceğim kızı da onun istemeyeceğini, hatta bu ikincisini inattan yapacağını bildiğim için pişmanlığım derin bir acıya dönüşmezdi. İyi bir evlilik yapacak parası, itibarı da yoktu evladımın.

Saçlarımı kırmızıya boyadığım günden bugüne kadar hayatımda aldığım kararların hiçbirinden pişman olmadım. Tek pişmanlığım oğlumdan gerçek babasını bilmesini, tanımasını, ona yakın olmasını istemek, bu konuda ısrar etmektir. Enver bu gayretlerimle hem ilgilenir hem de onları küçümserdi. Bazan beni hayalperestlikle, bazan da para için dolaplar çevirmekle suçlardı. Babasının

ölümünden sonra gazetelerin aynı dille onu suçlamaları da tesadüf değildir. Ama oğlum babasını niyet ederek öldürmedi. Enver'im aslında baba katili de sayılamaz ama gazeteler bu çirkin sözleri hep bir ağızdan öyle çok tekrarladılar ki, bu leke evladımın üzerinde kaldı.

Oğlum, kuyunun başında öfkesine hâkim olamayıp tabancasını çeken babasına karşı yalnızca kendisini korumak istemişti. Orada olmasının tek nedeni, babasız bir evladın babasını görmek ve tanımak merakıdır. Bu isteği onda ben uyandırdım; şimdi pişmanım. Ama çocukluğunda ona Rüstem ile Sührab'ı, Oidipus ile annesini, Hazreti İbrahim ile oğlunu anlattığım için hiç pişman değilim. Sarı tiyatro çadırına gelen gençler, öğrenciler, öfkeli... Onlara da kimse bu hikâyeleri anlatmamıştı; ama onlar gene de bütün bu hikâyeleri biliyorlardı. Bazılarının unuttukları hatıraları aslında bilmeleri gibi.

O eski hikâyeleri bilmek, hayatın efsaneleri ve masalları taklit ettiğinin farkında olmak, savcının iddialarının aksine oğlumun suçlu olduğunun kanıtı değildir. Enver, babasının ölümüne neden olmadan kuyunun başından ayrılabilmeyi çok isterdi. Babasıyla boğuşur, elinden tabancasını almaya çalışırken bunu düşünmeye ne kadar vakti olmuştu? Oğlum babasını istemeden öldürmüştür. Onun bana dürüstçe anlattığı şeylerden benim bu sonuca varmam zor olmadı. Gazetelerin çoğu da bunu anladılar ama okurlarına dürüstçe anlatmadılar.

Sührab'ın büyüklüğü, Cem'in zenginliği, Enver'in asıl babasını tıp sayesinde yıllar sonra keşfedip bulması ve sonra da öldürmesi.... Gazeteciler bu hikâyelere okurların bayılacağını biliyordu. Benim son anda olay yerine gelmem ve gözyaşlarım da uzun uzun yazıldı. Melodramsever iyi niyetliler, oğlumun babasını öldürmesine tanık olan "eski tiyatro ve seslendirme sanatçısının" acılarını uzun uzun yazdılar. Sührab'dan reklam alan kötü niyetli gazeteciler, bunun kaza değil, biz ana ile oğulun yıllarca birlikte, çok dikkatle planladığımız bir cinayet olduğunu, benim gözyaşlarıma kimsenin inanmaması gerektiğini, bizi harekete geçiren şeyin evladı olmayan Cem'in servetini bir an önce ele geçirme hırsı olduğunu utanmazca iddia ettiler. Kırmızı saçlarımdan bu iddialarının ve benim düşük karakterimin kanıtı diye söz ettiler. Ama Öngören'e Kırıkkale tabancasıyla gelen, kuyunun başında öfkelenip onu çıkartan oğlum değil babasıydı...

Tabancanın Cem'in ruhsatlı silahı olmasını hâkim oğlumun iyi niyetinin ve bizim bir şey planlamadığımızın kanıtı olarak görecektir. Eminim bundan. Ama gazeteler bu ayrıntının üzerinde hiç durmadılar bile. Böylece biz ana oğul, İstanbul tarihine mirasına konmak için babayı öldüren kırmızı saçlı kötü anayla evladı olarak geçtik. Bu çok ağırıma gidiyor. Oğlumu görmeye Silivri Cezaevi'ne gidişlerimde haberlere inanmış edepsiz mahkûmlardan biri laf atığında, bir başkası kötü kötü baktığında, hatta iyi niyetle yardım eden bir gardiyanın yüzündeki ifadeyi fark edince kalbim hiç tamir edilmeyecek kadar kırılıyor. Bu sözlere ve bakışlara dayanmak, yıllarca edepsiz, utanmazların, "Aç, aç!" diye bağırmalarına, dayanmaktan çok daha zor olduğu için Enver'den babasını kazayla öldürmesinin hikâyesini yazmasını istedim. Hâkimin kitabı okuyunca onu meşru müdaafadan beraat ettireceğini söyledim. Ama hikâyeye en başından, babasının kuyu kazmaya gitmesinden başlamalıydı. Demek ki ben, her şeyi öğrenip ona anlatmalıyım. Bu da elinizdeki kitabı, Silivri'deki ağır ceza hâkimine yazılmış bir savunma şekline sokuyor. Yalnız bundan sonraki sayfalar değil, bütün bu kitap bir cinayet soruşturması gibi hukuki ayrıntı ve kanıtlara dikkat edilerek okunmalı. Sophokles'in Oidipus'u gibi.

Oğlumu babasına yaklaştırmak için onu Serhat adıyla tanıtmamı da, ana oğul bizlerin kötü niyetli ve yalancı olmamızın kanıtları gibi sundular. Babalık davası hakkında da asılsız dedikodular yazdılar. Bu romandaki tüm ayrıntılar kesin ve doğrudur. Hikâyenin kaldığı yerden devam ediyorum:

Oğlum ile babası yemek masasına dönmeyince arkalarından kuyuya koştum. Başkaları da geldiler.

Eski yemekhane binasına bizi bekçi götürdü. Biz içeri girerken rezil ve edepsiz bir köpek boğulur gibi havlıyordu. Oğlumu kapağı açılmış kuyunun az ötesinde tek başına otururken gördüm ve hemen anladım ne olduğunu. Evladım istemeden babasını öldürmüştü. Yanına koştum, bütün gücümle sarıldım ona. Onu anladığımı, onu tanıyıp bildiğimi, istediği gibi şefkatim ve sevgimle onu koruyacağımı hissetsin istedim. Önce acımı gözlerimden akan yaşlarda hissederek, daha sonra Sührab'ın annesi Tehmine gibi, ciğerlerimden gelen çığlıklarla ağlamaya başladım. Evet, tiyatrodaki gibi.

Ama acım tiyatro sahnesinde hissettiğimden çok daha karmaşıktı. Bir yandan haykırır gibi yüksek sesle ağlıyor, ağlamanın bana

iyi geleceğini düşünüyordum. En arsız erlerin, en edepsiz sarhoşların, en rezil tacizcilerin bile ağlayan bir kadını görünce yatışmalarının nedenini kavramıştım: Âlemin mantığı anaların ağlaması üzerine kurulmuştu. Şimdi de bunun için ağlıyordum. Ağlamanın iyi geldiğini, çünkü ağlarken başka şeyler düşünebildiğimi de sezerek her şeye ağlıyordum.

Yemek masasından kalkıp gelen yarı sarhoş meraklılar, patron Cem'in nereye gittiğini sorar araştırırken, oğlum, Cem Bey'in (babam dememişti) kuyuya düştüğünü söyledi.

Sührab çalışanları polise haber saldılar. Polis arabasından önce Cem'in karısı Ayşe geldi; onu kuyunun başına getirdiler: Kocasının ta aşağıda, kuyunun dibinde olduğuna herkes gibi o da inanmak istemedi. Ona sarılmak, ölen baba için, babayı öldüren oğul için, hayatlarımız için kadın kadına, birlikte ağlamak isterdim. Ama ona yaklaştırmadılar bile.

Gazeteler kuyunun derinliğini, dibindeki çamurlu suyu, yıllar önce kazma kürekle bu kadar derin bir kuyu kazılmasının tuhafliğini, bir uğursuzluk fikriyle birlikte yazdılar. Bazılarının kaderden söz etmelerine inanmadım ama hoşuma gitti.

Oğlumun tutuklanmasından sonraki günlerde Ayşe Hanım'la konuşabilmeyi, onu teselli etmeyi ve bize olan nefretini azaltmayı çok istedim. Olup bitenin biz kadınların kabahati olmadığını, efsanelerin ve tarihin böyle yazdığını söyleyecektim ona. Ama Ayşe Hanım haklı olarak kadim kitapların ve efsanelerin değil, her gün gazetelerin ne yazdığıyla daha ilgiliydi. Oğlumun kocasını miras için öldürdüğünü, bu işin arkasında benim olduğumu yazan gazetelere Sührab çalışanlarının malzeme vermesi bizleri daha da mutsuz etti.

Polisler kuyunun başında tek bir kurşun kovani buldular. Ama etrafta bir tabanca yoktu. Boğaz'ın en akıntılı ve en derin köşelerine dalabilen bir dalgıç kuyunun çamurlu sularına iplerle indirildi ve Cem'in iki günde tanınmaz olan zavallı cesedi yukarı alındı. Oğlumun babasının iç organlarının tek tek çıkarılıp parçalandığı acımasız bir otopsi yapıldı. Ciğerlerde kuyunun çamurlu suyu olmadığına göre Cem'in kuyuya düşmeden öldüğü çıktı ortaya.

Oğlumun babasının ölüm nedeni de aynı otopside anlaşıldı. Ertesi gün adli tıp raporunu birinci sayfalarına taşıyan gazeteler "Babasını gözünden vurdu!" diye yazdılar. Baba oğulun kuyu ba-

şındaki boğuşması ve oğlumun mahkemedeki ifadesinde kendini korumak amacıyla, tabancayı babasının elinden almak için güreşirken silahın kazayla patladığını yazmadılar.

Ama hâkim, dalgıcı çamurlu kuyuya bir daha daldırdı. Bu ikinci seferde dalgıç yukarıya Kırıkkale tabancayla geldi. Bunun Cem'in ruhsatlı tabancası ve sol gözüne giren kurşunun onun namlusundan çıkmış olması mahkemede durumumuzu değiştirdi. Hâkimin oğlumun bir cinayet işlemediğine, bunun nefsi müdafaa olduğuna hükmedeceğine herkesin inancı arttı. Kuyunun başına silahı getiren öfkeli oğul değil, oğlundan korkan babaydı elbette.

Tabanca kuyunun dibinde bulunduktan sonra şirketin ve Ayşe Hanım'ın bana karşı tutumu değişti. Oğlumun babasını önceden planlayarak öldürmediğinin, meşru müdafaadan beraat edebileceğinin ortaya çıkması kadar, Enver'in Cem'in mirasçısı, yani Sührab'ın en büyük hissedarı olabileceğini anladıktan sonra bize karşı yumuşadılar.

Sührab yazıhanesindeki ilk buluşmamızda Ayşe Hanım'ı vakur ve soğukkanlı gördüm. Benim hakkımda gazetelerde yazılanlara, rezil dedikodulara ne kadar inanmıştı? Hiddetini, öfkesini bastırıldığını, kendine hâkim olmaya çalıştığını bakışlarından görüyordum. Çok sevdiği kocasının acısını, en azından şimdilik, kalbine gömüp, benimle iyi geçinmeye karar verdiği ve bunun için bütün iradesini kullandığı her halinden belliydi.

Onu rahatlatmak istedim: Elbette davası hâlâ süren hapisteki Enver'im adına konuşamazdım ama ne benim ne de oğlumun amacı, rahmetli babasının büyük bir zekâ ve yaratıcılık ile kurduğu bu büyük inşaat şirketini, Sührab'ı dağıtmak ya da orada çalışan yüzlerce kişiyi işinden etmekti. Tam tersi, Sührab'ın daha da başarılı olmasını istiyorduk. 30 yıl önce Mahmut Usta ile oğlumun rahmetli babasının kuyuyu kazmaya başladıkları günü, bugün ben Sührab'ın kuruluş günü olarak görüyorum, dedim.

Bunu dikkatle söyledikten sonra, 1986 yılında birer akşam arayla Mahmut Usta'nın ve oğlumun babasının İbretlik Efsaneler'in sarı çadırına girip Rüstem ile Sührab'ın trajedisinden nasıl etkilendiklerini anlattım. O günkü çadırda döktüğüm gözyaşlarım, otuz yıl sonra kuyunun başında oğlum ve babası için ağlamam arasında, efsanelerle hayat arasındaki zorunlu yakınlık vardı.

“Hayat efsaneyi tekrar eder!” dedim heyecanlanarak, “Siz de öyle düşünmüyor musunuz?”

“Öyle düşünüyorum” dedi Ayşe Hanım kibarca.

Ne onun ne de Sührab yöneticilerinin beni ve oğlumu üzecek hiçbir şey yapmak istemediklerini görüyordum.

“Unutmayın ki, inşaat şirketimizin ilk su kuyusu kazılırken ben Öngören'deydim. Şirketinizin adı Sührab da benim o günlerdeki son monoloğumdandır.”

Ayşe Hanım sözlerime çok hayret etmiş gibi şaşkınlıkla gözlerini kırptırdı. Sührab adı benim monoloğumdan değil, Firdevsî'nin bin yıllık *Şehnâme*'sinden geliyordu. Kocasıyla yıllarca “bu konularda” (ne oğlunu öldüren baba diyebildi, ne de babasını öldüren oğul) kitaplar okumuşlar, araştırmalar yapmışlar, Avrupa ve dünya müzelerinde resimlere, kitaplara bakmışlardı. Sührab'ın merkez binasının pencerelerinden bakışlarını İstanbul'un yüksek binalar, çatılar ve bacalar denizinin üzerinde gezdirerek, mutlu geçmişinden pek çok sahne hatırlayıp kanıt olsun diye bana anlattı. St. Petersburg'daki bir müzeden, Tahran'daki bir evden, Atina'dan, çok geniş bir coğrafyaya yayılmış izlerden, işaretlerden, resimlerden esrarengiz bir havayla ama çok belirgin bir memnuniyetle ve hatırlama sevinciyle söz etti. Oğlumun babasıyla yaşamış, onunla mutlu olmuştu bu kadın. Hukuk sisteminin ve yasaların saçmalığı yüzünden kim bilir ne emeklerle kurdukları şirketin büyük ortağı şimdi oğlum olabilirdi, ama Sührab'ı, kocasıyla bu kadın büyütüp adam etmişti.

Böylece Ayşe Hanım beni kırmayacak, hapisteki oğlumu öfkelenlendirmeyecek ve kinini gizleyecek bir üslubu bulunca, bu kitapta okuduğunuz hikâyeyi, ta kocasıyla üniversite yıllarındaki tanışmalarından ve Deniz Kitabevi'ne gitmelerinden başlayarak anlattı. Hatırlayıp anlattıkça, mutlu hatıralarıyla benden belki bir çeşit intikam aldığını hissediyor, onu dikkatle izliyordum. En sonunda hem çocuk hem de Sührab bir anlamda benim olduğu için, anlattıklarını ona hiç kızmadan alçakgönüllülükle dinledim.

Aynı günlerde Silivri Cezaevi'ne gidişlerimde Ayşe Hanım'dan dinlendiklerimin bir kısmını oğluma anlatmaya başladım. Uzak olmasına rağmen Bakırköy'den üç otobüs değiştirerek cezaevinin kapısına vardığım zaman, oğlumun Mahmut Usta ile babasının kuyu kazdığı yerden beş kilometre uzaklıkta, yalnız Türkiye'nin

değil, gardiyan ve yöneticilerin sık sık gururla tekrarladığı gibi “Avrupa’nın en büyük cezaevinin” içinde hapis olmasının anlamını sorardım kendime. Sonra arama aletleri, kırmızı saçlarıma laf sokuşturan kadın gardiyanların becerikli elleri, bekleme odaları, açılan kapılar, kapanan kapılar, açılan kilitler, kapanan kilitler, odalar ve koridorlar arasında o kadar yer değiştirdim ki, sanki nerede ve hangi zamanda olduğumu unuturdum. Ses geçirmez camların arkasında onu görmeyi beklerken hayaller kurar, başkalarını onunla karıştırır, bazan uyuklar, bazan sabırsızlanır, çoğunlukla öfkelenir ama kendimi tutar, bazan da camın arkasında belirenin oğlum değil, ölmüş babası, hayır, ölmüş dedesi olduğunu sanırdım.

Yanımda avukat varsa önce davanın ve dosyanın son ayrıntıları, gazetelerde çıkan saçmalıklar, oğlumun koğuştaki karşılaştığı zorluklardan konuşurduk. Oğlum parası için babasını öldürdüğüne inananların aşağılamalarından, verilen yemeklerin kötülüğünden ve hiçbir sonucu çıkmayan af dedikodularından şikâyet ederdi. Eskiden darbeci askerlerin yattığı koğuşlara şimdi konan muhalif gazetecilerle Kürtler hakkındaki üzücü hikâyeleri anlatır, biraz daha sessizlik, biraz daha temiz hava ya da haksız bir cezaya karşı hiçbir işe yaramayan dilekçelerden bir tane daha yazdırırdı. Bütün bunlar o kadar çok vaktimizi alırdı ki, bir saatlik görüşme süresi biz ana oğul birbirimize özel ve tatlı hiçbir şeyi daha doğru dürüst söyleyemeden sona ererdi.

Görüşmelerde bizi dinleyen gardiyandan başka kimse olmazdı. Ayşe Hanım’dan dinlediğim hikâyeleri, ondan öğrenip okuduğum kitapları kendi fikirlerim, tahminlerim, hayallerim gibi oğluma anlatmaya çalışırdım. Suçunu hatırlattığı için eski efsaneleri sevmez ve benim konuyu nereye çektiğimi anlamazlıktan gelirdi. Zamanında bu hikâyeleri rahmetli Mahmut Usta’dan dinlediğimi söylesem de bana inanmaz ama gene de dinlerdi. Bazan önemli olanın anlattığım efsane değil, yalnızca karşılıklı konuşmak olduğunu hissederdim. Bazan biraz susar, biraz düşünür, hapishanede hızla şişmanlayan ve yavaş yavaş gerçek bir haydut gibi görünmeye başlayan oğluma bakıp gözyaşı dökmemek için kendimi zor tutardım.

En ağır bir saatlik görüşme süresinin bitiminde birbirimizden ayrılmaktı. Ben odadan çıkabilirdim de, oğlum tıpkı çocukluğun-

da olduğu gibi, bir türlü benden ayrılamaz, gardiyanın uyarısı üzerine kararlı ve erkeksi bir hareketle sandalyesinden kalksa bile kapıdan çıkamazdı. Kapıda durup bana çaresiz bir bakışla bakarken, çocukluğunda daha okula başlamadan önce, bakkala, beş dakikalığına bir koşu gidip gelmemden önceki yalvarmalarını hatırlardım. “Şimdi, bir dakikada geliyorum” dememe hiç inanmazdı. Kapıda bütün gücüyle elbisemin eteğine ve koluma yapışır, sanki beni bir daha göremeyecekmiş gibi “Anne, beni bırakma” diye yalvarır ve beni hiç bırakmazdı.

Ayda bir yapılan açık görüşlerde, tutuklu ve ziyaretçilerin birbirlerine dokunmalarına izin verildiği için çok mutlu olurduk. Bütün kısmın katıldığı bu görüşmeyi sabırla bekler, şu veya bu nedenle ceza olsun diye açık görüş ertelenince üzülür, bazan da Ankara’dan bakanın verdiği bir kararla, bayram ya da başka bir bahaneyle yeni bir açık görüş ilan edilince çok sevinirdik. Pek çok sol ve Kürt tutuklu ve mahkûm olduğu için hapishaneye yiyecek, kitap, cep telefonu sokmak yasaktı. Ama açık görüşlerde gardiyanlara üç beş kuruş verip evladımın Öngören’deki şiir defterini, kalemlerini, sevdiği bir iki şiir antolojisini içeri sokabildim. Yazmanın onun için acılarını iyileştiren, öfkelerini yatıştıran derin bir ilaç olduğunu görünce, ona başından geçenleri, hatta şimdi sonuna geldiğimiz bütün bu hikâyeyi tıpkı bir roman gibi yazmasını söyledim ve bu fikri açık görüşlerde sık sık işledim.

Adi tutuklular kısmındaki kaçakçılar, çeşit çeşit katiller, hırsızlar, dolandırıcılar, gaspçılar ve onların aile ve ziyaretçileriyle ağzına kadar dolu olan görüşme odasında ana oğul dikkat çekmeyecek bir köşeye oturur, birbirimize sarılır, kucaklaşırdık. Ona dokunur dokunmaz, çocukluğunda onu yıkadığım günlerde gördüğüm mutluluk ifadesi evladımın yüzüne gelir, inanmayacağımı bile bile aslında burada çok mutsuz olmadığını anlatır, tanıdığı mahkûmlar, rüşvet alan gardiyanlar ve dönen dolaplar hakkında neşeyle konuşurdu. Sonra pencereden gördüğü manzara ve havalandırma avlusunun üzerindeki gök hakkında yazdığı şiirleri cesaretle anesine okurdu.

Evladımın güzel şiirlerini bütün içtenliğimle övdükten sonra, konuyu yazması gereken kitaba getirirdim. O kitabı yalnızca hâkime kendini savunmak için değil, ibretlik bir hikâye olduğu için de yazmalıydı. Bazan fikirler verir, Oidipus ve Sührab hikâyelerini

(iki kitap da hapishane kütüphanesinde yoktu ama rüşvetle içeri soktum), rahmetli babasının Tahran'a gidişini, ya da kendi tiyatroculuk yıllarımı, babasıyla tanıştığımız yazı, sarı tiyatro çadırında oynadığımız oyunları ve her oyunun bitişindeki uzun monoloğumun anlamını oğluma anlatırdım. "Oyunları içimden gelen o son monolog için oynardım aslında" derdim oğlumun gözlerinin içine bütün içtenliğimle bakarak.

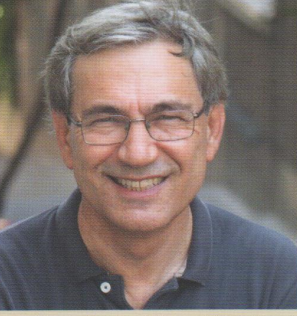
Bazan susar, birbirimizin yüzüne, gözlerine sanki bu ilk tanışmamızmış gibi uzun uzun bakardık. Bazan yün kazağına takılmış bir çöpü alır, gömleğinin kopmakta olan düğmesine dokunur, karışık saçlarını elimle özenle düzeltirdim. Bazan çocukluğunu ne kadar hatırladığını, neden bu kadar öfkeli olduğunu, neden babasının gözüne kurşun sıktığını ve neden şimdi mutlu gözüküğünü sormak ister, ama kendimi tutardım. Bu açık görüşlerde her zaman oğlumun kollarını, omzunu, sırtını, boynunu okşar, ellerini tutardım. O da altmış iki yaşındaki annesinin ellerini tutar, bir sevgili gibi onları saygıyla öperdi.

Silivri Cezaevi'ndeki en son Kurban Bayramı'ndaki açık görüşte gene yan yana oturduk, birbirimizin gözlerinin içine uzun uzun baktık ve birbirimize sarılıp sustuk. Yukarıda güneşli bir sonbahar göğü vardı. Oğlum en sonunda "her şeyi" anlatacağı o romana artık başlayacağını söyledi. Şimdi aklındaki düşünceler, yaz geceleri hapishane penceresinden gözüken yıldızlar gibi sayısızdı. Onları, kendi duyguları gibi tek tek kelimelere geçirmek zordu. Ama kitaplardan da yararlanıyordu. Hapishanenin siyasete kapalı kütüphanesinde Jules Verne'nin *Arzın Merkezine Seyahat*'i, Edgar Allan Poe'nun hikâyeleri, eski şiir kitapları ve *Rüyalarınız, Hayatınız* adlı derleme kitap da vardı. Babası gibi onları okuyacak, babasının gençliğinde ne düşündüğünü anlayarak, kendini onun yerine koyacaktı. Babası hakkında bana sorular sordu. Sorularına heyecanla cevap verdim, sevinçle ona sarıldım ve boynunun tıpkı çocukluğunda olduğu gibi ucuz sabun ve bisküvi karışımı bir kokuyla koktuğunu mutlulukla bir kere daha fark ettim. Ziyaret süresi sona erince oğlumun bu bayram günü annesinden kolay ayrılması için Allah'a yalvardım.

"Pazartesi gene geleceğim" dedim gülümseyerek. Çantamdan çıkardığım Dante Rossetti'nin yırtılmış, yapıştırılmış kırmızı saçlı kadın resmini verdim. "Romanını yazacağını bilmek ise oğlum,

çok mutlu etti beni!” dedim. “Bitince kapağına bu resmi koyar, biraz da güzel ananın gençliğini anlatırsın. Bu kadın, bak, biraz benziyor bana. Tabii romanına nasıl başlayacağını sen daha iyi bilirsin ama kitabın, benim son sahnedeki monologlarım gibi hem içten hem de bir masal gibi olmalı. Hem yaşanmış bir hikâye gibi sahici, hem de bir efsane gibi tanıdık olmalı. O zaman yalnız hâkim değil herkes anlar seni. Unutma, aslında baban da yazar olmak istemişti.”

Ocak-Aralık 2015

Fotoğraf: Hakan Ezilmez (YKKS Arşivi)

İlk aşk deneyimi bütün bir hayatı belirler mi? Yoksa kaderimizi çizen yalnızca tarihin ve efsanelerin gücü müdür?

Orhan Pamuk, *Kırmızı Saçlı Kadın*'da bizi otuz yıl önce İstanbul yakınlarındaki bir kasabada liseli bir gencin yaşadığı sarsıcı bir aşk hikâyesiyle, büyük bir insani suçun peşinden sürüklüyor.

1980'lerin ortasında geleneksel usulle kuyu kazan Mahmut Usta ile çırağı "küçük bey" Cem zor bir arazide su ararlarken, kasabanın hemen dışındaki sarı çadırdaki esrarengiz bir tiyatrocu kadın her gece eski masal ve hikâyeleri yeniden anlatmaktadır.

Roman, bir yandan genç kahramanın aşk, kıskançlık, sorumluluk ve özgürlük duygularıyla derinden tanışmasını hikâye ederken, diğer yandan medeniyetler üzerinden babalar ve oğullar; "otoriterlik" ve birey olma konularını tartışıyor.

Gustave Moreau, *Oedipus ve Sphinx*

Kırmızı Saçlı Kadın'da okur, Batı'nın ve Doğu'nun iki temel efsanesi Sophokles'in *Kral Oidipus*'u (babayı öldürmek) ile Firdevsi'nin "Rüstem ve Sührab"ıyla (oğlu öldürmek) yeniden karşılaşacak ve kendine sıradan hayatlarımızın eski metinlerden ne kadar etkilendiği sorusunu soracak.

İran halk resmi, Rüstem ve Sührab

ISBN 978-975-08-3560-5

12 TL

9 789750 835605

Pamuk, en iyi kitaplarını Nobel Ödülü
Nobel'den sonra yazan
eşsiz bir yazar.

(Independent, Londra)

Ön kapak resmi: Dante Gabriel Rossetti